

ს ვ ე ტ ი ს ხ ო ვ ე ლ ი

სამეცნიერო საისტორიო ჟურნალი

Svetitskhoveli

Scientific Historical Journal

ISSN: 1987 - 6874

№1, 2018

**საქართველოს საპატრიარქოს,
საქართველოს საინჟინრო აკადემიისა და
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
თეოლოგიის სასწავლო - სამეცნიერო ცენტრის
სამეცნიერო საისტორიო ჟურნალი**

მთავარი რედაქტორი: მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე

მთავარი რედაქტორის
მოადგილეები:

აკადემიკოსი ნანა ხაზარაძე
დეკანოზი ლევან მათეშვილი
მამუკა მაცაბერიძე

სარედაქციო საბჭო:

ზურაბ გასიტაშვილი
ივანე გორგიძე
ვახტანგ გურული
ალექსანდრე გრიგოლიშვილი
გიორგი კოკოშაშვილი
თამარ ლომინაძე
შალვა ნაცყეზია
გივი ღამბაშიძე
არჩილ ფრანგიშვილი
ტარიელ ფუტყარაძე
მაკა ხართიშვილი
თემურ ჯაგოდნიშვილი
გურამ ჯაგაზაძე

პასუხისმგებელი მდივანი:

ქეთევან მახაშვილი

© სვეტიცხოველი

სამეცნიერო სტატიები რეცენზირდება სარედაქციო საბჭოს მიერ.
მასალის გადაბეჭდვა რედაქციის თანხმობის გარეშე დაუშვებელია.
ISSN 1987-6874

გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, 2018.

ექვნიება უწმიდესისა და უნეტარესის
სრულიად საქართველოს კათალიკოს-
პატრიარქის, მცხეთა-თბილისის
მთავარეპისკოპოსისა
და ცხუმ-აფხაზეთის
მიტროპოლიტის ილია მეორის
დაბადებიდან 85-ე და ინტრონიზაციის
მე-40 წლისთავს

ილია II (ერისკაცობაში – ირაკლი გიორგის ძე ღუდუშაური-შიოლაშვილი) დაიბადა 1933 წლის 4 იანვარს (ქორჯონიკიძე, ჩრდილოეთი ოსეთი, რსფსრ, სსრკ).

უწმიდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი და მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი 1977 წლიდან.

1960 წელს ილია II-მ დაამთავრა მოსკოვის სასულიერო აკადემია.

1957 წლის 16 აპრილს თბილისის ალექსანდრე ნეველის სახელობის ეკლესიაში, უწმიდესისა და უნეტარესის მელქისედეკ III-ის ლოცვა-კურთხევით, ეპისკოპოსმა ზინობმა ირაკლი შიოლაშვილი ბერად აღკვეცა და სახელად ილია უწოდა. 1957 წლის 18 აპრილს სიონის საპატრიარქო ტაძარში ხელდასმულ იქნა იეროდიაკონად; 1959 წლის 10 მაისს წმიდა სერგის მონასტრის ლავრაში

მღვდელმონაზვნად; სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ დაინიშნა ბათუმის საკათედრო ტაძარში მღვდელმსახურად; 1961 წლის 19 დეკემბერს აღყვანილ იქნა იღუმენის, ხოლო 1961 წლის 16 სექტემბერს არქიმანდრიტის ხარისხში; 1963 წლის 26 აგვისტოს დაინიშნა კათოლიკოს-პატრიარქის ქორეპისკოპოსად; 1963–1972 წლებში იყო მცხეთის სასულიერო სემინარიის პირველი რექტორი; 1967 წელს გადაყვანილ იქნა აფხაზეთის ეპარქიაში; 1969 წელს აღყვანილ იქნა მიტროპოლიტის ხარისხში; 1977 წლის 9 ნოემბერს დადგინდა პატრიარქის მოსაყდრედ.

1977 წლის 25 დეკემბერს საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის საპატრიარქო ტახტზე, რომელიც ანდრია პირველწოდებულისა და სვიმონ კანანელისაგან იღებს დასაბამს, ახალი პატრიარქი იქნა აღყვანილი, ღვთის განგებით, მცხეთის საპატრიარქო ტაძარში შესრულდა ახალი კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის ილია მეორის აღსაყდრება.

1977 წლის 23 დეკემბერს არჩეულ იქნა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად. ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით თანამედროვე ქართულ ენაზე გამოიცა ბიბლია, საღვთისმეტყველო კრებულები, ბროშურები, წიგნები, ჟურნალები, სამი სახის კალენდარი; დაარსდა გაზეთები; 1988 წელს ილია II-ის თაოსნობით მცხეთის სასულიერო სემინარია გადმოიტანეს თბილისში და დაარსდა თბილისის სასულიერო აკადემია-სემინარია; საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში გაიხსნა სასულიერო სასწავლებლები: ბათუმში, ახალციხეში, ქუთაისსა და ხულოში; საუკუნეთა შემდეგ კვლავ აღდგა გელათის სასულიერო აკადემია და ეკლესიის ეგიდის ქვეშ მყოფი გელათის მეცნიერებათა აკადემია.

1960 წელს მოსკოვის სასულიერო აკადემიაში ღვთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად დაიცვა დისერტაცია თემაზე „ათონის ივერიის მონასტრის ისტორია“. 1978–1983 წლებში იყო ეკლესიათა მსოფლიო საბჭოს პრეზიდენტი, ხოლო 1997 წლიდან არის გაეროსთან არსებული ინფორმაციზაციის საერთაშორისო აკადემიის ნამდვილი წევრი და კრეტის სასულიერო აკადემიის საპატიო წევრი. არის ნიუ-იორკის სასულიერო აკადემიის ღვთისმეტყველების საპატიო და აშშ-ის მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდა ტიხონის საღვთისმეტყველო სემინარიის ღვთისმეტყველების დოქტორი. მონაწილეობდა მშვიდობის დაცვის რამდენიმე ფორუმში.

2010 წლის 21 დეკემბრის სინოდის სხდომის გადაწყვეტილებით, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ტიტულატურა შემდეგნაირად განისაზღვრა: უწმიდესი და უნეტარესი ილია II, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, მთავარეპისკოპოსი მცხეთა-თბილისისა და მიტროპოლიტი ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის.

მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე), კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II,
პროფ. ი. გორგიძე, აკად. ა. ფრანგიშვილი

Илья II (в миру – Ираклий Георгиевич Гудушаури-Шиолашвили) родился 4-го января 1933 года (г. Орджоникидзе, РСФСР, СССР). С 1977 года Католикос-Патриарх Всея Грузии, Архиепископ Мцхетский и Тбилисский.

В 1960 году Илья II окончил Московскую духовную академию. 16 апреля 1957 года, в тбилисской церкви Александра Невского, по благословению Святейшего и Блаженнейшего Мелкиседека III, епископ Зиновий рукоположил Ираклия Шиолашвили в монашеский сан, и дал ему имя Илия. 18 апреля 1957 года в Сионском кафедральном соборе он был рукоположен в иеродиакон; 10 мая 1959 года был рукоположен иеромонахом в лавре св. Сергия. После возвращения на родину был назначен священнослужителем Батумского кафедрального собора; 19 декабря 1961 года был возведен в сан игумена, а 16 сентября 1961 года в сан архимандрита; 28 августа 1963 года был назначен корепископом Католикоса-Патриарха; в 1963-1972 годах был первым ректором Мцхетской духовной семинарии; в 1967 был переведен в Абхазскую епархию; в 1969 году был возведен в сан Митрополита; 9 ноября 1977 года был назначен местоблюстителем Патриарха.

25 декабря 1977 года на патриарший трон Грузинской Апостольской Церкви, берущей начало от Андрея Первозванного и Симона Кананита, взошел новый патриарх. По Божьему провидению, в Мцхетском кафедральном соборе состоялась интронизация Святейшего и Блаженнейшего Илия II.

23 декабря 1977 года Илия II был возведен Католикоса-Патриарха всея Грузии. По благословению Илия II на современном грузинском языке была издана Библия, богословские сборники, брошюры, книги, журналы, календарь трех видов; начали издаваться газеты. В 1988 году по инициативе Илия II Мцхетскую духовную академию перенесли в Тбилиси, и таким образом, была основана Тбилисская духовная академия-семинария; в разных частях Грузии открылись духовные училища: в Батуми, в Ахалцихе, в Кутаиси и Хуло; спустя века была восстановлена Гелатская духовная академия, и находящаяся под эгидой Церкви Гелатская академия наук.

В 1960 году, Илия II, в Московской духовной академии защитил степень кандидата богословских наук на тему «История Афонского Иверского монастыря». В 1978-1983 годах

был президентом Всемирного совета церквей; с 1997 года является настоящим членом Международной академии информатизации при ООН, и почетным членом Кретской духовной академии; также, является почетным доктором Кью-Йоркской духовной академии, и доктором богословия православной церкви св. Тихона в США; участвовал в нескольких форумах по защите мира.

По решению Синода (21 декабря 2010 года) титул Католикоса-Патриарха всея Грузии был определен следующим образом: Святейший и Блаженнейший Илия II, Католикос-Патриарх всея Грузии, Архиепископ Мцхетский и Тбилисский и Митрополит Бичвинтский и Цхум-Абхазский.

პროფ. ზ. გასიტაშვილი, დეკანოზი ბიძინა გუნია, პროფ. გ. ჯავახაძე, მიტროპოლიტი ანანია (ჯავახარიძე), აკად. ი. ფრანგიშვილი, კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II, აკად. კ. ფროლლოვი, პროფ. შ. ნაჭყებია, პროფ. ი. გორგოძე, პროფ. რ. ჩიქოვანი

პროფ. გურამ ჯავახაძე, აკად. ივერი ფრანგიშვილი, კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II, პროფ. ივანე გორგოძე

Ilia II (Irakli Ghudushauri-Shiolashvili) was born on 4 January 1933 in Orjonikidze, USSR. He has been a Catholicos-Patriarch of Georgia and Archbishop of Mtskheta and Tbilisi since 1977.

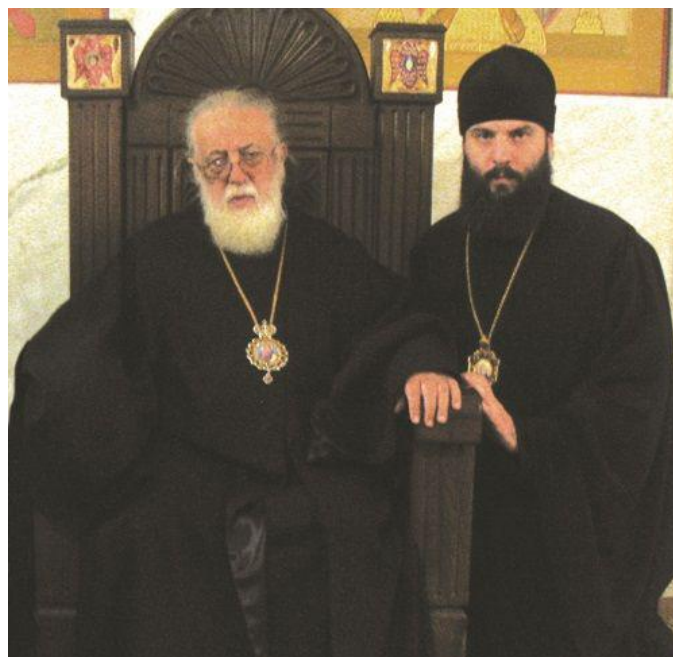
Ilia II graduated from Moscow Theological Seminary in 1960. By blessing of his holiness Melchisedec III bishop Zinobius ordained Irakli ShiolaShvili as a monk and gave him a name - Ilia. He was ordained as hierodeacon in Sioni Cathedral on 18 April 1957; on 10 May 1959 he was ordained as a hieromonc in st. Sergi lavra. After his return to homeland he served in Batumi Cathedral. He was ordained as a hegumen on 19 December 1961 and as an archimandrite on 16 September 1961. On 28 August 1963 he was ordained as a Catholicos-Patriarch's Cor-Bishop. In 1963-1972 he was the first rector Mtskheta Theological Seminary. In 1967 he moved to Abkhazian Eparchy. In 1969 he was ordained as a Metropolitan. On 9 November 1977 he was elected as a Patriarch's locum.

On 25 December 1977 Georgian Church that origins from Andrew the Apostle and Simon the Zealot had a new Patriarch. By God's providence it was his holiness Ilia II. He became a Catholicos-Patriarch on 23 December 1977.

He blessed a publication of Bible on modern Georgian language, theological compilations, brochures, books, magazines, calendars and newspapers. Mtskheta Theological Seminary was moved to Tbilisi in 1988 and Tbilisi Theological Seminary was established by Ilia II blessing. Theological colleges were established in different parts of Georgia at that time: in Batumi, Akhaltsikhe, Kutaisi and Khulo. Gelati Theological Academy was reopened after centuries of decline.

Ilia II maintained a theological thesis at Moscow Theological Seminary in 1960. The thesis was "The History of Iberian Monastery on the Mount Athos". Ilia II was a president of World Church Council in 1978-1983. He has been a member of UN Information Technology Academy, honorary member of New-York Theological Seminary and a theology doctor st. Tikhon Church (USA). He participated in several peace forums.

On 21 December 2010 The Holy Synod of Georgian Church defined a title of Georgian Catholicos-Patriarch as follows: His Holiness Ilia II, Catholicos-Patriarch of Georgia, Archbishop of Mtskheta and Tbilisi, Metropolitan of Bichvinta and Tskhum-Abkhazia.

კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II და მიტროპოლიტი შიო (მუჯირი)

ჟურნალ
„სვეტიცხოველი“, 1917 წლის დეკემბრის,
ყდის ფრაგმენტი

სვეტიცხოველი მუდმივი მოცემულობაა საქართველოს სულიერი აღორძინების ფუნდამენტისათვის

XX საუკუნის დასაწყისში (1917 წელს) წმიდამღვდელმოწამე პატრიარქის კირიონ II-ის ხელდასმით დაიწყო ჟურნალ „სვეტიცხოველი“-ს გამოცემა, ეკლესიის ერთგულ შვილთა დარაზმვისათვის რათა დამოუკიდებელი საქართველოს სულიერი აღორძინებისა და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების აღდგენის მკვიდრი საფუძველი შექმნილიყო.

დღეს, XXI საუკუნეში, საქართველოს არანაკლები სირთულის ამოცანები აქვს გადასაწყვეტი და გამძაფრებული ბრძოლა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერებისათვის კვლავ მოითხოვს იმ სულიერი ორიენტირების და გავლენების ახლებურ გააზრებას, რამაც საქართველო ათასწლეულების განმავლობაში გამოატარა ისტორიის გაავებულ ოკეანეში და წინამდებარე ჟურნალიც – საქართველოსათვის საკრალური სახელდებით – „სვეტიცხოველი“ ამგვარი მისიის შესრულებას პირდება მკითხველს.

უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით და მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ხელდასმით ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ განაგრძობს სიცოცხლეს მკითხველისათვის.

ჟურნალ სვეტიცხოველის რედაქცია

პატრიარქმა თანადგომის დღედ 1 ივლისი დააწესა: უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ქადაგებიდან სულთმოფენობის დღესასწაულზე, ყოვლადწმიდა სამების საპატრიარქო ტაძარი, 2008 წლის ივლისი

"მოწყალების საქმე გადაარჩინს სრულიად საქართველოს" (თანადგომის დღედ 1 ივლისი დაწესდა)

არიან ადამიანები, რომელთა ზრუნვაც მარტოდენ საკუთარი თავით, ეგოისტური სურვილებით შემოიფარგლება; მაგრამ, საბედნიეროდ, ასევე არიან ადამიანები, რომლებიც სხვებისათვის ცხოვრობენ, საკუთარ თავს სხვებს უძღვნიან. ქართველი ადამიანი ბუნებით სწორედ ამით გამოირჩევა: თუკი იგი ხედავს სხვა ადამიანის გაჭირვებას, აუცილებლად მიდის და ეხმარება მას. პავლე მოციქული ამბობს: "ურთიერთ სიმძიმე იტვირთეთ და ესრედ აღასრულეთ სჯული იგი ქრისტესი".

როგორ შეიძლება, ვიტვირთოთ სხვისი სიმძიმე, რით შეიძლება შევეწიოთ სხვა ადამიანებს? ზოგიერთი ფიქრობს, რომ არ შეუძლია სხვისი დახმარება, რადგან თვითონაც ხელმოკლედ ცხოვრობს. ყველა ადამიანს შეუძლია დაეხმაროს სხვას, თუნდაც არაფერი ებაღოს გასაცემი. ჩვენ უნდა ვიცოდეთ, რომ დახმარება მრავალი სახისა არსებობს: არსებობს სულიერი დახმარება, არსებობს სიტყვიერი დახმარება და, რაღა თქმა უნდა, მატერიალურიც.

დღეს ჩვენთან ბრძანდებიან საქართველოს საინჟინრო აკადემიისა და კომპანია "მედიანერვის" წარმომადგენლები, რომლებმაც შემოგვთავაზეს, დაწესდეს "თანადგომის დღე". თანადგომა ეს იგივე დახმარებაა. ჩვენ ვამაყობთ იმით, რომ ჩვენს მოსახლეობას გაჭირვებული ადამიანების თანადგომის სურვილი აქვს. თანადგომის დღედ 1 ივლისი დაწესდა. სწორედ ამან გადაგვატანინა ის პრობლემები, რომლებიც ბოლო 18 წლის მანძილზე გვქონდა.

ღმერთმა დალოცოს ისინი, რადგან ზრუნავენ გლახაკებზე და ფიქრობენ, თუ რით შეეწიონ მათ. მინდა ყველას გისურვოთ: ამაზე ფიქრი ყოფილიყოს თითოეული ჩვენგანის საზრუნავი.

*უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ქადაგებიდან
სულთმოფენობის დღესასწაულზე*

*ყოვლადწმიდა სამების საპატრიარქო ტაძარი
ივლისი 2008 წელი*

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი

CATHOLICOS PATRIARCH
OF ALL GEORGIA

380005, თბილისი, მეფე ერეკლე II მოედ. №1
ტელ: 99 03 78, 98 95 41 ფაქსი: (995 32) 98 71 14

1 King Erekle II sq. , Tbilisi 380005, Georgia.

Tel.: 99 03 78, 98 95 41 FAX: (995 32) 98 71 14

ბრძანება № 76

სრულიად საქართველოს საპატრიარქოსადმი

10 ივლისი, 2009 წელი

XIX - XX საუკუნეებში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებისა და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის გაუქმების პერიოდში მიზანმიმართულად ყალბდებოდა საქართველოს ისტორია და ენათმეცნიერების საფუძვლები. ამასთან დაკავშირებით ვბრძანებ:

- I. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია მისი მაღალყოვლადუსამღვდელოესობის, მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძის) ხელმძღვანელობით;
- II. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომისია პროფესორ მანანა ტაბიძის ხელმძღვანელობით.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი

სარკვევები

მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე.....	17
არჩილ ფრანგიშვილი.....	28
ნადია კოლომბუსი-გოცირიძე.....	29
დეკანოზი თეოდორე გიგნაძე.....	30
ნანა ხაზარაძე	31
მამუკა გიორგაძე.....	32
ალექსანდრე ჩხეიძე.....	34
რევაზ სტურუა.....	35
გურამ ჯავახაძე, ზურაბ გასიტაშვილი, ივანე გორგიძე, მამუკა მაცაბერიძე, თემურ ბერიძე, ლევან არჩვაძე.....	43
დავით გურგენიძე.....	44
კარლო კოპალიანი.....	45
პარმენ მარგველაშვილი	46
ქეთევან ქოქრაშვილი.....	47
გიორგი სალუქვაძე.....	48
ხათუნა თოღაძე	49
ალექსანდრე გრიგოლიშვილი.....	50
ვაჟა ოთარაშვილი.....	52
იონანე ჭიღლაძე.....	53
ივანე ეპიტაშვილი.....	54
გურამ ტყემალაძე.....	55
სულხან სუციშვილი, მაკა ხართიშვილი	56
ზურაბ გასიტაშვილი	57
ჯუმბერ იოსებიძე.....	59
რამაზ შენგელია.....	60
დავით გორგიძე, შალვა ნაჭყებია, ქეთევან მახაშვილი	61
ლალი გორჩიტაშვილი	62

საქართველოში ქრისტიანული ეკლესია დასაბამიდან კათოლიკოს-პატრიარქ ილია მეორის მამამთავრობამდე დეკანოზი ლევან მათეშვილი.....	63
სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის უწმინდესისა და უნეტარების ილია II აღსაყდრებიდან 40 წლისთავის ბამო თემურ ჯაგოდნიშვილი.....	77
ცხოვრების არსის კიება, ნიჰილიზმი თანამედროვე სამყაროში დეკანოზი კახაბერ შურღაია.....	81
რა არის თავისუფლება? თავისუფლების ქრისტიანული გაგება დეკანოზი კახაბერ შურღაია.....	84
პატრიარქი და საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი ივანე გორგიძე, შალვა ნატყებია.....	86
პატრიარქი მანანა ტაბიძე.....	93
ქართველები გიორგი კოკოშაშვილი.....	96
პატრიარქი - ერის ჭეშმარიტი მამამთავარი ნარი ჩხაბერიძე.....	101
სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ ილია II-ის ღვაწლი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღიარების საქმეში ირინა არაბიძე.....	103
ერის მესაჭე მონაზონი იოანე (მამუკა) ცუხიშვილი.....	106
მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე საქართველოს ეკლესიის იუროსდიქცია ჩრდილო კავკასიაში (გაგრძელება, დასაწყისი 2017, №2).....	111
სტეპების ალანია.....	111
წყაროები ალანიის ეპარქიის შესახებ.....	111
ალანია და ლაზიკა ნოტიციათა მიხედვით.....	115
კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქია.....	129
ალანიის ეპარქიის ლოკალიზაციისათვის.....	134
ალანიის ეპისკოპოს თეოდორეს წერილი კონსტანტინოპოლის პატრიარქს.....	139
სოტირიუპოლი – კათედრა ალანიის ეპარქიისა.....	148
სოტირიუპოლი (სოტიროპოლი, სოტირულოლი).....	150

მომთაბარე ალანების ტერიტორიები „ალანები გაფანტულად ცხოვრობდნენ“	152
მიზეზი სოტირიოპოლში ალანიის კათედრის დაარსებისა და მარიამ ალანელის ღვაწლი.....	153
მარიამ ალანელი.....	155
ალანიის ეპარქია დონის სტეპებში	156
ქართული იურისდიქციის აღდგენა სოტირიოპოლში.....	158
ლაზიის სოტერიოპოლისის, ანუ „ჭანეთისა და სატრაპელას“ სამიტროპოლიტო კათედრის გადატანა გურიაში.....	163
კავკასიის ალანია.....	164
კავკასიის ალანიისა და აფხაზეთის ურთიერთობა.....	173
„კავკასიის ალანია“ ცხუმის საერისთავოს შემადგენლობაში (აფხაზთა საერისთავოს საზღვრები აფხაზთა სამეფოში)	177
ბიჭვინთის კათედრა აფხაზეთის (კავკასიის) ალანიასთან (ანაკოფია-ალანია)	184
კავკასიის ალანია აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში (ილიჩევსკის არქეოლოგიური აღმოჩენის მიხედვით)	187
ქართველი მეფის ალანი მეუღლე.....	188
„ალანთა ქვეყანა, რომელ არს აფხაზეთი“	188
თურქულენოვანი ქრისტიანი ალანები (აბულფედა და „ქართლის ცხოვრება“ ალანებისა და ოსების თურქულენოვნების შესახებ)	190
ზელენჯუკის წარწერა.....	194
ალანია - რუსულ საინტერნეტო სივრცეში.....	196
დასკვნა.....	201
თავი II ადიღე ხალხის დასახლება ჩრდილო კავკასიასა და აფხაზეთში.....	202
ადიღეველთა ურდოს დამფუძნებელი ოქროს ურდოს მმართველი (ტიმნიკი) ელიგეი (ადიღე) (1352-1419)	202
ადიღე ხალხის წარმოშობა.....	204
ორი ტიუმენი (ციმბირისა და კავკასიის ტიუმენი).....	206
კავკასიის ტიუმენი.....	208
ნოღაისა და ადიღეს ურდოს მომთაბარეობა (ციმბირიდან კავკასიამდე)	209
ადიღეები.....	212

ილია II – უახლესი ქართული ისტორიოგრაფიის მამა

ჩვენ ვმადლობთ და ვადიდებთ უფალ ღმერთს იმის გამო, რომ განსაკუთრებულ მძიმე ეპოქაში გვიბოძა უდიდესი პატრიარქი ჩვენი ისტორიისა - უწმინდესი და უნეტარესი ილია მეორე.

შეუძლებელია გადმოცემა ილია მეორის მოღვაწეობის მაღლისა და საქმისა. ქართული სულიერებისა და კულტურის რომელმა სფერომ არ ასახა მისი ღვაწლი? მუსიკა, სახვითი ხელოვნება, გრაფიკა, ხატწერა, და კიდევ ვინ მოთვლის მისი სული-სა და გონების ღვაწლს. ერთ-ერთი ასეთია ქართული ისტორიოგრაფია.

ჩვენმა წინაპრებმა, მათ შორის საეკლესიო მოღვაწეებმა, ბერებმა თუ ეპისკოპოსებმა დაგვიტოვეს საგანძური ჩვენი ღვთისმოსიში და ქრისტესთვის თავდადებული ერის ისტორიისა – პეროქავრა სივნიელი, სალომე უჯარმელი, არსენ ბერი, არსენ საფარელი, ლეონტი მროველი, ჟამთააღმწერელი და სხვადასხვა სასულიერო პირები საუკუნეთა მანძილზე წერდნენ საქართველოს რეალურ ისტორიას, აღწერდნენ ისტორიის ღვთისმეტყველებას, რადგანაც საკუთარი თვალთ ხედავდნენ უფალი ღმერთის წინასწარ განზრახულობას და მის მუდმივ წყალობას ჩვენი ერის მიმართ.

მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე), კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II

გავიდა ხანი, ქართველი ერი ბიზანტიის დამხობის შემდეგ აღმოჩნდა მუსულმანურ რკალში, მედგარი თავდაცვითი ბრძოლებით შესაძლებელი გახდა ეროვნული სახელმწიფოსა და ეკლესიის, ქართული სულიკვეთების, ენისა და კულტურის დაცვა. ამავე ეპოქაში მსოფლიო ისტორიის ასპარაზზე გამოჩნდა უდიდესი მართლმადიდებელი რუსეთის იმპერია. მას ჩვენმა წინაპრებმა იმედის თვალი მიაპყრეს, შემდეგ კი სრულად მიენდნენ მას. მაგრამ მოხდა ისე, რომ გაუქმდა უპირველესი საგანძური სახელმწიფოებრიობა, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია, ათასწლოვანი სამეფო დინასტია და აიკრძალა ქართულ ენაზე განათლება.

მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე), კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II

მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნეებში ქართველ ერს აღარ გააჩნდა თავისი დამოუკიდებელი სახელმწიფო, ის სხვა იმპერიის ნაწილი იყო. „დაყავი და იბატონეს“ პრინციპის თანახმად საქართველოს ყოფდნენ რეგიონებად, ხოლო ერს ეთნიკურ ჯგუფებად, ახშობდნენ საერთო ქართულ ნაციონალურ შემეცნებას, წინა პლანზე წამოიწია კუთხურობამ – იმერლობამ, ქართლელობამ თუ კახელობამ. ეს იყო მიზანმიმართული ქმედება საიმპერიო ხელისუფლებისა, რომელიც შემდგომ ასე ჩამოყალიბდა – „ჩვენ ქართველებთან ბრძოლა აფხაზეთიდან უნდა დავიწყოთ, სამეგრელოსა და სვანეთს ავტონომია უნდა მივანიჭოთ, მათში ცალცალკე უნდა გავადვივოთ კუთხურ-ნაციონალური გრძნობები, ყველა უნდა დავარწმუნოთ, რომ ქართველები

აფხაზეთში ჩასახლებულები არიან. დასავლეთ საქართველო უნდა დავუპირისპიროთ აღმოსავლეთს, შემდეგ კი შუამავლის როლი შევასრულოთ, პარალელურად ქართველები უნდა დავარწმუნოთ, რომ ისინი სხვადასხვა ქვეყნებიდან არიან ჩამოსახლებულები, სხვადასხვა ერის წარმომადგენლები არიან, რაც საქართველოს ტერიტორიიდან მათი სამუდამოდ გაძევების საშუალებას მოგვცემს“ (intermedia.ge).

ეს იდეოლოგია დირექტივას წარმოადგენდა საბჭოთა ეპოქის სახელმწიფო საისტორიო დაწესებულებებისათვის არა მხოლოდ მეოცე საუკუნის 60-იან წლებში, არამედ 20–30-იან წლებიდანვე, მის შესაბამისად გადაიწერა საქართველოს ისტორია, უარყოფილი იქნა ძველი და შეიქმნა ახლი სახელმძღვანელოები, ასევე, უარყოფილი იქნა ძველი მატრიანეები, დაცინვის ობიექტად იქცა ჩვენი უმთავრესი ისტორიკოსები, ლეონტი მროველი და მასთან ერთად სხვა საეკლესიო მწიგნობრები. მიზეზი ის იყო, რომ ამ ძველ მემკვიდრეთა სწავლებით ქართველი ერი ერთიანი და მთლიანი იყო ქრისტეშობამდე, ამიტომაც შეძლო ფარნავაზ მეფემ სრულიად საქართველოს გაერთიანება ეგრისის ერისთავ ქუჯისთან ერთად. ერთი მწიგნობრობა, კულტურა და ერთი სახელმწიფო აერთიანებდა ერს წმინდა ნინოს შემობრძანებისას, ამიტომაც საქართველოს ეკლესია უკვე მე-4 საუკუნეში მოიცავდა სრულიად საქართველოს, მის როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ ნაწილებს, რაზეც წერდნენ კიდევ რუის-ურბნისის კრების მამები თავიანთ „ძეგლისწერაში“ – რომ წმინდა ნინომ „მოაქცია ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“, ხოლო წმინდა ანდრია მოციქულმა იქადაგა „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“, ანუ საქართველოს ეკლესია ჩამოყალიბებისთანავე თავის იურისდიქციას ახორციელებდა სრულიად საქართველოში.

კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II, მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე)

საბჭოთა ეპოქაში სრულიად აიკრძალა სწავლება საქართველოს ეკლესიის ამ ფართო იურისდიქციისა, ასევე აიკრძალა თეორია ქართველების ერთიანობის შესახებ უძველეს ეპოქაშივე, პირიქით, შემოდებული იქმნა ე.წ. „ქართიზაციის“ თეორია, რომელიც ქართული ეკლესიის იურისდიქციას სადავოდ ხდიდა და ხდის ყოველი მიმართულებით, მაგალითად, ამტკიცებს, რომ საქართველოს ეკლესია თავის იურისდიქციას არ ავრცელებდა დასავლეთ საქართველოში, რომელიც თითქოსდა ბიზანტიურ იურისდიქციაში შედიოდა მე-10 საუკუნემდე. იგივეა თვალსაზრისი აღმოსავლეთის მიმართულებითაც, არის მტკიცება, რომ საქართველოს ეკლესია თავის თავდაპირველ იურისდიქციას კახეთშიც კი არ ახორციელებდა, ისტორიულად კახეთი თითქოსდა ალბანური ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა. ასევე მათ მიერ მიიჩნევა, რომ ტაოკლარჯეთი ისტორიულად არა ქართული, არამედ სომხური მოსახლეობით იყო დასახლებული, რომლის „ქართიზაცია“ შეძლო ქართულმა ეკლესიამ და იქაური მოსახლეობა „გააქართველა“, ამიტომაც ოფიციალური საისტორიო წრეები და ასევე ფილოლოგები ოშკს, ბანას თუ ხახულს არა ქართული, არამედ სომხურ არქიტექტურად მიიჩნევენ. იგივეა თვალსაზრისი ჩრდილოეთის მიმართულებითაც – ამჟამად საინტერნეტო სივრცეში გაბატონებას იწყებს თვალსაზრისი, რომ ცხინვალ-ჯავა-ყაზბეგის რაიონები ჩრდილო კავკასიასთან ერთად, თითქოსდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქიაში შედიოდა.

ყველა მიმართულებით ისინი ამ არასწორ მტკიცებებს საფუძვლად უდებენ „ქართიზაციის“ თეორიას, რომ საქართველო თავდაპირველად სხვადასხვა ერების წარმომადგენლებით იყო დასახლებული, რომელნიც შემდგომში „ქართველებად“ იწოდნენ მათი „ქართიზაციის“ შედეგად.

დამპყრობელთა ეპოქაში მე-19, მე-20 საუკუნეში გავრცელებულმა „ქართიზაციის“ თეორიამ დიდად გვაგნო წარსულში, ამჟამად კი ძალზე სადავოდ გვიქცია საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრები ყოველი მხრიდან.

ასეთ რთულ ვითარებაში კიდევ ერთხელ გამობრწყინდა უწმინდესი პატრიარქის ილია მეორის გასაოცარი მიზანდასახულობა, იურისდიქციის საზღვრების დასაცავად საჭირო გახდა ისტორიის ხელახალი კვლევა, რეალური ისტორიის დადგენა, მეცნიერული უარყოფა არასწორი თეორიებისა.

მაგალითად, ამჟამად აზერბაიჯანში მოქმედი რუსეთის ეკლესიის „ბაქო-აზერბაიჯანის ეპარქია“ თავის ვებ გვერდზე აღნიშნავს რომ ის არის მემკვიდრე ძველი აზერბაიჯანის ალბანური ეკლესიისა, რომელიც თითქოსდა თავის იურისდიქციაში მოიცავდა სამხრეთ კახეთს. ამტკიცებენ, რომ ბოდბე, გურჯაანი და დავით გარეჯა ალბანეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში შედიოდა ზაქათალა-ბელაქანისა და კახის რაიონებთან ერთად, თითქოსდა ეს ტერიტორია ალბანეთის ძველი მიწა-წყალია და აქ ქართული ეკლესიის იურისდიქცია შემდგომ გავრცელდა. შესაბამისად, აღნიშნულ უცხოურ ეპარქიას აქვს მიზანსწრაფვა დავით-გარეჯა აზერბაიჯანის ისტორიულ ტერიტორიად განიხილოს ბოდბე-გურჯაან-საინგილოსთან ერთად. ამასთანავე მათ აქვთ სურვილი საინგილოს ქართველები შეიყვანონ თავის, ანუ ბაქო-აზერბაიჯანის ეპარქიის იურისდიქციაში.

საკითხის დაისმის გამო, ჩვენმა უწმინდესმა პატრიარქმა, თავისი ასაკის მიუხედავად, დრო დაუთმო ამ პრობლემის გაანალიზებას.

როგორც ითქვა, საქმე ისაა, რომ საბჭოთა ეპოქის გაბატონებული ისტორიოგრაფიის მიხედვით ბოდბე-გურჯაანი-დავით-გარეჯას რეგიონი ამჟამინდელ კახის, ზაქათალასა და ბელაქანის რაიონებთან ერთად (სამხრეთ კახეთი), თითქოსდა თავდაპირველად არა ქართველებით, არამედ ალბანელებით იყო დასახლებული, რომელთაც აქ ააშენეს ეკლესიები.

ამჟამინდელი აზერბაიჯანული ისტორიოგრაფიის თანახმად, ალბანელები არიან აზერბაიჯანელთა წინაპრები, შესაბამისად ალბანელების კულტურა და მიწა-წყალი აზერბაიჯანელების ეროვნულ მემკვიდრეობად მიიჩნევა, ხოლო, ალბანეთის ძველი საკათალიკოსოს იურისდიქციაში შემავალი ეკლესიები – აზერბაიჯანელების წარსულის ძეგლებად.

ცხადია, ძალზედ საკამათოა ალბანელების აზერბაიჯანელთა წინაპრებად მიჩნევა, მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ ალბანელები და ქართველები სხვადასხვა ერები იყვნენ. ორივე ამ ერს გააჩნდა საკუთარი სახელმწიფო, ეკლესია, ჰყავდათ საკუთარი კათალიკოს-პატრიარქები, საკუთარი დამწერლობა, მწიგნობრობა, ანბანი, წმინდა წერილის თარგმანები, საეკლესიო მემკვიდრეობა თუ არქიტექტურა. როგორც აღინიშნა, საბჭოთა ეპოქაში ისე დახატეს, თითქოსდა, სამხრეთ კახეთი შედიოდა ალბანეთის საეკლესიო იურისდიქციაში და შემდეგ მიისაკუთრა ის პროზელიტურმა ქართულმა ეკლესიამ. სამწუხაროდ ამ თვალსაზრისს იმეორებენ თანამედროვე ისტორიკოსებიც. ამიტომაც, გააჩნია პრეტენზიები ბაქო-აზერბაიჯანის ეპარქიას აღნიშნული ეკლესიების მიმართ. ასეთ ურთულეს ვითარებაში როგორც ითქვა, ჩვენმა მსცოვანმა პატრიარქმა სწორედ ამ დღეებში ახოვნად მოიკრიბა ძალა საისტორიო სიმართლის დასადგენად და ჩვენი იურისდიქციის კანონიერების დასამტკიცებლად განახორციელა მრავალი ღონისძიება.

არა მხოლოდ აღმოსავლეთის მიმართულებით, როგორც ითქვა, დასვლეთითაც ქართული ეკლესიის იურისდიქცია სადაოდ გვიქცია საბჭოთა ისტორიოგრაფიამ. ის ამტკიცებს, რომ, თითქოსდა, მე-10 საუკუნემდე დასავლეთ საქართველო შედიოდა ბიზანტიის კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში და მხოლოდ შემდეგ შევიდა ის ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში. უფრო მეტი, ქართული საბჭოთა ისტორიოგრაფია, რომლის მემკვიდრეობა ამჟამაც მტკიცედ დგას თავის პოზიციაზე, ამტკიცებს რომ დასავლეთ საქართველო, კოლხეთი თავდაპირველად დასახლებული იყო არა ქართველი ხალხით, არამედ აფსუათა წინაპარ აღიდევლთა ტომებით, და თითქოსდა მხოლოდ შემდეგ დასახლდნენ დასავლეთ საქართველოში ქართველები (ეგრისელები, მარგველები, გურულები თუ სვანები).

ეს თეორია თავის იდეოლოგიურ ბაზად აქცია სეპარატისტმა საეკლესიო მოღვაწემ არქიმანდიტრმა დოროთე დბარმა, რომელსაც უკანონო კრებამ უკვე მიანიჭა მიტროპოლიტის ხარისხი. ოკუპირებულ აფხაზეთში შემდგარი სახალხო საეკლესიო კრების სახელით დოროთე დბარი მიმართავს კონსტანტინოპოლისა და სხვა საპატრიარქოებს. ის აღნიშნულ თეორიათა გამოყენებით თხოვს კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს წმინდა სინოდს, რათა მან დასავლეთ საქართველო, მათ შორის აფხაზეთი, თავის კანონიერ იურისდიქციას „დაუბრუნოს“ მე-3 მსოფლიო კრების მე-8 კანონის საფუძველზე. ეს კანონი მოითხოვს, რომ თუკი ერთი ეკლესია შეიჭრება მეორის იურისდიქციაში ეს უნდა დაიგმოს და, შემდგომ, სავალდებულოა თავდაპირველი იურისდიქციის აღდგენა. დბარი ამტკიცებს, რომ მე-10 საუკუნემდე დასავლეთ საქართველო კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში შედიოდა და მხოლოდ ამის შემდგომ მიიტაცა ის პროზელიტურმა ქართულმა ეკლესიამ, გააუქმა რა იქ ბერძნული საეკლესიო კათედრები – როდოპოლისი, საისინი, პეტრა და ზიგანა. დბარი მოუწოდებს კონსტანტინოპოლს რათა მან აღიდგინოს თავის იურისდიქცია აფხაზეთში (დასავლეთ საქართველოში).

აფსუა საეკლესიო სეპარატისტების ამ თეორიულმა მტკიცებებმა იმდენად დააინტერესა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო, რომ რამდენიმე წლის წინ საქმის დასაზუსტებლად წმინდა სინოდის დელეგაციაც კი გამოაგზავნეს თბილისში, საბოლოოდ კი ამ საკითხის მოსაგვარებლად თვით უწმინდესი პატრიარქი ილია მეორე ჩაბრძანდა სტამბულში მსოფლიო პატრიარქთან და მის წმინდა სინოდთან შესახვედ-

რად. ამ დღეგაციაში მეც ვიყავი. ჩვენი უწმინდესი პატრიარქის უდიდესმა ავტორიტეტმა ეს საკითხი ამ ეტაპზე მოაგვარა, მაგრამ აშკარა გახდა, რომ აუცილებელია ისტორიკოსთა მუშაობა, დაგვევალა სათავეში ჩავდგომოდით რეალური ისტორიის დამდგენ მუდმივ მოქმედ კომისიას, რომელმაც უნდა შეძლოს თეორიული ნაშრომების შემუშავება საბჭოთა ეპოქის ისტორიოგრაფიის მტკიცებათა დასაძლევად.

მრავალწლოვანი კვლევის თანახმად, რომელიც უწმინდესი პატრიარქის ყურადღებით წარიმართა და აისახა კიდევ წმინდა სინოდის ერთ-ერთ დადგენილებაში, მე-10 საუკუნემდე კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქია მდებარეობდა არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ისტორიულ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში, ტრაპეზუნტის რეგიონში, ისტორიულ სამხრეთ ლაზიკაში. ამ რეგიონს ამჟამად ლაზისტანი ეწოდება, აქ მონასტერ სუმელასთან ახლოს, რამდენიმე კილომეტრში, პუნქტ მაჩკაში მდებარეობდა ცენტრი როდოპოლისის ბერძნული ეპარქიისა და არა ქუთაისთან ახლოს ვარციხეში, როგორც ამჟამად მიიჩნევა. ასევე, ზიგანას (იგივე ზიგანევის) კათედრა მდებარეობდა არა გუდაყვაში, არამედ ლაზისტანის ქალაქ გუმუშხანესთან, სადაც ამჟამადც მდებარეობს ამავე სახელწოდების ზიგანას ქედი და ზიგანას უღელტეხილი, საისინის კათედრაც იქვე ახლოს არდასასთან მდებარეობდა და არა ცაისში, ხოლო პეტრას კათედრა მდებარეობდა არა ზღვის პირას – ციხისძირში, არამედ კვდლოვან რეგიონში ბაიბურთან, სამხრეთ ლაზიკაში. ამასვე ადასტურებს ამ რეგიონის ცნობილი მკვლევარი პროფესორი ნადონცი და სხვანი, შესაბამისად კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ეპარქიები მდებარეობდნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ სამხრეთ ლაზიკაში(ლაზისტანი, ტრაპეზუნტის რეგიონი), შესაბამისად საქართველოს ეკლესიას არასოდეს გააუქმებია ბერძნული კათედრები დასავლეთ საქართველოში, რომელიც მუდამ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში იმყოფებოდა. ამას მიუთითებენ ჩვენი მემატრიანეები რუის-უბისის კრების წმინდა მამები, ასევე თვით ბერძენი ისტორიკოსები, მაგალითად გელასი კესარიელი, რომელიც მე-4 საუკუნის ბოლოს წერდა, რომ „წმინდა ნინომ მოაქცია იბერები და ლაზები“ ანუ „ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“, შესაბამისად, მე-4 საუკუნიდანვე დასავლეთ საქართველო არა კონსტანტინოპოლისა არამედ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში იმყოფებოდა და არასდროს ყოფილა პროზელიტური.

სამხრეთ ლაზიკაში (ჭანეთ-ლაზისტანში) ბიზანტიამ თავისი ბერძნული ლაზიკის ეპარქია დაარსა მოგვიანებით, მე-6 საუკუნეში, იუსტინიანეს ეპოქაში, რომელმაც შეძლო იქამდე ქართული ეკლესიის იურისდიქციასი შემავალი სამხრეთ ლაზეთის დამორჩილება და იქ გაბატონება. სამხრეთ ლაზიკაში მდებარეობდა პ. ინგოროყვას, ნ. აღონცისა და სხვათა კვლევით ცნობილი პიტიუნტი, რომლის ეპისკოპოსი მონაწილეობდა 1-ელ მსოფლიო კრებაში 325 წელს. რაც შეეხება გაცილებით ჩრდლოეთით მდებარე ბიჭვინთას, ის საქართველოს ეკლესიამ აქცია უდიდეს საეკლესიო – საკათალიკოსო ცენტრად. თეიმურაზ ბატონიშვილის ცნობით იქამდეც, წარმართობის ეპოქაშიც, ბიჭვინთა უმთავრესი ზოგადქართული რელიგიური ცენტრი იყო და აქ იყო აღმართული „ყოველთა ქართველთა“ კერპი – ბოჩი, ხოლო ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ ბიჭვინთა ქართველთა ერთ-ერთ უმთავრეს სასულიერო კერად იქცა. დბარი კი ამტკიცებს, რომ პიტიუნტი, რომლის ეპისკოპოსი მონაწილეობდა I მსოფლიო საეკლესიო კრებაში, უფრო ძველი კათედრაა, ვიდრე მცხეთა, ამიტომ ქართულ ეკლესიას აფხაზეთში არავითარი უფლებამოსილება არ გააჩნია, სინამდვილეში კი პიტიუნტი და ბიჭვინთა სხვადასხვა პუნქტები იყვნენ, ორივე ქართული ეკლესიის თავდაპირველი კერები.

სტამბულში (კონსტანტინოპოლში), აფხაზეთისა და საერთოდ, საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საკითხების განსამტკიცებლად მიმართული ვიზიტი ჩვენი

უწმიდესი პატრიარქისა უმნიშვნელოვანესი მოვლენა იყო, რომელსაც წესით უნდა მოყოლოდა ქართველი ისტორიკოსების მუშაობის გააქტიურება.

ასევე ძალზე მნიშვნელოვანი იყო ამავე საკითხების დასარეგულირებლად უწმიდესი პატრიარქის სხვა ვიზიტი თურქეთში, ისტორიულ ტაოში.

თურქეთში ვიზიტისას, რომელიც ოშკის, იშხანისა და სხვა ეკლესიების მდგომარეობას შეეხებოდა, უწმიდეს პატრიარქს მეც ვახლდი. ვიზიტი კიდევ უფრო რთული სკითხვების გადაჭრას შეეხებოდა, მაგრამ იგრძნობოდა კვალი იმისა, რომ სადავოდ არის ქცეული ჩვენი ისტორიული მემკვიდრეობა.

როგორც აღინიშნა, ჩვენში არსებული საბჭოთა ეპოქის თეორიით აღნიშნული ეკლესიები ნაგებია ტაოს მკვიდრი სომხების მიერ, რომელთა ქართიზაცია შემდგომ მოხდა. ეს არასწორი თეორია ეფუძნება ისტორიული ფაქტების არასაწორ ინტერპრეტაციას, მაგალითად, მართალია იშხანის ეკლესია ააგო ტაოს მართლმადიდებელმა ეპისკოპოსმა ნერსე იშხნელმა, რომელიც შემდგომ სომხეთის პატრიარქი გახდა, მაგრამ ის იყო ეთნიკური ქართველი და მან ტაძარი ააგო ტაოს მკვიდრი ქართველებისათვის. ის, როგორც საერთოდ ტაოს მკვიდრი მოსახლეობა, მტკიცე მართლმადიდებელი იყო, რომელიც მიისწრაფოდა რათა დაბრუნებოდა მშობლიური ქართული ეკლესიის იურისდიქციას.

არაქისპირეთის მხარეების ქართულ მოსახლეობა სპარსეთის იმპერიის არსებობისას, განსაკუთრებით მე-6 საუკუნეში, ალბანეთისა და გუგარქის მსგავსად, მოექცნენ სომხური ეკლესიის გავლენის სფეროში, ამიტომაც სომხეთის იმუამინდელ ეკლესიაში უამრავი ქართველი სასულიერო პირი მოღვაწეობდა და თავის ერს პატრონობდა, მაგალითად, კირიონ პირველი. ის თავდაპირველად იყო სომხეთის ცენტრალური, აირარატის პროვინციის ქორეპისკოპოსი და დვინის ეკლესიის წინამძღვარი, ჩვენ მისი ქართველობის შესახებ არაფერი გვეცოდინებოდა, შემდგომ ის რომ არ გამხდარიყო ქართლის კათალიკოსი, მსგავსადვე მოღვაწეობდა სომხეთში მართლმადიდებლობით განთქმული ეთნიკურად ქართველი, ტაოელი, ნერსე იშხნელი, რომელმაც იშხნის ეკლესია ააგო.

780 წელს შემდგარმა ამ მხარეების (ტაო-ბასიანის, ვანანდისა და კარინის) ქართველთა საეკლესიო კრებამ დაადგინა, რომ ამ მხარეების ქართველობა მტკიცე ქალკედონიტები არიან და ამიტომ სრულიად ემიჯნებიან მონოფიზიტურ სომხურ ეკლესიას, ეს წელი განისაზღვრა კიდევ ქართული წელთაღრიცხვს პირველ წლად. ამ კრებამ გაიმეორა 607–608 წლებში ქართლში შემდგარი კრების დადგენილება, რომლითაც კირიონ პირველი საბოლოოდ გაემიჯნა სომხურ ეკლესიას.

ტაოს დიდებული ქართული ეკლესიები უცხოენოვან საინტერნეტო სივრცეში სადავოდ არიან ქცეულნი, არა მხოლოდ ისინი, თვით შიდა ქართლის ეკლესიებიც კი.

სულ რადენიმე წლის წინ სადავოდ იქცა შიდა ქართლის იურისდიქციის საკითხიც. როგორც „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“, ისე უცხოენოვანი საინტერნეტო სივრცე ამტკიცებს თითქოსდა ცხინვალის ჩრდილოეთით მდებარე მიწა-წყალი, ჯავა და ყაზბეგის რაიონიც კი, ჩრდილო კავკასიის მიწებთან ერთად, თითქოსდა ისტორიულად შედიოდა არა ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, არამედ ალანის ეპარქიაში, თითქოსდა აქაური ეკლესია-მონასტრები არა ქართული, არამედ ალანური კულტურის ძეგლები არიან.

ამ და მსგავს უსამართლობათა დასაძლევად უწმიდესმა პატრიარქმა ილია მეორემ და მისი თავმჯდომარეობით საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდმა მიიღო მრავალი დადგენილება.

2011 წლის 20 დეკემბრის წმიდა სინოდის დადგენილება თავის 2. დ. მუხლში აღნიშნავს – „საბჭოთა პერიოდში ხდებოდა საქართველოსა და მსოფლიო ისტორიის

გაყალბება, შეცდომების გამოსასწორებლად შეიქმნას ისტორიკოსთა ჯგუფი მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძე) ხელმძღვანელობით“.

საკითხის სიმძაფრის გამო უწმიდესმა პატრიარქმა საჭიროდ მიიჩნია, რათა ეს საკითხი განეხილა მომდევნო წლის სინოდის სხდომას, კერძოდ, 2012 წლის 5 ივლისს წმ. სინოდის სხდომამ მიიღო დადგენილება, რომლის მე-6 მუხლი აღნიშნავს – „წმინდა სინოდმა მოისმინა მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძე) მოხსენება საქართველოს ეკლესიის ისტორიის პრობლემატიკასთან დაკავშირებით და განაჩინა: ვინაიდან XIX საუკუნის მეორე ნახევარში და განსაკუთრებით, XX ს-ში, – კომუნისტების მმართველობის ხანაში, მიზანმიმართულად შეიცვალა და გაყალბდა შეხედულება საქართველოს ეკლესიის საზღვრების შესახებ, მკვიდრდებოდა რა აზრი, თითქოს დასავლეთ საქართველო IV-X საუკუნეებში, ანუ 600 წლის მანძილზე, არ იყო ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, ამასთან, თითქოს, ჩრდილო, აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში ასევე არ შედიოდა ჩვენი ზოგიერთი ისტორიული რეგიონი, დაევალოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის ქართულ უნივერსიტეტს, გადადგას რეალური, დროული და ქმედითი ნაბიჯები ათეისტურ პერიოდში შემუშავებული იდეოლოგიის ნაცვლად საქართველოს ეკლესიის ნამდვილი ისტორიის წარმოჩენისა და პოპულარიზაციისათვის.

ხელი შეეწყო მეუფე ანანიას (ჯაფარიძე) მიერ წარმოდგენილი მასალების დაბეჭდვას და ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობილი იმ ჭეშმარიტი აზრის განმტკიცებას, რომ „წმინდა მოციქულმა ანდრიამ იქადაგა ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“, ხოლო წმინდა ნინომ „განანათლა ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“. (დიდი სჯულის კანონი, 1974, გვ.545-546) და რომ ამას მოწმობენ უცხოური წყაროებიც.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ აზრს სრულად იზიარებს ბატონი ივანე ჯავახიშვილი. იგი წერს: „ანდრია მოციქულიც და წმიდა ნინოც საერთო ქართული ეკლესიის დამაარსებლად და მთელი ერის განმანათლებლად იყვნენ ცნობილნი, საქართველოს სხვადასხვა ნაწილების ცალკე მქადაგებლების გამოძებნის სურვილიც არ ჰქონიათ, რადგან ისინი მთლიანი და განუყოფელი საქართველოს განმტკიცებისა და აღორძინებისათვის იღვწოდნენ“ (ქართველი ერის ისტორია, ტ. III, გვ. 47.)“.

კიდევ უფრო ადრე, შექმნილი პრობლემების აღმოსაფხვრელად, უწმიდესმა პატრიარქმა ილია მეორემ თავისი 2009 წლის 10 ივლისის 76-ე ბრძანებით დაარსა „საქართველოს საპატრიარქოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია“, თავის 2009 წლის 76-ე ბრძანებაში უწმიდესი პატრიარქი ბრძანებს – „მე-19, მე-20 საუკუნეებში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებისა და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის გაუქმების პერიოდში მიზანმიმართულად ყალბდებოდა საქართველოს ისტორია და ენათმეცნიერების საფუძვლები, ამასთან დაკავშირებით ვბრძანებ:

1. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია მისი მაღალყოვლადუსამღვდელოესობის მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძე) ხელმძღვანელობით.

2. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომისია პროფესორ მანანა ტაბიძის ხელმძღვანელობით“.

საბოლოოდ უნდა დავასკვნათ, რომ უწმიდესმა პატრიარქმა ილია მეორემ სათავე დაუდო უახლეს ქართულ ისტორიოგრაფიას, რომელიც აღარ იმეორებს საქართველოს ანექსიის წლებში შემუშავებულ საისტორიო თეორიებს, არამედ ემყარება რუისურბნისის კრების მამათა და ძველ მემკვიდრეთა სწავლებას, რომ საქართველოს

ეკლესია თავისი ჩამოყალიბებისთანავე მოიცავდა სრულიად საქართველოს, როგორც მის აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ ნაწილებს.

შესაბამისად, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქია მდებარეობდა არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ისტორიულ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში, ტრაპეზუნტის რეგიონში, ამჟამინდელ ლაზისტანში, სადაც მდებარეობდნენ როდოპოლისის, საისინის, პეტრასა და ზიგანას კათედრები.

ასევე კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქია მოიცავდა არა შიდა ქართლს, არამედ მდებარეობდა ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიის რეგიონში, დონის-პირეთის სტეპებში. შიდა ქართლი და მომიჯნავე დედალეთი, ჩრდილო კავკასიის მომიჯნავე მხარეებთან ერთად, მუდამ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა.

რაც შეეხება კახეთს, ბოდბე-გურჯაან-დავით-გარეჯას რეგიონს, ის ამჟამინდელ კახის, ზაქათალასა და ბელაქნის რაიონებთან ერთად მუდამ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა, ხოლო ალბანეთს საკათალიკოსო მის სამხრეთით მდებარეობდა. საზღვარი ალბანეთსა და იბერიას შორის მდინარე ოკაზანზე გადიოდა, მდინარე ალაზნის ყველაზე უმთავრეს და წყალუხვ შენაკადზე (მდ. გოიჩაი, აზერბაიჯანში), ამ მდინარეზე გადიოდა საზღვარი ქართლისა და ალბანეთის საკათალიკოსოებს შორის, სადაც, მტკვარ-ალაზნის შესართავთან, მდებარეობდა კამბისენა (და არა ბოდბესთან).

ხოლო, ისტორიულ სამხრეთ საქართველოს ხალხის ეთნიკურ ვინაობას კარგად წარმოაჩენს აქ დაარსებული სახელმწიფოს სახელი, რომელსაც „ქართველთა სამეფო“ ერქვა და საქართველოს წმიდა ეკლესიის უმთავრეს სასულიერო კერას წარმოადგენდა.

საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრების დასაცავად მისი უწმიდესობის 60 წლიანი ბრძოლა იყო ჩუმი და გაუხმაურებელი, ამით მან უახლეს ქართულ ისტორიოგრაფიას დაუდო საფუძველი.

ჩვენი წინაპრებმა რუის-ურბნისის წმიდა კრების მამებმა, მემატინეებმა, დიდმა ისტორიკოსებმა ვახუშტი და თეიმურაზ ბაგრატიონებმა ძველი, სახელოვანი ქართული ისტორიოგრაფია დიდ სიმაღლეზე აიყვანეს. მათი დებულებების თანახმად ქართველი ერი სახელმწიფოებრივად, ენით, მწიგნობრობითა და კულტურით ერთიანი იყო ქრისტეშობამდეც, ამიტომაც საქართველოს წმიდა ეკლესია დაარსებისთანავე თავის იურისდიქციაში სრულიად საქართველოს, მის აღმოსავლეთ და დასავლეთ ნაწილებს აერთიანებდა. სამწუხაროდ, ახალმა ქართულმა ისტორიოგრაფიამ მე-19, მე-20 საუკუნეებში, საქართველოს სახელმწიფოსა და ავტოკეფალიის გაუქმების პერიოდში, არ გაიზიარა ეს თეორია, საბედნიეროდ, ავტოკეფალიისა და სახელმწიფოებრიობის აღდგენის შემდეგ უწმიდესმა პატრიარქმა ილია მეორემ სათავე დაუდო უახლეს ქართულ ისტორიოგრაფიას, რომელიც არის გაგრძელება ძველი ქართული ისტორიოგრაფიისა.

უფალმა ინებოს უახლესი ქართული ისტორიოგრაფიის მამის, უწმიდესი და უნეტარესი კათალიკოს-პატრიარქის ილია მეორის მრავალჟამიერი სიცოცხლე, ამინ!

მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე

14.02.2018

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი

CATHOLICOS PATRIARCH
OF ALL GEORGIA

380005, თბილისი, მეფე ერეკლე II მოედ. №1
ტელ: 99 03 78, 98 95 41 ფაქსი: (995 32) 98 71 14

1 King Erekle II sq., Tbilisi 380005, Georgia.
Tel.: 99 03 78, 98 95 41 FAX: (995 32) 98 71 14

ბრძანება № 76

სრულიად საქართველოს საპატრიარქოსადმი

10 ივლისი, 2009 წელი

XIX - XX საუკუნეებში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებისა და სასწრაფო მდგომარეობის დაპყრობის გაუქმების პერიოდში მიზანმიმართულად ყალბდებოდა საქართველოს ისტორია და ენათმეცნიერების საფუძვლები. ამასთან დაკავშირებით ვბრძანებ:

- I. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია მისი მაღალყოვლადუსამღვდელოესობის, მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძის) ხელმძღვანელობით;
- II. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომისია პროფესორ მანანა ტაბიძის ხელმძღვანელობით.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი

საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდა სინოდის სხდომის ოქმი

5 ივლისი, 2012 წელი

ამა წლის 5 ივლისს საქართველოს საპატრიარქოში შედგა წმინდა სინოდის მორიგი სხდომა. სხდომას თავმჯდომარეობდა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი და ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი ილია II.

იმსჯელებს შემდეგ საკითხებზე:

1. მისმა უწმინდესობამ და უნეტარესობამ მოკლედ მიმოიხილა დღევანდელი საერთო ვითარება...

6. წმინდა სინოდმა მოისმინა მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძე) მოხსენება საქართველოს ეკლესიის ისტორიის პრობლემატიკასთან დაკავშირებით და განაჩინა: ვინაიდან XIX საუკუნის მეორე ნახევარში და განსაკუთრებით, XX ს-ში, – კომუნისტების მმართველობის ხანაში, მიზანმიმართულად შეიცვალა და გაყალბდა შეხედულება საქართველოს ეკლესიის საზღვრების შესახებ, მკვიდრდებოდა რა აზრი, თითქოს დასავლეთ საქართველო IV-X საუკუნეებში, ანუ 600 წლის მანძილზე, არ იყო ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, ამასთან, თითქოს, ჩრდილო, აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში ასევე არ შედიოდა ჩვენი ზოგიერთი ისტორიული რეგიონი, დაევალოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის ქართულ უნივერსიტეტს, გადადგას რეალური, დროული და ქმედითი ნაბიჯები ათვისებურ პერიოდში შემუშავებული იდეოლოგიის ნაცვლად საქართველოს ეკლესიის ნამდვილი ისტორიის წარმოჩენისა და პოპულარიზაციისათვის.

ხელი შეეწყოს მეუფე ანანიას (ჯაფარიძე) მიერ წარმოდგენილი მასალების დაბეჭდვას და ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობილი იმ ჭეშმარიტი აზრის განმტკიცებას, რომ „წმინდა მოციქულმა ანდრიამ იქადაგა ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“, ხოლო წმინდა ნინომ „განანათლა ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“. (დიდი სჯულის კანონი, 1974, გვ. 545-546) და რომ ამას მოწმობენ უცხოური წყაროებიც.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ აზრს სრულად იზიარებს ბატონი ივანე ჯავახიშვილი. იგი წერს: „ანდრია მოციქულიც და წმიდა ნინოც საერთო ქართული ეკლესიის დამაარსებლად და მთელი ერის განმანათლებლად იყვნენ ცნობილნი, საქართველოს სხვადასხვა ნაწილების ცალკე მქადაგებლების გამოძებნის სურვილიც არ ჰქონიათ, რადგან ისინი მთლიანი და განუყოფელი საქართველოს განმტკიცებისა და აღორძინებისათვის იღვწოდნენ“. (ქართველი ერის ისტორია, ტ. III, გვ.47.)

დაადგინეს: საქართველოს ეკლესიამ შესაძლებლობისამებრ გააკეთოს ყველაფერი, რათა ხელი შეუწყოს ქართველებსა და აფხაზებს და ქართველებსა და ოსებს შორის ძველი ურთიერთობის აღდგენას.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ილია II

უწმიდესო და უნეტარესო საჭეთმპყრობელო საქართველოს ეკლესიისა, ყოველივე ჩვენთაგანს - თქვენი მრევლი, რომ გვქვია, ღვთისადმი გვმართებს უკიდევანო მადლიერება ყოველივე ბოძებულისათვის - თავისუფალი ნება, ასევე განმდრთობის ნიჭით და თქვენი საპატრიარქო საჭეთმპყრობლობით, რომ გვასაჩუქრებს 40 წლის განმავლობაში.

წმიდა ილია მართალმა, იტვირთა რა XIX საუკუნის საქართველოს ჯვარი, იმ ეპოქის მთავარი პარადიგმა სამი სიტყვით

ჩამოაყალიბა - „მამული, ენა, სარწმუნოება“, რითაც მან ერს უმთავრესი ფასეულობანი შეახსენა და თავის მოღვაწეობით ჩვენი გადაგვარების მოსურნეთ გზა გადაუკეტა.

ღვთის მადლმოსილი განგებულობით დაგეკისრათ რა წმიდა ილია მართლის განმანათლებლობითი მისიის გაგრძელება თანამედროვე საქართველოსთვის და თქვენი 40 წლიანი პატრიარქობაც არის საჩუქარი ღვთისა საქართველოს მიმართ, რამაც მადლის და ჭეშმარიტების საუნჯესთან უნდა მიგვაახლოს, რამეთუ მხოლოდ მათი წყალობით მოვიპოვეთ ნამდვილ თავისუფლებას და მხოლოდ ამ გზით ვეზიარებით უფალს.

უწმიდესო და უნეტარესო,

საქართველო სამშვიდობოს ჯერ არ გასულა და ჩვენ ერს ჰაერივით ესაჭიროება თქვენი განმდრთობილი სიბრძნე ისტორიის გააგებულები ოკეანის გადასალახად, თქვენ როგორც გვასწავლეთ მსოფლიო პროცესებს ღვთის ნებასთან შერწყმული ადამიანის შემოქმედებითი უნარი უღვეს საფუძვლად. უფალი ყოველივეს ადამიანთან ორმხრივი კავშირით - სინერგიით წარმართავს, რის გამოც ვთხოვთ უფალს თქვენი საპატრიარქო საჭეთმპყრობლობის მრავალჟამიერობას და გილოცავთ პატრიარქობის 40 და დაბადებიდან 85 წლის საიუბილეო თარიღს.

შვილისმიერი სიყვარულით, ყოველთვის თქვენი
არჩილ ფრანგიშვილი

Congratulating His Holiness on this special anniversary, we congratulate Georgia on how miraculously the best, unique, and sadly rare features of our national character are ascended in one Man to the highest and purest degree. His life and prayer give us strength, Faith and hope for Georgia.

**Mravalzhamier
Nadya Columbus-Gotsiridze**

ვულოცავ მის უწმიდესობას ამ განსაკუთრებულ იუბილეს, ჩვენ ვულოცავთ საქართველოს რომ საუკეთესო და უნიკალური იშვიათი თვისებები ჩვენი ერის არის ამადლებული ერთ ადამიანში, ასე უმაღლეს და უწმიდეს დონეზე. მისი ცხოვრება და ლოცვა გვაძლევს ჩვენ ძალას, რწმენას და იმედს საქართველოსათვის.

**მრავალჟამიერ
ნადია კოლუმბუსი-გოცირიძე**

მე მახსოვს, და ალბათ მრავალს, ჩვენი ეკლესიის სავალალო მდგომარეობა - თითქმის ფიზიკურად აღარ არსებობდა... საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ილია მეორეს ხელში მოახდინა უფალმა ჩვენმა, იესუ ქრისტემ, თავისი მისტიური სხეულის, ეკლესიის რეანიმაცია; ჩვენი დიდი წინაპრების (ვახტანგ გორგასლის, გრიგოლ ხანძთელის, გიორგი მთაწმინდელის...) ნალოლიაეები, ლოცვით, ღვაწლით, სისხლით, სიყვარულით საუკუნეებამოტარებული ქრისტეს ეკლესია, იურიდიულად არ არსებობდა მართლმადიდებელ სამყაროში... კათოლიკოს-პატრიარქ ილია მეორეს ხელით აღმოფხვრა უფალმა ქრისტემ ისტორიული უსამართლობა;

და ყოველივე ამის წყალობით დღეს ჩვენ ბევრნი ვართ. შეიძლება არც მთლად კარგები, მაგრამ რაც მთავარია, ვართ... ღმრთის წინაშე ვართ პასუხისმგებლები, თუ როგორ გამოვიყენებთ იმას, რომ ვართ, ვართ ქრისტეს ეკლესია, მისტიური სხეული განკაცებული ღმერთისა;

და მადლობა უფალს და ჩვენ პატრიარქს, რომ ვართ... მადლობა პატრიარქს იმისთვის, რაც გვასწავლა: მახსოვს მისი ტინის კლდესავით დგომა ლიტურდიისას... მახსოვს მისი მაღალი კულტურა ჩვენთან ურთიერთობისას... მახსოვს მისი წინასწარმეტყველური სული, იმ სიტყვებში გადმოღვრილი, რომელიც ჩემი მღვდლად ხელდასმისას მითხრა და რომელი სიტყვებიც იმედის ნათელ ზოლად გასდევს ჩემს მღვდლობას...

მახსოვს მისი განსაცვიფრებელი მოწყაღე ბუნება, რომლის არ არსებობის შემთხვევაში, მე ბედნიერი არ ვიქნებოდი, იმიტომ რომ ქრისტეს მღვდელი ვერ გავხდებოდი... მადლობა მას ამისთვის; მახსოვს მისი მღვდელმთავრული ღმრთისმსახურება ჩემი მღვდლად ხელდასმისას... და რაც მაშინ იყო, უფალმა ჩვენმა იესუ ქრისტემ იცის მხოლოდ... დიდება და მადლობა ღმერთს ამისთვის და ყველაფრისათვის...

ეკვთიმი თაკაიშვილის სახელობის
საქართველოს საისტორიო საზოგადოება

EKVTIME TAKAISHVILI HISTORICAL SOCIETY OF GEORGIA

თბილისი, 0175 რუსთაველის 52. ოთახი 10. 551. 250.181; 299 73 31
Tbilisi, 0175, Rustaveli Ave 52. #10. 551 250 181299 73 31

მისალოცი ეპისტოლე

ეკვთიმი თაკაიშვილის სახელობის საქართველოს საისტორიო საზოგადოება
ქრისტიანული სიყვარულით მოგესალმებით თქვენ, ილია II-ს სრულიად
საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსს,
ცხემ-აფხაზეთის მიტროპოლიტს, ქართველი ერის სულიერ მამას, ეკლესია-
მინასცერთა აღმშენებელს, ქვრივ-თბილისა და მამა-პაპათა ნათემბარბან
ღვინილი მისახლოების შიმწესა და იმედს, ამალღებელი სულიერებით აღსავსე
მუხიკისა და თერწერის შიმდმედს, ეკვთიმი თაკაიშვილის სახელობის
საქართველოს საისტორიო საზოგადოების საპაციო წერტს და გილცავთ
ღვთისმშობლის წილსღღმილ, კვართისა და სარცელის ქვყანაში მთმბანერმის 85
და ქართული ეკლესიის პატრიარქად აღსავდერმის 40 წლისთავს.

გისურვებთ მჭგებღღმას, ღღგებღღმას და ჩვინი ქვყანის წარმაცვებელი
წინსღღით მინიქებღღ ღღღ სისარღღს.

ღღღმესი პაცივისცვმით,

ეკვთიმი თაკაიშვილის სახელობის საქართველოს

საისტორიო საზოგადოების თავმჯღღმარღღ,

საქართველოს მეცნიერებათა ერღღღღღი აკადემიის

აკადემიკოსი, ნანა საჩარბე

ჩვენი პატრიარქი

უფალს მადლობას უნდა სწირავდეს, სიამაყით იგსებოდეს და ბედნიერად მიაჩნდეს იმ ერს თავი, რომელსაც უფალმა ეკლესიის წინამძღოლად მომადლა პატრიარქი, რომლის კაცთმოყვარეობამ, სიბრძნემ და წინდახედულობამ, ურთულეს პერიოდში, ბეწვის ხიდზე გამოატარა საქართველოს ეკლესია და განკუთვნილ სიმაღლეზე აიყვანა მისი ავტორიტეტი, არა მხოლოდ მართლმადიდებელ მრევლში, არამედ სხვა სარწმუნოების ჩვენს მოქალაქეებშიც და ანგარიშგასაწევ ძალად აქცია იგი საერთაშორისო სარბიელზე.

მისი უწმინდესობის დიდმა რწმენამ, ლოცვის მადლმა, სიყვარულის ძალამ და სიმტკიცემ განუზომელი გახადა საქართველოსთვის ჩვენი ეკლესიის ფუნქცია და მნიშვნელობა, ერთიანი ეროვნული ცნობიერების წარმმართველი და პიროვნებათა გამაერთიანებელი როლი. ჩვენი პატრიარქის ქმედებები, ეპისტოლეები და ქადაგებები მხოლოდ რელიგიური დატვირთვის მატარებელი არ არის, ამავე დროს მათში ჩვენი ცხოვრების წესის განსაზღვრის და ტრადიციული სულიერ-ხნეობრივი და ცხოვრებისეული მთავარი ორიენტირებია წარმოდგენილი.

სწორედ მისი უწმინდესობა იყო და არის ეროვნული მოძრაობის ლიდერი. მისი უდიდესი დამსახურებაა, რომ ეროვნული იდეა და მოძრაობის ძირითადი ბირთვი სწორედ სიონის ტაძრის ეზოში ქრისტიანულ ფასეულობებზე ჩამოყალიბდა. მან ათეისტი, წარმართი და გზააბნეული „საბჭოთა ხალხი“ მორწმუნე ადამიანებად გვაქცია. პირადი ცხოვრებით კი გვაჩვენა თუ როგორ შეიძლება ადამიანი გიყვარდეს და მასში ცოდვა გჰუღდეს, იყო ადამიანებთან რბილი, თბილი, მოსიყვარულე და,

ამავდროულად, მათთან ეროვნული და საეკლესიო ინტერესების დაცვის საქმეში პრინციპული, მტკიცე და შეუვალი.

ჩვენ ძალიან ახალგაზრდები ვიყავით როცა საქართველოს პატრიარქის ილია II-ის გაცნობის პატივი გვერგო წილად. სწორედ მაშინ ვიპოვეთ ქართული საქმის გამომხატველი, ჩვენი სულიერი წინამძღოლი და მფარველი. მან გვაპოვნინა საკუთარი თავი, პიროვნული თავისუფლებისა და ეროვნული დამოუკიდებლობის მოპოვების სწორი გზა. მოგვცა შესაძლებლობა ახლო ურთიერთობა გვქონოდა მასთან და გვქონდა ისეთი განცდა, რომ მისი სახით არამარტო მოქმედ პატრიარქს ვეხებოდით, არამედ ვეხებოდით ცოცხალ მრავალათასწლოვან საქართველოს ისტორიას. მან შეავსო ის სიცარიელე, ქართველი ერის ისტორიაში ის წყვეტა, რაც ბოლშევიკების შემოსვლიდან მის აღსაყდრებამდე იყო. პატრიარქი თავად გახდა ხიდი წარსულს, აწმყოსა და მომავალს შორის. ის გახდა ჩვენთვის სულიერი მეკავშირე ჩვენს წარსულთან, საქართველოს მეფეებთან და პატრიარქებთან, წმინდა მამებთან და თავდადებულ მამულიშვილებთან. გვაგრძნობინა წარსულის სუნთქვა და სულისკვეთება, დაგვაფიქრა აწმყოზე და მოგვცა მომავლის იმედი. მან ახლად გაგვააზრებინა საქართველოს საკაცობრიო მნიშვნელობა.

საქართველოს პატრიარქს, დღესაც, მისთვის ჩვეული შემათებით, მივყავართ უფლისკენ და ამავდროულად, ახალი ამოცანების გადასაჭრელად გვამზადებს. ცხოვრების ამადლებულ მიზნებს, უსახავს, როგორც მთელ ერს, ასევე თითოეულ ადამიანს. გაშლილად, დიდი მასშტაბით ამკვიდრებს ხალხში აბსოლუტურ ზნეობრივსა და მორალურ ღირებულებებსა და სტანდარტებს, ცხოვრების ისეთ ამადლებულ მიზნებს, რომელთათვისაც სიცოცხლის გაწირვა ღირდეს. უზრუნველყოფს საქართველოს სახელმწიფოსა და ქართველი ერის თვითმყოფადობას, ღმერთთან, ცხოვრებისა და კეთილდღეობის უმთავრესს წყაროსთან, მის კავშირს. ახალი მოწოდებით – „ღმერთი, სამშობლო, ადამიანი“ – მიისწრაფვის, რომ გაათითოკაცებული ქართული საზოგადოება იხილოს, როგორც თავისი უფლებებისა და მოვალეობების მცოდნე და დამცველი თავისუფალ პიროვნებათა ერთობა, ერთიანი შეკრული მრევლი, რომელიც ძლევს მის წინაშე მდგარ გამოწვევებს.

თქვენო უწმიდესობაე!

თქვენ და მთელ ერს, სრულიად საქართველოდ, ვულოცავთ საქართველოს სამოციქულო, ავტოკეფალური, მართლმადიდებელი ეკლესიის კათოლიკოს-პატრიარქის ტახტზე თქვენი აღსაყდრების 40 წლისთავსა და დაბადებიდან 85 წლის იუბილეს.

ჯანმრთელობას, გამძლეობას და დიდხანს სიცოცხლეს გისურვებთ, თქვენო უწმიდესობაე, რათა კვლავ წაუძღვეთ ერს ღვთის სადიდებლად, სამშობლოს გასაძლიერებლად და ადამიანთა საკეთილდღეოდ!

მამუკა გიორგაძე

თქვენო უწმინდესობავ, თქვენ 40 წელია წინ უძღვით ივერიის უძველეს ერსა და ეკლესიას. თქვენი ბრძნული და ღვთითკურთხეული ხედვებით განსაცდელ გამოვლილი საქართველოს ეკლესია მრავალ ქარ-ცეცხლში ატარეთ და სამშვიდობოს გამოარიდეთ. თქვენ ხართ ის ნათელი წერტილი, რომელიც ბნელეთის უკიდვანო სივრცეში აცისკროვნებს გარემოს.

ათწლეულები გავიდა, წლებივით მოგემატათ ჭაღარა, მაგრამ მხნედ ხართ და ერისთვის პირუთენელი ორიენტირი ბრძანდებით ერისა, რომლის გადარჩენის და გაბრწყინების მისიის აღსრულება უზენაესის განგებით დაგეკისრათ. შერყეული ეკლესია თქვენ ჩაიბარეთ, გამოზარდეთ და გააძლიერეთ.

დღესაც გვჭირდებით, დღესაც მოვლენების ეპიცენტრში ხართ, დღესაც გაფაციცებით უსმენს თქვენს სიტყვას მტერი და მოყვარე - მოყვარეს უხარის, მტერს კი სზარავს!

გილოცავთ, უწმინდესო, დაბადებიდან 85 და აღსაყდრებიდან 40 წლის-თავს.

**მრავალჟამიერი იყოს თქვენი მსახურება უწმინდესო!
საქართველოს ეკლესიის მნათობო და ერის ნუგეშო!**

ალექსანდრე ჩხეიძე

ილია II

(აღსაყდრების 40 წლისთავზე)

როგორც ორმოცი
 წელი მოსემ,
 მოდგმა თავისი
 ატარა სინას,
 ქანაანის
 მიწის ძებნაში,

შენ მიუძღოდი
 იბერიის
 შეწირულ შეილებს,
 შეველად ედექი
 ძმათამკვლელი
 მტრობის დელვაში.

ორმოცი წელი,
 მზის ამოსვლის
 ვედრება ცრემლით,
 ცოდვების შეილთა
 ცოდვათ ზიდვის
 ორმოცი წელი,

საქართველოა
 დღეს თავმდაბლად
 მოსული მთხვევად,
 გთხოვ, გაუწოდო
 ღოცვისაგან
 დადლილი ხელი.

რევაზ სტურუა

პატრიარქის მოსვლა

ეკლესიის ზარებმა
შენი მოსვლა გვახარა,
მამულმა შენს წინაშე
კრძალვით თავი დახარა.

ღვთისმშობელმა ეს მიწა
მადლით გადანამაო,
უფალმა კი მის მწყემსად
შენ მოგიხმო მამაო.

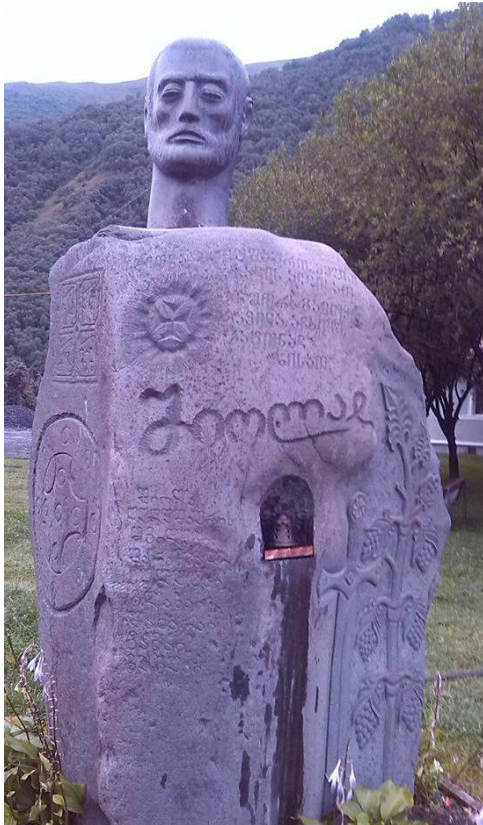
იღიმება ბუნება,
პირი გახსნა ცამაო,
როგორ გათეთრებულხარ
ჩვენო წმინდა მამაო.

ეკლესიის ზარებმა
შენი მოსვლა გვახარა,
მამულმა შენს წინაშე
კრძალვით თავი დახარა.

რევაზ სტურუა

უწმინდესი და უნეტარესი თავისი
წინაპრის – შიოლას ძეგლს
კოცნიდა და ტიროდა

იქ, დარიალის ვიწრო კარებთან

არაგვში, სადაც ურცხვად ჩამდგარა
და ჩოხის კალთა აუკეცია,
კაკასი, სადაც განელეებულა
და დედამიწა დაუბრეცია,

ვისილუ, როგორ შეშფოთდა იგი
და არაგვიდან ფეხი ამოდგა,
შიოლას ძეგლთან მუხლმოდრეკილი
უნეტარესი როცა წამოდგა.

თეთრი მოხუცის თეთრი ცრემლები,
შავ არაგვს როგორ აფერმკრთალებდა,
თითქოს ცამ ლურჯმა შეწყვიტა სუნთქვა,
იქ, დარიალის ვიწრო კარებთან.

და როცა არაგვს მიეცა გული,
შემოეპარა ფოლადი ხმაში,
ტიციანივით უღვთოდ მაწამეს
და ყაჩაღებმა მეც მომკლეს მაშინ.

ანგელოზებმა მაცნობეს ციდან,
რომ არ ვიყავი მე ერთადერთი,
ვისაც ტკიოდა ის სატკივარი
და ამ ტკივილში შეველოდა ღმერთი.

რევაზ სტურუა

საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს ილია II

მორჩილთა შორის
უდიდესო
და უმთავრესო,
მამაო ჩვენო,
უწმინდესო,
უნეტარესო.
როცა ამდენი
შეცოდება
გვაწევს ღოდებად,
გზაარეული
ქართველი, შეველად,
შენ გელოდება.
აკვანში ყრმა რომ
ჩაუკონაეთ
მთლად უსაშველოდ,
ხელების ახსნას
ელოდება
შენგან, მაშველო.
იქ, სადაც ჭირი
ზეობს, კაცის

ისმის გოდება,
ხელაპყრობილი,
შველად ისევ
შენ გელოდება.
რაც ჟამი გადის,
სული ჩვენი
მიწას შორდება,
გთხოვ, არ იჩქარო,
წმინდანო რიგი
დაგელოდება.

რევაზ სტურუა

მამაშვილობა

ბინდად მასსოვს
რომ ვიყავი
თოლიების
თველაში,
მამამ ხელში
აყვანილი
შემიყვანა
ზღვაში,

უცებ, ავი
ტაღლის პირთან
დავრჩით ერთი
ერთზე,
მოვეხვიე
მამას ყელზე,
მივეწებე
მკერდზე,
იღვა იგი
დევეგმირივით
მორკინალი
ზღვასთან,
ეს ამბავი
ბინდად მასსოვს,
არც მითქვია
სხვასთან.

ახლა ვხვდები,
როცა ვფიქრობ
მამის იმ დღის
ბელზე,
მას ტაღლა ვერ
წააქცევდა,
მას მე ვყავდი
მკერდზე.

რევაზ სტურუა

არ კმარა

ამპარტაგნებისგან
სული თუ დამძიმდა
და სიკეთისაკენ
ვერაფრით დასძარი,
არ კმარა ნაღველი
დაადრო ქისიდან,
დააწყო ქვები და
ააგო ტაძარი.

სანამ ხელს შეავლებ
ტაძრისთვის გამოთლილ
სიბ ქვას, იცოდე და
მარადუამს უწყიდეს,
მარცხენის სიკეთე
მარჯვენას უმაღე,
მიდი და თვალებში
ჩახედე უწმინდესს.

რევაზ სტურუა

ვალი მამკვ

მეძახის ბატრიონი,
ხელს მიქნევს ძველი მცხეთა,
ვალი მაქვს ცხრა ძმისა და
სამასთა არაგველთა.

ვალი მაქვს გორგასლის და
დავითის, უდიდესის,
მეტეხზე წამებულთა
და მისი უწმინდესის.

ვალი მაქვს ოშკისა და
ვალი მაქვს ხახულისა,
საფლავის მეფე ქალის,
სიზმარში ნახულისა.

ვალი მაქვს ბაზალეთში
აკვანის ჩაძირულის,
დედოფალ ქეთევანის,
წამებით განწირულის.

ვალი მაქვს სიყვარულით
უფალთან ზიარების,
მოხუცი მეფის ტანზე
დაუთველელ იარების.

ვალი მაქვს ათორმეტის
ათასთან გამკლავების,
პირტიტველ ჭაბუკების
დაკარგულ საფლავეების.

ვალი მაქვს სიყვარულით
ანთებულ ქართველების,
ვალი მაქვს ნიკალასი
და ცისფერყანწველების.

ვალი მაქვს ტატოსი და
ვალი მაქვს გატუნასი,
ვალი მაქვს თამუნების
და ყველა დათუნასი.

ვალი მაქვს ყველა კენჭის,
მტკვრის მიერ გატანილის,
მონასტრის გუმბათზე ჯვრის,
ლოცვისთვის ატანილის.

ვალი მაქვს სიძულვილის,
ვალი მაქვს სიყვარულის,
ვალი მაქვს ტკივილის და
ვალი მაქვს სიხარულის.
ვალი მაქვს ეზოს ძაღლის
და მერცხლის ერთგულების,
ვალი მაქვს იმ სითბოსი,
შენში რომ მეგულებს.

შემხედები, მიხარიხარ,
შეგხედები, გიხარივარ,
ვალებით დავიხუნძლუ
და მაინც მდიდარი ვარ.

რევაზ სტურუა

**საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის
საჯეთმცხოვრებელს ილია მერაბიძეს**

უწმიდესო და უნეტარესო კათოლიკოს-პატრიარქო,

თქვენი 40 წლიანი ღვაწლი ქართველი ერის მიმართ ბიბლიური სწავლების თანამედროვე ქართულ ენაზე კომენტარადაც შეიძლება ჩაითვალოს. უწმიდესო, თქვენ მუდამ განგვიმარტავთ ადამიანის ღიღებულ და სუსტ მხარეებს. პირფერობის და დამცირების გარეშე პიროვნულ სამოქმედო გეგმას სთავაზობთ ჩვენ ერს, ხსნით რა ჩვენი სულის უფაქიზეს შრეებს, სადაც თვალნათლივ ჩანს შედეგი ცოდვისა და ბოროტებისა, სიყვარულის და სიკეთისა, გვიჩვენებთ მარადიულ და წარმავალ ღირებულებებს.

**მამა იოანე, მთვარეპისკოპოსი ლუკა, ი. გორგიძე, მამა იოანე,
მეუფე ექვთიმე, თ. ბერიძე, გ. ჯავახიძე, მიტროპოლიტი გერასიმე, ლ. არჩვაძე**

განგვიმარტავთ, რომ მარადიულისათვის უცხოა სიხარბე, იქ არ არის განყოფა ჩემსა და შენს შორის. გვასწავლით, რომ მარადიული ღირებულების მქონე ხედავს, როგორ შორდება ყოველივე საუკეთესო და კეთილშობილური, ხარბ, თავისი თავის მოყვარე სულს, რომელიც მარტოღმარტო იწვის დაუკმაყოფილებელი ეგოიზმის ცეცხლში.

შეუძლებელია და შეუფასებელი თქვენი ღვაწლის აწონ-გაზომვა, თქვენ გაგვიჩინეთ შანსი ჩვენი უბადრუკი ცხოვრების განჭვრეტისა და „მონანული ავაზაკის“ ბედისწერის მოლოდინისა, რომ ოდესმე მაინც, ამ წუთისოფელში, ოდეს ველირსოთ ჭეშმარიტ სინანულს.

უწმიდესო, გვჭირდებით ყოველთვის, როგორც მამა შეილებს და უფალს ვთხოვთ თქვენი საპატრიარქო საჭეთმცხოვრობლობის მრავალჯამიერობას.

გულთ გილოცავთ პატრიარქობის მე-40 და დაბადებიდან 85 წლის საიუბილეო ჟამთამდინარებას და უფალს ვთხოვთ თქვენ მფარველობას ჩვენი ქვეყნისა და სარწმუნოების საოხად.

**შეილთამიერი სიყვარულით, ყოველთვის თქვენი
გურამ ჯავახიძე, ზურაბ გასიტაშვილი, ივანე გორგიძე, მამუკა მაცაბერიძე,
თემურ ბერიძე, ლევან არჩვაძე**

მის უწმინდესობას და უნეტარესობას,
მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსს, ბიჭვინთისა და
ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტს და სრულიად
საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს,
უწმინდესსა და უნეტარეს ილია II-ს

თქვენო უწმინდესობავ და უნეტარესობავ,

უდიდესი მოწიწებითა და უღრმესი პატივისცემით მოგმართავთ სრულიად საქართველოს უწმინდესი ეკლესიის საჭეთმკურობელს, ერის სულიერ მამას და გულითადი სიყვარულით გილოცავთ დაბადებიდან 85-ე და თქვენი კათოლიკოს-პატრიარქად აღსაყდრების მე-40 წლისთავს.

ოთხი ათწლეულის განმავლობაში, მაცხოვრის შეწევნით, თქვენ ერთგული მსახურებით ავრცელებთ ღვთის სიტყვასა და წინ მიუძღვით ჩვენს ერს სიკეთის გზაზე, უზენაესის ნებით, პატრიარქის ხარისხში ემსახურებით მშვიდობას, სათნოებასა და სამართლიანობის იდეალების გამარჯვებას, რისთვისაც როგორც თქვენი სულიერი შვილების, ისე სხვა ერის წარმომადგენელთა სიყვარული და პატივისცემა დაიმსახურეთ. სწორედ თქვენი პატრიარქობის პერიოდში ღვთითკურთხეულ ქართულ მიწაზე კვლავ აღმოცენდა და გაიფურჩქნა რწმენა უფლისა, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია სულიერად აღორძინდა. მადლობა უფალს, რომ ჩვენს ქვეყანას მძიმე განსაცდელის ჟამს მოუვლინა ისეთი ღვთისნიერი პიროვნება, როგორიც თქვენი უნეტარესობა ბრძანდება.

მართლმადიდებელ საქართველოზე ზრუნვის გამო, თქვენ მრავალ სხვა სათნო საქმესთან ერთად წმინდა ნათლისღებით გახდით ნათლია მრავალშვილიანი ოჯახებისათვის ათასობით ბავშვისა, რითაც მყარი საფუძველი განუმზადეთ ქართველი ხალხის ბედნიერ მომავალს.

უწმინდესო და უნეტარესო,

განსაკუთრებულ პატივად მიგვაჩნია გამოეხატოთ ჩვენი უღრმესი პატივისცემა თქვენდამი, კიდევ ერთხელ მოგილოცოთ საიუბილეო თარიღები და კეთილდღეობა გისურვოთ; უზენაესმა მოგმადლოთ ჯანმრთელობა, ნუგეში, სულიერი სიხარული, შინაგანი ძალა და დიდხანს სიცოცხლე უფლის მიერ თქვენთვის ბოძებული კეთილმოწმუნე სამწყსოსა და საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საკეთილდღეოდ.

დავით გურგენიძე

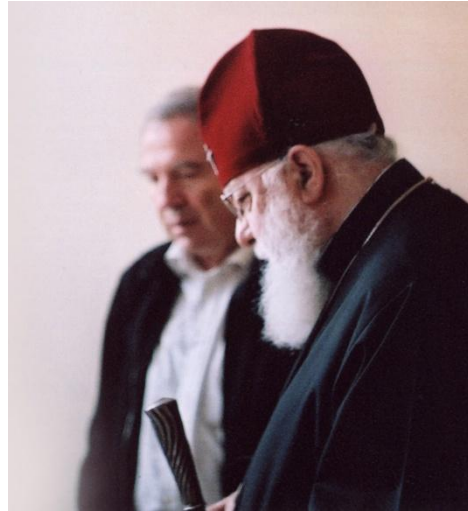
არიან ადამიანები, რომლებიც უფლის ნებით ქვეყანას მოეგლინებიან ყველაზე საჭირო დროს, რათა განმსაზღვრელი როლი ითამაშონ ერის გადარჩენისა და განვითარების საქმეში. როცა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქზე, მის უწმინდესობა ილია II-ზე ვსაუბრობთ საქმე გვაქვს ზუსტად ზემოთ აღნიშნულ შემთხვევასთან, 40 წელია მისი უწმინდესობა საქართველოს სულიერი და ეროვნული აღორძინების საქმეს უდგას სათავეში. განუზომელია მისი ღვაწლი ახალგაზრდობის სწორად აღზრდისა და სულიერი განვითარებისათვის, ყოველდღიური რუღუნებითა და ლოცვა-კურთხევით ჩვენი საზოგადოება შემოაბრუნა ღმერთისაკენ, სიყვარულისაკენ, სიკეთისაკენ, მიტევებისაკენ, რწმენისა და სამშობლოს ერთგულებისაკენ.

მადლობა უფაღს, რომ მისი უწმინდესობა მოუვლინა ჩვენს ქვეყანას ძნელბედობის უამს, მადლობა უფაღს, რომ ჩვენ იმ ადამიანის თანამედროვენი ვართ, რომელმაც ქართული სულიერების რენესანსი შექმნა.

მადლობა თქვენ, თქვენო უწმინდესობავ, რომ არსებობთ ჩვენი ქვეყნის სულიერების სადარაჯოზე, ძალიან გვიყვარხართ და გვეიმედებით! დაე, მუდამ ენთოს თქვენს მიერ დანთებული უფლის სადიდებელი კელაპტარი!

უდიდესი სიყვარულით და პატივისცემით

კარლო კოპალიანი

ოცდამეერთე საუკუნის საგანმანათლებლო გამოწვევას საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქმა იმითაც უპასუხა, რომ მან მის მიერ დაფუძნებულ უნივერსიტეტს სამოქმედო მისიად რწმენისა და თანმედროვე მეცნიერული ცოდნის სინთეზზე ზრუნვა განუსაზღვრა, საუნივერსიტეტო საგანმანათლებლო პროგრამებად ქართული ფილოლოგიის, ისტორიისა და ეკონომიკის პროგრამებთან ერთად, ფუნდამენტურ სამეცნიერო მიმართულებათა, მათემატიკის, ინფორმატიკისა და კომპიუტერული ტექნოლოგიების, ფიზიკის, ქიმიისა და ბიოლოგიის საგანმანათლებლო პროგრამები უკურთხა და გელათისა და იყალთოს საგანმანათლებლო ცენტრების ტრადიციის გამგრძელებლები ასე დამოძღვრა: „ზოგჯერ ამბობენ: მეცნიერება და რწმენა ერთმანეთს ეწინააღმდეგებაო, არ არის სწორი. განა შეიძლება ისინი დაუპირისპირდნენ ურთიერთს, როდესაც ჩვენი ყოფის სულ სხვადასხვა სფეროს მოიცავენ: რწმენა – სულიერს, მეცნიერება – მატერიალურს? ისინი ერთმანეთს კი არ გამორიცხავენ არამედ ავსებენ და აუცილებელნი არიან პიროვნებისა და საზოგადოების ნორმალური განვითარებისა და არსებობისათვის.“

უწმინდესო და უნეტარესო, არაერთი საქმით ხილულად წარმოჩენილი თქვენი რწმენა მუდამ ცოცხალი შემწე იქნება ღვთის მსგავსებისაკენ მავალი ყოველი ქართველი კაცისა.

გილოცავთ დაბადებიდან 85 და აღსაყდრებიდან 40 წლისთავს.

მადლობა უფალს თქვენი ღვაწლისათვის.

პარმენ მარგველაშვილი

თქვენო უწმიდესობავ და უნეტარესობავ, ერის საყვარელო პატრიარქო!

გილოცავთ დაბადების ოთხმოცდახუთ და აღსაყდრებიდან ორმოცი წლისთავს. ღვთის წყალობაა თქვენი ზრუნვა ქართული სამოციქულო ეკლესიისა და სრულიად ქართული საზოგადოებისადმი. გისურვებთ ჯანმრთელობას, გამძლეობასა და უფლის ნებას, რომ კიდევ დიდხანს შეძლოთ ზიდოთ ერის სულიერი მამის ესოდენ მძიმე და საპასუხისმგებლო ტვირთი.

უდიდესი პატივისცემით
ქეთევან ქოქრაშვილი

- საქართველოში ქრისტიანული რწმენის დამბრუნებელს;
- ერის წყლულის მკურნალს;
- ქვეყნის გაერთიანებისათვის მებრძოლს;
- ჭეშმარიტების მცველს;
- თითოეული ოჯახის თანამდგომს და გამამხნეველებს;
- საქართველოში აშენებული საკათედრო ტაძრების სუროთმოდვარს;
- ქვეყნის სულიერი გადარჩენისათვის მებრძოლს;

ზეციური ნათელით გაბრწყინებულ, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს, ილია მეორეს ვულოცავ აღსაყდრებიდან 40 და დაბადებიდან 85 წლისთავს.

მოკრძალებული სიყვარულით
გიორგი სალუქვაძე

ძნელია, ალბათ, საქართველოს პატრიარქობა... შემცირებული, საზღვრებმოშლილი, ტერიტორიებდაკარგული ქვეყნისა. ძნელია უყურებდე მიტაცებულ მიწებზე უპატრონოდ დარჩენილ ეკლესია-მონასტრებს, მავთულხლართებით დასერილ საქართველოს გულს, დაბომბილ და გადამწვარ სოფლებს, დაცარიელებულ მთას, გადამთიელზე გაყიდულ მამა-პაპის მიწას.

ძნელია, ალბათ, ქართველების პატრიარქობა ... „საშოვარს გადაგებული გათითოკაცებული ერისა“. გადატაცებული, უფლებააყრილი, მტერ-მოყვარეში გაურკვეველი, ზნეობა-უზნეობაში აღრეული, საკუთარ სამშობლოში დევნილად რომ ქცეულა.

ძნელია, ალბათ, ყველაზე იფიქრო, იზრუნო, ანუგეშო, და გიყვარდეს... ერი და ბერი, მთავრობა და მხედრობა, უზნეო და ზნეკეთილი, ლაჩარი და გმირი, მდიდარი და ღარიბი, უჭკუო და ჭკვიანი, წასული და დარჩენილი, ცოცხალი და გარდაცვლილი... თითოეული ქართველი... 40 წელი ყველას ასწავლო, შეაგონო, შეუნდო, ყველასთვის იბრძოლო და ილოცო, აშენო და შექმნა.

და მაინც, ბედნიერებაა, ალბათ, საქართველოს პატრიარქობა...

საქართველი ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყანაა, პატრიარქიც ღვთისმშობლის რჩეულია.

და მაინც, ბედნიერებაა, ალბათ, ქართველების პატრიარქობა... იმიტომ რომ დიდი სიყვარული შეუძლიათ, იმიტომ რომ ძალიან უყვართ უფალი, სამშობლო და თავის პატრიარქი.

დაბადების და აღსაყდრების დღეს გილოცავთ, თქვენ უწმინდესობავ, მხნეობასა და დღეგრძელობას გისურვებთ, თქვენ ხომ ამქვეყნიური და იმქვეყნიური საქართველო გაბარიათ.

კრძალვით და მოწიწებით,
ხათუნა თოღაძე

შევთხოვთ ღმერთს, რომ წარგვიძღვეს წინ... რომ ქართული ეკლესიების ზარების რეკვა წინანდებურად ომისა და უბედურების მაცნე კი არ ყოფილიყოს ჩვენი ერისთვის, არამედ სარწმუნოების, სასოების, სიყვარულის, შრომისა და სიკეთის ზემისა. „მაღლი უფლის ჩვენისა იესო ქრისტესი, და სიყვარული ღმრთისა და მამისა, და ზიარება სულისა წმიდისაი თქვენ ყოველთა თანა, ამინ“ (2 კორინ. 13,13).

*სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის,
უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II-ის მიერ
წარმოთქმული სიტყვიდან სვეტიცხოველში, აღსაყდრების დღეს
25 დეკემბერი, 1977 წ.*

თქვენო უწმინდესობაგ,

თავს უფლებას ვაძლევ განსაკუთრებული პატივისცემით მოგილოცოთ საიუბილეო თარიღები - დაბადებიდან 85-ე და აღსაყდრებიდან მე-40 წლისთავი.

ამ პერიოდის განმავლობაში თქვენმა სულიერმა წინამძღოლობამ უმნიშვნელოვანესი როლი შეასრულა ქართველი ერის სულიერებისა და ტოლერანტობის განმტკიცებაში. საქართველოში, მისი გეოპოლიტიკური რეალობის გამო, ძველთაგანვე ერთმანეთს სხვადასხვა შინაარსის კულტურა და რელიგია კვეთდა. ადგილობრივი მოსახლეობის ბუნებითი რწმენა-წარმოდგენების გარდა, აქ ბერძნულ-რომაული და ქანურ-მესოპოტამიური პოლითეიზმი და რიტუალები იკაფავდა გზას.

მარცხნიდან - საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ეფრემ II და იღუმენი ილია, 1961 წელი

ჭეშმარიტად თქვენ ბრძანდებით გამორჩეული პატრიარქი, საქართველოს საპატრიარქოს მთავარი სულიერი და ზნეობრივი ორიენტი და საყრდენი. თქვენი მწვემს-მთავრობით ქართულმა ეკლესიამ ურთულესი გზით იარა და შეინარჩუნა არა მარტო თავისთავადობა, არამედ ისტორიული მისიაც დაიბრუნა. საქართველოში ქართველების საღვთისმეტყველო ცოდნა და შემეცნება კიდევ უფრო მაღალ საფეხურზე ავიდა.

საქართველოს ისტორიაში მრავალფეროვანი რელიგიური გამოცდილების ამა თუ იმ გამოვლენათა ერთგვარი მოზაიკაა, მაგრამ ქართული კულტურისა და ზოგადი ქართული ეთნოსის (ხასიათის) დვრიტა და საფუძველი ქრისტიანობაა, უფრო ზუსტად აღმოსავლური ტრადიციის ქრისტიანობა, რომელმაც ჩვენი ქვეყნის არა მარტო საეკლესიო წარსული, არამედ სამოქალაქო ისტორიაც გამსჭვალა.

თქვენი უწმინდესობის მოღვაწეობის დიდი შინაარსის გაცნობიერების გამო ხატულებაა ერის საყოველთაო სიყვარული, თქვენი ლოცვითა და დაუღალავი შრომით აღდგა და აშენდა უამრავი ეკლესია-მონასტერი, ქადაგება კი სათნოების, პატიოსნებისა და შრომისმოყვარეობის, განათლებისადმი სწრაფვის მოწოდებაა, რაც ასე სჭირდება დღეს ჩვენს ერს. თავმდაბლობის, სულგრძელობისა და მოთმინების მაგალითს გვაძლევთ თქვენს სულიერ შვილებს.

გისურვებთ ყოვლადბრძენი შემოქმედის შეწევნას შემდგომი მოღვაწეობისათვის.

წყალობა და მფარველობა არ მოკლებოდეს თქვენი მამობრივი მზრუნველობის ქვეშ მყოფ ქართველ ერს.

სიყვარულით,

ალექსანდრე გრიგოლიშვილი

გვირგვინი საქართველოს სულიერი მემუზისა...

თქვენო უწმინდესობავ!

უფლის მადლით, თქვენი სულიერი სისპეტაკე უფრო მაღალია, ვიდრე კავკასიონის მწვერვალები, რომელსაც თქვენი გარეგნული თოვლისფერი სიღიადგე ამშვენებს!

ჟამი დღევანდელი, ივერიისთვის უფრო მძიმეა, ვიდრე არაბთა ბატონობის დროს – უფრო მსახვრალი, ვიდრე მონღოლთა შემოსევისას და უფრო ფარისევლური, ვიდრე ბოლშევიკურ დროშათა ფრიალისას... რამეთუ დღევანდელი ინფორმაციული ტექნოლოგიების სატანური სიჩქარეები ატორტმანებს დედამიწას, გლობალიზაციის ტალღები უღვთო ნაპირებისკენ რიყავს კაცობრიობას.

რა გადაარჩენს სამყაროს? ისევ ისმის კითხვა: გზა უფლისკენ თუ...

უწმინდესო და უნეტარესო, მამაო ერისა!

თქვენი მჭერმეტყველებით, ქადაგებათა ორატორული ხელოვნების გაბრწყინებით მთელ მსოფლიოს დაანახეთ, რომ ქართველთათვის დემოკრატია და ეროვნული იდეოლოგია მართლმადიდებლური, ქრისტიანული აზროვნებაა. ეს თქვენ შესძელით უწმინდესო და უნეტარესო! თქვენ გაუნათეთ ღვთისმშობლის წილხვედრ ქვეყანას გზა ჭეშმარიტებისა!

თქვენ ასწავლეთ ერს მძიმე ჟამს ერთიანი ლოცვა-ვედრება! მამა-პაპათა წიადს და წესს დაუბრუნეთ ქართველობა, სინანულის ცრემლის სიცხოველით აუხილნეთ თვალნი თქვენს სამწყსოს, თქვენ აღადგინეთ და ააგეთ ეკლესია-მონასტრები და შეჰქმენით ქრისტეს მოძღვარ-მხედართა ლაშქარი, ლაშქარი სჯულისათვის თავდადებულ ბერ-მონაზონთა, ქართული ენის ღვთიურ იდუმალებათა და ეროვნულ საგანძურთა გადასარჩენად...

ქართველი მწერლობა და მწერლები ვალში ვართ თქვენთან, ჩვენო დამცველო და დამლოცველო!

თქვენ, მარადიული თანამდევნი ხართ გრიგოლ ხანძთელისა, დავით აღმაშენებლისა, ილია ჭავჭავაძისა, ქართველი ერის ქარტეხილიანი ისტორიისა. ასე მგონია, ვახტანგ გორგასალს თქვენც უსმენდით სიტყვის წარმოთქმისას კასპის სანახებთან, ქართლის წარჩინებულთა წინაშე. თითქოს ახლა, ხატწერისას თქვენი ბაგები იმეორებდნენ მეომარი მეფის გრგვინვად აღმოთქმულს: „...და არა დავითმინო კიცხევა ოვსთა, არამედ სასოებითა და მინდობითა ღმრთისათა, სამეხისა ერთარსებისა დაუსაბამოსათა, და წარძვანებითა ჯუარისა მის პატიოსანთა, რომელი მოცემულ არს წინამძღუარად და საჭურველად გულითა მოსავთა მისთა, და ვიძიოთ შური ოვსთა ზედა. უკეთუმცა წარგუკიდებოდა ესე სპარსთა მეფეთაგან, ანუ ბერძენთა მეფისაგან, მო-მცა-ვითმინეთ. არამედ რა მოწვეწულ არს ჩუენ ზედა ოვსთა კიცხთაგან, არა ხამს დათმენისა: სიკუდილი სჯობს თავთა ჩუენთათვის.“

ხოლო თამარ მეფის ხატების ფერთა სიმფონიები მაცხოვრის საფლავთან მიახლებული შოთა რუსთაველის სულთან ერთიანობასაც მაუწყებს ერთობ. თქვენ კიდევ ერთხელ გაახსენეთ ერს ბაგრატიონთა ღვთიური წარმოშობა და საქართველოში მონარქიის აღდგენის აუცილებლობა!

კურთხეულ არს სამეხითა დიდებული ერთ-ღვთაება, რომელმაც გამოგარჩიათ, დაგადგინათ მართლმადიდებელი ქვეყნის პატრიარქად და ერის მამად, დაგადგათ გვირგვინი საქართველოს სულიერი მეუფისა, ღვთიური მადლმოსილება ერის წინამძღოლისა!

საქართველოსთვის მოხუცებულ ვწმინდაო გიორგივ!

კიდევ ერთხელ განგმირე გველეშაპი ივერიის მომავალის გადასარჩენად!

ვაჟა ოთარაშვილი

პიროვნება ქმნის ეპოქას და არა ეპოქა პიროვნებას. საქართველოს ისტორიას თუ გადავხედავთ, ჩვენ ვნახავთ ადამიანებს, რომლებმაც დიდი წვლილი შეიტანეს სამშობლოს ბუნებრივი განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე, მის წინსვლაში, თავიანთი დიდი პიროვნულობის წილ. განგებამ არც მე-XX-XXI-ე საუკუნეში დაგვტოვა უმოწყალოდ და უწმინდესი პატრიარქის ილია მეორის სახით, მართლაც, დიდი პიროვნების ღირსი გაგვხადა. ჩემს ირგვლივ მრავალი ადამიანია, რომლების ცხოვრებაც რადიკალურად შეცვალა უწმინდესის ბრძნულმა, მაღლისმიერმა რჩევა-დარიგებამ, მისმა მრავალმხრივმა მზრუნველობამ. მან, მართლაც, „სუდარა გადაფარებული ეკლესია“ ააღორძინა და განვითარების ფერხულში ჩააბა, თუმცა უწმინდესი ხშირად ამბობს, რომ ის არ იყო სუდარაგადაფარებული, არამედ ვაზის ნერგი, რომელსაც წყლის მორწყვა ესაჭიროებოდა. საამაყო და სამაგალითო პატრიარქის ნახვა და მისი ლოცვა-კურთხევა ნატვრად ჰქონდათ გადაქცეული მორწმუნე მრევლს, მათ შორის მე და ჩემს მეგობრებსაც, მაგრამ რთული იყო მასთან შეხვედრა, რადგან ყოველთვის მრავალი ადამიანი იყო მის ირგვლივ, თუმცა ნათქვამია: „კაცსა ღმერთი არ გასწირავსო...“ და წმ. სამების ტაძარში მხვდა წილად მიმეღო უწმუნდესისაგან რჩევა-დარიგება; ჩემდა გასაკვირად, ორი რიგის უკან მდგომს, მომისმო თავისთან, ჩვეული რუდუნებით, და მომცა ლოცვა-კურთხევა. ეს იყო ჩემთვის უბედნიერესი დღე, იმ სიხარულის გადმოცემა შეუძლებელია რაც იმ წუთს მე განვიცადე. ეს სწორედ ის მომენტია, როცა ადამიანის ცხოვრებაში დგება მნიშვნელოვანი წუთები. ამის შემდეგ მრავალმხრივ შეიცვალა ჩემი ცხოვრება, სწორედ მაშინ გადავწყვიტე ჩამებარებინა სასულიერო სემინარია-აკადემიაში, ასეც მოხდა, უკვე შვიდი წელია რაც იქ ვსწავლობ, ამ ხნის განმავლობაში არაერთი დახმარების ხელი გამოგვიწოდა პატრიარქმა, როგორც რჩევა-დარიგებით, ისე მატერიალურად. ხშირად ვუსმენთ მის ქადაგებებს და ვიღებთ სულიერ საზრდოს, მისი სიტყვა დიდად განსაზღვრავს ჩემს ცხოვრებას, ის ხშირად ხვდება სტუდენტებს, აძლევს მათ რჩევებს, ხშირად გვიმეორებს, რომ ჩვენ, სასულიერო სემინარია-აკადემიით ვღებულობთ გასაღებს, რომელიც დაგვეხმარება ცხოვრების შესასვლელი კარის გაღებაში, სადაც გამოვიყენებთ ცოდნას, რომელსაც აქ შევიძინეთ, ასე, რომ ბევრი უნდა გვესწავლა. იმედი მაქვს, კვლავ დიდხანს გაგრძელდება თქვენო უწმინდესობავ, თქვენი მზრუნველობა ჩვენი მრავალტანჯული, მეტროპოლი ეკლესიის მიმართ და დიდი სიხარულით კვლავ მოგილოცავთ, ამჟამად, დაბადებიდან 85 წლისთავს და აღსაყდრების მეორმოცე წელს, ხოლო მომავალში, კვლავ, ათთა-ბევრთა სიხარულით ვიზეიმებთ თქვენს მრავალჟამიერ სიცოცხლეს.

იოანე ჭიღლაძე

**„მეუფავ დიდო, მღვდელმთავარო,
ჯვარისმტვირთველო...“**

ჩვენი ეკლესიისა და ქვეყნისათვის ურთულეს პერიოდში, უკვე ოთხი ათეული წელია, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საჭეთმკურობელია უწმიდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II. მისი მოღვაწეობა ფასდაუდებელია ჩვენი ეკლესიისა და სახელმწიფოს წინაშე.

კათოლიკოს-პატრიარქის დაუღალავი 40 წლიანი ღვაწლის ნაყოფია მრავალი ეკლესია-მონასტრის აშენება, განახლება, ამოქმედება და სასულიერო პირთა გამრავლება. შეუფასებელია მისი შრომა ჩვენი ერის ცხოვრებაში, განათლების, მეცნიერების, კულტურის და საზოგადოების ისტორიული ცნობიერების აღდგენა-განვითარებაში.

მისი ქადაგებები შადრევანია სიყვარულისა, რომელიც გარდამოიქცევა და განეფინება მთელს ქვეყანაზე, რომლითაც არაერთი ღირსეული თაობა აღიზარდა ეკლესიის წიაღში.

რთულია მოიძებნოს ადამიანი, რომელსაც უსაუბრია უწმიდესთან, ან უბრალოდ იმყოფებოდა მის სიახლოვეს და არ უგრძენია მამობრივი სიყვარული და მისი მადლმოსილება.

საბედნიეროდ, პირადად მეც მხვდა წილად პატივი მასთან მსახურებისა და ეს უდიდესი სიხარულის შეგრძნება, სიცოცხლის ბოლომდე გამყვება.

უდიდესი მოწიწებითა და პატივისცემით გილოცავთ, თქვენო უწმიდესობავ, დაბადებიდან 85 და აღსაყდრებიდან 40 წლისთავს, გისურვებთ ჯანმრთელობას და დიდხანს სიცოცხლეს!

მრავალჯამიერ თქვენს მამამთავრობას!

ივანე ეპიტაშვილი

უწმიდესა და უნეტარესს, ილია II-ს დიდი კრპაღვითა და სიყვარულით

რჩეულთა შორის გამორჩეულებს
მხოლოდ უფალი აძლევს კურთხევას,
მხოლოდ ბრძენკაცთა ძლიერ სხეულებს
ქვეყნად მძიმე ჯვრის ზიდვა უხდება.

ადამიანზე ფიქრით დამაშვრალს
ყოველწამიერ - დარში, ავდარში,
თქვენ, არასოდეს არ ეტყვიტ არას,
სწორად ვინც დადის აღმართ-დაღმართში.

ზემაცხოვრებელ წიაღთან თავის
დამდაბლებელი თქვენ ხართ უბადლო,
ცხოვრების წესით ედრებით დავითს
და საგალობლებს თქვენ ერს უგალობთ.

შეცოდებათა შეცნობით ცდილობთ,
მრევლს აარიდოთ ვნება ცოდვების
და დაგვახატოთ ზედ გულზე ტილო
ქალწული დედა ანგელოზებით.

და როს თქვენს ნაცვლად აყვებით როკვებს,
ცა გვექუფრება ავი ღრუბლებით,
თქვენ ინანიებთ ისევ ჩვენს ცოდვებს,
ისევ ღვთის ნებით არ ვიდუპებით.

დღესაც სულს გვიძრავს თქვენი თვალები
მუდართ საესე, საესე ზნეობით,
სულგანაბული ერი სანთლებით
გაურკვეველობის აპოთეოზით.

თქვენ, თქვენი სისხლის ყოველი წვეთით
გრძნობთ ეულ სულთა უნაზეს კრთომას
და ცით ბოძებულ მადლმოსილებით
ღმერთს უახლოებთ ახალგაზრდობას.

თქვენ გიყვართ ღმერთი და გიყვართ კაცი,
ორი ხატება, ორი ვედრება,
თქვენ, მობრძანებით, დროსაც კი გაცდით
ჩვენ - ვეზიარეთ მშვენიერებას.

უნეტარესო, სიცოცხლე თქვენდა,
მძლეოა მძლეო და მომთმენო ჭირთა,
თაყვანთან ერთად მიიღეთ ჩვენგან
სიტყვა, რომლისთვის სიცოცხლე ღირდა.

სტეფანწმინდისა და ხევის მთავარეპისკოპოსი იეგუდიელი, კათალიკოს-პატრიარქი ილია II, ხონისა და სამტრედიის მიტროპოლიტი საბა

2017 წლის 25 დეკემბერს სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, უწმინდესის და უნეტარესის ილია II-ს აღსაყდრებიდან 40 წელი შესრულდა. ძალზე მნიშვნელოვანი და უპრეცედენტოა ამ პერიოდში მისი უწმინდესობის კურთხევით, დაუღალავი შრომით და რუდუნებით ნაკეთები, ერისთვის და სარწმუნოებისთვის სასიკეთო საქმეები.

სწორად გათვლილი და ორგანიზებული ურთიერთობები სახელმწიფო სტრუქტურებთან, მართლმადიდებელ და სხვა ეკლესიებთან, არამართლმადიდებელ კონფესიებთან და ა.შ.

შეუფასებელია მისი ღვაწლი ჩვენი ერის ცხოვრებაში განათლების, მეცნიერების, კულტურის მიმართულებით, ისტორიული ცნობიერების აღდგენის და მართლმადიდებლური სწავლების პროცესებში.

იმედის მომცემი იყო გერგეტის წმინდა სამების ტაძარში, მრავალი წლის წყვეტის შემდეგ, პატრიარქის მიერ ქართულ ენაზე ჩატარებული წირვა-ლოცვა. უწმინდესის ნებით და მისივე კურთხევით დაწესებული „სიყვარულის დღე“, რომელსაც დღესდღეობით მთელი ქართველი ერიც აღნიშნავს. ძალიან მნიშვნელოვანია, ქართველი ერისთვის დიდი სიყვარულით გაჯერებული მისი მამაშვილური დარიგებები, მუდმივი ქადაგება უფლის სიყვარულზე, ადამიანის სიყვარულზე, მამულის სიყვარულზე. მისი უწმინდესობა თვლის, რომ „სიყვარული სათავეა სიხარულისა და ადამიანის ბედნიერებისა“.

დიდი მოწიწებით და სიყვარულით ვულოცავთ მის უწმინდესობას დაბადებიდან ოთხმოცდამეხუთე და აღსაყდრებიდან მეორმოცე წლისთავს, ვუსურვებთ ჯანმრთელობას და დღეგრძელობას.

მოხეურადაც მაგმართავთ – დმერთმა კიდევ დიდხან გაგსარჯასთ თქვენო უწმინდესობავ, ჩვენი ქვეყნის და ხალხის სასიკეთოდ. ძრიალ გვიყორხართ და გვწამხართ.

**სულხან ხუციშვილი,
მაკა ხართიშვილი**

ყველაზე დიდი – ყველაზე მდაბალი

სამღვდელო დინასტიის შთამომავალი ვარ. პაპაჩემი, მამა სამსონ მძინარაშვილი, წამებული მღვდელი გახლდათ – დახვრიტეს 1938 წლის 3 მაისს.

ერთხელ ღამით მქონდა სულიერი ხედვა, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, ჩვენი უწმინდესი ილია მეორე მობრძანდა დიდი დიდმის სამლოცველოში. მას მრევლი ელოდა. წირვის შემდეგ დაისვენა. მე ვიგრძენი, რომ წირვის შემდეგ იგი ჩემთან მობრძანდებოდა სახლში. მართლაც პატრიარქი ჩემთან მობრძანდა და დადგა ხატებთან. შემოტრიალდა ჩვენკენ, ანუ საიდანაც ხატები ჩვენკენ მომართავენ მზერას. პატრიარქი არ ფარავდა ხატებს, იგი ოდნავ გვერდზე იდგა. სულიერად ვიგრძენი, რომ აქვე იმყოფებოდა ჩემი 1938 წელს დახვრეტილი პაპა, მღვდელი სამსონ მძინარაშვილი, რომელიც მობრძანდა პატრიარქთან და ხელზე ემთხვია. პატრიარქმა მამა სამსონის დახრილ თავზე ხუჭუჭა თმას ალერსიანად ხელი გადაუსვა, მოეფერა. მამა სამსონმა მიმართა პატრიარქს – ახლა ჩვენთან ბრძანდება საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კირიონ მეორე, მართლაც, იქვე მდგომმა კირიონ მეორემ პატრიარქ ილია მეორეს მიმართა – **„თქვენ ბრძანდებით საქართველოს პატრიარქთა შორის ყველაზე დიდი პატრიარქი“**.

ამის შემდეგ ორი პატრიარქი ერთმანეთის შესაგებებლად დაიძრა და ჯვარედინად ერთმანეთს გულმკერდი დაუკოცნეს.

უფალმა ინება და ეს ისტორია მე პატრიარქს წმინდა სამების საკურთხეველში მოვუყევი. პატრიარქის პასუხი იყო თავმდაბლობის უდიდესი ნიმუში, მან ბრძანა: **„მე ვარ ყველაზე მდაბალი“**.

ეს არის ქრისტიანული მორალის დიდი საიდუმლო, ყველაზე დიდი - გახლავთ ყველაზე მდაბალი. ზეციური დიდება მხოლოდ სიმდაბლით მიიღწევა და როგორ ვიქცევით ჩვენ.

პატრიარქი ილია მეორე ხშირად უსვამს ხაზს, რომ ამპარტავნობა გახლავთ უდიდესი ცოდვაა. უნდა ვისწავლოთ თავმდაბლობა. ამ თავმდაბლობამ, ამ სიყვარულის ნიჭმა საქართველოზე ზრუნვამ აამაღლა ჩვენი პატრიარქი ჩვენს გულებში და გახადა ერის სულიერი მამა, რომელზეც ქართველთა დიდი უმრავლესობა უზომოდაა შეყვარებული.

პატრიარქის მოღვაწეობის შედეგი უადრესად დიდია. ვინ ვიყავით ჩვენ. დიდი პროცენტი ურწმუნო და ხშირად მოუნათლავიც. აშენდა მრავალი ახალი და აღდგა ბევრი დანგრეული ტაძარი, გაიხსნა დახურულნიც.

როდესაც პატრიარქს ჰკითხეს – რა გახლავთ ყველაზე დიდი, რაც მისი მოღვაწეობის დროს გაკეთდა, მან ბრძანა: აღვადგინე შვიდგზის ლოცვა. მან ხაზი არ გაუსვა იმას, რომ გაიხსნა ქართველი ერის უმაღლესი არქიტექტურული ღირებულების მრავალი ძეგლი - მრავალი ტაძარი, მათ შორის ისეთი დიდი ღირებულების როგორც სამებაა, რომელიც სვეტიცხოვლის დარად მრავალი საუკუნის განმავლობაში იქნება ერის სიამაყე. სწორედ ეს მეტყველებს მის სიმდაბლესა და სიდიადეზე. ის გვასწავლის, რომ მთავარია ლოცვა, ლოცვა და კიდევ ლოცვა, რომლის თავგანწირული მსახური თავად პატრიარქია.

მისი ქადაგებანი გადავა საუკუნეებში და როგორც ჩვენი ილია ჭავჭავაძის ღვაწლი ერის წინაშე, ასევე პატრიარქ ილიას სწავლებანი იქნება სიყვარულის, აღზრდისა და მართლმადიდებლური განსწავლულობის ნიმუში.

ჩემი აზრით ჩვენი პატრიარქის მასშტაბური საქმენი – აღმშენებლობა, ძალზე მოკლე დროში ხალხის უფლის გზაზე მოტრიალება მიუთითებს მის სიმდაბლესაც და მის სიდიადესაც. ვფიქრობ, როგორც წმინდა ნინომ, მსგავსად პატრიარქმა შეასრულა მოციქულთა სწორი მისია და შემოატრიალა გზააბნეული უღმერთო ფარა ღმერთისაკენ.

პატრიარქი ხშირად ბრძანებს, რომ ჩვენ უნდა გვქონდეს სწრაფი რეაგირების კულტურა. არა და მსოფლიოს ძალიან სწრაფად ცვლებად გარემოში როგორი მნიშვნელოვანია ეს. ჩვენ უნდა შეგვეძლოს დროს გავესწროთ და მოვახდინოთ პოლიტიკასა და ეკონომიკაში სწორი პროგნოზირება. როგორ მიიღწევა ეს. ინფორმაციის მოკრების დინამიკური სისტემის ორგანიზებით, ინფორმაციის უტყუარობის ანალიზსა და ინფორმაციის მეცნიერულად დამუშავებით. დღეს მსოფლიოში არსებობს პრობლემურად ორიენტირებული მოდელირების სისტემები, რომელ გარემოშიც შესაძლებელია ადამიანის ცოდნისა და ინტუიციის შემოწმება კომპიუტერული მოდელირების მეშვეობით. ისევე, როგორც დღეს კომპიუტერი უტოლდება ყველაზე ძლიერ მოჭადრაკეს, კომპიუტერის მიერ შექმნილი ხელოვნური ინტელექტის საშუალებით.

აგრეთვე მინდა ყურადღება გავამახვილო პატრიარქის მიერ ხშირად ხაზგასმულ საკითხზე ინფორმაციის შესახებ. როგორც ბიბლიაშია ნათქვამი „დასაწყისში იყო სიტყვა და სიტყვა იყო ღმერთთან და სიტყვა იყო ღმერთი“. სწორედ სიტყვა განხორციელდა. სიტვა ენერგიაა. ამის შესახებ ხომ სულხან-საბას ივანე-არაკიც გვამცნობს. ინფორმაცია ენერგიაა. ამდენად მნიშვნელოვანია ჩვენი საინფორმაციო სივრცის ზემოქმედება საზოგადოებაზე. ადამიანი ნეგატიურ ინფორმაციულ ველში მუდამ შეშფოთებულია. ეს შეშფოთება ანგრევს მას, გამოჰყავს წონასწორობიან. ნეგატიურ საინფორმაციო სივრცეს დატყვევებული ჰყავს ადამიანი.

გუსურვებ მას ჯანმრთელობასა და დიდხანს სიცოცხლეს, ჩვენი ერის გასახარად.

„იცოცხლე ჩვენო დიდო მეგობარო, ჩვენო მასწავლებელო, ჩვენო დიდო მლოცველო და შეგვაერთე მონანულნი ზეცას და რომელმაც ბევრჯერ იტვირთე ჩვენი ცოდვები“.

ზურაბ გასიტაშვილი

უწმიდესო და უნეტარესო!

უფალი მუდამ გეწყალობს,
გზაზე წუთისოფლისა -
მიწა - წყალი გვიბოძა,
წილხვედრი ღვთისმშობლისა!
ახლა კი გასაჭირში,
მოგვევლინა ილია -
ბრძენი ვინც ჩვენი ერის,
ჭეშმარიტი შვილია,
სულით ისე მაღალი,
ღვთის გაზრდილია!..
ვისგან სიკეთე მოდის
სასწაული ძალისა -
ხალხს რწმენა დაუბრუნა
და იმედი ხვალისა...
მისი ლოცვა-კურთხევით,
წინსვლის „გზა“ იწმინდება
და ამ გზაზე მაგალი
ქვეყანა გაბრწყინდება!..

ისტორიასთან პირისპირ

საქართველოს ისტორია მეტად თავისებურია და ხანდახან ძნელად გასაგებიც. ის რომ სათანადოდ აღიქვა, რაღაც დამატებითი, შინაგანი გრძნობის ორგანოები უნდა გქონდეს გააქტივებული.

ფაქტია, მცირერიცხოვანი ქვეყნის ცხოვრებაში პიროვნებებს ხშირად გადამწყვეტი როლი უთამაშიათ. ამასთან, ყოველთვის ჭირდა ჭეშმარიტი გმირისა და დროის ნებიერას გარჩევა, სიმათლის დანახვა, სწორი შეფასება...

ჩვენი ქვეყნისთვის უმძიმეს წლებში გამოჩნდებოდნენ ხოლმე ზნეობრივი გმი-

რები და დეეკაცები, ნიადაგ მშრომელი და უჩინარი მოღვაწენი, საეკლესიო და საერო მოღვაწეები... ხანაც ყველა ერთად, რათა განადგურების პირას მისული ერი და სახელმწიფო სამშვიდობოს გაეყვანათ, ისევ აღმავლობის გზაზე დაეყენებინათ. იმ ეპოქას გამორჩეული პროტაგონისტის სახელს დაანათლავდნენ ხოლმე: დროის ამ მონაკვეთებს ფარნავაზის, ვახტანგის, გრიგოლ ხანძთელის, მთაწმინდელების, დავითის, თამარის, ილიას ეპოქებად მოვისხსენიებთ და საუკუნის დაზუსტება აღარც არის საჭირო.

XX საუკუნის მეორე ნახევარი ქართულ საზოგადოებაში ეროვნული მოძრაობის გაშლის, ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენისა და სულიერებისკენ შემობრუნების ხანად უნდა შეფასდეს. აქ კი სრულიად საქართველოს პატრიარქის, უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II-ის დვაწლი უნიკალურია. ერის სულიერი (და არამარტო სულიერი) ლიდერის მოღვაწეობისა თუ პიროვნული სიმაღლის შეფასება, რასაკვირველია, არაერთი მომავალი თაობის საკეთებელი იქნება, მაგრამ ჩვენ, დღეს, ბედნიერები იმით, რომ მისეულ ეპოქას შევესწარით და მის მაღლს ვეზიარეთ, მისი მოცახცახე ხელი ჩვენს დახრილ თავსაც შეხებია, უნდა ვწერდეთ, აღვუხსავდეთ ყველაფერ იმას, რაც მოხდა, რაც აშენდა და დამშვენდა, რა დაშავდა და რას ვერ ვუშველეთ... თორემ თვალსა და ხელს შუა გაყალბდება ისტორია და ჩვენც არარად ვიქცევით, სიცრუის ჭაობში დავიძირებით და გავკრებით.

ილია II კი მაინც დარჩება, როგორც მუხა ფოთლებშემოცლილი, მაგრამ ქართვან ვერძლეული. საქმეთა მისთა დამალვა უკვე შეუძლებელია - ის ერის ისტორიის კუთვნილებაა. ილია ჭავჭავაძის სულიერი მემკვიდრე შემთხვევით არ იწოდება ილია II-დ. ეს ერთი უწყვეტი ჯაჭვია, რომელიც საქართველოს უხილავად შემოსალტვია და მის ერთიანობას, ერთსულოვნებას დადგომია მცველად.

რამაზ შენგელია

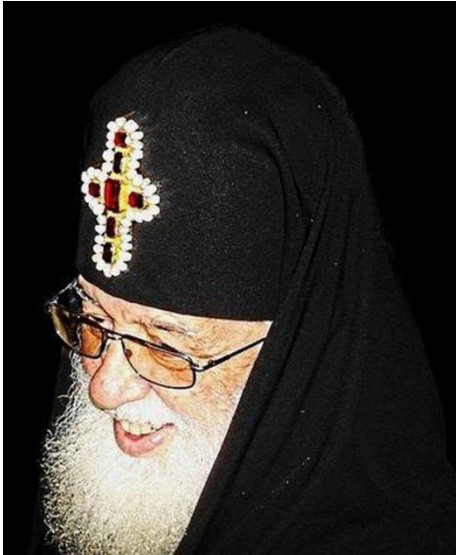
ფასდაუდებელია ქართული მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის, მისი მწყემსმთავრის, უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II-ის ამაგი ერის გამთლიანებასა და სულიერების აღზრდა-განმტკიცებაში. მსოფლიოს მართლმადიდებელმა სამყარომ ჭეშმარიტად უდიდესი სიყვარულით და პატივისცემით აღნიშნა უწმინდესისა და უნეტარესის აღსაყდრების მე-40-ე და დაბადებიდან 85-ე წლისთავი.

ხალხის უსაზღვრო სიყვარულია პატრიარქისადმი გამოხატული ჩვენს ერთიან სურვილში - „დღეგრძელი იყოს ჩვენი პატრიარქი ილია II, რომელიც უძლეველ იმედად მოვევლინა ერს, ძალისხმევას არ იშურებს ხალხის სამსახურში, სიკეთესა და სიბოხს ასხივებს და ათბობს ადამიანის გულებს.

მხურვალედ გილოცავთ სიუბილეო თარიღებს ჩვენო უწმინდესო და უნეტარესო, მართლმადიდებელი სამყაროს დიდო იმედო, საქართველოს ეკლესიის უძლეველო საჭეთმპყრობელო, დიდება თქვენდა უკუნითი უკუნისამდე ამინ!

შენი სიცოცხლე ერს უხარია მრავალჯამიერ კათალიკოსო

**შიგლთამიერი სიყვარულით, ყოველთვის თქვენს
დავით გორგიძე,
შალვა ნაჭყებია,
ქეთევან მახაშვილი**

თქვენო უწმინდესობავ, ქართველთა სულიერო მამავ, ჩვენო ტბილო პატრიარქო, გულითადად გილოცავთ საიუბილეო დღესასწაულებს – დაბადებიდან 85-ე და აღსაყდრებიდან მე-40-ე წლისთავს! თქვენი ქრისტესი და ქართველი ერის სიყვარულით აღსავსე მსახურება უმნიშვნელოვანესი მოვლენაა ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში. თქვენი თითოეული სიტყვა განსაკუთრებით დაფასებულია როგორც ჩვენს ქვეყანაში, ასევე მთელს მსოფლიოში და არაქრისტიანულ სამყაროშიც კი. ბედნიერია ის ადამიანი, ვინც ამ ეპოქაში ცხოვრობს, თქვენთან მიახლებით ღვთიურ მადლს ეზიარება თქვენისთანა სულიერი მამის დამოძღვრას და ქადაგებებს ისმენს, რადგან თქვენი თითოეული სიტყვა აღსავსეა სიყვარულითა და სათნოებით, სიბრძნითა და სიმშვიდით, მადლითა და შემწყნარებლობით; თქვენი ყოველი რჩევა-დარიგება საუკეთესო სახელმძღვანელო

და გზამკვლევაა პოსტმოდერნისტულ საზოგადოებაში მცხოვრები ჭეშმარიტების მაძიებელი ყველა ადამიანისთვის, განსაკუთრებით კი დედებისთვის და პედაგოგ-აღმზრდელებისთვის. გამორჩეულად მნიშვნელოვანი და ძვირფასია თქვენი დამოძღვრა ჩემთვის, რადგან საკუთარი ხუთი შვილის აღზრდასთან ერთად უამრავი სტუდენტის განსწავლა, მათი სწორ გზაზე დაყენება, მეცნიერებასთან ერთად წინაპართა ფასეულობების გაფრთხილება, სულიერ სიმაღლეებთან მიახლება, კეთილისა და ბოროტის გარჩევა მავალია. ყურადღებით ვისმენ თქვენს ყოველ სიტყვას, რადგან მაქვს ვალდებულება, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიერ მძიმე ეთიკური პრობლემების წინაშე მდგარ საზოგადოებაში ჩვენს მომავალ თაობას, სტუდენტ-ახალგაზრდობას ტექნოლოგიურ სიახლეებთან ერთად ავუხსნა და ვასწავლო, რომ ის, რაც ტექნოლოგიურად მიღწევადია, ყველაფერი მორალური და სასარგებლო არაა... აი, ამიტომ ამ სულიერი განწყობით, მუხლმოდრეკით ვევედრები უფალს, რომ მოგანიჭოთ ხანგრძლივი უამი ჯანმრთელობითა და ყოველგვარი სიკეთით სავსე წმინდა სამების სადიდებლად, თქვენი სამწყსოს საცხოვნებლად!

დიდი სიყვარულით, მოწიწებით
ლალი გოჩიტაშვილი

**საქართველოში ქრისტიანული
ეკლესია დასაბამიდან კათოლიკოს-
პატრიარქ ილია მეორის
მამამთავრობამდე**

დეკანოზი ლევან მათეშვილი, პროფესორი

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია (სმე) მსოფლიოში ერთ-ერთი უძველესი ეკლესიაა, რომლის ოფიციალური სახელწოდებაცაა „საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესია“.

სმე-ის კანონიკური ველი მოიცავს საქართველოს, მისი ეპარქიები მოქმედებს თურქეთის ისტორიულ ქართულ პროვინციებში, სომხეთის, აზერბაიჯანის (საინგილოს) ტერიტორიაზე, დასავლეთ ევროპის და აშშ-ის ტერიტორიაზე. მისი იურისდიქცია ამჟამად, პოლიტიკური ვითარების გამო, დროებით ვერ ვრცელდება აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ოკუპირებულ ტერიტორიებზე.

საქართველოს კონსტიტუცია აღიარებს სმე-ს ისტორიულ როლს, ხოლო საქართველოს სახელმწიფოს მხოლოდ მასთან აქვს დადებული კონსტიტუციური შეთანხმება, რომელიც კონსტიტუციის ტოლფარდ საკანონმდებლო დოკუმენტად არის მიჩნეული.

უძველესი ქართული წერილობითი წყაროების ცნობებით, საქართველოში ქრისტიანობა მის სათავეებს უკავშირდება. ქართველმა ებრაელებმა საქართველოში ჩამოიტანეს ქრისტიანული სამყაროს ერთ-ერთი უმთავრესი რელიკვია - ქრისტეს კვართი, რომელიც დამარხებულია მცხეთაში, სადაც ახლა სვეტიცხოვლის საკათედრო ტაძარია აგებული.

საქართველოში ანდრია პირველწოდებულისა და სიმონ კანანელის ქადაგებას მოწმობენ ძველი ქართული წყაროები, რომელთა მიხედვით სიმონ კანანელი აქვე აღესრულა და დაკრძალულია აფხაზეთში, ახალ ათონში. ძველი ქართული წყაროები გვამცნობენ აგრეთვე საქართველოში ბართლომე და

მატათა მოციქულების ქადაგების შესახებ, ხოლო ტრადიცია მატათას საფლავს (აფხაროსი) გონიოში მიუთითებს.

წინაპირობა ქრისტეს სჯულის ქართველი ხალხისთვის გაცნობისა იყო საქართველოში უკვე ძვ. წელთაღრიცხვის VII საუკუნიდან ძლიერი ებრაული თემის არსებობა, რომელსაც თავის ისტორიულ სამშობლოსთან კავშირი არასოდეს გაუწყვეტია. ქრისტიანობის ცოდნას, ძველი ქართული წყაროების ცნობით, სამეფო სახლშიც შეუღწევია. ქართლის მეცხრამეტე მეფეს, რევეს (ქ. შ.-დან III ს.) გაგონილი ჰქონია ქრისტეს სახარების შესახებ და, თუმცა წარმართად დარჩენილა, საკანონმდებლო ცვლილებები ქრისტიანულ პრინციპებზე აუგია. ამის გამო უწოდა მას ისტორიამ რევე მართალი.

საქართველოში ქრისტიანობის ოფიციალურ სარწმუნოებად გამოცხადებამდე (326 წ.) ე.ი. მოციქულთა სწორ წმ. ნინოს მოღვაწეობამდე, ქრისტიანული ეკლესიის არსებობა დასტურდება როგორც ადგილობრივი, ასევე უცხოური წყაროების მიხედვით. ამას ემატება მრავალფეროვანი არქეოლოგიური არტეფაქტები, რომლის ანალიზის თანახმად საქართველოს ტერიტორიაზე II-III საუკუნეებში არსებობდა ქრისტიანული თემები. ადრექრისტიანული სიმბოლიკა, საფლაავები, კერძო პირის სახლები, სადაც ქრისტიანები იკრიბებოდნენ საზიარებლად - იდენტურია რომის იმპერიაში არსებულ ქრისტიანულ თემების მოწყობასთან. შესაბამისად, თუკი საქართველოში I-III საუკუნეებში არსებობდნენ ქრისტიანები ე.ი. არსებობდა სამღვდლო იერარქიაც.

წმ. ნინოს მოღვაწეობის შედეგად საქართველოს (ქართლის სამეფო, უცხ. წყაროებში - იბერიის სამეფო) სამეფო ოჯახი გაქრისტიანდა 326 წელს. პირველი ქრისტიანი მეფის მირიანის სარწმუნოებრივი იდენტობა განპირობებული იყო, როგორც წმ. ნინოს მისიონერული მოღვაწეობით, სასწაულებით, ასევე მეფის დახვეწილი დიპლომატიური და პოლიტიკური აღლოთი (თუმცა ეს უკანასკნელი ფაქტორი არაფრის მომცემი იქნებოდა სარწმუნოებრივი შთაგონების

გარეშე). სანამ კონსტანტინე დიდი რომის ერთპიროვნული მმართველი გახდებოდა, იმპერიის აღმოსავლეთ ნაწილს ლიკინიუსი განაგებდა, რომლის პოლიტიკურ და სამხედრო მოკავშირედ იბერიის მეფე მირიანი გვევლინება. კონსტანტინეს გამარჯვების შემდეგ, საქართველო (ქართლი, იგივე იბერია) რომის გაერთიანებულ მტრულ იმპერიასთან მარტო დარჩა. წმ. ნინომ დიდი სამისიონერო მოღვაწეობის გარდა, რომლის შედეგად ქრისტეს ნათელი სარწმუნოება გავრცელდა საქართველოში, მან ეს ქვეყანა პოლიტიკური საშიშროებისგანაც იხსნა. წმ. ნინოს რჩევით მირიან მეფე იმპერატორ კონსტანტინესთან დიპლომატიურ ელჩობას აგზავნის. ელჩობის მთავარი მესიჯი შემდეგი იყო: მირიანი უკვე ქრისტიანია, შესაბამისად აღარ არის ლიკინიუსის მოკავშირე, რომელიც ქრისტიანებს დევნიდა, სამაგიეროდ მოკავშირეობას და თანამშრომლობას ეძებდა კონსტანტინესთან, რომელიც ქრისტიანთა მეგობარი იყო. მეტი დამაჯერებლობისთვის ელჩობა იმპერატორისგან მისთვის სასურველ სამღვდელთა იერარქიას ითხოვს, რათა საქართველოში იმოდგაწეონ. კონსტანტინე თანხმდება და ელჩობას ეპისკოპოსთან ერთად ქრისტიანულ რელიკვიებს აგზავნის (უფლის ორ სამსჯეალს, ჯვრის ფერხთაფიცარს). მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ამ დროისთვის სამღვდელთა იერარქია უკვე არსებობდა, კონსტანტინეს მიერ გამოგზავნილი იოანე ეპისკოპოსი პოლიტიკური გარანტორის როლს შეასრულებდა. მირიან მეფემ იოანე ეპისკოპოსს მის სამეფოში არსებული ეპისკოპოსები დაუქვემდებარა და ცოტა ხანში იოანე წყაროებში უკვე მთავარეპისკოპოსად იხსენება. პირველად საქართველოს ისტორიაში წმ. მირიან მეფის საეკლესიო მოწყობის შედეგად ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრები სახელმწიფოს იურისდიქციის საზღვრებს ემთხვეოდა. მირიან მეფის მიერ მოწყობილი ეკლესიის სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ მეცნიერებაში ერთგვაროვანი აზრი არ არსებობს, თუმცა ადრეული ქართული ისტო-

რიული წყაროების მიხედვით მხოლოდ საქართველოში წყდებოდა აქ არსებული ეკლესიის პირველიერარქის გამორჩევა (სამეფო ოჯახის მიერ) და კურთხევა, თუმცა კანდიდატი შესაძლოა რომის იმპერიიდან, სომხეთიდან მოეწვიათ.

V საუკუნეში წმ. მეფე ვახტანგ გორგასალის სახელს მიეწერება საეკლესიო ცვლილებები. მის დროს საქართველოს ეკლესიის პირველიერარქს „კათოლიკოსი“ ეწოდა. მეცნიერთა დიდი ნაწილი კი ამ მეფეს უკავშირებს საქართველოს ეკლესიისთვის ავტოკეფალიის მოპოვებას ანტიოქიის ეკლესიისგან. თუმცა ეს საკითხი ბოლომდე გადაჭრილი არ არის. ვახტანგ გორგასალს კონფლიქტი ჰქონდა მთავარეპისკოპოს მიქაელთან, (კონფლიქტის მიზეზებზე მეცნიერებს შორის აზრთა სხვადასხვაობაა) რომელმაც მეფის, ჯარის და ამაღლის ანათემირება მოახდინა. საქართველოს მეფე ეკლესიის გარეშე და ანათემირებული დარჩა. ის რაც ვახტანგ გორგასალმა განახორციელა პოლიტიკოსის გენიალურ სვლად შეიძლება ჩაითვალოს. იბერიის მეფემ მისი ერთგული 13 სასულიერო პირი შეაგროვა და შეეცადა მეზობელ ეკლესიებში ეპისკოპოსად კურთხევას. ანტიოქიის ეკლესიამ მეფეს უკუერთხა 13 ეპისკოპოსი, რომელთაგან ერთს, პეტრეს კათოლიკოსის ტიტული მისცეს, როგორც დანარჩენი ეპისკოპოსების მეთაურს. ვახტანგ გორგასალს 13 ახალნაკურთხი ეპისკოპოსი ჩამოყავს საქართველოში, სადაც ხსნის მათთვის ახალ კათედრებს, რომლებზეც მათ დაადგენს. მეფემ საკუთარ მიზანს მიაღწია, მან შექმნა „საკუთარი“ ახალი ეკლესია, შეიძლება ითქვას ალტერნატიული ეკლესია, რომელიც დაუპირისპირა უკვე არსებულ ეკლესიას, რომელსაც მთავარეპისკოპოსი მიქაელი ხელმძღვანელობდა და რომლისგანაც ანათემირებული იყო. დროთა განმავლობაში პეტრე კათოლიკოსის ეკლესიამ, რომელსაც სამეფო ხელისუფლება უჭერდა მხარს, მოახდინა ადრე არსებული ეკლესიის რეინტეგრირება. საბოლოო

ჯამში მთავარეპისკოპოსი მიქაელი მარტო დარჩა და გაძევებული იყო კონსტანტინეპოლის ერთ-ერთ მონასტერში. ამ ისტორიიდან გამომდინარე სრულიად გაუგებარია როგორ მოიპოვა ვახტანგ გორგასანმა ანტიოქიის ეკლესიისგან საქართველოს ეკლესიისთვის ავტოკეფალია. მიუხედავად იმისა, რომ მეფე როგორც პოლიტიკოსი ჰაიკლასის მოთამაშე იყო და მას ფაქტობრივად სხვა გზა არ ჰქონდა, მან ავტოკეფალია კი არ მოიპოვა, პირიქით საქართველოში არსებულ ეკლესიის თვითმყოფადობას საფთხე შეუქმნა, სწორედ ამის შემდეგ გაუჩნდა ანტიოქიის ეკლესიას პრეტენზიები საქართველოს ეკლესიაზე, რაც მანამდე არც ერთ ისტორიულ წყაროში ასახული არ იყო. VIII საუკუნეში ერთიანი იბერიის სამეფოს დაშლის შემდეგ ეს პრეტენზიები კიდევ გაძლიერდა, ხოლო XI საუკუნის ანტიოქურ ქრონოგრაფში კი წერილობითაც აისახა. თუმცა ვახტანგ გორგასანამდე, მის დროსაც და მის შემდეგაც რეალურად საქართველოში არსებული ეკლესია თვითუფლებიანობით გამოირჩეოდა, როგორც მოციქულთა მიერ დაარსებული ეკლესია.

ამავე ხანებში ინტენსიური ხდება ქართველთა პილიგრიმობა წმიდა მიწისკენ. VI-VII საუკუნეთა მიჯნაზე გვაქვს დოკუმენტური ცნობები საქართველოს ეკლესიის იერარქების რომის პაპთან და იერუსალიმის პატრიარქთან სარწმუნოების საკითხებზე მიმღწერის შესახებ, აგრეთვე საქართველოს ეკლესიის კათალიკოსის მიერ წმინდა მიწის მოლოცვისა და იერუსალიმის პატრიარქთან პირადად შეხვედრის სურვილის შესახებ. პროკოპი კესარიელის ცნობით, იუსტინიანე კეისარს (525-565) განუახლებია მანამდე უკვე არსებული იბერთა მონასტერი იერუსალიმში.

საქართველოს ეკლესია ჩაერთო დვინის 506 წლის საეკლესიო კრებაზე, რომელშიც ქართლიდან მონაწილეობდა 24 ეპისკოპოსი გაბრიელ კათალიკოსის მეთაურობით. კრებამ მხარი დაუჭირა მონოფიზიტებისა და დიოფიზიტების შემარიგებელ პოლიტიკას იმპერატორ

ზენონის „ჰენოტიკონის“ (482 წ.) საფუძველზე. მთელი VI საუკუნე ქართლისათვის არის პერიოდი შემარიგებლური პოზიციიდან აშკარა დიოფიზიტობისკენ სწრაფვისა. ბიზანტიელი ისტორიკოსი პროკოპი კესარიელი დიოფიზიტობას გულისხმობდა, როდესაც VI საუკუნის შუა ხანებში წერდა: ქართველები ქრისტიანობის წესებს ყველა იმ ხალხზე უკეთ იცავენ, ვინც ირანის იმპერიის გავლენის ქვეშ იმყოფებიანო.

VI საუკუნის პირველ ნახევარში უკვე გვაქვს დადასტურებული ცნობა ქართულ ენაზე ლიტურგიული და ბიბლიური წიგნების არსებობის შესახებ. საბა განწმენდილის ანდერძით (532 წ.), საბაწმიდის ლავრაში ნებადართული იყო ქართულ ენაზე ლიტურგიის აღსრულება და „ახალი აღთქმის“ წიგნების კითხვა.

VI საუკუნეში საქართველოში შემოდის 13 ასურელი მამა იოანე ზედაზნელის მეთაურობით და საფუძველი ეყრება სამონასტრო ცხოვრებას. ასურელ მამათა შემოსვლას მოჰყვება ქალკედონიტობის (დიოფიზიტობის) გაძლიერება და ქართლი, კირონ ქართლის კათალიკოსის მეთაურობით, VII საუკუნის დამდეგს აშკარად აცხადებს თავის არჩევანს მართლმადიდებლობის სასარგებლოდ. ამ არჩევანმა კავკასიაში დიდი რელიგიური განხეთქილება გამოიწვია (604-609 წწ).

VI-VII საუკუნეთა მიჯნაზე, როდესაც ქართლში ირანელთა ზეწოლით მოშლილია სამეფო ხელისუფლება, ეკლესიის მეთაურობით ქვეყანა კვლავ ახერხებს გაერთიანებას. ისტორიული ცნობების მიხედვით VII საუკუნის დამდეგს საქართველოს აღმოსავლეთ და დასავლეთ ნაწილები ერთიანი ეკლესიის სამწყვსოს წარმოადგენენ.

არაბთა ბატონობამ VIII-X საუკუნეებში ქვეყანა დაშალა რამდენიმე პოლიტიკურ ეკლესიურ ერთეულად, თუმცა ერთიანობის ხსოვნა არ წაშლილა ქართველთა პოლიტიკურ თუ რელიგიურ ცნობიერებაში. წარმოიშვა ზემო და ქვემო იბერიის ეკლესიები. მცხეთის საკათალიკოსო და აფხაზეთის (დასავლეთ საქართველოს) საკათალიკოსო.

როდესაც ხატმებრძოლებამ აღმოსავლური ქრისტიანული სამყარო მოიცვა, საქართველოს ეს წვადება არ შეხებია. წყაროთა ცნობით, გუთების მართლმადიდებელი ეპისკოპოსი იოანე საქართველოში ჩამოდის ეპისკოპოსად ხელდასასხმელად, ვინაიდან კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოსთან, სადაც ხატმებრძოლება მიმდინარეობდა, ახლოს ამ აქტის კანონიერი მართლმადიდებელი აღმსრულებელი მცხეთის ეკლესია იყო (აღმოსავლეთ საქართველო) (VIII ს.). 750 წლის იოანე გუთელის კურთხევის ამსახველ წყაროში მცხეთის ეკლესიის მეთაური მამამთავრად ანუ პატრიარქად არის მოხსენებული. ეს გარემოება მკვლევრებს აფიქრებინებს, რომ მეცნიერებაში დამკვიდრებული მოსაზრება იმის შესახებ, რომ საქართველოს ეკლესიის მეთაურს პატრიარქის ტიტული XI საუკუნიდან მკვიდრდება და მეღქმისედეგ I პირველი კათოლიკოს-პატრიარქია, უნდა გადაიხედოს. ამ მოსაზრებას ის გარემოებაც უწყობს ხელს, რომ საქართველოს მეზობელი ეკლესიების (სომხეთი, ალბანეთი) მეთაურებს პატრიარქის ტიტულით მოიხსენებიან VIII საუკუნიდან.

X საუკუნე აღბეჭდილია საქართველოს სამეფო-სამთავროების ბრძოლით ერთიანობისათვის. ეკლესიის წიაღში ყალიბდება ფორმულა, რომელმაც უნდა გააერთიანოს ქვეყანა: საქართველოა იქ, სადაც წირვა-ლოცვა ქართულ ენაზე აღესრულება. ქართველისა და მართლმადიდებელი ქრისტიანის ცნება კავკასიელთა ცნობიერებაში უკვე ემთხვევა ერთმანეთს.

ქართული ლიტურგიკა ამ დროისათვის ჯერ კიდევ იერუსალიმურ ტრადიციებს ეყრდნობა. ამის მაჩვენებელია იაკობის „უამის წირვის“ არქაული რედაქციების გავრცელება საქართველოში და მის გარეთ ქართულ სამონასტრო ცენტრებში, ე.წ. „ხანმეტი ლექციონარი“, რომელიც ჩვენამდე მოღწეულ ლექციონართაგან უძველესი (V ს-ის I ნახ.) უნდა იყოს, „იერუსალიმის ლექციონარი“, „კურთხევანი“, „უძველესი იადგარის“

მრავალი ნუსხა, ჰომილეტური კრებული „მრავალთავი“, რომელთაც შემოგვინახეს ადრეული ქრისტიანული პრაქტიკის ამსახველი ძეგლები. საბოლოოდ ჩამოყალიბდა ერთიან კრებულად ჩვენამდე მოღწეული პირველი ქართული საისტორიო თხზულება „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“, რომელშიც ასახულია საქართველოს ისტორია დასაბამიდან VII ს-მდე, ქრისტიანობის სახელმწიფო სარწმუნოებად გამოცხადებაზე აქცენტით.

საქართველოში აღზრდა-განათლების კერების ფუნქციას ეკლესიამონასტრები ასრულებდნენ. ცნობილია ხანძის სამონასტრო სკოლა (IX ს.) და ის საგნები, რომლებიც აქ ისწავლებოდა: საღმრთო წერილი, გალობა, უცხო ენები, საეკლესიო მამათა სწავლანი, საერო ფილოსოფია. ჩვენამდე მოაღწია, ე.წ. „შატბერდულმა კრებულმა“ (X ს-ის 60-70-იანი წწ.), რომელში შეტანილი თხზულებები მოიცავენ მაშინდელი ცოდნის ყველა დარგს.

ქართული სკრიპტორიუმების ჩამოყალიბებამ ჩვენში (ტაო-კლარჯეთი, კუხეთი) და უცხოეთის ქართულ მონასტრებში (პალესტინა, სირია, მცირე აზია) საფუძველი დაუდო ხელნაწერი წიგნის გაფორმების მაღალ ხელოვნებას, ერთმანეთისაგან განსხვავებულსა და დახვეწილ კალიგრაფიას. X საუკუნემდე საქართველოში საწერ მასალად იყენებდნენ პერგამენტს (საქართველოს გარეთ, იშვიათად, პაპირუსსაც). ამ ხანებიდან ჩვენამდე მოღწეულია ბრწყინვალე მინიატურებით შემკული ადიშისა (897 წ.) და ჯრუჭის I (940 წ.) ოთხთავები.

X საუკუნემდე საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია პალესტინურ ანუ იერუსალიმის (მაცხოვრის საფლავის) რედაქციის ტიპიკონს იყენებდა. ჩვენამდე მოღწეულია ამგვარი ტიპიკონის VII საუკუნის რედაქციის ტექსტი. IX საუკუნიდან უკვე დადასტურებულია საქართველოს მონასტრებში ადგილობრივი, ე.წ. ქტიტორული ტიპიკონების (ილარიონ ქართველის, გრიგოლ ხანძთელის) გამოყენება,

რომელსაც მონასტერს მათი დამაარსებელი უწესებდნენ.

ბერძნულიდან ქართულ ენაზე ჰიმნოგრაფიული ტექსტები პირველად პალესტინის სამონასტრო კერებში ითარგმნა V-VII საუკუნეებში. თანდათან ამ ჰიმნებმა თავი მოიყარეს უნიკალურ კრებულში, რომელიც სამეცნიერო ლიტერატურაში ცნობილია „უძველესი იადგარის“ სახელით. ამ კრებულმა შემოინახა ისეთი ლიტურგიკული ძეგლები, რომელთა დედნებს ჩვენამდე არ მოუღწევია. მიქაელ მოდრეკილმა X საუკუნეში შექმნა უნიკალური კრებული (978-988 წწ.), რომელშიც თარგმნილ ტექსტებთან ერთად (ანდრია კრიტელის, კოზმა იერუსალიმელის, იოანე დამასკელისა და სხვ.) შევიდა ორიგინალური ქართული ძეგლებიც (მიქაელ მოდრეკილის, იოანე მტბევარის, იოანე მინჩხის, გიორგი მერჩულესი და სხვ.). კრებული ნეკმირებულია (აქვს სანოტო ნიშნები), ერთვის ლიტურგიკული შენიშვნები და წარმოადგენს კალიგრაფიული ხელოვნების შედევრს. იგი, როგორც ჩანს, იყო ლიტურგიკული გალობის სახელმძღვანელო.

დოგმატურ-პოლემიკური ძეგლების შექმნა საქართველოში დაიწყო კავკასიაში მომხდარი დიდი საეკლესიო განხეთქილების შემდეგ საქართველოს ეკლესიის მიერ აღებული მართლმადიდებლური კურსის დასასაბუთებლად და განსამტკიცებლად. მართალია, ამ ხანებში უკვე ითარგმნება პოლემიკური თხზულებები მაშინ არსებული მწვალებლობების წინააღმდეგ (არიანობა, ნესტორიანობა, მონოთელიტობა და სხვ.), მაგრამ წამყვანი მაინც არის პოლემიკა მონოფიზიტურ ეკლესიებთან (ძირითადად, სომხურთან).

ბერძნულიდან თარგმნილ ტრაქტატებთან ერთად, იქმნება ორიგინალური თხზულებებიც. აღსანიშნავია არსენ საფარელის ისტორიულ-პოლემიკური ტრაქტატი „განყოფისათვის ქართლისა და სომხითისა“ (XI სს.). მასში გააზრებულია საეკლესიო განხეთქილების წინამავალი პროცესი და მისი შედეგები, გარკვეულია ამ განხეთქილების ისტორიული საფუძ-

ვლები და ობიექტური კანონზომიერებანი, რომელთაც განაპირობეს კონფლიქტის სუბიექტური მხარე.

XI-XIII საუკუნეებში საქართველომ თავისი პოლიტიკური და ეკონომიური ძლიერების ზენიტს მიაღწია. ამ ხანების დამახასიათებელია საქართველოს ეკლესიის მისიონერული მოღვაწეობა კავკასიის მთიანეთსა და აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში. ამ მხარეთა ქრისტიანული მოსახლეობა საქართველოს კატალიკოს-პატრიარქის მრევლს ეკუთვნოდა, რის გამოც იგი (მელქისედეკ I - 1010-1030) ქართულ წყაროებში იწოდებოდა „აღმოსავლეთის პატრიარქადაც“.

ქართული ფილოსოფიური აზროვნება (იოანე პეტრიწი, არსენ იყალთოელი) დიდი ინტენსივობით იყო ჩაბმული მსოფლიო ქრისტიანულ ცივილიზაციაში. სინას, ათონისა და შავი მთების, პეტრიწონისა და იერუსალიმის მონასტრები გახდნენ ხიდები მთელს ქრისტიანულ სამყაროსა და საქართველოს შორის. იოანე, ექვთიმე და გიორგი ათონელების, ეფრემ მცირის (შავი მთა), იოანე ზოსიმეს (საბას ლავრა და სინას მთა) და სხვათა დამსახურებაა, რომ საქართველოს შემორჩა ქრისტიანული აზროვნების თითქმის ყველა მიღწევის ბრწყინვალე (ზოგჯერ რამდენიმე) თარგმანები და, ბევრ შემთხვევაში, მხოლოდ მათ შემოგვინახეს დიდ საეკლესიო მამათა თხზულებები. ათონელ მამათა თარგმანებისა და მოღვაწეობის შედეგად ქართული საეკლესიო პრაქტიკა იერუსალიმურიდან ღვთისმსახურების, ე.წ. კონსტანტინოპოლურ წესზე გადავიდა.

XI საუკუნის მიწურულს ამიერკავკასიის ქვეყნების განვითარებას საფრთხე შეუქმნა თურქსელჩუკთა შემოსევებმა. კავკასიის ერთიანობის, მისი სოციალურ პოლიტიკური განვითარების დასავლური გზის გადარჩენა საქართველომ იკისრა დავით აღმაშენებლით სათავეში (1089-1125). მრავალეროვან და მრავალრელიგიურ კავკასიაში ერთიანობის სულისკვეთების შენარჩუნება განსაკუთრებულ პოლიტიკურ აღდოსა და სარწმუნოებრივ შემწყნარებლობას მოითხოვდა. მონოფი-

ზიტი და მუსლიმი ვაჭრები, მეცნიერები და პოეტები საქართველოში თავს გრძნობდნენ, როგორც ამ ქვეყნის მკვიდრნი. დავით აღმაშენებელი განსაკუთრებულ ყურადღებას იჩენდა საქართველოს გარეთ არსებული მონასტრებისადმი, ეხმარებოდა მათ დიდი საფასურით, აგებდა ეკლესიებს. იგი უშუალოდ იყო დაკავშირებული ჯვაროსნებთან და მისი ჯარი მონაწილეობას იღებდა მაცხოვრის საფლავის გამოსხნისათვის ბრძოლებში.

წყაროების თანახმად, დავით აღმაშენებელმა საერო მწვერლობასთან ერთად, ბრწყინვალედ იცოდა სასულიეროც. თვითონაც გახდა ქართული ჰიმნოგრაფიის შედევრის - „გალობანი სინანულისანი“ - ავტორი. დავით აღმაშენებელი ქართულმა ეკლესიამ წმინდანად შერაცხა და მისი მოხსენების დღედ 26 იანვარი დააწესა.

დავით აღმაშენებლის შვილთაშვილის, თამარ მეფის (1184-1213) დროს ქვეყანა სვლას იწყებს დემოკრატიული მოწყობისაკენ.

საეკლესიო, სამხედრო, ეკონომიკური რეფორმების შედეგად საქართველოში, რომლის საზღვრები აჭარბებდა კავკასიის საზღვრებს, შინაგანი ჰარმონია დამკვიდრდა. ერთიანობის ხანის საქართველო არნახული კულტურული აღმაშენების მოწმე გახდა, რომლის უმაღლეს გამოვლინებად „ვეფხისტყაოსანი“ (XII ს.) უნდა ჩაითვალოს.

ადრინდელი საეკლესიო კრებების შესახებ ბევრი ცნობა არ შემონახულა. ისინი, უპირატესად, იმართებოდა მეზობელ ქვეყნებთან დოგმატიკის საკითხებზე შესათანხმებლად ან პოლემიკის გასამართავად. საეკლესიო სამართლის განხორციელების თვალსაზრისით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო რუის-ურბნისის კრება (1105 წ.). კრების მოწვევა და წარმატებით ჩატარება შესაძლებელი გახდა ამ პერიოდის საქართველოში კანონიკური აზროვნების წარმატების შედეგად. X საუკუნეში ქართულ ენაზე უკვე არსებობდა ორიგინალური კრებული „მცირე რჯულის კანონი“, რომელიც საქართველოს ეკლესიის პრაქტიკასთან

შესაბამისობაში მოყვანილ ბერძნულ ენაზე არსებული სხვადასხვა დროის კანონებისაგან შეადგინა ექვთიმე მთაწმიდელმა. XI-XII საუკუნეების მიჯნაზე არსენ იყალთოელმა ბერძნულიდან ქართულად თარგმნა „დიდი სჯულის კანონი“, რომელიც დღემდე რჩება საქართველოს ეკლესიის მართვის ძირითად კანონად.

დოგმატურმა და პოლემიკურმა მწვერლობამ განსაკუთრებულ სიმაღლეს მიაღწია XI-XII საუკუნეების საქართველოში. ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელებმა, თეოფილე ხუცეს-მონაზონმა, ნიკოლოზ გულაბერისძემ და სხვ. ბერძნულიდან თარგმნეს ბასილი დიდის, მიქელ სვინკელოსის, გრიგოლ ნოსელის, მაქსიმე აღმსარებლის, იოანე დამასკელის, ათანასე აღექსანდრიელის, ფოტოს პატრიარქისა და სხვათა დოგმატური ტრაქტატები. განსაკუთრებული მნიშვნელობა მაინც არსენ ვაჩეს ძის მიერ შედგენილ კრებულს - „დოგმატიკონს“ (XII ს.) ჰქონდა, რომელმაც მოიცვა მთელი მაშინდელი ქრისტიანული სამყაროს გამოცდილება დოგმატიკისა და პოლემიკის დარგში.

საქართველოს ეკლესიის გაძლიერებასთან ერთად ქართველ საეკლესიო მოღვაწეთა წინაშე დაისვა ამოცანა საერთაშორისო ასპარეზზე მისი ავტორიტეტის განმტკიცებისა და საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის კანონიკური საფუძვლების დაცვისა. ეს მისია იკისრეს ეფრემ მცირემ ნაშრომით „უწყება მიზეზთა ქართველთა მოქცევისა“ და გიორგი მთაწმინდელმა ზეპირი პოლემიკით (1057 წ.) შავ მთაზე, რომლის სრული ჩანაწერი შემოგვინახა ქართულმა მწვერლობამ. ეფრემ მცირის ტრაქტატი არის მიმოხილვა ბერძნული წყაროებისა, რომელთა საფუძველზეც ავტორი ამტკიცებს საქართველოს ეკლესიის სამოციქულო წარმოშობას.

ძლიერი საქართველოს მესვეურნი ახალ სამონასტრო კერებს ქმნიან როგორც საქართველოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ და მათთვის აწესებენ ტიპი-

კონებს. ასეთია ბიზანტიის დიდი დომესტიკოსის, გრიგოლ ბაკურიანისძის მიერ ბულგარეთში დაარსებული პეტრიწონის მონასტრის ტიპიკონი (1084 წ.), შედგენილი ქართულ და ბერძნულ ენებზე, დავით აღმაშენებლის „ანდერძი“ (1123 წ.), „ვაჰანის ქვაბთა განგება“ (1204-1234) და სხვ.

საქართველოს ხელისუფალნი და ეკლესია ქართველ მოზარდთა ჯგუფებს ბიზანტიაში აგზავნიან განათლების მისაღებად. მანგანის აკადემიაში მიიღეს სწავლა-განათლება იოანე პეტრიწმა და არსენ იყალთოელმა. ყოველივე ამან შეამზადა ნიადაგი საქართველოში გელათისა (1106-1110) და იყალთოს სასულიერო აკადემიების დაარსებისათვის.

სახელი მოიხვეჭა გელათის აკადემიამ, რომელსაც ქართულ წყაროებში „მეორე იერუსალიმი და სხვა ათინა“ ეწოდება. აკადემიის სასწავლო დისციპლინები, სწავლების დონე და პედაგოგები (იოანე პეტრიწი, არსენ იყალთოელი) საესებოთ შეეფერებოდა მაშინდელი ქრისტიანული სამყაროს ყველაზე მაღალ მოთხოვნებს. ასწავლიდნენ დიალექტიკას (დვთისმეტყველება), რიტორიკას, გრამატიკას, არითმეტიკას, გეომეტრიას, ასტრონომიას, მუსიკასა და პოეზიას, სამართალს.

ერთიან საქართველოში განსაკუთრებულ სიმაღლეს მიაღწია ფილოსოფიურ-თეოლოგიურმა აზროვნებამ. აღსანიშნავია იოანე პეტრიწის მიერ თარგმნა და კომენტირება ბერძენი ნეოპლატონიკოსების ნემესიოს ემესელის (IV-V სს.) და პროკლე დიადოხოსის (V ს.) თხზულებებისა „ბუნებისათვის კაცისა“ და „კავშირნი დვთისმეტყველებითნი“. იოანე პეტრიწის ნაშრომებმა კავკასიაში მაშინვე ისეთი ავტორიტეტი მოიპოვა, რომ დაუყოვნებლივ ითარგმნა ქართულიდან სომხურად. ამ თარგმანებითა და თავისი ორიგინალური ნაშრომებით იოანე პეტრიწმა შექმნა მთელი სკოლა და დიდი გავლენა მოახდინა მომდევნო თაობებზეც.

საქართველოს არ მიეცა შესაძლებლობა თავისი ბუნებრივი პოლიტიკური, კულტურული, ეკონომიკური და სულიერი

პროგრესი შეუფერხებლად განეკითარებინა. დაიწყო მონღოლთა ასწლიანი ბატონობა, რომელსაც მოჰყვა მთელი სერია ირანელ და თურქოსმალო დამპყრობთა შემოსევებისა.

მაგრამ დროდადრო საქართველო მაინც ახერხებდა აღდგენას და აღორძინებას. გიორგი ბრწყინვალემ (1314-1346) შეძლო მონღოლთაგან ქვეყნის განთავისუფლება, ეკონომიკის აღორძინება და საქართველოს შერყეული პოლიტიკურ-საეკლესიო ერთიანობის აღდგენა. მისი მეფობის ხანაში ქართველებმა მოახერხეს იერუსალიმში დაკარგული პოზიციების დაბრუნებაც. მიზგითად ქცეული ჯვრის მონასტერი კვლავ ქართველთა მფლობელობაში გადმოვიდა და აღდგა ქრისტიანული მღვდელთმსახურება. ქართველებმა ჩამოართვეს ეგვიპტელ მამულეებს მაცხოვრის საფლავის კარიბჭის კლიტენი და აღადგინეს იერუსალიმში ქართველთა უფლებები. განახლდა ბევრი დანგრეული ეკლესია-მონასტერი, აშენდა ახლები და მოიხატა ბრწყინვალე ფრესკებით, რომელთა შორისაც გამოირჩევა უბისის მოხატულობა.

თემურ-ლენგის დაშქობათა შედეგების აღმოფხვრა შეძლო ალექსანდრე დიდმა (1412-1442). მან აღადგინა თითქმის ყველა დანგრეული ეკლესია, რომელთაგანაც აღსანიშნავია საქართველოს დედაეკლესიის, მცხეთის სვეტიცხოვლის, განახლება, დაუბრუნა დაკარგული მამულები და ახალიც შესწირა ეკლესია-მონასტრებს და, რაც მთავარია, დაუბრუნა ერთიანი ეკლესიის წილს სამცხის (სამხრეთ საქართველოს) განდგომილი ეპარქია.

XV საუკუნის II ნახევარში უცხოელ დამპყრობთა შემოსევების შედეგად ერთიანი საქართველო რამდენიმე სამეფო სამთავროდ დაიშალა, რასაც შედეგად მოჰყვა ერთიანი საქართველოს ეკლესიის დაშლაც.

სრულიად საქართველოს მცხეთის საპატრიარქოს გამოეყო აფხაზეთის (დასავლეთ საქართველო) საკათალიკოსო, რომლის მწყემსმთავარიც იწოდა აფხაზეთის კათალიკოს-პატრიარქად. აფხა-

ზეთის კათალიკოსი საქართველოს პატრიარქს, მართალია, მხოლოდ პატივითაა ემორჩილებოდა, მაგრამ ქართული ეროვნულ-კულტურული ერთიანობიდან არ გასულა. XVI საუკუნის შუა ხანებში აფხაზეთის კათალიკოსის რეზიდენციამ ბიჭვინთიდან გელათში გადაინაცვლა. მალე საქართველოს საპატრიარქომ დაკარგა მრევლი სამცხე-საათაბაგოსი, რომელიც თურქეთის ხელში გადავიდა. შესუსტდა საქართველოს ეკლესიის პოზიციები იერუსალიმსა, ათონსა და სინაზე.

ყველაზე მძიმე საქართველოსთვის მაინც ის იყო, რომ მკვეთრად შეიცვალა ახლო აღმოსავლეთის პოლიტიკური რუკა. 1453 წელს დაეცა კონსტანტინოპოლი. ევროპიდან აზიისაკენ მიმავალმა სავაჭრო გზებმა ჩრდილოეთით გადაინაცვლა. საქართველოს დაეხმო ყველა გზა ცივილიზებული ქრისტიანული სამყაროსაკენ და მარტო აღმოჩნდა ისლამის გარემოცვაში. ევროპის ქვეყნებზე დიპლომატიური გასვლით საქართველომ რამდენჯერმე წარუმატებლად სცადა საბუდისწერო გარემოცვის გარღვევა. რომის პაპისა და ქართველთა ერთობლივი გეგმა ოსმალთა წინაღმდეგ ლაშქრობისა ჩაიშალა. უნაყოფო აღმოჩნდა ქართველი მწერლისა და ლექსიკოგრაფის სულხან-საბა ორბელიანის ელჩობა ევროპის ქვეყნებში. ასევე უშედეგო აღმოჩნდა საქართველოს ხელისუფალთა მრავალგზისი მიმღწერა ევროპის ქვეყნებთან და ვატიკანთან. საქართველომ პოლიტიკური ორიენტაცია ერთმორწმუნე რუსეთზე აიღო.

XVI საუკუნის დამლევს (1593 წ.) კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა იერემია II-მ რუსეთის ეკლესიის მეთაური, მოსკოვისა და სრულიად რუსეთის მიტროპოლიტი იობია პატრიარქად აკურთხა. მან მართლმადიდებელ ეკლესიათა დიპტიქში მესუთე ადგილი დაიკავა, ხოლო საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა მეექვსე ადგილზე გადაინაცვლა.

XVIII საუკუნეში საქართველომ რამდენჯერმე შეძლო გამოესწორებინა პოლიტიკური სიტუაცია, რასაც მაშინვე

მოჰყვა საეკლესიო ცხოვრების გამოცოცხლება. 1709 წელს თბილისში მეფე ვახტანგ VI-მ, ანთიმოზ ივერიელის დახმარებით, აარსებს ქართულ სტამბას. ხელნაწერი წიგნების გვერდით უფრო დიდი ტირაჟით დაიწყო გავრცელება საეკლესიო პრაქტიკისათვის საჭირო ნაბეჭდმა წიგნებმა. პირველი ნაბეჭდი წიგნი იყო „სახარება“, რომლის ერთი ცალი, ოქროს ყდაში ჩასმული, ანთიმოზმა ვლახეთის მმართველ კონსტანტინე ბრაკოვიანუს მიართვა. ვახტანგ მეექვსემე შექმნა სწავლულ კაცთა კომისია. კომისია შეუდგა ძველი ქართული საისტორიო წყაროების შესწავლას, რედაქტირებასა და მათში საეკლესიო ისტორიის ეპიზოდებისა თუ სასულიერო მოღვაწეთა შესახებ ცნობების შეტანას.

საქართველოს საეკლესიო ცხოვრებაში განსაკუთრებული ეტაპი შექმნა კათალიკოსმა ანტონ I-მა (1720-1788). მისი აქტიური მონაწილეობით განახლდა ეკლესია-მონასტრებში ინტენსიური ლიტურატურული საქმიანობა, გაიხსნა პირველდაწყებითი სკოლები (რამდენიმე თბილისში და ნეკრესში), სემინარია თბილისსა (1755 წ.) და თელავში (1758 წ.), მომზადდა პროექტი უმაღლესი სასწავლებლების გახსნისა თბილისში, გორსა და თელავში. ანტონ დიდი უცხო ენებიდან თარგმნიდა და თვითონ ქმნიდა სახელმძღვანელოებს მეცნიერების სხვადასხვა დარგში. ქართული თეოლოგიური ფილოსოფიური და პოლემიკური აზროვნების განვითარებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა მის თხზულებებს „მზამეტყველება“ და „წყობილსიტყვაობა“. მანვე შექმნა ორიგინალური პაგიოგრაფიული კრებული „მარტირიკა“ და ასევე ორიგინალური ჰიმნოგრაფიული კრებული „სადღესასწაულო“, რომელშიც ვერსიფიკაციული სიახლეც კი შეიტანა (რითმიანი იამბიკო). ანტონ კათალიკოსმა, თავის სკოლასთან ერთად, ქართული საეკლესიო ცხოვრება, თეოლოგიური და ჰუმანიტარული აზროვნება ერთბაშად აიყვანა საერთაშორისო დონეზე.

1783 წელს ქართლ-კახეთის სამეფოსა და რუსეთის იმპერიას შორის დაიდო ხელშეკრულება (გეორგიევსკის ტრაქტატი). აღმოსავლეთი საქართველო ნებაყოფლობით შედიოდა რუსეთის მფარველობის ქვეშ იმ პირობით, თუ მისი შინაგანი პოლიტიკური მოწყობა, სამეფო ხელისუფლება და ეკლესიის ავტოკეფალია ხელუხლებელი დარჩებოდა.

მე-19 ს-ის დამდეგს ერთიანი საქართველოს ისტორიულ ტერიტორიაზე ორივე ეკლესია - ქართლისა ანუ საქართველოს საპატრიარქო და აფხაზეთის, ანუ იმერეთის საკათალიკოსო - არსებობას განაგრძობდა.

იმის მიუხედავად, რომ სამეფოებისა და სამთავროების პოლიტიკური დამოუკიდებლობა ყოფნა-არყოფნის ზღვარზე იდგა, იმხანად აღნიშნული ეკლესიების ეპარქიათა მეტ ნაწილში კულტურულ-საგანმანათლებლო მუშაობის გამოცოცხლება შეინიშნებოდა, მაგრამ ეს პროცესი იმ რეორგანიზაციის გამო შეფერხდა, რაც ორივე ეკლესიაში რუსეთის ხელისუფლებამ მოახდინა.

ქართლ-კახეთის სამეფოს რუსეთის სახელმწიფოსთან ინკორპორაციამ (1801 წ.) დღის წესრიგში საქართველოს ეკლესიის რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიასთან მიერთების საკითხიც დააყენა. იმპერატორმა ალექსანდრე I-მა დაავალა უწმინდესი სინოდის ობერპროკურორსა და საქართველოს მთავარმართებელ ალ. ტორმასოვს, დაეწყოთ მუშაობა საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის სასწრაფოდ, მაგრამ უმტკივნეულოდ შეცვლისათვის. ფორმალური საფუძველი 1783 წლის გეორგიევსკის ტრაქტატი აღმოჩნდა. ამ დოკუმენტის მე-8 მუხლი საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს რუსეთის უწმინდესი სინოდის მუდმივ წევრად აცხადებდა და დასძენდა, რომ „საქართველოს ეკლესიების“ უწმიდეს სინოდთან სამომავლო ურთიერთობას საგანგებო „პროტოკოლი“ განსაზღვრავდა. ტრაქტატის ტექსტის შემუშავებაში საქართველოს ეკლესიის მწვემსმთავარი ანტონ I-ლიც მონაწილეობდა. ამის გამო მკვლევართა

ნაწილი მიიჩნევს, რომ რუსეთის საერო და სასულიერო ხელისუფლებამ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია გეორგიევსკის ტრაქტატის საფუძველზე გააუქმა (თუმცა ტრაქტატში არც სამეფოსა და არც ეკლესიის რუსეთთან ინკორპორაციაზე ლაპარაკი არაა).

როდესაც რუსეთმა ქართლ-კახეთის სამეფო შეიერთა, ადგილობრივ ეკლესიას კათალიკოს-პატრიარქი ანტონ II (ბაგრატიონი) განაგებდა (1788 წ-დან). ახალმა ადმინისტრაციამ მისი შევიწროება აღსაყდრების პირველივე დღიდან დაიწყო. ერეოდნენ მის სამღვდელმთავრო საქმეებში და მიანიშნებდნენ, თუკი პეტერბურგში გამგზავრების თაობაზე ხელმწიფე-იმპერატორის ნებას არ დაჰყვები, საეკლესიო-სახელმწიფო ქონების განიავებისა და იმპერიის მტრებთან საიდუმლო კავშირის ბრალდებით შენს წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმე აღიძვრებო. ანტონ II-ემ გაითვალისწინა საფრთხე, რაც უარის თქმის შემთხვევაში მის სამწყსოს ელოდებოდა და 1810 წლის 3 ნოემბერს სამშობლო დატოვა. პეტერბურგში იგი 1811 წლის 20 მარტს ჩავიდა. იმპერატორმა ის ბრწყინვალედ მიიღო და სახელმწიფო ორდენი უბოძა, მაგრამ სამშობლოში დაბრუნების უფლება არ მისცა, რაც საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის გაუქმებას ნიშნავდა.

იმპერიულ მთავრობას ერთსა და იმავე სახელმწიფოში ერთი და იმავე მრწამსის ორი დამოუკიდებელი ეკლესიის არსებობა ქვეყნის მთლიანობისა და, კერძოდ, საქართველოს რუსეთთან ინტეგრაციისათვის დამაბრკოლებელ ფაქტორად წარმოედგინა. გასათვალისწინებელია, რომ თვითმმართველობა რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიასაც წართმეული ჰქონდა. პატრიარქის ინსტიტუტი იქ პეტრე I-ლის რეფორმების შედეგად (1722 წ.) გაუქმდა და უწმიდესი სინოდი ერთ-ერთ სამთავრობო კოლეგიად გამოცხადდა, რომელსაც უმაღლესი საერო მოხელე - ობერპროკურორი მართავდა. კათალიკოს-პატრიარქის ტიტული „სამოღერუაველი“ სახელმწიფოსათვის აუტანელი აღმოჩნდა. ეკლესიის ავტონომიუ-

რობა კი მართლმადიდებელი ეკლესიისა და სახელმწიფოს გამიჯვნაზე მიანიშნებდა, რაც იმპერიული პოლიტიკური რეჟიმისთვის მიუღებელი იყო. იგი ვრს, ეკლესიასა და სახელმწიფოს განუყოფელ მთლიანობად მოიაზრებდა. ასე რომ, საქართველოს ავტოკეფალური ეკლესია და მისი ტრადიციული იერარქია (საჭეთმპყრობლითურთ) რუსეთის როგორც კოლონიურ პოლიტიკასთან, ისე სახელმწიფოებრივ სტრუქტურასთან შეუსაბამო ჩანდა.

საქართველოს ეკლესიის რეორგანიზაციის გეგმა მთავარმართებელმა ალ. ტორმასოვმა, ობერპროკურორმა ალ. გოლიცინმა და არქიეპისკოპოსმა ვარლამმა (ერისთავმა) შეიმუშავეს. გაუქმდა საქართველოს საკათალიკოსო და დაარსდა საეგზარქოსო, აგრეთვე, სასულიერო დიკასტერია (სასამართლო), რომელიც 1815 წელს საქართველო-იმერეთის „სინოდალურ კანტორად“ გადაკეთდა. ეპარქიების რიცხვი ორამდე შემცირდა: მცხეთა-ქართლისა და ალავერდ-კახეთისა, მონასტრებსა და საკათედრო ტაძრებს ჩამოერთვა ყმა-მამულები და საზინას გადაეცა, ქალაქის ეკლესიებში ქართულ ენაზე წირვა-ლოცვა თანდათან შეიზღუდა; დამყარდა საეკლესიო მმართველობის ზუსტად ის წესი, რაც რუსეთში არსებობდა. აღმოსავლეთ საქართველოს ეგზარქოსად ვარლამ ერისთავი დაინიშნა.

ეს პროექტი „ტორმასოვის რეფორმის“ სახელითაა ცნობილი. იმპერატორმა ალექსანდრე I-მა იგი 1811 წლის 30 ივნისს დაადასტურა, რის გამოც აღნიშნული თარიღი საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების ოფიციალურ თარიღად უნდა ჩაითვალოს.

აფხაზეთის (დასავლეთ საქართველოს) საკათალიკოსოს გაუქმების პროცესი უფრო დრამატულად და ტრაგიკულად წარიმართა.

XIX საუკუნის დასაწყისში აფხაზეთის საკათალიკოსო ტახტი (XVII-ის შუა წლებიდან გელათში გადმოტანილი) დაქვრივებული იყო. მას მიტროპოლიტი

დოსითეოზ ქუთათელი (წერეთელი) და ეპისკოპოსი ექვთიმე გაენათელი (შარვაშიძე) განაგებდნენ.

1810 წლის 20 თებერვალს რუსეთის სამხედრო ბრიგადამ მეფე სოლომონ II დააპატიმრა და სამეფო გააუქმა. 1814 წლის 17 ოქტომბრის ბრძანებით კი აფხაზეთის საკათალიკოსოც გაუქმდა და მისი ეპარქიები აღმოსავლეთ საქართველოს საეგზარქოსოსთან გაერთიანდა. ამის გამო ამიერ და იმიერ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას „საქართველოსა და იმერეთის საეგზარქოსო“ ეწოდა, მის მღვდელმთავარს - „საქართველოსა და იმერეთის ეგზარქოსი“ (აღსანიშნავია, რომ საქართველოს საეგზარქოსოს საზღვრები მთელ კავკასიას მოიცავდა).

დაიწყო გლეხთა საეკლესიო გადასახადის გაზრდა, რამაც 1819-1820 წლებში იმერეთის დიდი აჯანყება გამოიწვია. მღვდელმთავრები დოსითეოზი და ექვთიმე დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლთა მხარეზე დადგნენ, რის გამოც ისინი 1820 წლის 4 მარტს დაატყვევეს, თავზე ტომრები ჩამოაცვეს და რუსეთში გაგზავნეს. ასეთ სისასტიკეს მოხუცმა დოსითეოზმა ვერ გაუძლო და გზაში გარდაიცვალა. მისი გვამი სოფელ ანანურში დაკრძალეს „ყოვლად მარტივად და უცერემონიოდ“. ექვთიმე პეტერბურგში ჩაიყვანეს, სადაც მან ალექსანდრე I-ს „ახალი დროის ნერონი“ უწოდა.

მართალია, საქართველოს ეკლესია რუსეთის მართლმადიდებელმა ეკლესიამ დაიქვემდებარა, მაგრამ თავის განუყოფელ ნაწილად იგი მაინც ვერ აქცია. ამაზე სახელწოდება „ეგზარქატი“ მეტყველებს. ეს ბერძნული სიტყვაა და ისეთ ადგილს აღნიშნავს, რომელიც განსაზღვრული ტერიტორიის მიღმა იმყოფება. „ეგზარქოსი“ („ექსარხოსი“) ასეთი ადგილის (ჩვენს შემთხვევაში - ეკლესიის) განმგებელია. აკად. კორნელი კეკელიძის დაკვირვებით, ტერმინი „საქართველოს საექსარხოსო“ გვეუბნება, რომ საქართველოს ეკლესიის ინკორპორაცია ჯერ არ მომხდარა და მას, როგორც „დაქვრივებულს“, რუსეთის „ეგზარქოსი“ განაგებს.

საქართველოს საეგზარქოსომ 106 წელიწადს იარსება და 18 ეგზარქოსი გამოიცივალა. ისინი საერო ხელისუფლისაგან - იმპერატორისაგან ინიშნებოდნენ და, ცხადია, იმპერიის სამსახურში იდგნენ. საქართველოს ეგზარქოსები, პირველის გამოკლებით, რუსები იყვნენ. მათ შორის ქართული ენის შესწავლის სურვილი მხოლოდ რამდენიმეს ჰქონდა და კიდევ შეისწავლა. უმრავლესობა ადგილობრივ კულტურასა და ტრადიციულ გარემოს ზევიდან დაჰყურებდა, რის საფუძველზეც არა ერთი და ორი კონფლიქტი წარმოიქმნა. მათგან რამდენიმე ტრაგედიით დამთავრდა.

ეგზარქოსებისა და მათი თანამოსაგრეების ქართულ კულტურასთან დამოკიდებულება ერთნაირი არ ყოფილა. ცნობილი არიან ისეთი რუსი სასულიერო პირები, რომლებსაც შეეძლოთ ქართული გალობისათვის „ძაღლების ყეფა“ ეწოდებინათ (თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორი არქიმანდ. სერაფიმე), და იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც ძველი ქართული ჰიმნოგრაფიული ტრადიციის აღორძინებისათვის იღვწოდნენ (ეგზარქოსები ისიდორე, ვლადიმირი და სხვ.). ზოგჯერ ერთი და იგივე პიროვნება ერთ შემთხვევაში უკიდურესად ანტიქართულ განწყობილებას ამჟღავნებდა, მეორე შემთხვევაში კი - პირიქით - პროქართულს. ქართველოფობიით გამორჩეული დეკ. ივანე ვოსტოროგოვი, მაგალითად, ქართველი წმინდანების სიის შედგენაზედაც მუშაობდა და, როდესაც საკითხი ოფიციალურად დაისვა, თამარ მეფის წმინდანად აღიარებასაც დათანხმდა, თუმცა ასეთი გადაწყვეტილების საფუძველს ძველი (XVIII ს-მდე) საეკლესიო-ლიტურგიკული ტრადიცია ნაკლებად იძლეოდა.

რუსიფიკაციის მცდელობამ დაპყრობილ ერებში წინააღმდეგობის უინი და თვითმყოფადობის შენარჩუნების ინსტინქტი გააღვივა. დაიწყო ზრუნვა თავთავიანთი ისტორიული ფესვებისა და წარსულის მემკვიდრეობის შესაცნობად. თითქოს შეუსაბამოა, მაგრამ ფაქტია, რომ ამგვარ მუშაობას სტიმული იმპერიული მთავრობისა და იდეოლოგიის იმ

მსახურებმაც მისცეს, რომლებიც სწავლავანათლებით გამოირჩეოდნენ. ასე მოხდა საქართველოშიც. აღსანიშნავია მეფისნაცვალ მიხეილ ვორონცოვის დაინტერესება ქართული კულტურით და მისი ღვაწლი ამ უბანზე, რის გამოც პლატონ იოსელიანსა და სხვა ქართველ თუ არაქართველ სწავლულს, ქართველოლოგიის განხრით, სერიოზული კვლევაძიების წარმოების საშუალება მიეცა. ამ გზით XIX საუკუნის შუა წლებში ძველი ქართული მწერლობისა და, ზოგადად, კულტურის ბევრი პირველხარისხოვანი ძეგლი გამოვლინდა, განჩნდა ქართულენოვანი საეკლესიო პრესა („საქართველოს სასულიერო მახარობელი“, „მინაური საქმეები“, „სიტყვა“, „მწყემსი“), დაიწყო ძველი ქართული საგალობლების შესწავლა და საფუძველი ჩაეყარა ქართულ საეკლესიო არქეოლოგიას. ამაზე მეტყველებს: რუსეთის V არქეოლოგიური ყრილობა, რომელიც 1882 წელს თბილისში ჩატარდა და რომელმაც ქართული საეკლესიო წიგნებისა და ნივთების პირველი გამოფენა მოაწყო, საეგზარქოსოს საეკლესიო მუზეუმის გახსნა (1888 წ.), რომელსაც მაღალი კვალიფიკაციის ქართველი სწავლულები დ. ბაქრაძე, ეპისკოპოსი კირიონი, თ. უორდანი და მ. ჯანაშვილი ხელმძღვანელობდნენ.

ყოველივე ამან ქართველთა შორის ეროვნული თვითშეგნების აღმავლობას შეუწყო ხელი. რუსეთის სასულიერო აკადემიებში, სადაც მეცნიერული მუშაობა საკმაოდ მაღალ საფეხურზე იდგა, ეკლესიის ისტორიის ქართველი მკვლევარები აღიზარდნენ. მათ ხელმისაწვდომი გახადეს ის დოკუმენტები, რომლებიც სმე-ის ავტოკეფალიის იურიდიულ საფუძველს ადასტურებდა და ამ სტატუსის განახლებისათვის ბრძოლას კანონიერების ფარგლებში აქცევდა. ამავე აკადემიებში ჩამოყალიბდნენ ქართველი პროფესიონალი ღვთისმეტყველები და მისიონერები, რომლებმაც ძველი ქართული ტრადიციები აღორძინეს და გაამდიდრეს. ამ მხრივ ყველაზე თვალსაჩინოა ეპისკოპოს გაბრიელის (ქიქოძის) სამეცნიერო (ფსიქოლოგიური), პედაგოგიური და სამოძღვრო-საღვთისმეტყველო მოღვა-

წეობა. მისი ქადაგებები, რომლებიც მისსავე სიცოცხლეში რუსულ და ინგლისურ ენებზე ითარგმნა (ინგლისური თარგმანი ანგლიკანმა მღვდელმა მალანმა შეასრულა), მსოფლიო ჰომილეტიკის საგანძურშია შესული. მან აღზარდა ისეთი სასულიერო და საერო პიროვნებები, რომლებმაც სმე-ის დაფარული ტალანტი (მათე 25:25) წარმოაჩინეს და ამით დაადასტურეს, რომ საქართველოს ეკლესიას თვითმმართველობის ძალა და უნარი საკუთარ წილში მოეპოვებოდა.

პირველი სტატია, რომელიც წარსულში საქართველოს ეკლესიის ფაქტობრივი და იურიდიული ავტოკეფალიის დადასტურებას ისახავდა მიზნად და, რომელმაც აღნიშნული სტატუსის განახლებისათვის ბრძოლას სტიმული მისცა, 1894 წელს ჟურნ. „პასტირ“-ში გამოქვეყნდა. ესაა მღვდელ (შემდ. კათოლიკოს-პატრიარქი) კალისტრატე ცინცაძის მონოგრაფია „საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია“.

1905 წლიდან დაიწყო აქტიური კამპანია სმე-ის დამოუკიდებლობის მოთხოვნით: გამოქვეყნდა უამრავი მასალა, მოეწყო დისკუსიები, კრებები და მანიფესტაციები. აღსანიშნავია ქართველ სამღვდელთა არასანქცირებული ყრილობა, რომელმაც მუშაობა 1905 წლის 29 მაისს თბილისის სასულიერო სემინარიაში დაიწყო. ეგზარქოსმა ალექსიმ კაზაკები გამოიძახა და მათი დახმარებით დელეგატები დარბაზიდან გაყარა. ამ ფაქტმა საპროტესტო მოძრაობა უფრო გაააქტიურა. მთავრობა იძულებული გახდა, დაეწყო მზადება სრულიად რუსეთის საეკლესიო კრებისათვის, რომელსაც მოცემულ საკითხზე საბოლოო სიტყვა უნდა ეთქვა. 1906-1907 წლებში უწმიდესი სინოდის საკონფერენციო დარბაზში კრების წინმსწრები თათბირ-სემინარები მიმდინარეობდა. მოისმინეს ეპისკოპოსების: კირიონის, ლეონიდეს, ევთიმეს, პროფ. ალექსანდრე ცაგარელის, პროფ. ალექსანდრე ხახანაშვილისა და პროფ. ნიკო მარის მოხსენებები. ავტოკეფალიის განახლების მთავარ საფუძვლად

დასახელდა ის ფაქტი, რომ რუსული საეკლესიო მმართველობის პირობებში კავკასიაში მართლმადიდებლობის დანერგვისა და განმტკიცების მისია მიზანს ვერ აღწევს, ხალხი წარმართობის და ურწმუნოების ჭაობში ეფლობა, საქართველოს ტერიტორიიდან გააქვთ ისტორიული ნივთები, არაპროფესიულად და ეროვნული კულტურის ტრადიციათა უგულვებელყოფის ფონზე მიმდინარეობს სიძველეთა კონსერვაციისა და რესტავრაციის საქმე (იგულისხმება სვეტიცხოვლისა და ზოგი სხვა ძველი ტაძრის ფრესკების გადაღება, რაც, ცხადია, მდარე კულტუროლოგიური ცნობიერების გამო მოხდა). რუსების მხრიდან ავტოკეფალიის წინააღმდეგ გამოდიოდნენ პროფ. გლუბოკოვსკი და პროფ. ოსტროუმოვი, დეკანოზები ვოსტორგოვი და ბუტკევიჩი, მაგრამ იყვნენ ისეთებიც, მაგალითად, პროფ. სოკოლოვი და ზაოზერსკი, განსაკუთრებით დურნოვო, რომლებიც ქართველების ინტერესებს იცავდნენ. დებატები მეტნაკლებად კონსტრუქციულ კალაპოტში მიმდინარეობდა, მაგრამ სინოდმა მათი გაგრძელება საჭიროდ აღარ მიიჩნია და სხდომები შეწყვიტა. ავტოკეფალიის მომხრეებს აღუთქვეს, საეკლესიო კრებას მალე მოვიწვევთ, მაგრამ დაპირება არ შესრულდა.

პირველი მსოფლიო ომის დროს საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის ბრძოლა გადამწყვეტ ფაზაში შევიდა, რასაც მთავრობის ისტერიული რეაქცია მოჰყვა. ობერპროკურორმა შეიმუშავა პროექტი, რომელიც „საქართველოს საეგზარქოსოს“ გაუქმებას, მის ნაცვლად „კავკასიის სამიტროპოლიტოს“ შექმნასა და, მაშასადამე, საქართველოს ეკლესიის სრულ ინკორპორაციას ისახავდა მიზნად. ინფორმაციამ ამ ჩანაფიქრის შესახებ საქართველოში დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია. პროტესტი გამოთქვა მაშინდელმა ეგზარქოსმა პლატონმა, რის გამოც ამ განზრახვის რეალიზაცია შეჩერდა. სამაგიეროდ, საქართველოსათვის არანაკლებ სახიფათო, ფილეტური ერესის შემცველი პროექტი

შეიმუშავეს - აფხაზეთში არაქართული სამრევლოების სოხუმის ეპარქიისგან ჩამოშორება და მათი რუსეთის ერთ-ერთ ეპარქიაში გაერთიანება.

1917 წლის 25 თებერვალს რუსეთში რევოლუციამ გაიმარჯვა. დაიწყო იმპერიის დეცენტრალიზაცია და რღვევა. გამოიცა დეკრეტები სინდისის თავისუფლებისა და ერთა თვითგამორკვევის შესახებ. ამ გარემოებით ისარგებლა საქართველოს ეკლესიამ და იმავე წლის 12 (ახ. სტ. 25) მარტს მცხეთის სეპტიცხოვლის ტაძარში 10 ათასი სამღვდლო და საერო პირი შეიკრიბა, გამოცხადდა სმე-ის დამოუკიდებლობა. ეს აქტი იურიდიულად პირველმა საეკლესიო კრებამ დაადასტურა (თბილისი, 1917 წლის 817 სექტემბერი). გაუქმდა ეგზარქოსის თანამდებობა და განახლდა კათალიკოს-პატრიარქის ტიტული. საქართველოს ეკლესიის საჭეთმყრობლად ეკლესიისა და ეროვნული კულტურის წინაშე დვაწლმოსილი პიროვნება, ცნობილი მეცნიერი, ეპისკოპოსი კირიონი აირჩიეს (გიორგი საძაგლიშვილი). ამ ფაქტს მოსახლეობის დიდი უმრავლესობა სიხარულით შეეგება, მაგრამ სამწუხაროდ, 1918 წლის 27 ივნისს, დილით, საზაფხულო რეზიდენციაში, მარტყოფში, კირიონ I მოკლული იპოვნეს. ეს ტრაგედია დღემდე ბურუსითაა მოცული.

რუსეთის პოსტრევოლუციურმა მთავრობამ აღიარა საქართველოს ეკლესიის თვითმმართველობა, მაგრამ ეს ეკლესია მიიჩნია არა ტერიტორიულ, არამედ ეროვნულ, ე.ი. მხოლოდ ქართველების ეკლესიად. უწმიდესმა სინოდმა და, შემდეგ, პატრიარქმა ტიხონმა (აირჩიეს 1917 წლის 5 ნოემბერს) საქართველოს ეკლესიის იერარქია მადლმოკლებულად გამოაცხადეს და საქართველოში მცხოვრებ მართლმადიდებლებს მოუწოდეს, არ მიიწვიონ „ავტოკეფალისტი მღვდლები“ მღვდელმსახურებაში მონაწილეობის მისაღებად, არ მიიღონ მათგან ღოცვა-კურთხევა, არ შევიდნენ „ქართველების ეკლესიაში“, თორემ „უსათუოდ ჯოჯოხეთში მოხვდებიან“. ნაეგზარქოსალმა პლატონმა, რომელსაც საქართველოს მოყვარულ მღვდელმ-

თავრად იცნობდნენ, რუსეთის საეკლესიო კრებაზე განაცხადა, ქართველები მართლმადიდებლობას გადაუდგნენო. ამ კრებას (1917-1918 წლების მიჯნა) აღმოსავლეთის სხვა მართლმადიდებელი პატრიარქებიც ესწრებოდნენ. ისინი რუსეთის ეკლესიის გავლენის ქვეშ მოექცნენ და ფიქრობდნენ, რომ ქართველებმა ისარგებლეს რუსეთის იმპერიის ავადმყოფობით, ე.ი. გააკომუნისტებოთ და „უმაღური შვილების მსგავსად ხელი აღმართეს მასზე“.

საქართველოს დამოუკიდებელმა მთავრობამ ეკლესიის (რელიგიურ ორგანიზაციების) სეპარაციის კურსი აიღო. 1918 წლის 26 ნოემბერს სკოლა გამოეყო ეკლესიას, 1920 წლის 19 ნოემბერს - ეკლესია სახელმწიფოს, რაც დაადასტურა 1921 წლის 21 თებერვლის კონსტიტუციამ (მ. 16). სახელმწიფომ სმე-ს ჩამოართვა მიწები და ბევრი სხვა უძრავმძრავი ქონება, რის გამოც ეკლესია დიდი ეკონომიკური სიძნელების წინაშე დადგა.

სმე XX საუკუნის 20-30-იან წლებში ყოველი მხრიდან რეპრესირებული აღმოჩნდა. მის უფლებებს ზღუდავდნენ მენშევიკები, მაგრამ ბოლშევიკების ანტირელიგიურ კამპანიას პრეცედენტი არ მოეძებნება. ხურავდნენ და ანგრევდნენ ეკლესიებს, აბუხად იგდებდნენ და სცემდნენ მორწმუნეებს, არა ერთმა და ორმა საეკლესიო თუ საერო პირმა სიცოცხლე მოწამებრივად აღასრულა, ეკლესიას ხელიდან ყოველგვარი სარჩოსაბადებელი გამოეცალა. ასეთ პირობებში კათალიკოს-პატრიარქი ამბროსი (ხელაია) იძულებული გახდა, რომ დახმარების აღმოსაჩენად საერთაშორისო საზოგადოებრიობისათვის მიემართა. მან გენუის კონფერენციას (1922,1019.V) მემორანდუმი გაუგზავნა, რითაც დაგმო საქართველოს ძალდატანებით გასაბჭოება და სამართლიანობის აღდგენა მოითხოვა. 1923 წლის იანვარში კათალიკოს-პატრიარქი და საკათალიკოსო საბჭოს ყველა წევრი დააპატიმრეს, გაასამართლეს (1924 წლის 1019 მარტს) და მსჯავრი დასდეს, მაგრამ 1925 წლის დასაწყისში ამნისტიის წესით ყველა გაათავისუფლეს. ამ დროს ქართველი მართლმადიდებლების ნაწილმა

კომუნისტური ხელისუფლების მიმართ ლოიალობის პლატფორმა აირჩია. მათ, ეპისკოპოს ქრისტეფორესა და ეპისკოპოს დავითის თაოსნობით, 1926 წლის 26-27 დეკემბერს ქუთაისში საეკლესიო ყრილობა მოაწვევეს. ეკლესიის თავს დამტყდარი უბედურების მთავარ მიზეზად კათალიკოს-პატრიარქ ამბროსისა და საკათალიკოსო საბჭოს „ანტი-სამთავრობო კურსი“ გამოაცხადეს. დაგმეს ეს გზა და შეიმუშავეს დეკლარაცია, რომელშიც არსებული პოლიტიკური რეჟიმისადმი ერთგულება გამოხატეს.

კათალიკოს-პატრიარქ ამბროსის გარდაცვალების (1927, 29. III) შემდეგ პატრიარქის ტახტს ეპისკოპოსი ქრისტეფორე ციციქიშვილი დაეუფლა. მისი პოლიტიკა ხელისუფლებასთან თანამშრომლობის სურვილით გამოირჩეოდა, მაგრამ დევნილობის, ეკლესიათა დახურვისა და, ხშირ შემთხვევაში, დანგრევის პროცესის შენელება ასეთი დიპლომატიის მეშვეობითაც ვერ მოხერხდა.

ყველაზე კრიზისულ მდგომარეობაში საქართველოს ეკლესია 30-იან წლებში აღმოჩნდა. ამ დროს საკათალიკოსო ტახტს ავტორიტეტული სასულიერო პირი, მკვლევარი, პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე კალისტრატე ცინცაძე განაგებდა (1932-1952), მაგრამ იმ პრობლემების მოგვარება, რაც ეკლესიას კატასტროფას უქადდა, მისთვისაც შეუძლებელი აღმოჩნდა. ადმინისტრაცია ეკლესიებს ისეთ ბეგარას აკისრებდა, რაც შენაწირი თანხის რაოდენობას ბევრად აღემატებოდა. 1934 წელს მართლმადიდებელ სამრევლოთა რიცხვი 15-მდე შემცირდა.

1941-1945 წლებში საქართველოს ეკლესიას, სსრ კავშირის სხვა რელიგიური ორგანიზაციების მსგავსად, აქტიურობის მეტი საშუალება მიეცა. საკავშირო მინისტრთა საბჭოში 1943 წელს შეიქმნა „რელიგიის საქმეთა კომიტეტი“, რომლის თავმჯდომარეს რწმუნებულები მოკავშირე და ავტონომიურ რესპუბლიკებშიც ჰყავდა. ისინი ეკლესიებსა (რელიგიურ ორგანიზაციებს) და სახელმწიფოს შორის შუამავლის როლს ასრულებდნენ. მართლმადიდებელი

ეკლესიების რიცხვი საქართველოში 1945 წელს 29-მდე გაიზარდა, გამოიცა რამდენიმე წიგნი, მათ შორის საეკლესიო კალენდარი, ჩაისახა სასულიერო სასწავლებლის გახსნისა და პერიოდული ჟურნალის დაარსების იდეა, მაგრამ ხელისუფლებამ შედარებით ლოიალური კურსი დიდხანს არ გააგრძელა.

1943 წლის 31 ოქტომბერს აღდგა ძმური ურთიერთობა რუსეთისა და საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიებს შორის, რის თაობაზეც რუსეთის პატრიარქმა სერგიმ აღმოსავლეთის პატრიარქებს აუწყა. 1962 წლიდან დაიწყო კავშირები სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციასთან – ეკლესიათა მსოფლიო საბჭოსთან, ქრისტიანთა სამშვიდობო კონფერენციასთან, ევროპის ეკლესიათა კონფერენციასთან (1979 წ.), ბიბლიის თარგმნის ინსტიტუტთან და ბიბლიურ საზოგადოებებთან (1993 წ.). განხორციელდა ვიზიტები საზღვარგარეთ, მაგალითად, 1963 წელს კათალიკოს-პატრიარქ ეფრემ II-ისა საფრანგეთში, სადაც მან იქაური ქართული დიასპორა მოინახულა და პარიზში გრიგოლ ფერაძის მიერ გახსნილ წმ. ნინოს ეკლესიასაც ეწვია. ე.წ. უძრაობის წლების უმნიშვნელოვანეს მოვლენად მცხეთის სასულიერო სემინარიის დაარსება უნდა ჩაითვალოს, თუმცა 70-იან წლებში, კათალიკოს-პატრიარქ დავით V დროს (1972-1977), სმე-ის სამღვდელოება ნაკლებად აქტიური იყო.

მას შემდეგ, რაც საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქად ილია II (ირაკლი შიოლაშვილი) აღასაყდრეს (1977, 25.XII), საქართველოში საეკლესიო-სასულიერო ცხოვრების განახლების პროცესი დაიწყო. ეკლესიები (განსაკუთრებით სიონის ტაძარი) მალე დისიდენტურად განწყობილი ახალგაზრდებისა და ინტელიგენტების თავშესაფარ ადგილად იქცა. კათალიკოს-პატრიარქის პიროვნება საზოგადოების დიდი ნაწილის, მათ შორის მმართველი ზედაფენის თვალში მიმზიდველობას ინარჩუნებდა. ამის გამო, კომუნისტური რეჟიმის პირობებშიც კი, შესაძლებელი გახდა სხვადასხვა პროექტ

ტის დანერგვა და განხორციელება. 1978 წელს დაარსდა სამეცნიერო-პოპულარული ჟურნალი „ჯვარი ვაზისა“ და „საღვთისმეტყველო კრებული“ (1980 წ.; იგი შიდა მოხმარებისათვის იყო განკუთვნილი), გაიხსნა ორი სასულიერო აკადემია - თბილისისა (1988 წ.) და გელათისა (1990 წ.), და რამდენიმე სემინარია, ითარგმნა ბიბლია (დედნის ენებიდან ზ. კიკნაძის, ბ. ბრეგვაძისა და მ. სონდულაშვილის მიერ), დაიწყო ეკლესიის მამათა ფუნდამენტური შრომების თანამედროვე ქართულ ენაზე ამეცყველების პროცესი (ე. ჭელიძე), გაიხსნა დაკეტილი ეკლესიები და ამოქმედდა მონასტრები, გამოიცა ლიტურგიკული და საღვთისმეტყველო წიგნები.

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიული ავტოკეფალია და ეკლესიის მეთაურის საპატრიარქო ღირსება 1990 წლის 3 მარტს კონსტანტინოპოლის მსოფლიო პატრიარქმაც დაამოწმა, რის თაობაზე მან საგანგებო ეპისტოლეები სხვა მართლმადიდებელი ეკლესიების მეთაურებსაც გაუგზავნა.

1995 წლის 18-19 სექტემბერს შედგა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გაფართოებული ადგილობრივი კრება, რომელმაც შეიმუშავა ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება. ეს დებულება წარმოადგენს სახელმძღვანელო მთავარ დოკუმენტს, რომლის ძალითაც იმართება უძველესი ეკლესია.

უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, ილია II-ის უშუალო კურთხევითა და ხელდასხმით ყველა ეპარქიას თავისი მმართველი მღვდელმთავარი განაგებს. ამავდროულად ყველა მღვდელმთავარი წმ. სინოდის წევრია.

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის წმიდა სინოდის 2015 წლის 25 მაისის კრების განჩინებით საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის იურისდიქციაში არსებული ეპარქიების რიცხვმა 50-ს მიაღწია.

**სრულიად საქართველოს
კათალიკოს-პატრიარქის
უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II
აღსაყდრებიდან 40 წლისთავის ბაგო**

თემურ ჯაგოდნიშვილი, პროფესორი

ამჟამად საყოველთაოდ არის გაცნობიერებული, რომ დღიდან აღსაყდრებისა, ოთხი ათეული წლის განმავლობაში, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმიდესი და უნეტარესი ილია II დაუღალავად იღწვის ჩვენი ეკლესიის დიადი მისიის განხორციელებისათვის, ერის ზნეობრივი სრულქმნისა და ღვთივსულიერი სინერგიული განვითარებისათვის. პატრიარქი ლოცვით, ეპისტოლეებით, ქადაგებებით, შეგონებებით აღასრულებს მისთვის ღვთით ბოძებულ მისიას. ასე გვეუწყება მისი უწმიდესობის პიროვნულობა 2004 წელს გამოქვეყნებული წიგნიდან, რომელშიც წარმოდგენილია მისი გამონათქვამები, ლოცვა-კურთხევანი, თვალსაზრისები სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების აქტუალურ საკითხებზე. აღნიშნულს აუცილებლად უნდა დავამატოთ ისიც, რომ მისი უწმიდესობა საქმითაც - ბრძნული და მრავალმხრივი პრაქტიკული მოღვაწეობითაც - აღასრულებს მისთვის ღვთით ბოძებულ მისიას, ხოლო მთელი მოღვაწეობის დიდი შინაარსი იმ გრანდიოზულ საეროვნო აღმშენებლობას უტოლდება, რომელიც VIII-IX საუკუნეთა მიჯნაზე ტაო-კლარჯეთში გაშალა დიდმა საეკლესიო მოღვაწემ გრიგოლ ხანძთელმა. ისტორიული ანალოგის სიზუსტეს ამ შემთხვევაში ეპოქათა პრობლემატური მსგავსებანიც ცხადყოფს.

XVIII-IX სს. ქართული ეკლესია გავერანებულ-გაუდაბურებული „ქართლად აღრაცხული“ მიწების ქრისტიანული (და ამით ეროვნული ქართული) სულიერებით აღვსების საეროვნო ამოცანას წყვეტდა. ჩვენს დროში ჩვენი დედაეკლესია ათეიზმის სივრციდან გამოსული ხალხის ეკლესიისაკენ ერთიანი შებრუნებისა და მისი ქრისტიანული სულიერებით აღზრდის დიად მისიას აღასრულებს,

ამასთან ქრისტიანობის განმტკიცების ამოცანებსაც წვევებს, რაც ასევე გამოიხატება იმ გრანდიოზულ საეკლესიო-სამონასტრო მშენებლობაში, რომელიც ამჟამად მთელს საქართველოში მიმდინარეობს.

გვეხმიანება კიდევ ერთი ანალოგია: VIII-IX საუკუნეებშიც ქართული მიწები ქართულ ენაზე აღსრულებული წირვა-ლოცვით იყო გამთლიანებული და დღესაც დედა ეკლესიის ძალისხმევითა და მისი უწმინდესობის ღოცვა-კურთხევით სწვდება ქართული სულიერება, დედასაქართველოსთან განუყოფლობის განცდა ყველა მხარეს, სადაც კი ქართველი სახლობს, მათ შორის უცხოეთსაც - ფერეიდანში, ტაო-კლარჯეთსა თუ ლაზიკაში მცხოვრებ ქართველობას. მისი უწმინდესობა, ამ გრანდიოზულ საეროვნო აღმშენებლობას ისეთივე კონცეპტუალი ხედვით ხელმძღვანელობს, მისი ხედვა ისეთივე გზისგამკვალავია, როგორც თავის დროზე დიდი გრიგოლ ხანძთელის მოღვაწეობა იყო.

სრულიად საქართველო, ქართველი საზოგადოება დიდი ინტერესით, გულისყურითა და სასოებით ადევნებს თვალს მისი უწმინდესობის მოღვაწეობას, იცონბიერებს როგორ იღწვის დედაეკლესია და მისი მწყემსმთავარი ქვეყნის მშვიდობიანი აღმშენებლობისა და სტაბილური განვითარებისათვის. მიუხედავად ამისა, მისი უწმინდესობის საეროვნო მოღვაწეობის ბევრი მხარე ფართო წრეებისათვის ნაკლებად არის ცნობილი. ამ გრანდიოზული ნაღვაწის ყველა მიმართულების სტატისტიკური აღწერა, მით უფრო კონცეპტუალური გააზრება, რასაკვირველია, საგანგებო შესწავლას საჭიროებს. ამას გარდა, ვერც საურნალო წერილის ფორმატი დაიტევს. მისი უწმინდესობის მოღვაწეობის მრავალმხრივობა თავისი შინაარსით იმდენად ღრმაა, რომ ნებისმიერი მიმართულებით კონკრეტული დარგების სპეციალისტების პროფესიონალურ ძალისხმევას საჭიროებს იმისათვის, რომ მისი სრულ-

ფასოვანი აღქმა-გააზრება გახდეს შესაძლებელი. აღნიშნულის ერთი მაგალითია ქართული საეკლესიო ხელოვნება, რომლის ახალ ეტაპს პროფესიონალები მის უწმინდესობას უკავშირებენ. ამას ცხადყოფს მისი უწმინდესობის მოღვაწეობა - დიდუბისა და სიონის ტაძრების მოხატვა, ამასვე ადასტურებს თბილისის სასულიერო აკადემიაში ხელოვნებათმცოდნეობისა და ხატწერის ფაკულტეტის გახსნა, კედლის მხატვრობის, წიგნის დასურათების, მინაჩრის, კალიგრაფიის, ხეზე ჭრის, ქარგვის, ოქრომჭედლობის აღორძინება, საპატრიარქოში საეკლესიო ხუროთმოძღვრების, რესტავრაციისა და ხელოვნების ცენტრის, საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი კომისიის დაარსება, რომელსაც ჩვენი დროის აღიარებული მეცნიერი, მანგლისისა და თეთრიწყაროს მიტროპოლიტი მეუფე ანანია ხელმძღვანელობს.

უადრესად მნიშვნელოვანი ისიცაა, რომ მისმა უწმინდესობამ თავად დაწერა ხატები და მათ უკვე დაიმკვიდრეს ადგილი ქართული ხატწერის საგანძურში. ეს ხატები დაბრძანებულია სამების საკათედრო ტაძარში, მანგლისისა და რუსთავის წმინდა ვახტანგ გორგასლის ტაძრებსა და საპატრიარქოში. დარგის სპეციალისტების მოწმობით, მისი უწმინდესობის გარდა, ჩვენი ეკლესიის ისტორიაში ხატმწერლობით სხვა პატრიარქი ცნობილი არ არის.

მისი უწმინდესობა პოეტური გატაცებებითა და მუსიკალური ხელოვნების სფეროშიც გამოირჩა უადრესი ნიჭიერებით. მან შესანიშნავი ლექსებიც შექმნა და საგალობლებიც.

ეკლესიის ერთან ურთიერთობის უმთავრესი საშუალება ენაა. მისი უწმინდესობის საკუთარ ხალხთან ურთიერთობის უმთავრესი ფორმაა ღოცვა, ეპისტოლეები, ქადაგებები, შეგონებები. ამდენად, ეპისტოლე ერის სულიერი მამის, მოძღვრის, მწყემსმთავრის, ეკლესიის მესაჯის ერთან ურთიერთობის, მასზე ზრუნვის მისი არსებობის გეზის განსაზღვრის უპირველესი, უშუალო გზა

და საშუალებაა, სიტყვის ძალმოსილებით ჭეშმარიტების თითოეულ ადამიანამდე მიტანის ყავლგაუსვლელი კომუნიკაციური ტექნოლოგიაა. ეპისტოლეს უდიდესი ღირსება ოდენ ჩაგონება კი არაა, არამედ ჩვეულებრივი თვალისათვის ძნელად-შესამჩნევი ტენდენციების ჩვენება, ყოფიერების კონცეპტუალური ხედვაა და მისი გაზიარებით დამოძღვრება. ამ თვალსაზრისით უწმინდესის ეპისტოლეები თანამედროვე ქართულ სინამდვილეში უნიკალურ მოვლენას წარმოადგენს, რადგან შიშველი და უსულგულო პრაგმატიზმის მძლავრობის ვითარებაში ერის სულიერ-ზნეობრივი გადარჩენის გზებს გვთავაზობს, წარმავალზე მარადიული ეროვნული ფასეულობების უპირატესობას გვითვალსაჩინოებს.

უწმინდესის ეპისტოლეების კონცეპტუალური გაცნობიერება, თემატურ-პრობლემური ანალიზი, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური, ისტორიული შეფასება, მჭევრმეტყველების კომუნიკოლოგიური განხილვა საგანგებო მეცნიერული შესწავლის საგანს წარმოადგენს. აქ კი უპირველესად აღსანიშნავია ამ ეპისტოლეების თემატურ-პრობლემური ვექტორი, რომელიც ჩვენი ხალხისა და ქვეყნის აბსოლუტურად ყველა მხარეს მოიცავს და მათი სიღრმისეული ხედვით, განცდითა და ანალიზით მართლაც გამაცვიფრებელ სურათებს შეიცავს, თანაც ხშირად ისეთს, ჩვეულებრივი მოკვდავის აზროვნების სტერეოტიპი რომ არც კი მიიჩნევს ყურადღების, დაფიქრების ღირსად. ამის მაგალითია თუნდაც 2018 წლის საშობაო ეპისტოლე, სადაც აქტუალურ პრობლემათა შორის მსჯავრდებულთა (პატიმართა) თემაცაა ნახსენები.

დეკანოზი, პროფ. ლევან მათეშვილი, აკად. არჩილ ფრანგიშვილი, კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II, მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე), პროფ. თემურ ჯაგოდნიშვილი

ჩვენი კათოლიკოს-პატრიარქის გამორჩეული ინტერესი მიმართულია ქართული პუბლიცისტიკისა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა პროფესიული საქმიანობისადმი. ქართული მასმედიის ინფორმაციული საქმიანობა მისი უწმინდესობის შეუნელებელი ყურადღების საგანს წარმოადგენს. მისი კრიტიკული შეფასება XX საუკუნის ბოლო წლებიდან იწყება და თანდათან მძაფრდება. ამას მისი უწმინდესობის საშობაო და სააღდგომო ეპისტოლეების ამონარიდებიც ცხადყოფს. მედიის შეფასებათა განსაკუთრებული მნიშვნელობის გამო, მიზანშეწონილი იქნება ციტაციების თავისებური თანმიმდევრული და კონცეპტუალური გააზრება. აი, რას ვკითხულობთ: „მსოფლიოს გლობალური კომპიუტერიზაციის პროცესის ფონზე ინტერნეტი და სხვა საინფორმაციო საშუალებანი ხშირად ავრცელებენ ნეგატიურ დამთრგუნველ ინფორმაციას, თესავენ შიშს სვალინდელი დღისა, არყევენ საუკუნეთა მანძილზე დამკვიდრებული ცხოვრების სულიერ საფუძვლებს და აღვიძებენ მდაბალ ინსტინქტებს. შედეგიც აშკარაა, - თანამედროვე ადამიანისათვის, რომელსაც არა აქვს ჭეშმარიტი სარწმუნოება, ყოველივე ნებადართულია: მრუშობაც, აბორტიც, მკვლელობაც და ზნეობრივი დეგრადაციის სხვა გამოვლინებებიც.

მეტად სამწუხაროა, რომ ასეთი აზროვნების დანერგვას გარკვეულწილად ხელს უწყობს სატელევიზიო პროგრამები და ჟურნალ-გაზეთები.“ (საშობაო ეპისტოლე, 2003 წელი); დამოწმებული მოსაზრება ცხადყოფს მისი უწმინდესობის ხედვის კონცეპტუალურობა პრობლემის გააზრების მასშტაბურობას. ნათელია, თუ რა ზუსტად არის შეფასებული თანამედროვე ქართული მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების ყველა სახეობის ფუნქციონირების სამწუხარო ტენდენცია. აშკარაა ისიც, რომ აღნიშნული მოსაზრება მომენტური კი არ არის, არამედ ავტორის მოქალაქეობრივი ცნობიერების გამომხატველია. ამას ის გარემოებაც ცხადყოფს, რომ ეს თვალსაზრისი სხვადასხვა ასპექტებით

უწმინდესის სხვა ეპისტოლეებშიც არის ასახული, მაგალითად:

• „XX საუკუნე გამოირჩევა სწრაფად ცვალებადი წესით. დიდი ხანი არ არის, რაც წარმოიშვა სამყაროს რაღაც ახალი ხედვა მეცნიერების, ხელოვნების, ჩვენი ყოფის, კოსმოსის... თავისებური აღქმა, რომლის მიხედვითაც ყოველივე ადამიანის მიწიერი, მდაბალი მოთხოვნილებებით განიზომება“ (სააღდგომო ეპისტოლე, 1995 წელი);

• „სამწუხაროდ, პრესა და ფილმები, რომლებიც ეროტიკას, მკვლევლობასა და ძალმომრეობას პროპაგანდას უწევენ, ბოლომდე არღვევენ საზოგადოების ჯერ კიდევ შემორჩენილ ზნეობრივ ჯებირებს და ეს ყველაფერი დღეს თავისუფლებისა და დემოკრატიის სახელით ინიღბება“ (სააღდგომო ეპისტოლე, 1998 წელი);

• „სამწუხაროა, რომ ტელევიზია და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებანიც ყოველგვარი მობოდიშების გარეშე აჩვენებენ საზოგადოებას სულიერი დაცემის გამაოგნებელ სცენებს, ძალადობასა და საზარელ მკვლევლობებს და ამით ანგრევენ ჩვენში ღვთის მიერ დადგენილ ზღუდეებს“ (სააღდგომო ეპისტოლე, 2002 წელი);

• „არა ერთხელ მითქვამს, რომ დღეს ინფორმაციული ომის ჟამი დგას, ანუ სიტყვით ბრძოლის დრო.

განსაკუთრებით მინდა მივმართო ახალგაზრდებს და ვთხოვო: გაუძეოთ ინფორმაციულ შემოტევას, რომელიც ნიაღვარივით მოედინება მასმედიიდან და ცდილობს, ცრუ ღირებულებების გავლენის ქვეშ მოგაქციოთ. არ გახდეთ თანაზიარნი ფსევდოკულტურისა, რომელიც ამახინჯებს ფსიქიკას, აუხეშებს გრძნობებს და აცარიელებს შინაგან სამყაროს“ (საშობაო ეპისტოლე, 2013 წელი);

მისი უწმინდესობის მიერ მასმედიის ამგვარი უზუსტესი შეფასება ეროვნული სალიტერატურო ენისადმი ნეოლიბერალური დამოკიდებულების ანალიზს ემყარება, პუბლიცისტიკის ენაში შეტანილ ენობრივ, სამეტყველო, სტილურ-სტილისტიკურ „ნოვაციებს“ ააშკარავებს, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან ქართული

ენის ბუნებას და შეგვასხელებს, რომ „ერის ერთ-ერთი მახასიათებელია ენა. ენასა და ერს შორის, შეიძლება ითქვას, იგივეობის ნიშანია“ (საშობაო ეპისტოლე, 2008 წელი).

აქ თანამედროვეობის გადასახედიდან არის წარმოჩენილი ის ეპოქალური რისკები და გამოწვევები, რაც ქართულ ენას უდგას და შეგვასხელებს, რა საფრთხე ელის ერს, „რა ენა წახდეს.“

ასე წარმოგვიდგება სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II საეროვნო მოღვაწეობის უმთავრესი მიმართულებები, რაც ცხადყოფს ჩვენი დროუამულობის ანალოგურობას VIII-IX საუკუნეების ახალი ქართული სამეფოს აღმშენებლობის პერიპეტიებთან და ჩვენი ეკლესიის საჯეტომპყრობლის მოღვაწეობის შინაარსის მსგავსებას ხანძველობის პოლიტიკურ ფილოსოფიასთან.

ცხოვრების არსის ძიება, ნიჰილიზმი თანამედროვე სამყაროში

დეკანოზი კახაბერ შურღაია, პროფესორი

თანამედროვე ცივილიზაცია ამაყობს თავისი ტექნიკური მიღწევებით. გვაქვს მობილურები და ინფორმაციას, თუნდაც ერთი კონტინენტიდან მეორეზე, მყისიერად გადავცემთ, სწრაფად გადავადგილდებით, მათ შორის - ჰაერშიც... ერთი სიტყვით, პროგრესის მიღწევებით ვსარგებლობთ. ეს, თავისთავად, არ არის ცუდი, მაგრამ მოგვსხელებათ, ადამიანი სულისა და ხორცის ერთობაა, დღეს კი, სამწუხაროდ, დიდი ყურადღება ეთმობა გარეგნულის, მატერიალურის განვითარებას, და ეს შინაგანის, სულიერის დათრგუნვის ხარჯზე ხდება.

გონიერი ადამიანი ყოველივე ამის მიღმა სულ სხვა დინებებს დაინახავს და ერთ კარგ შეკითხვას დასვამს: „შეიძლება კი ითქვას, რომ თანამედროვე ცივილიზაციის ტექნიკური მიღწევების წყალობით ადამიანი უფრო დაცული გახდა, უფრო უსაფრთხოდ გრძნობს თავს, უფრო ბედნიერია და ჭკვიანი, ვიდრე აქამდე იყო?“ ცხადია, არა! მაშ, რატომ მოგვაქვს ამით თავი? უდიდესი პრობლემა კი ისაა, რომ ადამიანი ადამიანობას კარგავს და სულიერი აშლილობებიც არნახულად მომრავლდა თანამედროვე სამყაროში. მიზეზი ამისა ცხოვრების არსის არცოდნაა. თანამედროვე ადამიანი უფალს არ იცნობს!

ყოველი ადამიანი ცხოვრების რომელიმე საფეხურზე არსებობის აზრის ძიებას იწყებს. მათაც კი, ვინც მთელი ცხოვრება მხოლოდ მატერიალური სიკეთეებისკენ ისწრაფოდა, ადრე თუ გვიან უჩნდება კითხვა: „კი მაგრამ, რაში მჭირდება ეს სიმდიდრე?“

ბევრისთვის ცხოვრების აზრზე ფიქრი ღრუბელს ჰგავს მოწმენდილ ცაზე - გამოჩნდება და მყისვე გაქრება... და ადამიანიც აგრძელებს შრომას, განუწყვეტლივ რაღაცას ეძებს, ბოლოს

აღწევს კიდევ... ზოგისთვის კი ეს საკითხი უმთავრესია და მასზე პასუხის გაუცემლად ცხოვრება არ შეუძლია. მაგრამ რატომ უჭირთ ხოლმე მისი პასუხის პოვნა და შედეგად სულიერ კრიზისს განიცდიან?

მაგალითად, ლევ ტოლსტოიმ ცხოვრების აზრი სწორედ მაშინ დაკარგა, როცა მთელ მსოფლიოში გაითქვა სახელი. რამ გამოიწვია კრიზისი, რომელმაც კინაღამ თვითმკვლელობამდე მიიყვანა?

თვითონ ტოლსტოი მიზეზად იმას ასახელებდა, რომ ის, მწერალი, ჩამოშორდა შრომას, რომელიც სიცოცხლეს აღმოაცენებს. ცხოვრების არსს ვერ მიაგნო, რადგან მას თვით ცხოვრებისგან მოწყვეტილად განიხილავდა. ტოლსტოი თვლიდა, რომ ცხოვრებაში, არსობის პურის მოპოვების პროცესში მონაწილეობა თავისთავად აღსავსეა შინაგანი აზრით, რაც ცხოვრებით კმაყოფილების შეგრძნებას ბადებს და მის გააზრებაში გვეხმარება.

იგი ასევე მიიჩნევდა, რომ ერთობლივი შრომა ადამიანის სიყვარულსაც გვასწავლის.

თავისი დასკვნები მწერალმა გლეხების საქმიანობაზე დაკვირვების შედეგად ჩამოაყალიბა, თანაც მათი ყოფა ნიჰილისტური იდეებით მოცული ინტელიგენციის ცხოვრებას შეადარა (შეგახსენებთ, რომ სიტყვა ნიჰილიზმი წარმოიშვა ლათინური სიტყვიდან ნიჰილ - არაფერი. ნიჰილიზმი საყოველთაოდ აღიარებულ ფასეულობათა: იდეალების, მორალური ნორმების, კულტურის, საზოგადოებრივი ცხოვრების ფორმათა... უარყოფაა).

ტოლსტოის მოსაზრებებს რეალობასთან არაფერი ჰქონდა საერთო. მწერალს მხედველობიდან გამორჩა ერთი რამ: იმ დროის გლეხობას გააჩნდა უმაღლესი იდეალი - ღვთის რწმენა.

არსებობა იდეალებისა, რომლებიც ადამიანისთვის საკუთარ მოთხოვნილებებზე ძვირფასია, აუცილებელი პირობაა, ჯერ ერთი, პიროვნების ზნეობრივი ცხოვრებისა და მეორეც, ყოფიერების

საზრისის წვდომისა და გააზრებისთვის. ყოველ ადამიანს სულში უნდა ჰქონდეს ნათელი წერტილი, რომელიც ცხოვრებისეულ ამოებას გაუნათებს და მის აზრს დაანახევებს.

ერთი ცნობილი საბჭოთა მწერალი ამბობდა: „ჩვენს დროშას ნამგალი და ურო რომ მოვაშოროთ, სანაცვლოდ რა უნდა გამოვსახოთ? ოქროს ხარი? ჩვენ ყველანი მიზნის არარსებობის ტყვეები ვართ, ადრე კი ცრუ მიზნის ტყვეობაში ვიყავით“.

უმიზნო კაცი, ცხადია, სულ ადვილად შეიძლება ნიჰილისტად იქცეს. დღეს სწორედ ამ მოვლენას ვხედავთ. ნიჰილიზმის ელემენტები ყველგანაა ჩვენს ირგვლივ: სკოლაშიც, ოჯახშიც, ტრანსპორტშიც... ერთ მაგალითს მოვიყვანთ: მოზარდი (ახლებურად თინეიჯერი) დემონსტრაციულად აგდებს ბანანის ნაფცქვენს, სივარეტის ნამწვს თუ ნაყინის ქაღალდს საკუთარი სახლის სადარბაზოში ან ლიფტში. თითქოს დედამიწა მის გარშემო ბრუნავს, სხვა ყველაფერი კი არარაობაა. არადა, ხომ შეიძლება, ლიფტში, სადარბაზოში მისი დედ-მამა შევიდეს, თანაც დღეს ლიფტებსა და სადარბაზოებს თვითონ მაცხოვრებლები ალაგებენ. ამ ახალგაზრდამ, რა თქმა უნდა, იცის, რა არის კარგი და რა - ცუდი, მაგრამ საყოველთაოდ მიღებულ მორალურ ნორმებსა და საზოგადოებრივი ცხოვრების წესებს, უბრალოდ, არ აღიარებს. ტრანსპორტში კიდევ უფრო რთული სიტუაციაა: ახალგაზრდები ხმამაღლა ლაპარაკობენ, იცინიან, უცენზურო სიტყვებით ამკობენ ერთმანეთს... და სულაც არ ფიქრობენ, რამხელა ძალა აქვს სიტყვას.

ნორმალური ადამიანი მუდმივ ძიებაში უნდა იყოს. თვითკმაყოფილი კაცი კი სულელია. თვლის, რომ უკვე ბევრს მიაღწია, აქედან გამომდინარე, მისი განვითარებაც შეჩერდა. ზუსტად იგივე ხდება სულიერ ცხოვრებაშიც, ოღონდ ამ შემთხვევაში თვითკმაყოფილების ცოდვას ხიბლი ჰქვია.

უიღბლობას, ხელის მოცარვას ხშირად ცხოვრების უაზრობის შეგრძნებამდე, უიმედობამდე მივყავართ, უმიზნოდ, მისწრაფებების გარეშე კი ძალზე მტკივნეულია არსებობა.

როცა ადამიანს ვერაფრით გადაუღალხავს მუდმივი მოწყენილობა, ეჭვი და სევდა, სულიერი ტკივილის ჩახშობის გზების ძიებას იწყებს. ზოგისთვის ასეთი საშუალება ალკოჰოლია, სხვებისთვის - ნარკოტიკი და ა.შ.

გაბრუებულობის მდგომარეობაში ადამიანი ოცნებების სამყაროში გადასახლდება. ფანტაზიები მძიმე რეალობას უცვლის, რომელშიც მისი ადგილი არ არის, რომლის აზრის შეცნობაც არ ძალუძს.

რა მოსდევს ასეთ მდგომარეობას, ყველასთვის ცნობილია. პიროვნება, რომელიც თავის თავში განუმეორებელ ინდივიდუალობასა და უამრავ გაუხსნელ შესაძლებლობას მოიცავს, თავისი უნარების რეალიზებას ვეღარ ახდენს და ბოლოს და ბოლოს დეგრადირებას იწყებს.

ადამიანის ენერჯია და ჯანმრთელობა ნებისმიერი მილიონერის ქონებაზე ბევრად ძვირფასია. მაგრამ ახალგაზრდებს ხშირად ეს არ ესმით. რომ დაბერდებიან, იქნებ მაშინ მაინც შეიგნონ.

მაგალითად, როგორ ავსნათ ის ფაქტი, რომ დღეს ასე ბევრია მწვეველი სკოლის მოსწავლეთა შორის (როგორც ვაჟი, ასევე გოგონა)?

ზოგი, აპათიისა და უიმედობის მდგომარეობაში მყოფი, პრობლემის „გადაჭრის“ კიდევ უფრო არაბუნებრივ საშუალებას მიმართავს. ეს თვითმკვლელობა გახლავთ, რაც ასე ხშირია ჩვენს „ცივილიზებულ“ სამყაროში. თურმე ტექნიკური პროგრესი, რითაც ასე ამაყოფს თანამედროვე კაცობრიობა, არ ყოფილა სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების გარანტი. შესაძლოა, ელვის უსწრაფესად გადავცეთ ინფორმაცია, სინათლის სიქარე განგსაზღვროთ, მაგრამ ამით სულიერ პრობლემებს ვერ გადავჭრით, რადგან „პროგრესით“ შეიარაღებულნი მხოლოდ მატერიალურ სამყაროს შევცქერით და სინამდვილეში

რეგრესისკენ მივდივართ, ფუჭად ვიხარჯებით. არადა, ყოველივეს შემოქმედი უფალი კვლავ მოგვიწოდებს, იგია ჩვენი იმედების, ოცნებების, ბედნიერების, ნუგეშის, უსაფრთხოების და სიყვარულის გარანტი და არა სოლიდურ თანხიანი ვიზაბარათები, პაღმა დე მალიორკაზე დასვენება, საკუთარი ჰარამხანა, მზრუნველი პატრული და პროსტიტუციის ლეგალიზაცია.

დაფიქრდით - უფალმა აღგვითქვა, რომ ქრისტეს ეკლესიას „ბჭენი ჯოჯოხეთისანი ვერ ერეოდიან“ (მთ. 16,18), რომ თავის რჩეულთათვის შეამოკლებს ამ უკანასკნელი, საბაგელი მოთხრების დღეებს (მთ. 24,22). და მართლაც, „თუკი ღმერთი ჩვენთან არის, ვისი უნდა გვეშინოდეს?“ უმძიმეს განსაცდელთა უამსაც კი უნდა გვახსოვდეს უფლის ბრძანება: „ნუ გეშინინ, რამეთუ მე მიძლევოვ სოფელსა“ (ინ. 16,33). ამიტომ ნიჰილიზმი გვერდით გადავდოთ და ისე ვიცხოვროთ, როგორც მორწმუნე ქრისტიანები ცხოვრობდნენ ყველა დროში - მოველოდეთ ამ სოფლის აღსასრულს და მაცხოვრის მოსვლას. ვიყოთ კარგი ქრისტიანები ამ სიტყვის სრული და მრავლისმომცველი მნიშვნელობით!

რა არის თავისუფლება? თავისუფლების ქრისტიანული ბაზეზა

დეკანოზი კახაბერ შურდია, პროფესორი

თავისუფლების ცნების გაგება საკმაოდ განსხვავებულია, მას სხვადასხვა მნიშვნელობით ხმარობენ. ამათგან მხოლოდ სამს გამოვყოფთ.

პირველი გახლავთ მისი მეტაფიზიკური მნიშვნელობა, როცა ეს ცნება ნების თავისუფლებად მოიაზრება, ადამიანური ბუნების ერთ-ერთი ფუნდამენტური თვისებაა და სიკეთესა და ბოროტებას შორის პიროვნების შინაგანი არჩევანით გამოიხატება. ქრისტიანული სწავლების თანახმად, ნების თავისუფლება იმ თვისებად გვევლინება, რომლის დაკარგვაც პიროვნების დეგრადაციას იწვევს. ადამიანის ამ თავისუფლებაზე არავის აქვს გავლენა: არც საზოგადოებას, არც კანონებს, არც ხელისუფლებას, არც დემონებს, არც ანგელოზებს და არც თვით უფალს.

მაგრამ როგორც კი ნებელობის თავისუფალი აქტი გარე სამყაროში იწყებს განხორციელებას, „მატერიალიზაციას“, ის მრავალგვარ წინააღმდეგობას აწყდება. ადამიანის თავისუფალ მოქმედებას ზღუდავს კანონი, წესჩვეულებები, საზოგადოებრივი მორალი... ეს თავისუფლების სოციალური გაგებაა.

არსებობს თავისუფლების სულიერი გაგებაც. პავლე მოციქული ამბობს: სადაც უფლის სულია, იქ თავისუფლებააო (II კორ. 3,17). სულიერი თავისუფლება ქრისტიანის განსაკუთრებული ერთობაა სულიწმინდასთან. ასეთი ადამიანი ბატონობს საკუთარ ეგოიზმზე, ვნებებზე, ცოდვილ გრძნობებზე, სურვილებზე - საკუთარ თავზე. სულიერად თავისუფალ კაცს მოციქული „ახალს“ უწოდებს (ეფ. 4,24) და ამით ხაზს უსვამს მისი გონების, გულის, ნებელობისა და სხეულის ქრისტეს სახით (აღდგომის შემდგომ) განახლებულობას. ცოდვაში მცხოვრები კი „ძველია“ (ეფ. 4,22), „მონაა“ (რომ. 6,6-17), რომელსაც არა აქვს ძალა, სარწმუნოების სწავლებასა და

სინდისის ხმას მისდიოს და აირჩიოს ის, რაც მისთვის სასიკეთოა. სულიერი მონობის, როგორც ჭეშმარიტი თავისუფლების ანტითეზის, არსს პავლე მოციქული ასე გადმოგვცემს: „ვინაიდან რას ვაკეთებ, არ ვიცი: იმიტომ რომ იმას არ ვაკეთებ, რაც მსურს, არამედ რაც მძულს, იმას ვაკეთებ... ვინაიდან არ ვაკეთებ კეთილს, რომელიც მსურს, არამედ ვაკეთებ ბოროტს, რომელიც არ მსურს... ჩემს ასოებში მე ვხედავ სხვა რჯულს, რომელიც წინააღმდეგობას უწევს ჩემი გონების რჯულს და მხდის ჩემს ასოებში მყოფი ცოდვის რჯულის ტყვედ“ (რომ. 7,15; 19,23). სულიერი თავისუფლების, და არა გარეგანის, ძიებაა ქრისტიანის უმაღლესი მიზანი.

ეკლესია ორბუნებოვანია - მას გარეგანი და შინაგანი ბუნება გააჩნია. ამის კვალობაზე, მასში ორი განსხვავებული თავისუფლება მყოფობს.

„სადაც უფალია, იქ თავისუფლებაა“. ეკლესიაც ყოველთვის თავისუფალია. თავისუფალია ისიც, ვისაც ქრისტე უყვარს („ვისაც ჩემი მცნებები აქვს და იცავს მათ, მას ვუყვარვარ მე“ (ინ. 14,21)). და ეს თავისუფლება აღემატება ყველა გარეგან თავისუფლებასა და პრიველეგიას. მას არ ეშინია არავითარი ადამიანური შეზღუდვებისა თუ შევიწროებისა. დევნულობანი კი მის დიდებას ემსახურება.

ეკლესია მარად უცვლელია. ქრისტეს აღდგომის, ამაღლების შემდეგ ის ისეთივე დარჩა, როგორც მაცხოვრისა და მისი მოციქულების მიწიერი ცხოვრების დროს იყო. ის ასეთივეა დღესაც: „იესო ქრისტე გუშინ და დღეს - იგივეა უკუნისამდე“ (ებრ. 13,8).

ეკლესიასაც, როგორც ნებისმიერ საზოგადოებრივ თუ რელიგიურ ორგანიზაციას, არსებობისთვის გარკვეული პირობები სჭირდება. მათ შორის, სახელმწიფოს მიერ რეგლამენტირებული რელიგიური თავისუფლება - ღია აღმსარებლობის უფლება და საკუთარი რელიგიური შეხედულებების პრაქტიკული განხორციელება, როგორც ინდივიდუალურად, ასევე კოლექტიურად. ამ მხრივ რელიგიური თავისუფლება არაფრით

განსხვავდება სხვა მნიშვნელოვანი სოციალური თავისუფლებებისგან თუ ადამიანის უფლებებისგან, რომლებსაც თანამედროვე მსოფლიოში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

ნებისმიერი ნება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს არა მარტო საზოგადოების სასიკეთოდ, არამედ საზიანოდაც (საინფორმაციო საშუალება შესაძლოა დეზინფორმაციისთვის გამოიყენოს - მშვიდობისა და უბიწოების ნაცვლად ხალხს ძალადობა და გარყვნილება უქადაგო...).

ადამიანის უფლება, იურიდიული გაგებით, ქრისტიანისათვის ყველაზე მთავარ - სულიერ თავი სუფლებაზე - არაფერს ამბობს. თანამედროვე ადამიანის კატასტროფული ზნეობრივი დეგრადაცია ყველაზე განვითარებულ, „თავისუფალ“ ქვეყნებში და იქ არსებული ეკლესიების მრევლში სულიერების აშკარა დაცემა გვიჩვენებს, რომ გარეგნული თავისუფლება აკრძალვების გარეშე არა თუ აღამაღლებს ადამიანს, არამედ ხშირად პიროვნების ზნეობრივი გახრწნის მიზეზი ხდება. ასე რომ, გარეგანი თავისუფლება არ არის უტყუარი და თვითკმარი ღირებულება.

მხოლოდ მაცხოვარია ჭეშმარიტად სრულქმნილი ახალი ადამიანი (ეფ. 2,15), ხოლო ყველა სხვა ადამიანი სულიერად არაჯანსაღია, რადგან ყველა მისი თვისება დაზიანებული და დამახინჯებულია ადამის ცოდვით. საზოგადოების ამოცანაა, შექმნას პირობები ადამიანების სულიერი განკურნებისათვის. როგორი უნდა იყოს ეს პირობები?

სოციალური თანაცხოვრებისათვის ადამიანები საჭიროებენ შესაბამის უფლებებს (შრომის უფლება, განათლების უფლება, აღმსარებლობის თავისუფლება, ინტერესების მიხედვით გაერთიანების უფლება და სხვა). მაგრამ ზოგიერთ სახელმწიფოში მკვიდრდება ისეთი უფლებები, რომლებიც საზოგადოებაში მანკიერებათა განვითარებას უწყობს ხელს (მაგალითად, პორნოგრაფიის პროპაგანდის უფლება, დისკრიმინაცია ნაციონალური ნიშნით, სატანიზმი და ა.შ.).

როგორ შევაფასოთ ესა თუ ის უფლებანი? ამ კითხვაზე პასუხს იძლევა

ქრისტიანობის ფუძემდებლური დოგმატი სიყვარულის ღმერთზე (ღმერთი სიყვარული არს!). აქედან გამომდინარე, ნებისმიერი უფლების შეფასების მთავარი კრიტერიუმი მხოლოდ სიყვარული უნდა იყოს, რომელიც სხვისთვის სიკეთეს ეძიებს (სიკეთეს არა მარტო მიწიერს, არამედ, პირველ რიგში, მარადიულს (მთ. 22,37-39)).

აბსოლუტურად თავისუფალი ღმერთია. უდიდეს სულიერ თავისუფლებას მიაღწიეს წმინდანებმა. მეტ-ნაკლებ თავისუფლებას ფლობს ყოველი ადამიანი. თავისუფლება დაკარგეს მხოლოდ სიკეთის უუნარო ადამიანებმა (ინ. 8,34-44). თავისუფლება, რომელიც სიყვარულის მიღმა დგას - უადრესად საშიშია. სწორედ ასეთმა „თავისუფლებამ“ უბიძგა „სიკეთისა და ბოროტების“ შეცნობისაკენ ადამსა და ევას, გაიმარჯვა პირველ ადამიანზე და ახლაც იმარჯვებს მის შთამომავლებზე, უღებს კარს სხეულისა და ყველა ვნების მონობას. ეს ყველაფერი წარმართ ბრძენებსაც ესმოდათ. ეპიქტეტე წერდა: „ვინც სხეულით არის თავისუფალი, სულით კი არა, ის მონაა, ხოლო ვინც შებოჭილია სხეულებრივ, მაგრამ სულიერად თავისუფალია - ის თავისუფალია“. სამწუხაროდ, თანამედროვე ქრისტიანებს ეს არ ესმით. ამიტომ სოციალური თავისუფლება მათთვის უმთავრესი გახდა. თუმცადა, აშკარაა, რომ ასეთ თავისუფლებას საზოგადოებაში განუკითხაობისა და პიროვნების ზნეობრივი დეგრადაციისკენ, უკულტურობისკენ მიყვავართ, რასაც იდეური ანარქიზმი, ძლიერი პიროვნებებისადმი, პარტიებისა და საიდუმლო თუ ღია საზოგადოებებისადმი გარდაუვალი დამონება მოსდევს.

გარეგანი თავისუფლება თვითმიზანს არ უნდა წარმოადგენდეს; ის ერთ-ერთი შესაძლებელი, მაგრამ არა აუცილებელი, პირობაა მთავარი მიზნის - სულიერი თავისუფლების მისაღწევად. ამიტომ, მართლმადიდებლური გაგებით, სოციალური თავისუფლება ყოველთვის შეზღუდული უნდა იყოს, რათა ადამიანის სულისთვის სასარგებლო გახდეს.

უპირველესად - მოყვასის კეთილდღეობა და მხოლოდ შემდგომ - საკუთარი - ეს არის ყველა მოვალეობისა თუ

უფლების, მათ შორის – რელიგიური თავისუფლების ამოსავალი წერტილი. ქრისტიანობის მიხედვით კი სიკეთე არის ყველაფერი, რაც ადამიანს ყოველგვარი სიკეთის წყაროს - ღმერთს ამსგავსებს. აქედან გამომდინარე, რაც ამგვარი სიკეთის იდეის განხორციელებას უშლის ხელს, არ შეიძლება საზოგადოებაში დაკანონდეს. ამ იდეას ეთანხმებიან ყველა ქვეყნის საერო კანონმდებლებიც, როცა კრძალავენ მკვლელობას, ქურდობას, ძალადობას... მაგრამ ისინი, ამავე დროს, ვერ ხედავენ დანაშაულის ნამდვილ მიზეზებს - სამოქალაქო თავისუფლების მცდარ გაგებასა და გამოყენებას. ამიტომ, თანამედროვე ევროპული თუ ამერიკული ცივილიზაცია განუხრელად და მიზანსწრაფულად ნერგავს ხორციელ თავისუფლებას, ზრუნავს მხოლოდ სხეულის უსაფრთხოებაზე, სულის უსაფრთხოებას კი სრულიად უგულებელყოფს. თანამედროვე ცივილიზაცია ნერგავს ვნებების თავისუფლებას და სწრაფად განეშორება ქრისტიანულ სიყვარულს. თუ საზოგადოება დაკარგავს ცოდნას ცოდვის შესახებ, ღმერთის უარყოფელი გარეგანი თავისუფლება ბოლოს და ბოლოს რეგრესად იქცევა.

პატრიარქი და საქართველოს ტემნიკური უნივერსიტეტი

ივანე გორგიძე, პროფესორი
შალვა ნატყებია, პროფესორი

მისი უწმინდესობისა და უნეტარესობის აღსაყდრებიდან მოყოლებული პატრიარქი ცდილობდა განეხორციელებინა თავის სამწყსოში ქრისტიანული ღირებულებების ერთ-ერთი მთავარი პრინციპი სარწმუნოების გამეცნიერება და მეცნიერების გასარწმუნოება. 40 წლის მოღვაწეობის განმავლობაში მან ეტაპობრივად განახორციელა ეს ერისათვის და ბერისათვის სასიკეთო ჩანაფიქრი. საქართველოს ეკლესიას დღესდღეობით გააჩნია სკოლები, გიმნაზიები, აკადემიები, უნივერსიტეტები. ამ დიდი მიზნის განხორციელებაში უდავოა მისი უწმინდესობის დამსახურება. პირველად საქართველოს საერო საგანმანათლებლო სისტემაში კერძოდ, კი საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში 2001 წელს მისი ლოცვა-კურთხევით დაფუძნდა თეოლოგიის კათედრა.

2001 წლის 28 სექტემბერს გაიმართა საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს სხდომა, სადაც მიღებული იქნა გადაწყვეტილება თეოლოგიის კათედრის დაარსების შესახებ. დიდი საბჭოს შემადგენლობამ ერთსულოვნად დაუჭირა მხარი კათედრის გამგის თანამდებობაზე წმინდა სინოდის წევრის, მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსს მეუფე ანანიას წამოყენებას, რომელიც საბჭოს წინაშე წარსდგა ვრცელი მოხსენებით თეოლოგიის კათედრის სამომავლო მიზნების შესახებ. უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს სხდომის შემდეგ თეოლოგიის კათედრის დაარსების თაობაზე თხოვნით მივმართეთ უწმინდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ილია II:

„თქვენო უწმიდესობავ,

გვაქვს პატივი გაცნობოთ, რომ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს 28.09.2001 წ. ერთსულოვანი გადაწყვეტილებით უნივერსიტეტში დაარსდა თეოლოგიის კათედრა. გთხოვთ, კათედრის წინამძღოლად დაადგინოთ მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსი, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა სინოდის წევრი მეუფე ანანია.

თქვენო უწმიდესობავ,

უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლობა და სტუდენტობა უმორჩილესად ითხოვს თქვენგან ლოცვა-კურთხევას.“

უწმიდესმა გამოიკითხა თუ როგორ იყო გააზრებული ამ ერთობ საპასუხისმგებლო და უკეთილშობილესი ჩანაფიქრის განხორციელება. მოისმინა რა მეუფე ანანიას და უნივერსიტეტის წარმომადგენელთა მოსაზრებები, უწმიდესმა უდიდესი კმაყოფილება გამოთქვა ამ დიდი საქმის წამოწყებასთან დაკავშირებით და ბრძანა - „იესო ქრისტე ბეთლემში იშვა, მაგრამ ეს საკმარისი არაა. ის უნდა იშვას ყოველი ადამიანის გულში და არამარტო იშვას, არამედ მუდამ იმყოფებოდეს მასთან. მხოლოდ ამ შემთხვევაში იქნება ჩვენთვის მისაწვდომი ის ზეციური მადლი, რომელიც დედამიწაზე საუკუნეთუწინარესმა ლოგოსმა მოგვიტანა - მშვიდობა ღმერთთან, მშვიდობა მოყვასთან, მშვიდობა საკუთარ თავთან“. უწმიდესმა საგანგებოდ გაუსვა ხაზი ახალგაზრდობის სულიერი აღზრდის მნიშვნელობასა და ამ უკეთილშობილეს საქმეში თეოლოგიის კათედრის მისიას. იგი კმაყოფილებით შეხვდა ტექნიკური უნივერსიტეტში თეოლოგიის კათედრის გამგედ ცნობილი საეკლესიო მოღვაწისა და მეცნიერის, მთავარეპისკოპოს ანანიას წამოყენების თაობაზე და მოგვცა კურთხევა.

საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში ევროპის გამორჩეულ უმაღლეს სასწავლებელთა დარად, 2001 წლის 19 ოქტომბერს დაარსდა თეოლოგიის კათედრა. ამასთან დაკავშირებით გაიმართა ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს გაფართოებული სხდომა, რომელსაც დაესწრნენ უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს

პატრიარქი ილია II, წმიდა სინოდის წევრები. ეს იყო პატრიარქის პირველი მობრძანება საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში, რაც ჭეშმარიტად ისტორიული თარიღია და იგი ოქროს ასოებით ჩაიწერა საინჟინრო განათლების მატიანეში. თავის გამოსვლაში სრულიად საქართველოს პატრიარქმა ბრძანა: „მხოლოდ მორწმუნე ადამიანი, არის მონაღვთისა, ხოლო მორწმუნე და განათლებული ადამიანი არის მეგობარი ღვთისა“.

უწმიდესმა თავისი გამოსვლა შემდეგი სიტყვებით დაასრულა: „მე გილოცავთ ამ ბედნიერ დღეს და მოგახსენებთ, რომ კათედრის გამგედ არჩეულია მთავარეპისკოპოსი მეუფე ანანია, რომელიც წმიდა სინოდში თავისი ერუდიციითა და ღრმა აზროვნებით გამოირჩევა და მინდა ვთქვა, რომ ეს ძალიან კარგი არჩევანია. ეს არის თქვენი დიდი დამსახურება“. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქმა ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორს საბერძნეთის ათონის ივერთა მონასტერში დაცული XIII-XIV საუკუნეების სახარების მოქროვილი გარეკანის ასლი გადასცა საჩუქრად და იქ მოღვაწე მამების იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელების მადლით დალოცა დამსწრე საზოგადოება და სრულიად საქართველო.

ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორმა უწმიდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს ილია II-ს ქართველი ერის სულიერ და ინტელექტუალურ განვითარებაში გაწეული დიდი ღვაწლისათვის სტუ-ს უმაღლესი ჯილდო „გიორგი ნიკოლაძის მედალი“ გადასცა.

უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II-ის კურთხევით, სტუ-ს დელეგაცია ვატოპედის მონასტერში კონფერენციაზე
მარცხნიდან: დ. გორგიძე; ზ. გასიტაშვილი; ი. გორგიძე; ვატოპედის მონასტრის იღუმენი, არქიმანდრიტი ეფრემი; ა. გრიგოლიშვილი; გ. ჯერენაშვილი; დ. ჩიქოვანი

დიდი საბჭოს გაფართოებული სხდომის მონაწილეთა წინაშე ვრცელი მოხსენებით გამოვიდა თეოლოგიის კათედრის გამგე, მაღალყოვლადუსამღვდელოესი, მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსი ანანია, რომელმაც შემდეგნაირად ჩამოაყალიბა კათედრის უმთავრესი მიზანი: „საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი მთელი ქართველი ერისათვის წარმოადგენს მეცნიერების, კულტურისა და განათლების სამაყო კერას, ამიტომაც აქ თეოლოგიის კათედრის დაფუძნება ერთი ნაწილია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის იმ დიდი პროგრამისა, რომლის მიხედვითაც საუნავერსიტეტო ტექნიკური განათლების სრულიად ახალ საფეხურზე აყვანას, პროფესიონალი ინჟინრის მიერ ეროვნული სულიერი კულტურის გათავისებასა და ეროვნული ფენომენის მატარებელ მოქალაქედ აღზრდას გულისხმობს.

თეოლოგიის კათედრას ამ მხრივ დიდი მისია ეკისრება; მის მუშაობას საფუძვლად დაედება უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II-ის სწავლება რწმენისა და ცოდნის ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ; კერძოდ: საქართველოს კულტურული, ინტელექტუალური, თუნდაც მატერიალური პოტენციალის აღორძინება სულიერი ამაღლებით უნდა დაიწყოს. მეცნიერების და მის წარმომადგენელთა სულიერება იქნება სათავე ჩვენი ქვეყნის განახლებისა. ინტელიგენციაში დიდი პოტენციური ძალაა. წარსული დროის უმძიმეს პერიოდშიც კი მოაზროვნე ფენა ჩვენი ქვეყნისა ხალხში ნერგავდა განათლებისა და სოციალური პროგრესის მაღალ იდელებს. ერთადერთი რაც მას აკლდა, ეს იყო ჭეშმარიტი სარწმუნოების სრული გააზრება. თავისი ფუნქციის სწორად შეფასებას და შესრულებას ინტელიგენცია მხოლოდ მაშინ შეძლებს, როცა

თავის ცოდნას რწმენას დაუკავშირებს. ამ შემთხვევაში მიაღწევს ის დიდ და სასურველ შედეგს“.

სარწმუნოებისა და მეცნიერების დაკავშირების შესახებ მთავარეპისკოპოსმა ანანიაშვილმა ილია მართლის (ჭავჭავაძის) ცნობილი მოძღვრებაც გაიხსენა: „ბევრს ჰგონია, რომ მეცნიერება და სარწმუნოება ერთმანეთში მოურიგებელი არიან, მაგრამ ამ ორ სამფლობელოს შორის შემაერთებელი ხიდი არის სიბრძნე. გამეცნიერებული სარწმუნოება და გასარწმუნოებული მეცნიერება არის წყარო ერის მსახურებისა, ღვაწლისა, მადლისა და საქმისა, რადგანაც კაცთათვის მსახურება, მსახურებაა ღვთისა“; და შემდეგ დასძინა: „ილიას უკვდავი იდეები ცხადია საყრდენი იქნება ჩვენი კათედრის მუშაობისა. დაარსება ამ მნიშვნელოვანი კათედრისა კიდევ უფრო წარმოაჩენს იმ ფაქტს, რომ საქართველოს ეკლესია დღეს აღმაფლობის გზაზეა. ეს მიგვითითებს, რომ ერის ქრისტიანული სული ცოცხალია და ერი იმედით უყურებს მომავალს“.

ახლად დაფუძნებული კათედრის პედაგოგთა შემადგენლობის შერჩევა უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის რეკომენდაციით და ლოცვა-კურთხევით აღსრულდა. თეოლოგიის კათედრის პედაგოგთა პირველ შეკრებაზე უწმინდესთან საპატრიარქოში, დამოძღვრის ისინი და მათი ყურადღება მიაპყრო იმას თუ რა დიდი მნიშვნელობა და პასუხისმგებლობა აკისრია თეოლოგიის კათედრას არა მარტო უნივერსიტეტის, არამედ მთელი ქვეყნის წინაშე; კათედრის სრულფასოვანი მუშაობისათვის კი პედაგოგებს მიზნად დაუსახა: უნივერსიტეტის სპეციფიკის გათვალისწინებით, განსაკუთრებული ყურადღებისა და გულისხმიერების გამოქვეყნება სტუდენტებთან და სხვა დარგის პროფესორ მასწავლებლებთან ურთიერთობისას, ლექციებისა და სემინარული მეცადინეობისათვის სერიოზული მომზადება, თითოეული ლექტორის მიერ სამუშაო გეგმის შედგენა, კონსპექტების წარმოება და სხვა.

თეოლოგიის კათედრის პირველი წევრები გახდნენ საქართველოს საპატრიარქოს დაქვემდებარებაში არსებული სასწავლებლების პედაგოგები და ეკლესია-მონასტრებში მოღვაწე სასულიერო პირები, რომელთაც სასწავლო აღმზრდელობითი სამეცნიერო მუშაობის დიდი გამოცდილება ჰქონდათ. კერძოდ: პროტოპრესვიტერი გიორგი გამრეკელი, დეკანოზები: ზაქარია ძინძიბაძე, გიორგი ჯიბუტი, ამირან ამირანაშვილი, ვახტანგ ასათიანი, მიქაელ ჭაბაშვილი, მღვდლები: ბიძინა გუნია, გიორგი მალხაზიშვილი, კონსტანტინე გიორგაძე, მაქსიმე ჭანტურია, მიქაელ ჭანტურია, მიქაელ მაჭარაძე, გურამ გურამიშვილი, თეოდორე გიგნაძე, გიორგი დორეული, მიქაელ კაპანაძე, დავით ჭანტურია, მიქაელ ბუკია, არქიდიაკონი დემეტრე (დავითაშვილი), დიაკონი ელიზბარ დიაკონიძე, პედაგოგები: ზურაბ ცხოვრებაძე, ზურაბ ეკალაძე, გიორგი მაისურაძე, სერგო ფარულაია, ლევან ბუკია, ზვიად ბარკალია, მზია წიკლაური, გონა გუგუშვილი. დროთა განმავლობაში პედაგოგთა შემადგენლობა შეიცვალა და კათედრაზე მუშაობა მოუწიათ: მღვდლებს ილია წერეთელს, სამოელ ზვიადაურს, ლევან მექოშვილს, გიორგი ბაღიაურს, ავთანდილ გულაშვილს, ლევან მათეშვილს, კახაბერ შურღაიას, გიორგი შაშვიაშვილს, ლუკა ფალავანდიშვილს, ვახტანგ კვიციანიძეს, კონსტანტინე დავითაშვილს. პედაგოგებს: გონა ასათიანს, გიორგი წეროძეს, ქეთევან პავლიაშვილს, ვარლამ ხათრიძეს და სხვებს.

ახლდაფუძნებული კათედრის გამგემ და პედაგოგებმა კათედრის პირველსავე სხდომაზე მიზნად დაისახეს, ერთი მხრივ, განსწავლა-კატეხიზაცია საღვთისმეტყველო კუთხით, მეორე მხრივ კი საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მნიშვნელოვანი ეტაპის შესწავლა.

პირველი ლექცია ღვთისმეტყველებაში წაიკითხა მეუფე ანანიაშვილმა და ასე დაიწყო ტექნიკური უნივერსიტეტის ყველა ფაკულტეტზე ქრისტიანული მოძღვრების საფუძვლების დაუფლება.

2002 წლის 25 მარტს სტუ-ში გაიმართა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის 85-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენცია, რომელსაც დაესწრნენ მისი უწმინდესობა და უნეტარესობა, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II, უწმიდესი სინოდის წევრები. კონფერენციის მონაწილეებმა უდიდესი ინტერესით მოისმინეს თეოლოგიის კათედრის გამგის, მეუფე ანანias მოხსენება, სადაც მაღალ მეცნიერულ დონეზე იყო წარმოდგენილი დედა ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის ისტორიული ასპექტები და მათი მნიშვნელობა ქართული სახელმწიფოებრიობის აღმშენებლობის საქმეში. საინტერესო მოხსენებებით გამოვიდნენ აგრეთვე თეოლოგიის კათედრის თანამშრომლები. სამეცნიერო კონფერენციის შესახებ ვრცელი ინფორმაცია გამოქვეყნდა საქართველოს განათლების სამინისტროს გაზეთში „ახალი განათლება“.

უწმინდესის ლოცვა-კურთხევით, მეუფე ანანიამ რექტორატის მხარდაჭერით სტუ-ს ადმინისტრაციულ კორპუსში 2002 წლის აღდგომის წინა დღეს დააფუძნა და აკურთხა წმინდა გიორგის სახელობის სამლოცველო, რასაც უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლობა და სტუდენტობა უდიდესი კმაყოფილებით შეხვდა. მოგვიანებით I და II სასწავლო კორპუსებშიც დააფუძნა და იკურთხა წმინდანინოს და წმინდა დავით აღმაშენებლის სახელობის სამლოცველოები.

ტექნიკური უნივერსიტეტიდან რექტორატისა და თეოლოგიის კათედრის სახელით სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს შემდეგი შინაარსის მილოცვა გაეგზავნა:

„ქართველთა დიდო მეუფეო“

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის მრავალათასიანი მრევლის სახელით გულისთადად გილოცავთ თქვენო უწმინდესობავ და უნეტარესობავ, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ტახტზე აღსაყდრების 25-ე

წლისთავს. ეს მთელი ეპოქაა ჩვენი სულიერი ცხოვრების ისტორიაში. თქვენი დიდი ძალისხმევით ეს ეპოქა ქართველი ერის ქრისტიანული სარწმუნოებისაკენ შემობრუნებისა და მოქცევის ხანად იქცა. 25 წელია თქვენი ძლიერი მხრებით ღირსეულად ეზიდებით იმ უმძიმეს ჯვარს, რომელსაც პატრიარქის ჯვარი ჰქვია. უდიდესია თქვენი ღვაწლი დამოუკიდებელი საქართველოს აღმშენებლობის საქმეში.

მოწიწებით ვხრით თავს თქვენს წინაშე ქართველთა დიდო მეუფეო, ლოცვა-კურთხევას ვითხოვთ თქვენგან და უფალს ვევედრებით მრავალ წელიწადს ყოფილიყავით პატრიარქის ტახტზე მყარად მდგომი ქართველთა დამცველი ღვთის წინაშე“.

როდესაც თვალს ვავლებთ განვლილ პერიოდს და ვიგონებთ თეოლოგიის კათედრის ისტორიის პირველი წლების მოვლენებს, განსაკუთრებით თვალსაჩინოდ იკვეთება ის გარემოება, რომ კათედრაზე სულ უფრო ფართო მასშტაბები მიიღო და სასწავლო პროცესს ორგანულად დაუკავშირდა სამეცნიერო მუშაობა, რაზედაც მეტყველებს თეოლოგიის კათედრის ეგიდით ჩატარებული საერთაშორისო თუ რესპუბლიკური კონფერენციები. ასე მაგალითად: 2004 წლის 4-10 ოქტომბერს ტექნიკურ უნივერსიტეტში გაიმართა დისციპლენათაშორისო რესპუბლიკური კონფერენცია - „ეროვნული და სარწმუნოებრივი იდენტობა“. თეოლოგიის კათედრის ისტორიაში ოქროს ასოებით ჩაიწერა პირველი საერთაშორისო კონფერენცია დევიზით „მეცნიერება და რელიგია“, რომელიც 2005 წლის 23-24 მაისს ჩატარდა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში და რომლის ორგანიზატორები იყვნენ საქართველოს საპატრიარქო, საქართველოს საინჟინრო აკადემია, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, გაეროსთან არსებული ინფორმატიზაციის საერთაშორისო აკადემია, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ვ.ა. ტრაპეზნიკოვის სახელობის მართვის პრობლემების ინსტიტუტი,

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, მეცნიერების ისტორიის საქართველოს საზოგადოება.

კონფერენციას ესწრებოდნენ უწმინდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II, წმინდა სინოდის წევრები, ჩვენი ქვეყნის გამორჩეული მეცნიერები და საზოგადო მოღვაწეები, საზღვარგარეთელი სტუმრები. კონფერენციის მონაწილეებმა მოისმინეს მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის მოხსენება - „საქართველოს სახელმწიფო წყობა ფარნავაზიან და ბაგრატიონ მეფეთა მმართველობის ეპოქაში.“

მოხსენება თემაზე „მეცნიერებისა და რელიგიის, ცოდნისა და რწმენის, სისტემური ურთიერთობანი“ გააკეთა საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტმა, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის პრეზიდენტმა, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ვ.ა. ტრაპეზნიკოვის სახელობის მართვის პრობლემების ინსტიტუტის დირექტორმა, აკადემიკოსმა ივერი ფრანგიშვილმა, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა აღნიშნული კონფერენციის ორგანიზაციისა და ჩატარების საქმეში.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა მაღალი შეფასება მისცა კონფერენციის შედეგებს და წარმატება უსურვა მის ორგანიზატორებსა და მონაწილეებს. ნიშანდობლივია, რომ კონფერენციის დახურვის შემდეგ მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, აკადემიკოსები ი. ფრანგიშვილი, კ. ფროლოვი, ა. გუსევი, ვ. ბურკოვი, პროფესორი ჯეიმს რობერტ ხაუკროფტი და ქართველ მეცნიერთა ჯგუფი შემდეგი შემადგენლობით: პროფესორი ზ. გასიტაშვილი, ი. გორგიძე, შ. ნაჭყებია, გ. ჯავახაძე. მიწვეულ იყვნენ საპატრიარქოში, სადაც უწმიდესმა და უნეტარესმა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ პატრიარქის საპატიო სიგელებითა და ქრისტეშობიდან 2000 წლისთავის აღსანიშნავად დაწესებული ვერცხლის ჯვრებით დააჯილდოვა ისინი. ეს იყო სულიერების, რწმენისა და მეცნიერების დიდი ზეიმი. „რწმენა არ გამორიცხავს

მეცნიერებას: პირიქით მის მიღწევებსა და მტკიცებულებებს იყენებს და ახალი აღმოჩენებისათვის თვითონაც იღწვის“ - ბრძანა საქართველოს პატრიარქმა.

კონფერენციის მსვლელობისას, 2005 წლის 23 მაისს, მეცნიერების განვითარებაში შეტანილი თვალსაჩინო წვლილისათვის, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის „საპატიო დოქტორის“ წოდება მიენიჭა პროფესორებს: ჯ. ხაუკროფტს, კ. ფროლოვს, ა. გუსევის, ვ. ბურკოვს.

მომდევნო კონფერენცია „მეცნიერება და რელიგია“ ჩატარდა 2006 წლის 6 ივნისს და იგი სასიქადულო მამულიშვილის, ცნობილი მკვლევარისა და მეცნიერების დიდი ორგანიზატორის, აკადემიკოს ივერი ფრანგიშვილის ხსოვნას მიეძღვნა. ამ კონფერენციაზე პროფ. ი. გორგიძემ უწმინდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს ილია II-ს და სტუ-ს თეოლოგიის კათედრის გამგეს, მიტროპოლიტ, პროფესორ ანანია ჯაფარიძეს გადასცა საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსის დიპლომები. სრულიად საქართველოს პატრიარქი ილია II და მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე არჩეულ იქნენ რუსეთის საბუნებისმეტყველო აკადემიის საპატიო წევრებად.

უდიდესი ინტერესით იქნა მოსმენილი კონფერენციაზე მეუფე ანანიას მოხსენება „დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო იურისდიქცია IV-IX საუკუნეებში“.

როდესაც სტუ-ს თეოლოგიის კათედრაზე გაშლილ სამეცნიერო შემოქმედებით მოღვაწეობაზე ვსაუბრობთ, არ შეიძლება არ აღიონიშნოს კათედრის წევრთა ნაყოფიერი საქმიანობის შესახებ.

კათედრის დაარსებიდან მესუთე წლისთავის მიეძღვნა საიუბილეო სამეცნიერო კონფერენცია, რომელიც ტექნიკურ უნივერსიტეტში გაიმართა 2007 წლის 14 თებერვალს გიორგი ნიკოლაძის სახელობის დარბაზში. საიუბილეო სამეცნიერო კონფერენციას დაევსრნენ მისი უწმიდესობა და უნეტარესობა, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი

ილია II და წმიდა სინოდის წევრები. „მე ნამდვილად ბედნიერი ვარ, რომ ვიმყოფები თქვენთან ერთად და აღვნიშნავთ თეოლოგიის კათედრის დაარსების ხუთი წლისთავს. ხუთი წელი არც ისე დიდი დროა, მაგრამ ამ ხნის განმავლობაში ბევრი რამ გაკეთდა“ - ბრძანა უწმიდესმა და უნეტარესმა თავის გამოსვლაში. „მე დარწმუნებული ვარ, რომ იმ ხუთმა წელმა, რომლის დროსაც აქ დიდი მუშაობა მიდიოდა, თავისი კარგი შედეგი გამოიღო და პირველყოფლისა მინდა მადლობა ვუთხრა მეუფე ანანიას და ამ კათედრის მუშა ჯგუფს იმ დიდი შრომისათვის, რასაც თქვენ ეწვეით აქ ტექნიკურ უნივერსიტეტში. მე გილოცავთ ამ თარიღს და დარწმუნებული ვარ, რომ ის პრობლემები, რომელთა წინაშე დგას დღეს საერთოდ განათლება და კერძოდ, ტექნიკური უნივერსიტეტი, იქნება დაძლეული და დადებითად გადაწყდება მომავლის საკითხი, რომელიც თქვენს წინაშეა. მე მინდა მოგახსენოთ, რომ საქართველოს ეკლესია მუდამ თქვენში იყო და იქნება. ღმერთმა დაგლოცოთ და გაგახაროთ“. ამ მაღალი შეფასებისა და გულითადი დალოცვის შემდეგ სრულიად საქართველოს კათალიკო-პატრიარქმა ილია II-მ საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტს გადასცა ქრისტეშობიდან 2000 წლისთავის აღსანიშნავად საპატრიარქოს მიერ გამოცემული უნიკალური საგანძური, რომელსაც ეწოდება „ნათელი ქრისტესი საქართველო“.

თეოლოგიის კათედრის ბაზაზე შეიქმნა თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი, საქართველოს საპატრიარქოს, საქართველოს საინჟინრო აკადემიისა და საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის მიერ დაფუძნდა სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“, რომლის მთავარი რედაქტორი დღემდე ბრძანდება მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე, მთავარი რედაქტორის მოადგილეები წლების განმავლობაში იყვნენ პროფესორები: ვლადიმერ დოლიძე და მამუკა მაცაბერიძე; ამჟამად მამუკა მაცაბერიძესთან ერთად რედაქტორის მოადგილეები არიან აკადემიკოსი ნანა

ხაზარაძე და პროფ. დეკანოზი ლევან მათეშვილი. ნიშანდობლივია, ის ფაქტი, რომ ამ ჟურნალის გამოცემით ფაქტიურად აღდგენილ იქნა XX საუკუნის დასაწყისში (1917 წელს) წმიდა მღვდელმწამე პატრიარქის კირიონ II ხელდასხმით მაშინდელი „სრულიად საქართველოს საკათალიკოსოს საბჭოს“ მიერ დაფუძნებული ჟურნალ „სვეტიცხოველი“ გამოცემა. იბეჭდებოდა სააქციო საზოგადოება „მედინსერვისის“ თანადგომით.

ძალიან ბევრი კეთილი საქმე გაკეთდა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის პედაგოგთა აქტიური მოღვაწეობით. უწინარეს ყოვლისა თანამშრომელთა და სტუდენტთა სულიერების განწმედისა და განმტკიცების თვალსაზრისით. ცენტრის ბაზაზე აღინიშნება ყველა დიდი საეკლესიო დღესასწაული, რაც საუნივერსიტეტო ტრადიციად იქცა. ცენტრი ტექნიკურ უნივერსიტეტში ამჟამად მიმდინარე აღმავლობის პროცესში აქტიურად მონაწილეობს, როგორც სულიერი და მორალური თანადგომის კეთილშობილური ძალა, განსაკუთრებით გლობალიზაციის პირობებში ცივილიზაციათა შორის დიალოგის გასადრმაველად.

ცენტრის არსებობის პერიოდში მნიშვნელოვანი მიღწევაა „თეოლოგიის“ სადოქტორო პროგრამის შექმნა, რომლის ფარგლებში უკვე 15 დოქტორანტი იღებს განათლებას. ცენტრის თანამშრომლები მონაწილეობას ღებულობენ საერთაშორისო კონფერენციებში, საგრანტო პროგრამებში, მათ მიერ მომზადებულია მონოგრაფიები, სახელმძღვანელოები. 17 წლის განმავლობაში ორმოცდაათიასამდე სტუდენტი დაეუფლა თეოლოგიის საფუძვლებს.

პატრიარქი

მანანა ტაბიძე, პროფესორი

დღეს კაცობრიობა კიდევ ერთხელ დგას გზაჯვარედინზე, რომელსაც მარჯვნივ, მარცხნივ და პირდაპირ სავალი გზებიდან სწორი გზის ასარჩევად ქართული ზღაპრებისთვის ჩვეული საბუდისწერო შინაარსის წარწერა აქვს, ერთი გზით ბედნიერად იცხოვრებ, მეორით – ხიფათი მოგელის, მესამით კი შეიძლება უკანაც ვეღარ დაბრუნდო. ზღაპრის საუკეთესო გმირები ყოველთვის ამ მესამე გზით მიდიან, მაგრამ განსაკუთრებული თვისებების წყალობით უკან გამარჯვებულნი ბრუნდებიან და ყველასთვის ნათელი ხდება, რომ სინამდვილეში მხოლოდ ეს ერთადერთი გზა ყოფილა გზა, რომლითაც ბედნიერებას, სამართალს, სიყვარულსა

და უკვდავებას შეიძლება ეზიარო, ყველა სხვა გზა ფიქცია, ილუზია, მოჩვენებაა...

ეკლესია გზის მაჩვენებელია, რომელსაც პერიოდულად ისეთი სიძნელეები ხვდება, რომ თავადაც განიცდის რყევებს და თავგანწირვით ებრძვის საგანგებოდ მის დასარღვევად მოვლინებულ განსაცდელს. ისტორია საესეა ამგვარი მაგალითებით; მაცხოვრის გამოჩენიდან დღემდე რამდენ მცდარ აზრსა და სქიზმას გადაჰყრია ქრისტიანობა, და ამ პერიოდებში რაოდენ დამძიმებულა იმათი ტვირთი, ვისაც კონკრეტულ მომენტში სავალი გზა უნდა აერჩია.

მიუხედავად საქართველოს უმძიმესი ისტორიული წარსულისა, ჩვენი ქვეყანა ბედნიერია იმით, რომ მის სულიერ წინამძღოლს – ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიას – არასოდეს შეშინებია იმ გზით სიარული, რომელიც ყველაზე ძნელია, ყველაზე საშიშია, მაგრამ, რეალურად, ერთადერთია სავალ გზათა შორის.

რამდენი განსაცდელი გაიარა საქართველოს ეკლესიამ: ურჯულოების ურდოები, ქვეყანმხედვარენი, წამება და

დევნა... ვერავინ იტყვის, რომელი განსაცდელი იყო უფრო მძიმე, ყველა ისტორიულ ფაზას თავისი გადამწყვეტი გამოცდა ახლდა; თუნდაც წითელი ტერორი რად ღირს, როდესაც ეკლესიამ ისიც კი არ იცოდა, ესმოდა თუ არა ერს მისი ხმა.

დღესაც უმძიმესი განსაცდელის უამრავი უდგას მსოფლიოს. კაცობრიობამ ეკრანების წინაშე სამოსი გაიხადა, „კანიც გამოიცვალა“ და სიტყვებსაც გამოაცალა თავდაპირველი მნიშვნელობა. ათივე მცნება „გადაისინჯა“ და უამრავი ოფიციალური ორგანიზაციის მფარველობის ქვეშ მოექცა ათეიზმი, მიწიერ კერპთა თაყვანისცემა, ცრუფიცის რიტუალური მენეჯმენტი, გართობის იდეალიზება სულიერი ღვაწლის ნაცვლად, მშობელთა და წინაპართა უპატივცემულობა და დაწუნება, ძალადობის, მრუშობისა და პარვის პროპაგანდა მედიით, კინოფილმებითა და ინტერნეტფორუმებით, ცილისწამება, სხვისი სიკეთის შური და დალატის გამართლება. შეიძლება ითქვას, რომ ბოროტება კიდევ უფრო მომძლავრდა და შეიარაღდა მწიგნობრობით, ფარისევლობით, ტექ-

ნიკური, ქიმიური, ბაქტერიოლოგიური თუ იდეოლოგიური იარაღით. ხოლო ეკლესიას, როგორც ყოველთვის, ახლაც საკაცობრიო ურჩხულისათვის მხოლოდ რწმენისა და სიყვარულის მიგებება შეუძლია. და წარმოიდგინეთ, რა საოცარ სიტყვასა და სიყვარულს უნდა ფლობდეს ერთი პატარა ქვეყნის პატარა და დიადი ეკლესია, რომ ამ ურჩხულს თავისი მრევლის სულები არ შთაანთქმევინოს.

ამ კონკრეტულ ისტორიულ მომენტში საქართველოს ეკლესიას უწმინდესი და უნეტარესი ილია მეორე უდგას სათავეში. იმთავითვე ძნელი იყო მისი მისია, მან საქართველოს ეკლესიის წინამძღოლობა ჩაიბარა მაშინ, როდესაც კომკავშირელები და პარტიული აქტივისტები ტაძარში სანთლის ასანთებად შესულ ადამიანებსაც კი აკავებდნენ, იდეოლოგიურად ამუშავებდნენ და სამუდამო პრობლემებს უქმნიდნენ სამსახურსა თუ სწავლაში. ეპარქიათა უმრავლესობა უწინამძღვროდ იყო, სპეცსამსახურების ზედამხედველობის ქვეშ გაწამებული მცირერიცხოვანი სამღვდლოება მალევე ურთიერთობდა თავის მრევლთან და კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის საგანგებო სამსახურის მეთვალყურეობის ქვეშ თუ ახერხებდა ღვთისმსახურებას. მაშინ საერო სივრცეში რწმენას „ცრურწმენა ერქვა“ და მორწმუნე ადამიანს – „ჩამორჩენილი“ და „ბნელი“. ის მომენტიც და შემდგომი პერიოდიც ქრისტიანობის წინააღმდეგ ხილული და უხილავი ბრძოლის ნიშნით ვითარდებოდა: ახრი, რომ მხოლოდ საბჭოთა კავშირია ეკლესიის მღვდელი 90-იან წლებამდე ტრიალებდა და დასაფლეთის თავისუფლების იმედით ასულდგმულეებდა ერს, მაგრამ, როდესაც რკინის ფარდა გადაიწია და მსოფლიო გამოიხნა, ყველა მიხვდა, რომ მართლმადიდებლობასთან ბრძოლა უკვე დიდი ხნის დაწყებულია და მთელ მსოფლიოსაა მოდებული. ლიბერალიზმი, თავისთავად უფრო ჰუმანური, ვიდრე კომუნისმი, მასავით არ წყალობს მორწმუნეთ. მოწინავე დასავლეთი, თუ პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკები და აღმოსავლეთ ევროპა ერთმანეთის მიყოლებით კარგავენ მორწმუნეებს და ქრისტესა და

ბარაბას შორის ბარაბას ამჯობინებენ. საბჭოეთგამოვლილ, ტერიტორიებშემოძარცვულსა და ფსევდოლიბერალური იდეოლოგიური შემოტევებით წამებული საქართველოს ეკლესიას კი მრევლი არ ელევა. როგორ უნდა აიხსნას ეს მოვლენა? პასუხი კომპლექსურია, და ჩვენ სრულად ყველა დებულების გაანალიზებას ვერ შევძლებთ. თუმცა ზოგი ასპექტის განხილვას მაინც შევეცდებით:

1. ქართველი ერის ცხოვრებაში ქრისტიანობა იმდენი ხნის მანძილზე ასრულებდა უმთავრესი და უპირველესი ღირებულების როლს, რომ სულ ცოტა ამდენივე ხანი უნდა დასჭირდეს ამ რწმენის მორყევასა და ამოძირკვას, რისი დროც ეშმაკეულს არ მიეცემა;

2. ქართველი ერისათვის სარწმუნოება გაიგივებულია ენასა და მამულთან და შესაბამისად, ერთი რომელიმესთვის ბრძოლის აუცილებლობისას დანარჩენი ორი იდეაც აქტიურდება;

3. ყველა მწვავე ისტორიულ მომენტში ქართველი ერის წიაღში იბრდება ერთი (ან რამდენიმე) მოღვაწე, რომელსაც ეძლევა უნარი აზიაროს ერი უმთავრეს ღირებულებებს და მოამზადოს მოსალოდნელი განსაცდელის დასაძლევად.

4. როდესაც საბჭოთა რეჟიმი ირღვეოდა და დამოუკიდებლობისა და სულიერი აღმავლობის მოკლე ხანა დგებოდა, ჯერ კიდევ არ ჩანდა, რას გვიქადდა მომავალი, რა „საკითხავებს“ დასვამდა ცხოვრება და როგორ უნდა გაგვეძლო ყველა ცდუნებისათვის; მაგრამ თავისუფლების ერთი ყლუპით, ეკლესიის წიაღში დაბრუნებით, ერთადერთი სწორი (თუმცა მძიმე და ძნელი) გზის არჩევით თურმე სამომავლო ბრძოლების გადასატანად ვემზადებოდით. ღვთის მადლით ამ გზაჯვარედინზეც გვერგნენ რჩეულნი – ერშიც და ბერშიც... საქართველოს მეოცე საუკუნის ბოლოს თავისუფლებისათვის ბრძოლაში ჩაბმულს და შემდგომ თავისუფლების დაკარგვით თავზარდაცემულს, პოსტსაბჭოური აგრესიით გატანჯულს, აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს შენარჩუნებისთვის მებრძოლს, მსოფლიო

ვერგავებით გულნატკენს, იდეოლოგიური კონიუნქტურით თავგზააბნეულს მართლაც მოეძალა ნიჰილიზმი და უმომავლობის უმწვავესი, გამანადგურებელი განცდა. ამ დროს ვერცერთი სფერო, ვერცერთი პარტია, ვერცერთი წიგნი თუ სიტყვა ვეღარ გააერთიანებდა ერს, არცერთ სიტყვას არ ექნებოდა ძალა ღვთის სიტყვის გარდა (თუმცა ამ სიტყვასაც 70 წლიანი წნეხით დააშორეს ადამიანები). ამიტომაცაა, რომ ღვთის წყალობით, ეს მისია საქართველოს წმინდა სამოციქულო ეკლესიამ და მისმა მეთაურმა იტვირთეს.

სრულიად საქართველო პატრიარქმა უწმინდესმა და უნეტარესმა ილია მეორემ აღადგინა და ააგო ეკლესია-მონასტრები, მისი ლოცვა-კურთხევით დაარსდა სკოლები და უმაღლესი სასწავლებლები, კლინიკები და მოწყალეების სახლები, მისი მხარდაჭერითა და შთაგონებით მიმდინარეობს საქართველოსთვის მნიშვნელოვანი კვლევები, კომისიების, ფორუმების, წიგნებისა და პერიოდიკის შექმნა-გამოცემების, სატელევიზიო და ელექტრონული მედიასისტემების მუშაობა, 70 წლიანი წითელი რეჟიმის პირობებში ნაწამებ მოღვაწეთა სახელების მივიწყებიდან გამოსხმობა, საერთაშორისო სივრცეში საქართველოს ღირსებათა წარმომჩენი ნაშრომებისა და ღონისძიებების სტიმულირება, მეცნიერების ხელშეწყობა, უპოვარი და შეჭირვებული ადამიანების შემწეობა, ახალგაზრდობის სულიერ განათლებულობაზე ზრუნვა, სწეულთა და პატიმართა მეოხება...

ქართული ენის, როგორც ქართველთა ეროვნული თვითობის ძირითადი ნიშნისა და ერის ერთიანობის უმთავრესი პირობის, დაცვა-გაძლიერებისათვის უწმინდესის მიერ შექმნილია ქართული ენათმეცნიერების პრობლემურ საკითხთა შემსწავლელი და საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისიები, ქართველოლოგიის მიმართულება და ქართველოლოგიის ცენტრი საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერსიტეტში, ლექტორიუმი სამების ტაძრის ახალგაზ-

რდულ ცენტრში, საქართველოს საზღვრებს გარეთ მცხოვრები ქართველი ბავშვებისათვის ქართულის სწავლებისა და საქართველოსთან მუდმივი კავშირის შენარჩუნებისათვის მოწოდებული ცენტრები, სკოლები და სხვ.

ილია მეორე აღმოჩნდა საქართველოს ყველა კუთხის ქართველთა ნამდვილი სულიერი მამა, საერთო სიყვარულის საგანი, საერთო სიამაყე. იგი თავად განასახიერებს ქართველი ერის საუკეთესო თვისებებს: ნიჭიერებას, სულიერებას, მოყვასის სიყვარულს, ერთიანობას, სიბრძნეს, წარსულის ცოდნასა და პატივისცემას, შემწყნარებლობას, შემოქმედებითობას, სისადავეს, ესთეტიზმს, რწმენასა და შეუპოვრობას. მისი სიყვარულიანი მზერის სხივი საქართველოს ყველა კუთხე-კუნჭულს სწვდება, მისი ოღნავ ათრთოლებული ხელის შეხება ყველა ქართველს ენატრება, მისი ნათლულია მომავლის საქართველო (ნათლულთა რიცხვმა უკვე 10 000-ს გადააჭარბა)...

დღეს ყველას გააძლიერებს აზრი, რომ თუმცა, ამჟამინდელ მსოფლიოში ჩვენზე დიდი წარმატებითა და სიმდიდრით ბევრი ქვეყანაა გამორჩეული, მაგრამ სამაგიეროდ არავისა ჰყავს უფრო გულისხმიერი მოძღვარი, უფრო გულმხურვალე გულშემატკივარი, უფრო ტკბილი მამა.

ქართელები

გიორგი კოკოშაშვილი, ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს უმნიშვნელოვანესი სტრატეგიული მდებარეობა აღმოსავლეთისა და დასავლეთის დამაკავშირებელ გზაჯვარედინზე ოდითგანვე იყო მიზეზი ქვეყნის დასაპყრობად განხორციელებული აურაცხელი შემოსევებისა. მოსახლეობის მუდმივმა მონაწილეობამ თავდაცვით ომებში და ბრძოლისათვის პერმანენტულმა იძულებითმა მზადყოფნამ დიდი გავლენა მოახდინა ცხოვრების ქართული წესის ჩამოყალიბების პროცესზე. კაცის კაცობის სამოცდასამი წესი, დიდწილად, სწორედ ბრძოლისადმი მუდმივ მზადყოფნასა და ომის ღირსეულად წარმოების ვალდებულებაზე მეტყველებს.

ღითონის მოპოვებისა და დამუშავების უახლესი ტექნოლოგიების აღმოჩენამ განაპირობა თავისი დროისათვის მოწინავე საბრძოლო იარაღის შექმნა, ხოლო ომისადმი მუდმივმა მზადყოფნამ ბიძგი მისცა საბრძოლო ხელოვნების უაღრეს განვითარებას. ჩვენი ქვეყნის ფიზიკურ-გეოგრაფიულმა მრავალფეროვნებამ, მოსახლეობის ეთნიკურმა და მენტალურმა თავისებურებებმა წარმოშვა საბრძოლო ხელოვნების სახეობათა სიმრავლე, რომელთა სრულყოფილად ფლობა „კაი ყმად“ აღიარების აუცილებელ პირობას წარმოადგენდა. ცხოვრების ქართული წესი ათასწლეულთა მანძილზე ჩამოყალიბდა, როგორც მამულიშვილური სულისკვეთებით გამსჭვალული და საბრძოლო ხელოვნების უაღრეს ოსტატობას დაუფლებული მეომრის აღზრდის მეთოდი. უფლისა და ქვეყნის სამსახური, საკუთარი ინტერესის დამორჩილება თემისა და საზოგადოების ინტერესისადმი ოდითგანვე განსაზღვრავდა ქართველი კაცის მსოფლმხედველობას.

თემის ინტერესით იყო განპირობებული აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში შემონახული ჩვეულება სამეურნეო საქმიანობიდან ახალგაზრდა მამაკაცთა განთავისუფლებისა, რომელიც ხევსუ-

რეთში „ღიჩინის“ სახელით იყო ცნობილი. ეს წესი შემდეგში მდგომარეობდა: საქართველოს მთაში ოჯახის წევრი ვაჟკაცი, რომელიც ფიზიკური შეძლებით სხვებისგან გამოირჩეოდა, თავისუფლდებოდა ყოველდღიური სამეურნეო საქმიანობისგან. მის მოვალეობას მხოლოდ ვარჯიში და სამხედრო წვრთნა შეადგენდა. თუშეთში 25 წლამდე ასაკის ყველა ახალგაზრდა ასრულებდა ამ ვალდებულებას. მათ სამეურნეო საქმიანობას არ აკარებდნენ, მუდამდე ავარჯიშებდნენ, ყველით, რძითა და ხაჭოთი საგანგებოდ კვებავდნენ და ტანს კარაქით უხეღდნენ. ხევსურეთში ამ მიზნით ოჯახიდან საუკეთესო ფიზიკური შეძლების ვაჟს გამოარჩევდნენ და განსაკუთრებულად წვრთნიდნენ. ასეთ კაცს „ღიჩინი“ ერქვა და მისი მოვალეობა საჭიროების შემთხვევაში ოჯახის ან თემის დაცვა იყო. ახალგაზრდა ქართველი მთიელები საბრძოლო ოსტატობას ჩრდილოკავკასიელი მეზობლების შემოსევებისას ან სამეკობროდ ლაშქრობის დროს გამართულ ბრძოლებში ხვეწდნენ. მეომარი დღედაღამ ბრძოლისათვის მზად უნდა ყოფილიყო. იძინებდნენ მხოლოდ ხმელ საწოლზე, რათა ძილი ფხიზელი ჰქონოდათ. თავთან აუცილებლად ეკიდათ ტყავის აბგა, რომელშიც სამი დღის საგზალი, სათადარიგო საომარ-სანადირო ფეხსაცმელი – ე. წ. „ბანდული“ და ჭრილობის შესახორციებელი მოშუშული ხარის სისხლისგან დამზადებული ფხვნილის ტომსიკა ელავა. საწოლთან ეკიდა იარაღი და ჩაჩქან-აბჯარი ისე, რომ მიინარე მეომარს განგაშის შემთხვევაში სწრაფად შესძლებოდა სიბნელეში სრულად შეჭურვა და ცხენზე ამხედრება. ეს მანამ უნდა მოესწრო, ვიდრე ნახევრად ამოწვერილი სავსე მთვარე მთას ბოლომდე ამოსცდებოდა. ერთ-ერთ ქართულ ზნეობად არჩილ მეფეს სწორედ ეს წესი მიუჩნევია:

*„თხუთმეტის დღისა მთვარესა შეჭურვა
ვინ სულ დაასწროს,
ვირე სულ ამოვიდოდეს, ცხენზედაც
შეჯდეს, მიასწროს...“*

(არჩილ II „საქართველოს ზნეობანი“)

სამეგრელოში, ლევან II დადანის კარზე მოღვაწე მისიონერი არქანჯელო ლამბერტი აღწერს ამ ქვეყნის მცხოვრებთა საომარ წესრიგს: „მეგრელები, როგორც ქვეყნიერობის დანარჩენი ერნი, ჩვეულნი არიან ომსა. იმდენად ჩვეულნი, რომ მშობლებს სულ პატარები დაჰყავთ ლაშქარში და არ არიდებენ იმ გაჭირვებას, რომელიც აქ უნდა გადახდეთ. ბავშვები ისე ატარებენ იარაღს, უკავიათ ხელში ფარი და ხმარობენ შვილდსა, თითქოს დაბადებიდან შეჩვეულნი იყვნენ ბრძოლას. ყველანი ისე გულმოდგინედ ეკიდებიან ამ ხელობას, რომ მუდამ მზად აქვთ ყოველივე, რაც საჭიროა ლაშქრობის დროს: საუკეთესო ცხენს, თუ არა ლაშქრობაში, არ დაღალავენ; საუკეთესო სურსათს აგრეთვე ინახავენ ლაშქრობისათვის; ყოველი იარაღი ისე გამოწვობილი აქვთ, რომ მთავრის პირველსავე ბრძაბისამებრ შეეძლოთ ლაშქრად გასვლა. გარდა ამისა ლოგინში რომ ისვენებენ, შვილდ-ისარი, ფარ-ხმალი, აბჯარი და სამაჯვები სასთუმალთან უდევთ ხოლმე, რათა საჭიროებისამებრ საბრძოლველად მზად იყვნენ...

ამ რიგად კოლხიდაში ყველა დიდი ტანჯვის და ჯაფის ატანას ეჩვევა: ლოგინში ფუფუნება რა არის არ იციან; ყველა მიჩვეულია ჭილოფზე და ნოხზე მოსვენებას. პატარა ბავშვებს და ნორჩ ახალგაზრდობას თვით სასტიკ ზამთარშიც ფეხთ არ აცმევენ და ამრიგად აჩვევენ თოვლში ფეხშიშველ სიარულს. საშინელ პაპანაქება სიცხეში სანადიროდ მიდიან. ხშირად შიშვლები გაეღვენ ხოლმე უდიდეს მდინარეებში. ყოველსავე ამას იმიტომ ჩადიან, რომ ცქვიტები და მარდები შეიქმნენ და შეეჩვიონ იმ გასაჭირს, რომელიც ჩვეულებრივ ომიანობას თან მოაქვს“.

ქართველი მეომრისთვის დაუშვებელი იყო სასმელის ზემოქმედების ქვეშ ყოფნა, რადგან ყოველ წუთს მოსალოდნელი იყო მტრის თავდასხმა. ბრძოლის დროს უკან დახევა, მტრისათვის ზურგის ჩვენება უდიდეს სირცხვილად მიიჩნეოდა და მწარე დაცინვის მიზეზი ხდებოდა. თითქმის ასევე მეომრული ცხოვ-

რების წესი მხოლოდ რიგითი მებრძოლის ხვედრი არ ყოფილა. მეომრული სულისკვეთების მაგალითს უმრავლეს შემთხვევაში მაღალი წოდების ხელისუფალი აძლევდა თავის ქვეშევრდომს. არქანჯელო ლამბერტი ლევან დადიანის შესახებ წერდა: „საჭმელში ისე ზომიერია, რომ ხშირად რაიმე საქმის გამო, ან ნადირობისათვის ისე ადგება სუფრიდან, რომ ან სულ არას სჭამს, ან ცოტა რასმეს მოსციცქნის. არასოდეს იგი ღვინით დამთვრალი არ უნახავთ... უსაქმურად მისი ნახვა შეუძლებელია. პირიქით, მუდამ დაუღალავად შრომობს და ყოველთვის მზად არის ყოველ-გვარის ვარჯიშობისათვის. ლაშქრობაში იგი მარდია, ჩუმი და მხნე. ამიტომაც ყოველ ომში იგი იმარჯვებს“.

ქართველი მეფეები და მთავარსარდლები უმეტესწილად წინა რიგებში იბრძოდნენ და უმაღლესი საბრძოლო ოსტატობით აღაფრთოვანებდნენ თანამებრძოლთ.

საქართველოს მოსახლეობის ყოფა სამხედრო ყაიდაზე იყო აგებული და საომარ საჭიროებას დამორჩილებული. ამგვარი მდგომარეობა სრულყოფილი მებრძოლის აღზრდასა და ჩამოყალიბებას უწყობდა ხელს. სწორედ ამიტომ სიტყვა „ქართველი“ მახლობელი ქვეყნების ლექსიკონში იდეალური მეომრის სინონიმად იყო ქცეული.

ქართველთა გამორჩეული მეომრული თვისებებისთვის ჯერ კიდევ შორეულ წარსულში მიუქცევიათ ყურადღება უცხოელ ავტორებს.

ჩვენი წინაპრების ბრძოლისუნარიანობა ასე შეაფასა ქსენოფონტემ: „ეს არის უმამაცესი ხალხი. განსაკუთრებით ეს გაიგეს, იგრძნეს და თვით გამოსცადეს ლაშქრობის დროს იმ ელინელებმა, რომლებსაც მოუხდათ მათთან ხელჩართული ბრძოლა ... ქამრებზე მათ ჩამოკიდებული ჰქონდათ ხმლები დაახლოებით ისეთივე, როგორც სპარტანული მახვილი. ამ ხმლებით ისინი ყველას ჰკლავდნენ, ვინც კი ხელში ჩაუვარდებოდათ. ისინი თავებსაც ჰკვეთდნენ, მიჰქონდათ და მიდიოდნენ წინ შეტევის დროს მტრის

დასაშინებლად. შეტევით ბრძოლაში ცეკვავენ და მღეროდნენ ისეთი ტაქტით, რომ არ დაერღვიათ ერთიანი სამხედრო წყობა...

დანარჩენები შემდეგი წესით მოეწყვნენ: დალაგდნენ ასეულებად, ერთმანეთის პირისპირ, გუნდების მსგავსად ... მარჯვენა ხელში ეჭირათ ექვსი ილაყვის სიგრძის ხელშუბი, რომელსაც წინ მახვილი პირი ჰქონდა, ხოლო უკან – მომრგვალებული ბოლო ... მათ ჰქონდათ რკინის საომარი ცულები. ამის შემდეგ ერთმა მათგანმა სიმღერა წამოიწყო და დანარჩენებმა სიმღერით დაიწყეს სიარული მკაფიოდ გამოყოფილი რიგებით, ერთბაშად გაემართნენ მტრის წინააღმდეგ იმ სიმაგრისაკენ, რომელიც მათ უფრო მისაწვდომად მიაჩნდათ“.

მთელი ისტორიის მანძილზე, უძველესი დროიდან დღემდე, საქართველოს ურიცხვი ბრძოლა და ომი გადაუხდია. უმეტეს შემთხვევაში მცირენი ვყოფილვართ, ზოგჯერ ისე მცირენი მომხდურთან შედარებით, რომ ძნელიც კი არის ასეთი თანაფარდობის დროს მტერზე მოპოვებული გამარჯვების დაჯერება. მაგრამ უფლის წყალობითა და თანადგომით მაინც შეგვიძლევს ურჯულო, გადახდილი ბრძოლები კი – წინაპართა საბრძოლო დიდების და სწორუპოვარი ოსტატობის ნიშანსეგად დარჩენილა ჩვენი მატეანის ფურცლებზე. ერთ-ერთი ასეთი საარაკო გამარჯვება დავით IV აღმაშენებლის სახელს უკავშირდება, ოღონდ ამჯერად დიდგორის „ძღვევაი საკვირველს“ არ ვგულისხმობთ. გვინდა შეგახსენოთ დავითის მიერ თრიალეთში გადახდილი ბრძოლის ამბავი, რომლის ანალოგი მსოფლიო ომების ისტორიაში არ მოიპოვება. უცნობი ავტორი თხზულებაში „ცხოვრება მეფეთ მეფისა დავითისი“ გვიყვება:

„ოდეს სამშვილდე და ძერნა აიღეს ქორონიკონი იყო სამას ოცდაათი. მას წელსა მოვიდა ძალი სულთანისა და ყოველი თურქობა, კაცი ვითარ ასი ათასი, უგრძნეულად სიმარჯვითა. ხოლო მეფე დგა ნაჭარმაგვეს ტაძრეულითა. ცნა

რა მიმწუხრი მოსვლა მათი თრიალეთს, ღამე ყოველ წარვიდა მასლათა კაცითა ათას ხუთასითა, რამეთუ ესოდენნი დახვდეს მას წინაშე. ცისკარს მოვიდეს თურქნი და იქმნა ბრძოლა ფიცხელი მას დღესა. და შეწვენითა ღმრთისათა იძლია ბანაკი მათი. და მიდრეკასა დღისასა მიდრეკეს სივლტოლად ესოდენ ზარგანცდილნი და მოსწრაფენი, ვიდრემდის არცა თუ კარავთა მათთა ჭურჭელთა მიხედნეს ყოველად, არამედ მოსწრაფებასა პატივ სცეს ფერხთა მათთა უფროს საქონლისა მათისა. და ესრეთ განიბნივნეს თვისთა ქვეყანათა. ხოლო ესევითარსა საკვირველსა სივლტოლასა მათსა თვით მეფე და სპანი მისნი ესოდენ ურწმუნო იყვნეს, ვიდრემდის არავინ სდევდა ყოველად, რამეთუ ხვალისა ომი ეგონა“.

(უცნობი ავტორი, ცხოვრება მეფეთმეფისა დავითისი, ქართული პროზა, წიგნი III, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1982)

საოცარია, მაგრამ ათასხუთასმა ქართველმა მეზობელმა, მეფის სასახლის ამალამ, მართლაც წარმოუდგენელი რამ შეძლო. ასი ათასი თურქს მთელი დღე ებრძოლა, მწუხრის ჟამს გატეხა მათი წინააღმდეგობა და დაიფრინა, ისე რომ ზარდაცემულებმა მიატოვეს მთელი ავლადიდება და უკანმოუხედავად ირბინეს ქვეყნის საზღვრამდე, ქართველებს კი ვერ დაეჯერებინათ მათი გაქცევა და მეორე დღის ომისთვის ემზადებოდნენ. ამ ბრძოლაში არც მოულოდნელი თავდასხმა და არც ასეთი თავდასხმით გამოწვეული პანიკის ეფექტი არ ყოფილა გამოყენებული – შეტაკება მთელი დღის განმავლობაში გრძელდებოდა. ომის ბედი უფლის შეწევნამ და ქართველ მეზობელთა უბადლო სამხედრო ოსტატობამ გადწყვიტა.

მუდმივ სამხედრო წვრთნასთან ერთად ჭეშმარიტი სარწმუნოებისათვის ბრძოლაში ჯვარ-სალოცაგების წინამძღოლობა მეტ თავდაჯერებულობას მატებდა მთიელ მოლაშქრეთ. ბრძოლაში ისე არ წავიდოდნენ თუ ქადაგს არ

დასვამდნენ და მისი პირით ხატის ნება-სურვილს არ შეიტყობდნენ. შემდეგ საღვთოს გადაიხდიდნენ, მოლაშქრე „ბოვრავს“ ააბამდნენ და წინ წაიმძღვარებდნენ. ასე მომხდარა კრწანისის ომის დროსაც, როდესაც სამასი მთიელ-გუდამაყრელი და მოხვეე სასიკვდილოდ შებმია თბილისის მისადგომებთან მოძალებულ მომხდურთა ჭარბ ძალებს. სამასი არაგველის გმირობის ისტორია საყოველთაოდაა ცნობილი, თუმცა ამჯერად მეორე სამასი არაგველი მეგრძოლის შესახებ გვსუეს საუბარი:

კრწანისის ბრძოლაში დამარცხების შემდეგ მეფე ერეკლე, თავის ერთგულ ქვეშევრდომებთან ერთად, არაგვის ხეობას აუყვა და ანანურის ციხეში გამაგრდა. თეიმურაზ ბატონიშვილის ცნობით, ასევე არაგვის ხეობას შეაფარა თავი ერეკლე II-ის ერთგულმა ქვეშევრდომმა ალი სულთან შამშადილელმა თავის მეომრებთან ერთად. „ალი-სულთანი იყო ჩინებული კაცი და მეფისა ირაკლის დიდად პატივცემული და მისანდო. და იგიცა ერთგული დიდად მეფისა და მამულისა ჩვენისა ყოვლითა ელითა და ხელის ქვეშეთითა თვისითურთ ყმანი იყვნეს ჩვენნი ძველადვე“.

ჟინვალთან მათ მისწევიათ სპარსელთა ლაშქარი ქალბალახანის მეთაურობით, რამაც საგრძნობლად დაამძიმა ალი სულთანის მდგომარეობა, მაგრამ „...მას ჟამსა შეემთხვა ბედნიერება ესე ალი სულთანსა, რომელ სამასადმდე ხევსურნი ქვეითნი კაცნი ხევსურეთით მომავალ იყვნეს ტფილისად, რათამცა მივიდეს იგინი ბრძოლასა აღამაჰმად-ხანისასა მეფესა ირაკლის თანა და ვითა იხილეს მათ ალი სულთანი ადგილსა მას, ჰკითხეს მას ვითარება საქმისა და იუწყეს ყოველი. და იხილეს ესეცა, რომელ მხედრობანი სპარსთანი მიეახლნეს მას ადგილსა, მაშინ ერთობლივ რქვეს ალი-სულთანსა: „წარმოვედ ჩვენთანა ვითარცა მხედართ მძღვანი მეფისა ჩვენისა და ერთგული და ჩვენ ქვეშე ხელისა შენისა ვებრძოდეთ მტერთა და წარვიქცივინით იგინი, ხოლო შენ სდევდი მათ მხედრობითა მაგით ცხენოსანით შენი-

თურთ და დაშთეთ შენ და ყოველი ელი შენი უვნებელად“. სთნდა სიტყვა ესე სულთანსა და წარუძღვა მხნეთა მათ ხევსურთა და ჰყვეს ბრძოლა ფიცხელი სპარსთა მიმართ. სპარსნი უკუე იყვნეს უმეტეს ოთხათასთა, ხოლო ესენი არა უმეტეს ხუთასთა. სძლეს, უკუნ-აქცივნეს და იოტნეს სპარსნი და რომელნიმე მათგანი მოსრნეს და რომელნიმე შეიპყრნეს და მიუძღვნეს მეფესა, რომელმანცა ანიჭნა მათ ღირსნი ჯილდონი...“ (თეიმურაზ ბაგრატიონი, დავით ბაგრატიონის ისტორია, გვ. 42)

საინტერესოა, რომ სამასი ქვეითი ხევსური და ფშაველი არა თუ არ შეუშინდა არაგვის ხეობაში სპეციალურად გამოგზავნილ ცხენოსანთა სადამსჯელო რაზმს, რომელთა რიცხვი ოთხ ათასს აღემატებოდა, არამედ იოტისოდენა ეჭვიც კი არ შეუტანია საბოლოო გამარჯვებაში. პირიქით, ისინი საბრძოლველად აგულიანებდნენ შამშადილელ ცხენოსნებს და ღრმად იყვნენ დარწმუნებულნი, რომ სპარსელები ვერ გაუძლებდნენ მათ შეტევას და აუცილებლად იბრუნებდნენ პირს. შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ არაგველ მეგრძოლთა ზედმიწევნითი საომარი დახელოვნება, რაც ასეთ თავდაჯერებულობას ანიჭებდა მათ მოქმედებას.

შუა საუკუნეების ქართველთა საბრძოლო ოსტატობა შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ უცხოელებსაც. ჟაკ დე ვიტრი, რომელიც პალესტინის ქალაქ აკრას ეპისკოპოსი იყო 1216-1228 წლებში, შეხვედრია ქართველ მეგრძოლებს აკრასთან, ასე, რომ მისი ცნობები ქართველებზე პირველი ხელიდან მოწვდილ ინფორმაციას წარმოადგენს. პალესტინელმა ეპისკოპოსმა, რომელიც იერუსალიმის ჯვაროსანთა ლაშქრობაში მონაწილეობდა, რამდენიმე წერილი გაუგზავნა რომის პაპს, სადაც მხედართა ეთნიკურ სიტყარბეზე მოუთხრობდა. იგი ახასიათებდა გერმანელ, ინგლისელ, იტალიელ მხედრებს და განსაკუთრებით გამოჰყოფდა ქართველებს, როგორც უმაძაცეს ხალხს.

უკ დე ვიტრმა, რომელიც პირადად ესაუბრა ლაშა-გიორგის ელჩებს, 1226 წელს დაწერილ წიგნში „იერუსალიმის ისტორია“ ქართველების სახე ამგვარად წარმოადგინა:

„აღმოსავლეთში არის აგრეთვე კიდევ ერთი ქრისტიანი ხალხი. ეს ერი არის მეტად მებრძოლი ომში, მამაცი, მძლავრი აღნაგობის და ძლევამოსილი. ამ ერს ჰყავს ურიცხვი მეომარი. ეს ერი შიშის ზარს სცემს სარკინოხეებს, თავისი თავდასხმებით ხშირად დიდ ზიანს აყენებს სპარსელებს, მიდიელებს და ასურელებს, რომელთა მოსაზღვრე მხარეებშიც სახლობენ ურწმუნო ხალხებით გარშემორტყმული. ამ ხალხებს გეორგიანებს უწოდებენ, რადგან ისინი განსაკუთრებით მოწიწებით ეპყრობიან და ეთაყვანებიან წმინდა გიორგის, თავიანთ მფარველად და მედროშედ მიაჩნიათ ის ურწმუნოთა წინააღმდეგ ბრძოლაში და ყველა სხვა წმინდანზე მეტად სცემენ პატივს...“

მაშინ, როცა ქრისტიანთა უმრავლესობა დიდ წინააღმდეგობებს აწყდებოდა იერუსალიმში შესვლასა და ცხოვრებაზე, ქართველებს შეეძლოთ თავისუფლად ემოძრავათ და ეცხოვრათ. ქართველები ცხენზე ამხედრებულნი, გაშლილი დროშით შედიოდნენ იერუსალიმში და მათ არ მოეთხოვებოდათ იმ ბაჟის გადახდა, რაც ყველა სხვა ქრისტიანისათვის სავალდებულო იყო.

სარკინოხეები წყენინებას ვერ უბედავენ, რადგან სახლში დაბრუნებულებს შეუძლიათ შური იძიონ თავიანთ მეზობელ სხვა სარკინოხეებზე. ქართველ წარჩინებულ ქალებს ამორძალთა მსგავსად ომში რაინდებივით იარაღი აქვთ ასხმული და იბრძვიან მამაკაცთა მხარდამხარ“.

(Iacobus de Vitriaco, Historia Ierosolymitana seu Orientalis, c.LXXXIX (De sandoli, Itinera, III.; Marion Melville, La Vie des Templiers, Paris, 1982)

ფრანგი მისიონერი მარტინ გოდერი თვლიდა: „ქართველები ყველაზე მამაცი ხალხია აღმოსავლეთში...“

ქართველთა დამარცხება უდიდეს ღვაწლად მიაჩნია XIII საუკუნის ცნობილ სპარს ავტორს, ჯალალ ედ-დინის აპოლოგეტს, ჯუვეინს, რომელიც მიუხედავად განცდილი მარცხისა, მაინც აღმატებულად საუბრობს ქართველ მებრძოლებზე. მის ქრონიკაში ვკითხულობთ: „სულთანმა მოიპოვა გამარჯვება ქართველებზე, ხალხზე რომელთაც მათ ციხეთა მიუდგომლობისა და სიმაგრეთა შეუმუსვრელობის, მათი უსაზღვრო სიმდიდრისა და მეომართა სიმამაცის გამო არ განუცდიათ ბედის უკუღმართობა და რომელთაც სირიისა და რუმის ძლევამოსილი მეფეები და დიდებულები ეპყრობოდნენ როგორც თანასწორ ბრძოლაში მათი მძვინვარების შიშით, მეტიც, რომელთაგან ისინი ივლტოდნენ სუსტნი და უძლურნი.“ „ქართველები ლამაზი, მამაცი, ბრწყინვალე მოისრები და ბრძოლებში ქებული მეომრები არიან. მათი სარწმუნოება ბერძნულ-ქრისტიანულია. თამს მოკლედ იკრეჭენ. ეს ის ქვეყანაა, რომლის გაველითაც ალექსანდრე მაკედონელი უნდა გაბრუნებულყო დასავლეთში, მაგრამ მისი აღება ვერ შეძლო. ამის მიზეზია არა მარტო გზათა სივიწროვე, არამედ მთასა და ზღვას შორის გაწოლილი ქვეყნის მცხოვრებთა სიმამაცე. ამიტომაც ალექსანდრემ ვერ შეძლო მისი გაგლა და ააგო სიმაგრე, რასაც რკინის კარები ეწოდება (დარუბანდი)... აქ არის ბევრი მთა და ხევი და თათრებმაც კი ვერ შეძლეს ამ ქვეყნის მთლიანად დაპყრობა“ – წერდა ცნობილი იტალიელი მოგზაური მარკო პოლო საქართველოში მოგზაურობის დროს. (1254-1324 წწ.)

პეტრე პირველის ელჩს და აგენტს ირანში 1715-1718 წლებში არტემ ვოლინსკის მიაჩნდა, რომ ქართველები ირანის ჯარის საუკეთესო ნაწილს წარმოადგენდნენ: „მთელ ირანში საუკეთესო სამხედრო ძალად ქართველთა ჯარი მიმჩნია. ქართველები ნამდვილი მეომრები არიან... ირანში, როგორც წესი, სარდლებად ქართველი ბატონიშვილები ინიშნებიან. ასევე მეტწილად ქართველებს

ნიშნავენ ირანის ჯარში სხვადასხვა მარალ თანამდებობებზე... ირანელებს თურქებთან, ინდოელებთან და სხვა ხალხებთან ომებში ყველა გამარჯვება ძირითადად ქართველთა მეშვეობით აქვთ მოპოვებული... თუ ქართველი ბატონიშვილები და მათი დიდებულები და აზნაურები ერთმანეთში შეთანხმებას მიაღწევენ, ჭეშმარიტად შეძლებენ არა მარტო სპარსეთის უღლისაგან განთავისუფლებას, არამედ თვით სპარსეთის ტერიტორიის დაკავებასაც“ – ამბობდა იგი.

ალექსანდრე დიუმას 1858-1859 წლებში კავკასიაში მოგზაურობის დროს შეხვედრია ცნობილი რუსი გენერალი შერემეტიევი, რომელიც აღფრთოვანებული ყოფილა ქართველების ვაჟაკობით. დიუმა წერდა: „ერთი სიმამაცით განთქმული რუსი, გვარად შერემეტიევი, მეუბნებოდა:

– ქართველები უნდა ნახოთ ომში, როცა მათ ესმით თავიანთი წყეული ზურნის ხმა, რომელიც თოჯინების ასაცეკვებლადაც კი არ ვარგა. ამ დროს ისინი ტიტანებს მოგვაგონებენ და მზად არიან, ცაზე მიიტანონ იერიში“. (ალექსანდრე დიუმა, კავკასია, გამომცემლობა „ლიტერატურა და ხელოვნება“, თბილისი, 1964 გვ. 252)

როგორც ვხედავთ, ქართველთა უზადო საბრძოლო ხელოვნებას მრავალი უცხოელი თაყვანისმცემელი ჰყავს. სწორედ მათი გაცნობაა საინტერესო ქართველი მკითხველისთვის. ჩვენ სწორედ ისტორიის იმ ეპიზოდებზე გვსურდა ყურადღების გამახვილება, რომელიც ფართო საზოგადოებისთვის შედარებით ნაკლებადაა ცნობილი, თუმცა ზედმიწევნით ასახავს ჩვენი წინაპრების სამხედრო ოსტატობას.

პატრიარქი - ერის ჯეშმარიტი მამამთავარი

ნარი ჩხაბერიძე, დოქტორანტი

კაცობრიობის ისტორიაში გვხვდება მაგალითები, ამა თუ იმ ერის არსებობისთვის საფრთხის შემცველი კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსაყვანად, ღვთაებრივი წინამძღოლის მოვლინებისა. ჩვენი ქვეყნისთვის სწორედ ასეთი მაგალითია სრულიად საქართველოს კათალიკოს პატრიარქი, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი, ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი ილია II.

პატრიარქი - ეს სიტყვა ჩემთვის ღვთივგაბრძნობილი ადამიანის ასოციაციას იწვევს, რადგან ჩემს ცხოვრებაში, როცა კომუნისტური პერიოდის ათეისტურად გარყვნილი ცნობიერება ღვთის შეცნობისკენ მივმართე, პირველი საოცარი პიროვნება, რომელმაც განუმეორებელი შთაბეჭდილება მოახდინა - ჩვენი პატრიარქი იყო.

იმ დროისათვის, უწმინდესი და უნეტარესი ილია მეორე სიონის წმ. მარიამის მიძინების სახელობის ტაძარში აღავლენდა წირვა-ლოცვებს. თავისი ტკბილხმოვანებითა და მჭევრმეტყველური, გონივრული ქადაგებებით იმდენად განირჩეოდა, რომ მთელი მრევლი მონუსხული, სუნთქვაშეკრული ვუსმენდით, როგორც ღვთისნიერ მამამთავარს მრავალჭირგამოვლილი საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიისას.

მასსოვს წირვის დამთავრებისას, როგორი სიყვარულით, სასოებითა და მოწიწებით ველოდებოდით პატრიარქის ტაძრიდან გამოსვლას, როცა ის გზადმიმავალი, თავისი მადლიანი, მამობრივი მზრუნველი თბილი ხელის თავზე დადებით გვაკურთხებდა სათითაოდ ყველა ჩვენთაგანს. ეს სიყვარული პატრიარქმა თავისი თავდაუზოგავი ღვაწლით და ღვთივგონივრული შემოქმედებით დაიმსახურა.

ქართველი ერის თანამედროვე საზოგადოება მოწმეა, თუ რა მდგომარეობაში ჩაიბარა უწმინდესმა და უნეტარესმა ილია მეორემ საქართველოს ეკლესია და როგორ მოვიდა დღევანდელ დღემდე.

ამასთან დაკავშირებით ახსნა-განმარტებები უკვე საჭირო აღარ არის და არც მე შეეუდგები, თუნდაც იმიტომ, რომ არ მინდა მკითხველის ყურადღება ზედმეტად გადავტვიროთ პატრიარქის ქება-დიდებათ, რაც ისედაც მრავლად ისმის ყოველი მხრიდან. მე უბრალოდ, სუბიექტურობისგან თავის დასახლევად რამდენიმე უცხოელის თვალთ დანახული და შეფასებული პატრიარქი მინდა დაგანახოთ.

როგორც ათონის მთის ზოგრაფის მონასტრის წინამძღვარი მამა ბესარიონი ილია მეორეზე წერს, იგი საოცარი სულიერების ბერია, სწორედ ისეთი, როგორებიც ძველ ათონზე მოღვაწეობდნენ...“ წავიკითხეთ მისი 2004 წლის სააღდგომო ეპისტოლე და დავინახეთ, რომ ის მართლაც წმინდა ადამიანია; ასეთ ადამიანებს პატივი უნდა მოვუგოთ და თაყვანი ვცეთ, რადგან მათზე ძალიან ბევრია დამოკიდებული, ისინი გვიჩვენებენ სწორ მართლმადიდებლურ გზას“. იგივე მონასტრის წინამძღვარი მამა ამბროსი ამბობს: „ავიქრობ რომ უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათალიკოს პატრიარქის ილია II-ს სახით ყველა დროის ერთ-ერთ უდიდეს მამასთან გვაქვს საქმე; მხოლოდ ჩემი აზრი არგახლავთ; როდესაც იგი ათონის მთაზე ჩამობრძანდა, თვით უდიდესი მამებიც კი გაოცებულნი იყვნენ მისი სირძნითა და სულიერებით; ბედნიერია ქვეყანა, რომელსაც ასეთი მწვემსმთავარი ჰყავსო“...

ბერძენი ლიტურგისტი – ქრისტიანოსკანავასი ბრძანებს, რომ: ლიტურგიის ის უძველესი ტრადიციები, რაც საუკუნეების წინ არსებობდა, მხოლოდ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაშია შემორჩენილი; ეს მხოლოდ და მხოლოდ უწმიდესი ილიას დამსახურებაა... ბედნიერია ერი, რომელსაც ასეთი პატრიარქი ჰყავს; თქვენ ბედნიერი თაობა ხართ, რომ მის დროს ცხოვრობთ და იცნობთ მას, კურთხევას იღებთ მისგან. ეს უდიდესი მადლია...“

დეკანოზი პენრიკ პაპროცკი პოლონეთიდან, ილია მეორეს ზეციურ სტუმარს უწოდებს დედამიწაზე... რუსი დიმიტრი კუვერტალოვი, სოფელ ლეტოვოს მთავარ-

ანგელოზ მიქაელის ტაძრის წინამძღვარი დეკანოზი აზრით კი - „უწმიდესი ილია საოცრებაა... მის მხრებზე დგას საქართველოს ეკლესია. მასში იგრძნობა უნიკალური გონიერება, ისიც, თუ როგორ იცავს და ცვლის ადამიანს მადლი ღვთისა, მასში საერთოდ არ არსებობს ადამიანური სისუსტეები, იმდენად ნათელი და მოქნილი გონება აქვს, ყურადღებიანი მზერა, თითოეულისთვის მოახერხა ყურადღების დათმობა, მოსიყვარულე სიტყვის თქმა... ჯგუფის თითოეულ წევრს მოეფერა უწმიდესი, ეს წარმოუდგენელია... შთაბეჭდილება ენით აუწერელია... ეს განსაკუთრებული უნარი და ნიჭია, რომ ყველასთვის შეძლო ყურადღების მიქცევა... ეს არის ბრძენი და კეთილი მწვემსი... სხვა სიტყვები არა მაქვს, სახარებისეულად კეთილი და ბრძენია... ძალიან სულიერი ადამიანია, წარმოუდგენლად!“

მგონი დაუსრულებლად შეიძლება გაგრძელდეს მსგავსი შეხედულებების შესახებ ჩვენი პატრიარქის მიმართ უცხოელთა მხრიდან. მისი ავტორიტეტი განუზომლად დიდია ქვეყნის შიგნით და გარეთ. განსაკუთრებულად აღსანიშნავია მისი ბრძნული ეპისტოლეები, სადაც ყოველთვის ზედმიწევნითი თანმიმდევრულობითაა განხილული დროთა შესაბამისი პრობლემები ერის საჭირობოროტო საკითხებზე.

პირადად ჩემთვის ძალზედ გადამწყვეტი როლი შეასრულა უწმინდესის მოწოდებამ მრევლის მიმართ, სადაც ის გვიჩვენა, რომ ასაკისდა მიუხედავად გვეცადა შეგვესწავლა ის დარგები, რომლის დაუფლებაც თავის დროზე სხვადასხვა მიზეზთა გამო ვერ შევძელით. ეს იყო ჩემთვის უზარმაზარი ბიძგი რელიგიის შესწავლის საქმეში, მიუხედავად ასაკისა. ამ განაცხადმა შეიძლება ითქვას ახალი სიცოცხლე შესძინა ჩემს ცხოვრებას, რისთვისაც უადრესად ვმადლობ უწმინდესს, იმ სასულიერო და საერო პირებთან ერთად ვინც ამის შესაძლებლობა მომცა.

ჩვენი პატრიარქის დეაწლის ანალიზისას, აუცილებლად გვეუფლება განცდა, რომ ჩვენს წინაშე ილია ჭავჭავაძის

მსგავსი ერის მამაა. ერთი ასეთი შედარების სურვილი ჩნდება, როცა დიდი ილია მართლის წარმოთქმული ტკივილი, „ვამი ერს, რომელსაც საერთო ძარღვი გაუწყდაო“ გვეხმის... უწმინდესი და უნეტარესი ილია მეორეს დამსახურება ამ პრობლემის გადასაჭრელად, გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ სასწაულმოქმედების ტოლფასია. სხვა რა შეიძლება ეწოდოს ჩვენი ეკლესიის დღევანდელ სასწაულებრივ ერთიანობას?!

მაშინ, როცა საქართველოს ეკლესიაში რამოდენიმე სხვადასხვა აზრზე მყოფთა დაჯგუფებებს შორის დაპირისპირება ხშირად პიკს აღწევდა, პატრიარქი ყველასათვის გასაოცრად ახერხებდა ურთიერთობების დარეგულირებას. ყველა გაკვირვებული აღნიშნავდა, რომ ასეთი რამ მხოლოდ ღვთაებრივი მადლით აღვსილ ადამიანს თუ შეეძლებაო. სხვა შემთხვევაში შეუძლებელი იქნებოდა განხეთქილების გარეშე ჩამცხრალიყო ის სიძულვილამდე მისული აგრესია, რასაც ურთიერთ დაპირისპირებული მხარეები ერთმანეთის მიმართ იჩენდნენ.

უწმინდესს თავისი უსაზღვრო კაცთმოყვარეობის უნარმა შეაძლებინა სიყვარულითა და მოფერებით ჩაეცხრო ირგვლივ მყოფთა ურთიერთქიშპი და ის, რაც, ხშირად ვერ მოახერხა ერმა, შეძლო ბერმა ღვთის წყალობითა და საკუთარი კეთილი ნებით. შესაბამისად, დღემდე საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია, მიუხედავად ყველაფრისა, ისეთ ერთიანობასა და სიძლიერეს ინარჩუნებს, რომლის მსგავსსაც ბევრი განვითარებული ქვეყნებიც რომ ვერ დაიკვივნებინან!

ამდენად, ჩვენი პატრიარქი უდავოდ არის ქვეყნის ჭეშმარიტი მამამთავარი, ამ ეპოქის მართლაც, მეორე ილია! არ ვიცი ვინმემ უკვე თქვა ალბათდა მეც გავიმეორებ, რომ, როგორც იოანე ღვთისმეტყველი არის სიყვარულის მოციქული, ასევე საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის პატრიარქი არის – სიყვარულის პატრიარქი! მთელი გულით ვუსურვებ ჯანმრთელ, ხანგრძლივ სიცოცხლეს, რათა დიდხანს არ მოჰკლებოდეს სრულიად საქართველოს მისი ნათელი გონით ღოცვა-კურთხევა და საქმით შეწყენა.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ილია II-ის ღვაწლი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღიარების საქმეში

ირინა არაბიძე,
თსუ-ს მეცნიერ-თანამშრომელი

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ილია II-ის საჭეთმყრობლობის პერიოდში საქართველოს ცხოვრებაში არ არსებობს რაიმე მეტად თუ ნაკლებად ღირსშესანიშნავი მოვლენა, რომელსაც მისი უწმიდესობა არ გამოხმაურებია და თავისი მწყემსმთავრული, კომპეტენტური აზრი არ გამოუთქვამს...

მათგან გვინდა საქართველოს ეკლესიის უძველესი დროიდან მომდინარე ავტოკეფალიის აღიარებისათვის მისი უწმინდესობის ღვაწლი გამოვყოთ.

ამ გზაზე ძალიან დიდმა სირთულეებმა სწორედ 1917 წლის 12(25) მარტს ქართველი სამღვდლოებისა და ერის წარმომადგენლების მიერ ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენილად გამოაცხადების შემდეგ იჩინა თავი. რუსეთის იმპერიისა და უწ. სინოდის მონობისაგან საქართველოს ეკლესიის განთავისუფლება რუსეთის ეკლესიამ და რევოლუციურმა მთავრობამ არ აღიარეს. უწ. სინოდმა ახლად აღდგენილ ეკლესიასთან ღოცვით-ეკპარისტული კავშირი გაწყვიტა.

ამ დროიდან მოყოლებული, კათოლიკოს-პატრიარქთა დიდი ძალისხმევით მიუხედავად, საქართველოს ეკლესიამ საერთაშორისო ასპარეზზე თავისი უფლებების სრულად აღდგენა ვეღარ შეძლო. მართლმადიდებელ ეკლესიათა მასშტაბით ხდებოდა მისი იგნორირება, მსოფლიო საპატრიარქო არ პასუხობდა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქთა მიმართვებს და სხვა.

აღმოსავლეთის ეკლესიათა შორის იბერიის ეკლესიისათვის თავისი ღირსეული ადგილის დასაბრუნებლად ეპისკოპოსმა ილიამ (შიოლაშვილი) ბრძოლა ჯერ კიდევ 1964 წელს დაიწყო. შემოქმედულ მღვდელმთავრად ხელდასმიდან (1963 წლის 25 აგვისტო)

მხოლოდ ერთი წელი იყო გასული, როცა ის კუნძულ როდოსზე მიმდინარე სრულიად მართლმადიდებელთა თათბირზე საქართველოს ეკლესიის წარმომადგენლად გაიგზავნა.

აღნიშნულ თავყრილობაზე 1964 წლის 11-17 ნოემბერს საქართველოს ეკლესია მიწვეული იყო როგორც კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოს დაქვემდებარებაში მყოფი ავტონომიური ეკლესია.

მეუფე ილიამ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალურ უფლებათა უგულვებელყოფის გამო სრულიად მართლმადიდებელთა თათბირზე სიტყვიერი და წერილობითი პროტესტი განაცხადა. კრების თავმჯდომარის – ილიოპოლისის მიტროპოლიტ მელიტონისადმი საქართველოს ეკლესიის წარმომადგენლის ოფიციალურ განცხადებაში გადმოცემული იყო მშობლიური ეკლესიის მოკლე ისტორია. აღნიშნული იყო, რომ იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ წერდა ბერძენი კანონისტი, 1193 წლიდან ანტიოქიის პატრიარქი თეოდორე ბალსამონი.

წარსული ისტორიის გათვალისწინებით – წერდა ილია შემოქმედელი, შეუძლებელია საქართველოს ეკლესია პროტესტის გარეშე შეხვდეს თავის უფლებათა დამცრობისა და ახლადჩამოყალიბებული ეკლესიების გვერდით დაყენების ფაქტს.

საპროტესტო წერილში მითითებული იყო, რომ საქართველო როდოსის შეკრებაში მონაწილეობით მართლმადიდებელ ეკლესიათა ერთიანობის ინტერესებს იცავდა. მაგრამ თუ მისი უფლებების იგნორირება გაგრძელდებოდა, მსგავს ღონისძიებებში საქართველოს ეკლესიის მონაწილეობა სათუო გახდებოდა.

მართლაც, რადგან ვითარება მომდევნო წლებშიც არ შეცვლილა, საქართველოს ეკლესიას სრულიად მართლმადიდებელთა IV თათბირზე 1968 წელს თავისი წარმომადგენლები აღარ გაუგზავნია.

საერთაშორისო მასშტაბით ეკლესიის ავტოკეფალურ უფლებათა განხორციელებისათვის მუშაობა ახალ ეტაპზე ავიდა

სრულიად საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობლად ილია II-ის არჩევის – 1977 წლის 25 დეკემბერი – შემდეგ. პატრიარქმა თავის გარშემო შემოიკრიბა მეცნიერთა საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ჯგუფი, რომელსაც საქართველოს ეკლესიის ისტორიის დაწერასა და ავტოკეფალიასთან დაკავშირებული მასალის მოძიებაზე უნდა ემუშავა.

სირთულეს სწორედ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალურ უფლებათა მოპოვების პროცესის ამსახველი დოკუმენტების, ასევე ჩვენი ეკლესიის თვითმწყობისადმი აღმოსავლეთის ეკლესიათა დამოკიდებულების გამომხატველი ცნობების არარსებობა წარმოადგენდა.

კათოლიკოს-პატრიარქ ილია II-ის აზრით, V საუკუნის II ნახევარში ანტიოქიის ეკლესიის მიერ საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის აღიარებას და XI საუკუნის დასაწყისში მისი მამამთავრის ტიტულატურაში პატრიარქის წოდების გაჩენას ბიზანტიის იმპერატორისა და კონსტანტინეპოლის ანუ მსოფლიო პატრიარქის თანხმობა ექნებოდა საფუძვლად, რადგან ეს არა მარტო საეკლესიო, არამედ პოლიტიკური მნიშვნელობის აქტი იყო. მისივე აზრით, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის კანონიერების დამადასტურებელი დოკუმენტების განადგურება ბიზანტიის იმპერიისა და საქართველოს მძიმე ისტორიამ განაპირობა.

კათოლიკოს-პატრიარქს სურდა, ჩვენი ეკლესიის მეთაურის ტიტულის – კათოლიკოს-პატრიარქი, დამადასტურებელი ქართული დოკუმენტები ბერძნული წყაროებით გაგვემყარებინა, რომ შემდეგში ეკლესიის უფლებები დავის საგანი აღარ გამხდარიყო. „როგორც ჩანს, ჩვენს ბერძენ კოლეგებს ავიწყლებათ ჩვენი ისტორია ან, საერთოდ, სხვადასხვა მიზეზის გამო, არ უნდათ რომ იცნონ ჩვენი სუვერენული უფლება ამ მხრივ“ – აღნიშნავდა იგი.

ეკლესიის თვითმწყობასთან დაკავშირებით მსოფლიო პატრიარქთან თუ მის წარმომადგენლებთან მოლაპარაკებების დროს, 1978-1989 წლებში საქართველოს ეკლესია 3 საკითხს აყენებდა: 1. V საუ-

კუნიდან მიღებული ავტოკეფალიის და 2. XI საუკუნის დასაწყისიდან ეკლესიის საჭეთმპყრობლის ტიტულის – „სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი“ აღიარება; 3. მართლმადიდებელ ეკლესიათა დიპტიქში საქართველოს ეკლესიის კუთვნილ VI ადგილზე დაყენება.

1988 წლის თებერვალში მსოფლიო საპატრიარქო თანახმა იყო, საქართველოს ეკლესიისათვის ავტოკეფალია და მისი საჭეთმპყრობლისათვის საპატრიარქო ღირსება მიენიჭებინა. ამით ხაზი გადაესმებოდა თხუთმეტსაუკუნოვან ისტორიას და ჩვენი ეკლესიის ავტოკეფალიის საწყისად 1988 წელი იქნებოდა მიჩნეული.

მისმა უწმინდესობამ, ილია II-ემ დიდი ძალისხმევით შედეგად საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიასთან დაკავშირებით მსოფლიო საპატრიარქოს წარმომადგენლებს აზრი შეაცვლევინა.

დოკუმენტებზე მუშაობის პროცესში კამათის საგანი გახდა მირონის კურთხევა – ავტოკეფალური ეკლესიისათვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი ძირითადი ნიშანი. მსოფლიო საპატრიარქო მოითხოვდა, ავტოკეფალურ ეკლესიებს მირონი მისი ხელიდან მიეღოთ. კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ ამასთან დაკავშირებით თავისი პრინციპული პოზიცია იმით გაამყარა, რომ საქართველოს ეკლესიას მირონის მოხარშვისა და კურთხევის უფლების მოსაპოვებლად დიდი კამათი და დავა ჰქონდა გადატანილი. ბოლოს შეთანხმდნენ მირონის კურთხევის უფლებასთან დაკავშირებით დაცული ყოფილიყო ტრადიციები. რაც საქართველოს ეკლესიის გამარჯვებას ნიშნავდა.

1989 წელს საქართველოს ეკლესიისათვის უმნიშვნელოვანესი სამი საკითხიდან ორზე შეთანხმება უკვე მიღწეული იყო. მსოფლიო პატრიარქმა დიმიტრიოს I და კონსტანტინეპოლის საპატრიარქომ V საუკუნიდან არსებული საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალია და მისი მწყემსმთავარის ტიტული – „სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი“ (XI ს. დასაწყისიდან) აღიარეს.

კონსტანტინეპოლის სინოდმა აღნიშნულ ორ საკითხზე განჩინება 1990 წლის

23 იანვარს გამოიტანა. მესამე საკითხი – საქართველოს ეკლესიის ადგილი დიპტიქში გადაუჭრელი დარჩა.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ილია II-ის მეთაურობით საქართველოს ეკლესიის დელეგაციას დოკუმენტები კონსტანტინოპოლში 1990 წლის 4 მარტს, მართლმადიდებლობის ზეიმზე გადმოეცა.

საქართველოში დაბრუნებულ ეკლესიის საჭეთმპყრობელსა და მის თანმხლებ პირებს უამრავი ადამიანი ანთებული სანთლებით დახვდა აეროპორტში. მათ მიერ ჩამოტანილ დოკუმენტებს უწმიდესის თქმით, „საქართველო 1500 წელი ელოდა“.

უწმინდესმა და უნეტარესმა ყველა ავტოკეფალურ ეკლესიას მიმართა ეპისტოლეებით და შეატყობინა საქართველოს ეკლესიისათვის ესოდენ სასიხარულო ფაქტი. გამოთქვა რწმენა, რომ მსოფლიო საეკლესიო კრებისათვის მზადების პირობებში მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის არსებული სხვა პრობლემებიც სიყვარულით და ურთიერთპატივისცემით გადაწყდებოდა.

XX საუკუნის 90-იანი წლების ძნელბედობამ შეაფერხა დიპტიქის საკითხის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით მოლაპარაკებების ინტენსიურად წარმოება.

უწმიდესი და უნეტარესი ილია II გამოთქვამს რწმენას, რომ დიპტიქში საქართველოს ეკლესიის ადგილთან დაკავშირებითაც აღდგება სამართლიანობა. ვუსურვებთ მას ამ დიდი საქმის წარმატებით დაგვირგვინებას!

ერის მესაჯე

მონაზონი იოანე (მამუკა) ცუხიშივილი,
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II-ის დაბადებიდან 85-ე და აღსაყდრებიდან მე-40 წლისთავის გამო

არიან ადამიანები რომელთა ღვაწლი და საქმენი შეუფასებელი, აუწონავი და განუზომელია, არიან ისეთი ადამიანები, რომლებიც ამ ღვაწლთან და საქმესთან ერთად ჰქმნიან ეპოქას და თავიანთ გარშემო აერთიანებენ ხოლმე მთელ ერსა და მთელ სახელმწიფოს. სწორედ ასეთი ადამიანების წყალობით გადარჩება ხოლმე ერიცა და სახელმწიფოც. საქართველოს მაგალითზე რომ გაგამახვილოთ ყურადღება, ასეთი ადამიანები ყოველ საუკუნეში იბადებოდნენ და ეწირებოდნენ კიდევ იმ ფასეულობებსა და ღირებულებებს, ურომლისოდაც ერი ერი ვერ იქნება და სახელმწიფო სახელმწიფო. ეს ორი მთავარი მამოძრავებელი ძალა თუ ნასაზრდოებია ეკლესიის ჭეშმარიტი სწავლებით და მის გარშემო გაერთიანდება ერიც და სახელმწიფოც, ეს ნიშნავს, რომ ეს ერი და შესაბამისად სახელმწიფოც გადარჩება და გაძლიერდება.

ჩვენ არაფერს ვიტყვით ქრისტიანობამდელ საქართველოზე, რომელიც მთელს კონტინენტზე მუდამ ასპარეზობდა, როგორც უძლიერესი და სამაგალითო ქვეყანა, თუმცა ყურადღებას გაგამახვილებთ ერთ მთავარ ფაქტორზე, რომელმაც გადაარჩინა ჩვენი ქვეყანა მოსალოდნელ გადაშენებასა და გაქრობას - ეს არის ქრისტიანობა, რომლის არსსა და მის მნიშვნელობაზე პროფ. გვანცა კოპლატაძე გვაუწყებს „კაცობრივ მოძღვრებათა წყვდიადში მხოლოდ ერთი სხივი ანათებდა - ეს იყო იუდეველთა მოძღვრება ერთ ღმერთზე, როგორც

სამყაროს შემოქმედზე, რაც მათ სწორედ გამოცხადებით მიეცათ. უფალმა სჯულთან ერთად ებრაელებს აღთქმა ანუ მოწყაღე დაპირება მისცა. ადამიანები, რომლითაც ღმრთის დაპირება ირწმუნეს და მისი სჯული დაიცვეს, ძველი აღთქმის ეკლესიას შეადგენდნენ. ესენი იყვნენ მამამთავრები, წინასწარმეტყველები და მართალნი, რომელნიც მაცხოვრის მოსვლამდე ცხოვრობდნენ. აღთქმა დასრულდა, მხოლოდშობილი ძე ღმრთისა - იესო ქრისტე დედამიწაზე მოვიდა, რათა კაცობრიობის ცოდვები ტანჯვითა და სიკვდილით გამოესყიდა და იგი ღმერთთან შეერიგებინა. ქრისტემ მის მორწმუნეებს მარადიული სასუფეველის აღთქმა მისცა. ახალი აღთქმის ეკლესია, რომელიც თავად უფალმა დააფუძნა და მისმა მოციქულებმა განაურცეს, შედგება ყველასაგან, ვისაც ქვეყნად მოსული მაცხოვრის სწამს და, როგორც ქრისტემ ბრძანა, ყოველადწმიდა სამების სახელით ინათლება“ .

ერი ეკლესიის ნაწილია, ანუ ეკლესია არის შემკვერელ-შემადღებებელი ქართველი ხალხისა, ხოლო ამ კრებულში ქართველ სასულიერო პირთა ღვაწლი და თავდადება განუზომლად დიდია. წმინდა ილია მართალი (ჭავჭავაძე) ბრძანებს „აი, სად და რაში ჰპოულობდა უწინდელი ჩვენი სამღვდელოება თავის სულიერს და ხოციელს ღონეს, თავის ძლიერებას, პატივისცემას! აი, როგორ გაიმაგრა სამღვდელოებამ სარწმუნოება ქრისტეში ამ პატარა ქვეყანაში, რომელსაც გარშემო ვეშაპი მტრები ეხვეოდნენ და ჰკლამობდნენ, ქრისტიანობა ძირიანად ამოეგდოთ. აი რამ მოაგერიებინა ამ პატარა ქვეყანას აუარებელი მტერი! მამული და ეროვნება მოაშველა სამღვდელოებამ რჯულს, რჯული-მამულსა და ეროვნებას, და ეგრეთ მოძღვრებულმა ერმა სამება წაიმძღვარა წინ. ათას ხუთასი წელიწადი ომითა და სისხლის ღვრითა გამოიარა და ქართველს ბინაც შეუნახა და ქართველობაც“.

მაცხოვარმა ჯვარზე გაკვრის წინ მოწაფეებს თავისი სწავლების არსი ასე

განუმარტა „მცნებასა ახალსა მიგცემ თქვენ, რაითა იყუარებოდით ურთიერთას, ვითარცა მე შეგიყუარენ თქვენ, რაითა თქვენცა იყუარებოდით ურთიერთას. ამათ ცნან ყოველთა, ვითარმედ ჩემნი მოწაფენი ხართ, უკეთუ იყუარებოდით ურთიერთას“ (იოანე 13, 34-35). ორმოცი დღის განმავლობაში ეცხადებოდა ქრისტე თავის მოწაფეებს, ზეციურ სასუფეველზე ესაუბრებოდა და აძლევდა დარიგებებს, რომელიც მათ მომავალ მოღვაწეობაში გამოადგებოდათ: „წარვედით და მოიმოწაფენით ყოველნი წარმართნი და ნათელსცემდით მათ სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, და ასწავებდით მათ დამარხვად ყოველი, რაოდენი გამცენ თქვენ. და აჰა ესერა მე თქვენ თანა ვარ ყოველთა დღეთა ვიდრე აღსასრულადმდე სოფლისა“ (მათე 28, 19-20).

ახალი წელთაღრიცხვის პირველივე საუკუნიდან ქართლი აქტიურად ჩაება გაქრისტიანების საყოველთაო დღესასწაულში, რასაც მოწმობს „ქართლის ცხოვრების“ უწყება მეფე რევის შესახებ „დადაცათუ მეფე იყო წარმართი, არამედ იყო მოწყალე და შემწე ყოველთა ჭირვეულთა: რამეთუ სმენილ იყო მისდა მცირე რაიმე სახარებაი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი და აქუნდა რაიმე სიყვარული ქრისტესი“.

ცნობილია ის, რომ დასავლეთ საქართველოში, განსაკუთრებით შავიზღვისპირეთში გარკვეული ტერიტორიები დასახლებული იყო ბერძნებით. ქართველებს კი მათთან განაღებული ჰქონდათ აღებ-მიცემობა, რამაც ეტაპობრივად გამოიწვია ამ ორი ერის კულტურული შეკავშირება. რომ არაფერი ვთქვათ წმიდა ანდრია პირველწოდებულის უდიდეს მოციქულებრივ ღვაწლზე, სწორედ ამ პერიოდიდან იწყება ქართლის გაქრისტიანება ანუ კოლხეთში ქრისტიანობა რომ უკვე მეორე საუკუნიდან დამკვიდრებული ამას მოწმობენ ბერძენი ისტორიკოსები: რუფინუსი (IV-V სს.), პროკოფი კესარიელი (VI სს.) და ზაქარია ასურელი, იგივე რექტორი, პეტრე იბერის ბიოგრაფი (V-VI სს.), რომელნიც აღნიშნავენ, რომ აფხაზები ძველთაგანვე იყვნენ

ქრისტიანები, ასევე ლაზიკაშიც ადრეულ წლებში შესულა ქრისტიანობა, მათ მეორე საუკუნეში უკვე ჰყოლიათ ეპისკოპოსი და მეზობელ ქრისტიან ტომებსაც აძლევდნენ სამღვდელოებას. ეს იქედანაც ჩანს, რომ V-VI საუკუნეებში ლაზები პალესტინაშიც მოღვაწეობდნენ და იორდანეს მიდამოებში საკუთარი მონასტერი ჰქონიათ, ხოლო კაბადოკიაში დიოკლიტიანე კეისრის (III ს.) დროს პირველი ქრისტიანები ქართველები ყოფილან.

გვსურს ამით ხაზი გავუსვათ იმას, რომ ჩვენი წინაპრები პირველივე საუკუნეებიდან იცავდნენ ქრისტიანობას და ეროვნულ ტრადიციებს. იცავდნენ გმირულად, სისხლის ფასად. ეროვნულ და სარწმუნოებრივ ბრძოლებს ეწირებოდა თაობები, ეწირებოდა მეფე და გლეხკაცი, მეომარი და მთავარსარდალი, ოსტატი და შეგირდი, მონაზონი, მღვდელი და ეპისკოპოსი. ოცსაუკუნოვანი სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლის გაგრძელება ჩვენი ერის სულიერი მამის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის ილია მეორის მოციქულებრივი, მამბორივი, ეროვნული და ქრისტიანული რწმენით გაჯერებული მოღვაწეობა და საეკლესიო-სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობა, რომელიც ნასაზრდოებია ღმერთთან სინერგიითა და უდიდესი სიყვარულით.

სათქმელი იმდენია, რომ მას ვერ დაიტევს ტომები, თუმცა ჩვენ გვაქვს პატივი ამ პატარა წერილში გამოვხატოთ ჩვენი დამოკიდებულება, ერთგულება, მოკრძალება და უდიდესი ქრისტესმიერი სიყვარული იმ ადამიანისადმი, რომელიც ბოლო 40 წლის განმავლობაში უპირობო ლიდერია სასულიერო, რელიგიურ და საეკლესიო სივრცეში, არა მარტო საქართველოს, არამედ მთელი მსოფლიოს მასშტაბით.

ამ რამდენიმე წლის წინ საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობამ (თავმჯდომარე – გვანცა კოპლატაძე, მოადგილე – გრიგოლ რუხაძე) პირველად გამოსცა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის ილია მეორის „ეპისტოლენი,

სიტყვანი, ქადაგებანი“ III ტომად, რომლის მესამე ტომში დანართის სახით წარმოდგენილია პროფესორ გვანცა კოპლატაძის ნაშრომი „დიდებასა ღმრთისასა ეძიებს – ცხოვრება და მოღვაწეობა უწმიდესისა და უნეტარესისა, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქისა ილია მეორისა“ სადაც მეცნიერი ბრძანებს „კათოლიკოს-პატრიარქის ცხოვრება გარეგნულად ჩანს: ოქრომკედით ნაქარგი ბრწყინვალე შესამოსელი, სამეფო გვირგვინი და მეწამული ფერის გრძელი მატია, რომლის ბოლოსაც მოწიწებით ეზიდებიან, სადღესასწაულო წირვა-ლოცვები, ყურადღების ცენტრში ყოფნა.. მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი მხარეა; პირველი და არსებითი ასკეტური მხარე მისი ცხოვრებისა: ნებაყოფლობით უარის თქმა ამქვეყნიურ ბედნიერებაზე, მუდმივი ღოცვა და მღვიძარება, უდიდესი პასუხისმგებლობის გრძნობა წინაშე ღმრთის ამისთვის მინდობილი მრავალრიცხოვანი სამწყსოს გამო, ზრუნვა თითოეული ცხოვარის გადარჩენისთვის... ვინც პატრიარქის ცხოვრების ამ მხარეს დაუკვირდება და გაიაზრებს, აუცილებლად თანალობით განიმსჭვავლება, მაგრამ რამდენს აქვს სურვილი ამაზე დაფიქრებისა? სამწუხაროდ, უმეტესობას პატივი, რომლითაც კათოლიკოს-პატრიარქია მოცული, შედეგი ჰგონია მისი მდგომარეობისა და არა საკუთარ თავთან მოგებული დიდი ბრძოლისა – ანუ სულის მეუფებისა ხორცზე“ .

ამ წინადადებას გულდასმით თუ წავეითხავთ და გავიაზრებთ იმ დიდ ტვირთსა და მძიმე ჯვარს, რომელსაც უწმინდესი 40 წელიწადია ღირსეულად და სიბრძნით ზიდავს, მივხვდებით, თუ რამდენად რთულია პატრიარქის ცხოვრება და მოღვაწეობა.

ბავშვობიდან, ანუ დაახლოებით მას შემდეგ რაც სოფლის ბიბლიოთეკიდან შინ მიმქონდა წიგნები და სკოლის გარეშე ლიტერატურის გაცნობას შეეუდებო, რომელთა შორის იყო „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია“, მე-V

ტომში აღმოვაჩინე პატარა ჩანაწერი, სადაც იუწყებოდნენ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ვინაობას, მოვიმარჯვე კალამი, ტექსტი ამოვიწერე და საგულდაგულოდ შევინახე. იმ დროიდან ჩემ ცხოვრებაში დამკვიდრდა ჩვენი ერის სულიერი მამის სახე – დაუვიწყარი და შეუდარებელი.

მომდევნო, 1987 წლის ბრწყინვალე შეიდეულში პირველად ვეწვიე საჩხერის წმიდა ნინოს სახელობის საკათედრო ტაძარს (სობორო), სადაც გავიცანი უხუცესი მღვდელმსახური მარგვეთის ეპარქიისა, დეკანოზი დავით კაციტაძე და სადაც დროგამოშვებით მეცვა სტიქარი 1991 წლის 29 აპრილის ავადსახსენებლ მიწისძვრამდე. ტაძრის შესასვლელში, მარცხნივ კედელზე გამოკრული იყო ყოველწლიური საეკლესიო კალენდარი უწმინდესისა და უნეტარესის ულამაზესი ფოტოს ფონზე. ეს იყო ჩემი მეორე შეხვედრა პატრიარქთან.

პატრიარქი ახლოს რამდენჯერმე ვიხილე 1998-2002 წლებში ჯერ უნივერსიტეტში, შემდეგ საერთაშორისო კონფერენციაზე, ასევე, რამდენიმე კლინიკაში უმძიმესი ბავშვების და სხვა პაციენტების დასალოცად მისული. უწმინდესის ცრემლიანი თვალები, ათრთოლებული ხმა და იმედიანი სიტყვები სამუდამოდ აღიბეჭდა ჩემს გონებაში. და კიდევ, თქვენ რომ გეხილათ ავადმყოფების, მათი ოჯახის წევრებისა და მედ-პერსონალის სახეები, მიხვდებოდით, რომ მიწაზე ფეხადგმული ღმერთი დადიოდა...

წინ მელოდა უფრო დიდი სიხარული. უფლის წყალობით წილად მხვდა პატივი საქართველოს საპატრიარქოში 2003 წლის 1 მაისს წამეკითხა ორი ლექსი მიძღვნილი პატრიარქისადმი, რომელსაც დიდი შეფასება და რეზონანსი მოჰყვა დამსწრე საზოგადოების მხრიდან. ეს იყო ჩემი პირველი, პირადი აუდიენცია მის უწმინდესობასთან, რომელმაც დამლოცა და სამახსოვრო ფოტოებიც გადაიღო ჩემთან. რამაც უსაზღვროდ გამახარა და გამათამამა, რომ კიდევ რამდენიმე ლექსი მიმეძღვნა უწმინდესისთვის და ერთად

აკინძული გამომეცა. ეს იდეა განვახორციელე 2015 წლის დეკემბერში და კიდევ ერთხელ გავახარე ჩვენი ერის სულიერების მესაჭე.

რეჟიმის ურთულესი პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე 2006 წელს დავრჩი უსამსახუროდ. იმავე წლის სექტემბრის მიწურულს, ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში გამართული საერთაშორისო კონფერენციის დასრულების შემდეგ უწმინდესმა დამლოცა და მომიკითხა, რომ გაიგო ჩემი ამბავი თბილისის სასულიერო აკადემიაში მიხმო. შეხვედრას ესწრებოდა პროტოპრესვიტერი გიორგი ზვიადაძე (მაშინ იყო ქაშვეთის ტაძრის წინამძღვარი დეკანოზის პატივში), სადაც გადაწყდა, რომ სწავლა უნდა გამეგრძელებინა სასულიერო აკადემიაში. როდესაც კაბინეტი დავტოვე, ცოტა დავიბენი, რადგან სწავლა 1 თვის დაწყებული იყო. თუმცა ამას ხელი არ შეუშლია ჩემთვის და თბილისის სასულიერო აკადემიის ადმინისტრაციამ აღასრულა უწმინდესის ლოცვა-კურთხევა. ასე აღმოვჩნდი ჯგუფში უგამოცდოდ 2006 წელს ჩარიცხულ სტუდენტებთან. ეს იყო ჩემი ცხოვრების ახალი ეტაპის დასაწყისი. კიდევ ერთხელ, სწორედ მაშინ მივხვდი უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია მეორის სულიერ სიმაღლეს, დამოკიდებულებას სწავლა-განათლებისადმი და განუზომელ ერთგულებას სამწყოსადმი.

ოთხი წლის განმავლობაში ბევრი რამ ვისწავლე, აკადემიის წიაღში ბევრ ადამიანს შევხვდი, რომლებმაც ღირსეული ადგილი დაიკავეს ჩემს ცხოვრებაში, რომელთა უმეტესობასთან ვმეგობრობ. სხვა რომ არაფერი, ეს ოთხი წელიწადი იყო პატრიარქთან, როგორც თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის რექტორთან პირდაპირი ურთიერთობის უნიკალური საშუალება. საშუალება იმისა, რომ კიდევ უფრო ახლოს გამეცნო ადამიანი, რომლის შესაძლებლობები არის განუზომელი და ფართო მასშტაბის, რომლის სიყვარული არის უკიდვანო და ამოუწურავი.

2006-2010 წლები ჩემი ცხოვრების ოქროს ხანაა. ამ წლებში თითქმის ყოველ დღე, დილით, ზუსტად 9 საათზე სასულიერო აკადემიაში მოდიოდა რექტორი, მამულზე, ეკლესიაზე, სამწყსოსა და საქართველოს მომავალზე მზრუნველი პატრიარქი, გვმოძღვრავდა, გვარიგებდა, გვიღიმოდა, გვესაუბრებოდა სიყვარულსა და სიკეთეზე, გვაძლევდა დავალებებს, რომელზედაც ჩვენს მიერ გაცემულ პასუხებს მომდევნო დღეებში ისმენდა. ესწრებოდა კონფერენციებს, სტუდენტთა გამოსვლებს გულისყურით აკვირდებოდა და მერე ტრაპეზით გვიმასპინძლდებოდა ან საპატრიარქო რეზიდენციაში მიგვიწვევდა ხოლმე ვახშამზე.

ამ პერიოდს ასე აღვწერ „ეს ის ოთხი წელიწადია, რომელიც ჭაბუკის ტვინში და გულში გამოჰკვანძავს ხოლმე ცხოვრების კვირტსა. ეს კვირტი კიდევ ის კვირტია, რომელიდამაც მშვენიერი და ბრწყინვალე მტევანიც გამოვა და ძაღლყურძენაცა. ოო, ძვირფასო ოთხო წელიწადო! ნეტავი იმას, ვისაც შენგან გადებული ბეწვის ხიდი ფეხთა ქვეშ არ ჩასწყდომია, ნეტავი იმას, ვინც შენ რიგინად მოგიხმარა“ .

შეუდარებელია იმის განცდა, თუ როგორი მეტყველი თვალებით გვიცქერდა ერის სულიერი მამა და მესაჭე, არა როგორც პატრიარქი, აკადემიის რექტორი და მასწავლებელი, არამედ როგორც ბავშვი - გულწრფელი, ამაღლებული, კეთილი და სათნო (მართალია აკადემიაში საღმრთისმეტყველო საგნები მთლად „ფრიაღზე“ ვერ შევისწავლე, მაგრამ იმხანად ყველა საგანზე აღმატებული იყო ლექციები და საუბრები პატრიარქთან).

ნაკლულოვანებათაგან დაზღვეული არავინ არის, თუმცა თბილისის სასულიერო აკადემიამ, სემინარიამ და საღმრთისმეტყველო ინსტიტუტმა განვითარების მწვერვალს იმ დროს მიაღწია, როდესაც მას მართავდა ჩვენი ბრძენი პატრიარქი და არც ის არის გასაკვირი, რომ თუ ეკლესია და მისი დაქვემდებარებული სტრუქტურები დღეს ფეხზე დგას და ფუნქციონირებს, სწორედაც რომ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მამორივი და მწყემსმთავრუ-

ლი სიბრძნის უდიდესი გამოვლინების შედეგია.

წერილის დასაწყისში ვწერდი საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელებასა და მოციქულთა მოღვაწეობის დასაწყისზე ანუ ამით მინდა ვთქვა ის, რომ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი არის მოციქულებრივი ღვაწლითა და კეთილგონიერებით გაბრწყინებული ადამიანი, რომლის მთელი ცხოვრება და როგორც სულიერი, ისე სახელგონებო, პოლიტიკურ-დიპლომატიური და სამეცნიერო-პედაგოგიური შემოქმედება ნასაზრდოებია სულიწმინდის მადლით.

განუსაზღვრელია მოწყალება ღმრთისა, რომელიც ჩვენს ერზედ გადმოვიდა 1977 წელს, მაშინ, როდესაც დადუმებულ ეკლესიას და უიმედო ერს მხსნელად და მფარველად, მწყემსად და მესაჭედ მოუვლინა ილია შიოლაშვილი. ცნობილი ქართველი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე გრიგოლ აბაშიძე პატრიარქისადმი გაგზავნილ წერილში წერს „ჩვენი ბობოქარი საუკუნის ძნელ გზებზე დიდხანს უძლოდეს და მხნეობას მატებდეს თქვენი ღოცვა-კურთხევა სარწმუნოების დიდი ტრადიციების მქონე ქართველ ხალხს, თქვენს წმიდა სამწყსოს“.. დიას, XX-XXI საუკუნეები გამორჩეულად მძიმე და დრამატიზმით აღსავსე აღმოჩნდა ჩვენი სამშობლოსთვის და ამ ურთულეს ეპოქაში ერთადერთი ვინც არასოდეს ჰკარგავს კეთილგონიერებას, სიბრძნესა და სიყვარულს ეს უწმინდესი და უნეტარესი ილია მეორეა.

საოცარი ლექსი უძღვნა პატრიარქს აწ განსვენებულმა მარაბდელმა მიტროპოლიტმა თადეოზმა (იორამაშვილი), რომელიც ამ სიტყვებით მთავრდება:

„თუ საქართველო წმიდა ჯვარია,
ნატრობ სამოთხის კართან იყოსო,
შენი სიცოცხლე ერს უხარია,
მრავალჟამიერ, კათოლიკოსო“

მიკერძოებულობაში რომ არ ჩამოვართვან, მეტის თქმა ნამდვილად არ მინდა, არა იმიტომ, რომ სათქმელი არ მაქვს, არამედ იმიტომ, რომ ადამიანის, მითუმეტეს კათოლიკოს-პატრიარქის განუ-

ლილ გზასა და მოღვაწეობაზე სწორედაც რომ მისი საქმენი საგმირონი დადადებენ, რომელნიც მოციქულთა შემდეგ თითქმის არავის აღუსრულებია.

დასასრულ, ახლახან დაწერილი ჩემი ლექსით, მუსხლმოდრეკითა და ქედისმოხრით მოვეფერები ჩვენს გმირ პატრიარქს და როგორც მრავალი ათასი ადამიანი, მეც შევუერთდები ქალბატონ გვანცა კოპლატაძის სიტყვებს, წერილიდან, რომელიც დაიბეჭდა საქართველოს ეკლესიის 2018 წლის კალენდარში: „როგორც თქვენ თავადაც ხშირად გიბრძანებიათ, უმძიმესი ჯვრის ზიდვას, ღმრთის შემწეობასთან ერთად, ის სიყვარულიც გიმსუბუქებთ, რომელსაც ჩვენი ხალხი თქვენ მიმართ გამოხატავს. საქართველოს ყველა კუთხეში, ლხინისა თუ ჭირის სუფრაზე, უფლის სადიდებლის შემდეგ თქვენს სადღეგრძელოს წარმოთქვამენ და ღმერთს თქვენს ჯანმრთელობას და სიცოცხლეს ავედრებენ... გვისმინოს ღმერთმა და თქვენი მადლიანი ღოცვა-კურთხევა, რაც შეიძლება, დიდხანს ეწოდეს სრულიად საქართველოს, ამინ“

ჩემს პატრიარქს

დედამიწაზე რჩეულნი მცირედ და ჩინებულნი მრავლად არიან, საქართველოს მზე ანათებს ცაზე ოთხმოცდახუთი იანვარია!

ვინც აღიკვეცა, კაბა ჩაიცვა, რწმენით ყოველი განა ბერია? თქვენ მონაზვნობის ხართ მყინვარწვერი უკვე სამოცი დეკემბერია!

თქვენ უადრესად მძიმე ჯვარს ზიდავთ, ეს ვისთვის ცოტა, ვისთვის ბევრია, ჩვენში იუბი ყვავილობს ადრე უკვე ორმოცი დეკემბერია!

კიდევ და კიდევ, მრავალი წელი თქვენს გამარჯვებას, მრავალჟამიერ, რომ სიყვარულით და სასოებით აძლიერებდეთ იმერ-ამიერს!

მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, პროფესორი

**საქართველოს ეკლესიის იურისდიქცია ჩრდილო კავკასიაში
(გაგრძელება, დასაწყისი იხ. ჟ. სვეტიცხოველი, 2017, 2)**

ნაწილი პირველი

**აფხაზეთის საკათალიკოსოს საეკლესიო იურისდიქცია ჩრდილო კავკასიაში
(კავკასიის ალანია, ადიღე-ჩერქეზეთი, ჩრდილო კავკასიის სვანეთი)**

თავი I. ალანია

(სტეპების ალანია და კავკასიის ალანია)

სტეპების ალანია

წყაროები ალანიის ეპარქიის შესახებ

მე-13, მე-14 საუკუნეების არაბმა ისტორიკოსმა და გეოგრაფმა აბულფიდამ თავის შესანიშნავ გეოგრაფიულ თხზულებაში („ქვეყნიერების მოწესრიგება“) აღწერა მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის, მათ შორის, კავკასიის ჩრდილო რეგიონში მოსახლე ხალხები.

ამ აღწერაში ენობრივი კუთვნილების მხრივ მნიშვნელოვანია აბულფედას ცნობა, რომ ალანები და მათი მეზობელი ასები (ოსები) თურქული მოდგმის ხალხია (შესაბამისად, თურქულენოვანი) და ისინი ქრისტიანები არიან.

აბულფედა აღნიშნავს, რომ კავკასიელი თურქული მოდგმის ქრისტიანი ალანები და ასები (ოსები) სხვადასხვა ხალხია.

აბულფედა (1273-1331) წერს: „ალანები არიან თურქები, რომელთაც მიიღეს ქრისტიანობა. მისი მეზობელია თურქული რასის ხალხი, რომელთაც ასებს უწოდებენ. ეს ხალხი ამავე წარმოშობისაა და იმავე რელიგიისა, რომელიც აქვთ ალანებს“. „Аланы являются тюрками, которые приняли христианство... В соседстве

находится народ тюркской расы, называемый асами; этот народ того же происхождения, той же религии, что и аланы» (Абульфеда).

<http://www.blagos.ru/stranitsy-istorii-1981/item/233-mixail-mamiev-kandidat-istoricheskix-nauk-pismennye-istochniki-o-pravoslavnom-xristianstve-v-srednevekovoj-alanii?tmpl=component&prin=>

ალანებს და ჩერქეზებს თურქულ რასასთან აკავშირებს სირიელი ავტორი ალ-დიმაშკიც. ის ალანებსა და დუნაის ბულგარებს ერთი წარმოშობის ხალხებად მიიჩნევს. Приведем еще одно свидетельство – отрывок из компилятивного труда сирийского шейха Ал-Димашки (в пересказе А. Алеманя): «...аланыи дунайские болгары...также, как и западные черкесы...граничат с русскими, как считается, являются их братьями: все они - христиане»

<http://www.blagos.ru/stranitsy-istorii-1981/item/233-mixail-mamiev-kandidat-istoricheskix-nauk-pismennye-istochniki-o-pravoslavnom-xristianstve-v-srednevekovoj-alanii?tmpl=component&prin=>

ალ-დიმაშკის ცნობა ნაკლებ სანდოდ მიიჩნევა, რადგანაც ის რუსებს თითქოსდა თურქულ რასას მიაკუთვნებს, მაგრამ სავარაუდოდ ის თავის ამ აღწერაში გულისხმობს არა მთელ რუსულ მასას, არამედ ერთერთ ჯგუფს, რომელიც ემეზობლებოდა აღნიშნულ ჩერქეზებს და ასომილირების გამო რუსებად იწოდებოდა.

ყოველ შემთხვევაში აბულფედა და ალ-დიმაშკი ალანებს თურქებად მიიხსენებდნენ, ჩანს მათი თურქულენოვნების გამო, ამასთანავე სხვა უამრავი ფაქტი, რომელიც ქვემოთაა მოყვანილი ადასტურებს ამ წყაროებს მონღოლებამდელი ალანების თურქულენოვნების შესახებ.

არ არსებობს არც ერთი წყარო, რომელიც პირდაპირ მიუთითებს მონღოლებამდელი ალანების ირანულენოვნებას.

როგორც ჩანს ირანულენოვანი ალანები ჩრდილო კავკასიაში თან შემოყვნიენ მონღოლებს, ვითარცა მეგობრები, მაშინ როცა, როგორც ცნობილია, იქამდე კავკასიაში მცხოვრებ ალანებს მონღოლები უსასტიკესად დევნიდნენ და შეძლეს მათი გაქრობა. ალანიის გაუკაცრიელებულ ტერიტორიაზე, დონისპირეთში და მიმდებარე სტეპებზე, მათი აღგილი მალევე დაიჭირა ახალმა, სხვა ენოვანმა ხალხმა, რომელიც რადგანაც ალანიაში დასახლდა ასევე ეს სახელი „ალანები“ ეწოდა, ქართველები კი მათ „ოსებს“ უწოდებდნენ, ალანების მეზობელი ტომის, ასევე მონღოლების მიერ ამოწყვეტილი „ასების“ სახელის მიხედვით.

მონღოლებამდელ ალანთა შორის კონსტანტინოპოლმა შეძლო ქრისტიანობის გავრცელება, ცნობილია მათი ცხოვრების წესიც, ისინი ნომადურ ცხოვრებას ეწოდნენ ჩრდილო კავკასიისა და დონისპირეთის სტეპებში, მათთვის დაარსდა კიდევ ეპარქია. მისი საეპარქიო ცხოვრება გაგრძელდა მონღოლების შემდეგაც, რადგანაც ახალი ხალხებიც ძველი ხალხების მსგავსად ნომადური ცხოვრებით ცხოვრობდნენ და არ იყვნენ ბულბურილი ქრისტიანობის მიმართ.

თვით კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს წმიდა სინოდი ალანებს უწოდებს ნომად, ანუ მომთაბარე ხალხს.

1347 წ. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს აქტში ნათქვამია: სოტირიოპოლი (სოტირიუპოლი, სოტირიოპოლისი) „განისაზღვროს ალანიის მღვდელმთავრის მუდმივ კათედრად, რადგანაც ამ მიტროპოლიას არა აქვს საკუთარი სამღვდელ-

მთავრო კათედრა იმ მიზეზის გამო, რომ მისი ხალხი მწყემსურია (მომთაბარეა)“ (Древние акты Константинопольского патриархата, относящиеся к Новороссийскому краю. ЗООИД, т. VI. Одесса, 1867. с. 447).

В акте Константинопольской патриархии от 1347 г. указана: Сотириупольская «определена состоять навсегда кафедрой Аланского архиерея, так как митрополия сияне имеет собственной архиерейской кафедры по той причине, что народ ее пастушеский» (Древние акты Константинопольского патриархата, относящиеся к Новороссийскому краю. ЗООИД, т. VI. Одесса, 1867. с. 447).

1220–1240 წწ. ეპისკოპოსი თეოდორე თავის ოფიციალურ წერილში კონსტანტინოპოლის პატრიარქისადმი „ალანური ეპისტოლე“, ადასტურებს, რომ ალანები სტეპების მომთაბარე ხალხია (Епископа Феодора «Аланское послание»

...<http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>).

1220–1240-იან წლებში ალანიის ეპისკოპოსი თეოდორე თავის წერილში კონსტანტინოპოლის პატრიარქისადმი წერს: „ალანები დაფანტულნი არიან ცხვრის ფარის მსგავსად მთებსა და უდაბნოებში, მათ არ გააჩნიათ სადგომები და გადახურული თავშესაფარიც კი“. <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>

ამავე წერილში ის წერს: Близ Херсона живут Аланы. Они же по истине (непостыжусь сказать, и да не будет это для меня проявлением малодушия) – были стадо, рассеянное по горам, пустынями пропастьям земным, неимеющее ни стойла, ни навеса, выставленное напожирание (диким) зверям.

თეოდორეს ცნობა, რომ ალანებს არა აქვთ თავიანთი სადგომიც კი (არც სოფელი, არც ქალაქი), მიაგავდნენ ჯოგს გაფანტულს მთებსა და უდაბნოებში, სრულებით ეთანადება 1347 წ. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს აქტში ნათქვამს, რომ „ალანიის მიტროპოლიას არა აქვს საკუთარი სამღვდელმთავრო კათედრა იმ მიზეზის გამო, რომ მისი ხალხი მწყემსურია (მომთაბარეა)“

ალანთა მწვემსურ (სამომთაბარეო) ცხოვრებას მიუთითებს ყირიმში საეკლესიო სასამართლოზე გამოთქმული შეფასება, რომ ალანები არიან სკვითებზე უფრო მეტად უღმერთონი, ამ სასამართლოზე შემდეგი სიტყვებით მიმართეს ალანიის ეპისკოპოს თეოდორეს: „წადი შენს უღმერთო ალანებთან“ «Но пропади ты с нечестивыми и безбожными Аланами, которые хуже Скифов!» <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>.

ასევე, ამ სასამართლოს მსგავსად, აფასებს ალანებს ალანიის ეპისკოპოსი თეოდორეც: „ალანები მხოლოდ სახელით არიან ქრისტიანები და მათ მოქცევას ახალი პავლე ესაჭიროება“ (Аланы христиане только по имени). <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>

ისმის კითხვა, სად ცხოვრობდნენ კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში მყოფი ალანები მთებში თუ სტეპებში?

ალანთა ეპარქიის ლოკალიზაცია (1220–1240 წწ.), ალანთა ეპისკოპოს თეოდორეს წერილის მიხედვით, უნდა მოხდეს დონისპირეთის სტეპებში, რასაც მიუთითებს თვით თეოდორე, რომ ყირიმიდან ის თავის ეპარქიაში გაემგზავრა – „უწყლო ქვეყანაში შუაგულ სკვითიაში 60 დღის გზაზე“

„А мы направились в середину Скифиина 60 дней пути, что вместилах безводных“ <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>.

ის თავის ალანიის ეპარქიაში – სკვითიის შუაგულში გაემგზავრა 60 დღის გზაზე.

ალანიის ეპისკოპოსის ეს განცხადება გამოთქმული თავის ოფიციალურ წერილში ნიშნავს, რომ ალანიის ეპარქია უწყლო ადგილებშია, ანუ სტეპებშია და არა წყაროს წყლით გაჯერებული კავკასიის მთებში. ის ამბობს, რომ მისი ეპარქია „შუაგულ სკვითიაშია“, კავკასიის მთები არასოდეს ითვლებოდა „შუაგულ სკვითიად“. ცნობილია, რომ სკვითია სტეპების ველ-მინდვრებიანი ქვეყანა იყო.

შესაბამისად, თეოდორეს „ალანიის ეპარქია“ მდებარეობდა მდ. დონისპირეთის სტეპში, რომელსაც ამჟამად ეწოდება „პონტო-კასპიისპირეთის სტეპი“. ის მდებარეობს მდ. დონისპირეთში, ყირიმის მხარეს (Понтийско-Каспийская степь огромная степь, простирающаяся от северного побережья Чёрного моря на восток до Каспийского моря).

<http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1602399>

დონის სტეპები ასე აღიწერება ამჟამინდელი ავტორის მიერ: დონის სტეპი არის გაშლილი სივრცე, გარშემოერთი ხეც არ არის, მხოლოდ სწორი ველია ჰორიზონტის ხაზამდე, რომელიც ცას და მინდორს ერთმანეთისაგან ჰყოფს. დონის სტეპი გვაოცებს თავისი უკიდვრანობით.

http://dontourism.ru/poi_view.aspx?id=152.

შესაბამისად, თვით კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოდან გამოსული ცნობების თანახმად, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქია მდებარეობდა დონისპირეთის სტეპებში ყირიმის მხარეს, სადაც ბინადრობდნენ ნახევრადმომთაბარე ალანები, თავიანთი ნომადური ცხოვრების წესიდან გამომდინარე არ ჰქონდათ ქალაქები, არც საკათედრო ტაძარი თავიანთი მღვდელმთავრისათვის. ამიტომაც ამ მღვდელმთავარს კონსტანტინოპოლმა კათედრა გამოუყო ქალაქ სოტირიოპოლში, ტრაპეზუნტთან ახლოს, ხოლო რაც შეეხება კავკასიის ალანიას აფხაზეთის მეზობლად, აქ მცხოვრებთ ჰქონდათ ქალაქები და შესანიშნავი ეკლესიები (სენტი, ზელენჯუკი). ის შედიოდა არა კონსტანტინოპოლის, არამედ ქართული ეკლესიის აფხაზეთის საკათალიკოსოს შემადგენლობაში.

Донская степь, ალანიის ეპარქიის მომცველი დონის სტეპები

დონისპირეთის სტეპი – კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქიის არეალი. აქ მომთაბარებოდნენ ნომადი ალანები, მათთვის დაარსდა ეპარქია, მაგრამ მის მღვდელმთავარს აქ არ გააჩნდა საკათედრო ქალაქი, რადგანაც მომთაბარეებს საერთოდ არ გააჩნდათ ქალაქები, ამიტომაც ალანიის მღვდელმთავარს გამოუყვეს საკათედრო ქალაქი აქედან შორს – ტრაპეზუნტის ლაზიკის ქალაქი სოტერიოპოლისში.

დონის სტეპები არის ღია ვრცელი არეალი, გარშემო არაა არც ერთი ხე – მხოლოდ ვრცელი ვაკეა, რომელიც შემოზღუდულია ჰორიზონტის ხაზითა და ცით. ესაა დონის სტეპი. ის გვაცდებს თავისი უკიდვანობით. Открытые просторы, вокруг ниединого деревца – лишь равнина, ограниченная линией горизонта и небом — это и есть Донская степь. Она удивляет своей бескрайностью, наполняет душу волнующей гордостью. Она, конечно же, прекрасна в любое время года!

https://www.google.ru/search?newwindow=1&source=hp&q=донская+степь&oq=Донская+степь&gs_l=psy-ab.1.0.012j0i22i30k118.4326.4326.0.8018.1.1.0.0.0.48.48.1.1

დასკვნა: კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქია მდებარეობდა დონისპირეთის სტეპებში, ყირიმის ნახევარკუნძულთან ახლოს, აქ მომთაბარე ქრისტიანი ალანებისათვის კონსტანტინოპოლის საპატრიარქომ დაარსა ეპარქია, რომელიც ცნობილია ნოტიციათა მიხედვით, შესაბამისად არასწორია ამჟამინდელი აღიარებული მტკიცება, რომ თითქოს ალანიის ეპარქია აფხაზეთის მეზობლად მთებში მდებარეობდა.

ალანია და ლაზიკა ნოტიციებით მიხედვით

კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ეპარქიათა ჩამონათვალი ნუსხები (ნოტიციები), საუკუნეთა მანძილზეა შედგენილი.

ძველი ქრებოდა და იქმნებოდა ახალი ეპარქიები, საეპისკოპოსოები და სამიტროპოლიტოები, ზოგიერთი კი საუკუნეობით არსებობდა.

ჩვენთვის საინტერესოა პირველათასწლეულში შედგენილი ნოტიციები, მასში მოიხსენებიან ლაზიკისა და ალანიის ეპარქიები.

მიიჩნეოდა და, ძირითადად, ახლაც მიიჩნევა, რომ კონსტანტინოპოლის ლაზიკის ეპარქია მოიცავდა დასავლეთ საქართველოს მე-4-დან მე-9 საუკუნის ჩათვლით.

ჩვენს მიერ ბოლო წლებში ჩატარებულმა კვლევამ დაადასტურა ცნობილი მეცნიერის, პროფ. ნ. ადონცის მტკიცება, რომ სინამდვილეში ლაზიკის ეპარქია მოიცავდა არა დასავლეთ საქართველოს, არამედ ისტორიულ სამხრეთ დასავლეთ საქართველოს, რომელსაც ამჟამად ეწოდება ლაზისტანი (თურქეთში), ესაა ისტორიული სამხრეთ ვერისის რეგიონი, ჭანეთი, მის ზღვისპირეთთან ერთად, აქ მდებარეობდნენ როდოპოლისის, პეტრას, საისინისა და ზიგანას ბერძნული ეპარქიები, ხოლო კონკრეტული დასავლეთ საქართველო მუდამ ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა, ამას მიუთითებს ვახუშტი და თეიმურაზ ბატონიშვილიც, თუმცა მათი ცნობები უგულვებელყოფილია.

რაც შეეხება ალანიის ეპარქიას, ამჟამად საყოველთაოდ დამკვიდრებულია მცდარი მტკიცება, რომ ის მდებარეობდა კავკასიის მთებში აფხაზეთის მეზობლად, ამჟამინდელ ყარაჩაის რეგიონში.

ჩვენი კვლევით, ალანთა შორის ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ, მე-10 საუკუნედან, არსებობდა ორი ალანია, პირველი იყო ნომადი ქრისტიანი ალანების სამომთაბარეო რეგიონი –

დონისპირა სტეპები ყირიმის აღმოსავლეთით, რომელიც შედიოდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქიაში, სწორედ ის მოიხსენიება ნოტიციებში, ხოლო მეორე ალანია მდებარეობდა კავკასიის მთებში – აფხაზეთის მეზობლად, ის მიწათმოქმედი ქრისტიანი ხალხით იყო დასახლებული, აქ იყო შესაბამისი ქალაქები და ეკლესიები, აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში.

თავდაპირველად, პატრიარქ ნიკოლოზ მისტიკოსს სურდა მისი (კავკასიის ალანიის) შეყვანა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში, დახმარებას თხოვდა კიდევ აფხაზთა მეფეებს, მაგრამ მხარდაჭერა ვერ მოიპოვა, ვერ შეძლო აქ იურისდიქციის განვრცობა, სამაგიეროდ კონსტანტინოპოლმა ნოტიციებით ცნობილი ალანიის ეპარქია დარსდა დონისპირეთში, იქაური გაქრისტიანებული ნომადი ალანებისათვის.

ამიტომ ნოტიციებში, როგორც აღინიშნა, მოხსენიებული ალანიის ეპარქია ყირიმის მეზობლად, ვრცელ დონისპირეთის სტეპს მოიცავდა, აქ მომთაბარეებს არ ჰქონდათ ქალაქები, მათ შორის არც ალანიის მღვდელმთავრის კათედრისათვის, ამიტომაც კონსტანტინოპოლმა ალანიის მიტროპოლიტს საკათედრო ქალაქად გამოუყო სოტირიოპოლი ლაზიკის ეპარქიაში, ამჟამინდელ ოფთან ახლოს, ტრაპეზუნტის რეგიონში.

ნოტიციათა რუკები VI-X სს.

(ნოტიციები, ანუ კონსტანტინოპლის საპატრიარქოს საეპისკოპოსოთა ნუსხები)

ნოტიცია I

რუკა – ნოტიცია 1

ავტოკეფალიები: ეპარქია ჯიქეთისა – ქერსონის ავტოკეფალია; ეპარქია ჯიქეთისა – ბოსფორის ავტოკეფალია; ეპარქია ჯიქეთისა – ნიქსოფის ავტოკეფალია (ნიქსოფოს); ეპარქია აბასგიისა – სებასტოპოლის ავტოკეფალია.

26. ეპარქია ლაზიკისა – ფასიდის მიტროპოლიტი: 1. როდოპოლისის ეპისკოპოსი; 2. აბისსენთა (აბისსენის) ეპისკოპოსი; 3. პეტრათა (პეტრონის) ეპისკოპოსი; 4. ზიგანეთა (ზიგანენ) ეპისკოპოსი. (გეორგია IV, ნაწ. II, 1952, გვ. 126)

ნოტიცია II

VII-X სს.

№ 78

ნოტიცია 2.

კონსტანტინოპოლის პატრიარქისადმი დაქვემდებარებულ ეკლესიათა კათედრების „სამიტროპოლიტო ქალაქები...“

12. ამასია; 33. ტრაპეზუნტი... (გეორგია IV, ნაწ. II, გვ. 131). (გეორგია IV, ნაწ. II, 1952, გვ. 126)

ნოტიცია III

VII-X სს.

№ 79

ნოტიცია 3.

კონსტანტინოპოლის საყდრისადმი დაქვემდებარებულ მიტროპოლიტთა და მათი ხელქვეითი ეპისკოპოსების კათედრათა ნუსხა.

XII. მეთორმეტე საყდარი ექვემდებარება ამასიის მიტროპოლიტს პელენოპონტოში (XIII. მეცამეტე საყდარი ექვემდებარება მელიტენის მიტროპოლიტს II არმენიაში (...).

XVIII. მეთორმეტე საყდარი ექვემდებარება ნეოკესარიის მიტროპოლიტს პოლემონის პონტოში 26. როდიაპოლის (როდოპოლისის) ეპისკოპოსი.

XXXIII. ოცდამეცამეტე საყდარი ექვემდებარება ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტს ლაზიკაში (1. ხერსანის ეპისკოპოსი; 2. სამუჩურის ეპისკოპოსი; 3. ხალევის ეპისკოპოსი; 4. პაიპერის ეპისკოპოსი; 5. კერამევის ეპისკოპოსი; 6. ლერის ეპისკოპოსი; 7. ბიზანის ეპისკოპოსი; 8. საკაბის ეპისკოპოსი; 9. ტოხარძიდის ეპისკოპოსი; 10. ტოხანტიერძის ეპისკოპოსი; 11. სილნუტის ეპისკოპოსი; 12. ფასიანის ეპისკოპოსი; 13. სერმაძის ეპისკოპოსი; 14. ანდაქტის ეპისკოპოსი; 15. ზარიმანის ეპისკოპოსი). (გეორგია, IV, ნაწ. II, გვ. 134).

ნოტიცა IV

ნოტიცა 4.

XXX. მიტროპოლიტი ტრაპეზუნტისა, მთელი ლაზიკისა, მას ახლა კესარიის ადგილი უჭირავს.

10. მეტრახის, რომელიც აგრეთვე ჯიქეთისად (ძიხას) იწოდება;

15. ნეოკესარიის [არქიეპისკოპოსთაგან], კესარუნტისა და რიზეს [მიტროპოლიტი]; (გეორგია IV, ნაწ. II, გვ. 135, 136, 137)

ნოტიცია V

ნოტიცია 5.

„...საპატრიარქო საყდარი კონსტანტინოპოლისა... აბაზგიაჲმდე და ქალდიაჲმდე და ხაზარეთაჲმდე და კაპადოკიაჲმდე შეიცავს ჩრდილოეთის ყველა მიდამოს...

საპატრიარქო საყდარი ანტიოქიი-სა... ვიდრე იბერიაჲმდე და აბასგიაჲმდე და არმენიაჲმდე და შიდა უდაბნოებაჲმდე... შეიცავს მიდამოებს აღმოსავლეთისას, სადაც მზე ამოდის“ (გეორგიკა IV, ნაწ. II, გვ. 137, 138)

ნოტიცია VI

ნოტიცია 6.

28. ეპარქია ლაზიკისა – ფასიდის მიტროპოლიტი;

ავტოკეფალურ არქიეპისკოპოსთა ნუსხა: 25. ეპარქია ჯიქეთისა (ძიხიას) – ქერსონის არქიეპისკოპოსი; 26. ეპარქია ჯიქეთისა – ბოსფორის არქიეპისკოპოსი; 27. ეპარქია ჯიქეთისა – ნიკოფსიის (Niksofeos) არქიეპისკოპოსი; 35. ეპარქია ამასიისა – სებასტუპოლის არქიეპისკოპოსი; 37. ეპარქია პოლემონის პონტოსი – ტრაპეზუნტთა არქიეპისკოპოსი; (გეორგიკა IV, ნაწ. II, გვ. 139)

ნოტიცია VII

ნოტიცია 7.

„ეპიფანე კვიპროსელ არქიებისკოპოსის მიერ შედგენილი ეკთესისი პირველწოდებულ პატრიარქთა და მიტროპოლიტთა მიტროპოლიტთა დასახელება:

27. ლაზიკის ეპარქიისა – ფასიდის მიტროპოლიტი.

აგტოკეფალურ არქიებისკოპოსთა შესახებ

24. ჯიქეთის (ძიხიას) ეპარქიისა – ხერსონესის არქიებისკოპოსი; 25. ჯიქეთის ეპარქიისა – ზოსფორის არქიებისკოპოსი; 26. ჯიქეთის ეპარქიისა – ნიკოპსიის (Niksofeos) არქიებისკოპოსი; 34. აბაზგიის ეპარქიისა – სებასტუპოლის არქიებისკოპოსი.

(აშკარა შეცდომაა, უნდა იყოს ამასიის ეპარქიისა – სებასტუპოლის არქიებისკოპოსი, როგორც ეს არის VI და VIII ნოტიციებში [Eparchia Amasias - Sebastopoleos]. შემდეგ დაკონკრეტებულია სამეტროპოლიტოებში შემავალი საეპისკოპოსოები – „ეპარქია ლაზიკისა, ფასიდის [Fasidos] მიტროპოლიტი, მას ექვემდებარება ოთხი ქალაქი, ე.ი. ოთხი ეპისკოპოსი: როდოპოლისის ეპისკოპოსი; საისინთა [Saesinon] ეპისკოპოსი; პეტრას [Petron] ეპისკოპოსი; ზიგანეეთა [Zeganeon] ეპისკოპოსი; (გეორგია IV, ნაწ. II, გვ. 140)

ნოტიცა IX

VII-X სს.

№ 84

ნოტიცა 9.

27. ეპარქია ღაზიკისა – ფასიდის (ასიღოს) [მიტროპოლიტი] (როდოპოლისის, საისენთა (აბისენთა), პეტრის, ზიგანგეთა (ზიგანგეთა – ძიგანგონ) ეპისკოპოსი. (გეორგია, IV, ნაწ. II, 1952, გვ. 143)

ნოტიცია X

ნოტიცია 10.

33. ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტო (ლაზიკის ტრაპეზუნტს ექვემდებარება – ხერიანთა, ხამაჩურის, ხალხევის, პაიპერტის, კერამევის, ლერიონის, ვიზანტის, საკავის, სავიძიტის, ხანძიორძის, ოლნუტის, ფასიანის, ტოსერმანძის, ანდაკის, ზაარნიკის – სულ 15 კათედრა);

61. ალანის სამიტროპოლიტო;

89. რიზეს სამიტროპოლიტო.

მთარგმნელს გამორჩენია და მერე შეუვსია „... 18. პოლემონის პონტოს ნეოკესარიას ექვემდებარება [კათედრები] კურასუნტისა, პოლემონიონისა, კომანისა, ალიისა, რიზესი, კოკისა, ევნიკისა. ესენი არიან არადისა, მარტიროპოლისა, იფსელისა. სულ 10 კათედრა“ (გეორგია, IV, ნაწ. II, 1952, გვ. 144-145)

ნოტიცია – XI-XII საუკუნეების ვითარებას ასახავს.

ნოტიცია X (ა)

VII-X სს.

№ 86

ნოტიცია 10 ა.

33. ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტი;

12. ჰელენუპოლისში – ამასიის სამიტროპოლიტო

19. პოლემონის პონტოს – ნეოკესარიის სამიტროპოლიტოში – 1. კერასუნტის; 2. პოლემონიონის; 3. კომანის (ჰალიის); 4. ორიზის (კოკის, ევნიკის, არადასის, მარტირუპოლის, ჰიფსელის) ეპისკოპოსები;

34. [ლაზიკეში] – ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოში – 1. ხერიანის; 2. ხამაზურის; 3. ხაიონის; 4. პაიპურტის; 5. კერამევის; 6. ლერიონის; 7. ბიზანის [საკაბის; ხაბიძიტის; ხანძიორზის; ოლნუტის; ფასიანის; ტოსერმანძისა; ანდაკის; ზარინაკის] ეპისკოპოსები; (გეორგია IV, ნაწ. II, 1952, გვ. 147-172)

ნოტიცია X (ბ)

VII-X სს.

№ 87

ნოტიცია 10 ბ

კონსტანტინოპოლის სამიტროპოლიტოთა სიაში 11, 12 და 33-ე ნომრად დასახელებული სებასტია, ამასია და ტრაპეზუნტი.

საარქივებისკოპოსთა შორის „47. სებასტოპოლი“:

11. არმენიაში – სებასტიის სამიტროპოლიტოს: 1. სებასტოპოლის;

12. პელენოპონტოში – ამასიის სამიტროპოლიტო

33. ლაზიკეში – ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს: 1. ხერიანის; 2. ხამაძურის;

3. ხახეის; 4. პაიპურის; 5. კერამეის; 6. ლერიონის; 7. ბიზანის ეპისკოპოსები;

(გეორგია IV, ნაწ. II, 1952, გვ. 172-176)

ნოტიცია X (ვ)

ნოტიცია 10 გ.

12. ჰელენოპონტიკაში ამასიის მიტროპოლიტი

33. ლაზიკაში ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტს ექვემდებარებიან – 1. ხერია-ნას; 2. ხანატოპურის; 3. ხალის; 4. პაიპერის; 5. კერამევის; 6. ლერიონის; 7. ბიზანას. (გეორგიკა IV, ნაწ. II, 1952, გვ. 177-178)

ნოტიცია X (დ)

ნოტიცია 10 დ.

33. ლაზიკის ეპარქია – ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტი (გეორგიკა IV, ნაწ. II, 1952, გვ. 179).

საარქიეპისკოპოსო – ჯიქეთის ეპარქიაში – ხერსონისა, ბოსფორისა და მატრახისა.

შენიშვნები ეკთესისების ხელნაწერთა მიმართ:

ეკთესისების ხელნაწერები ეკუთვნიან XVII-XVIII სს-ს.

მიიხნევა, რომ:

ა) I, VI, VII, VIII და IX ეკთესისები დაწერილია ლეონ VI-ის მეფობამდე (886-911 წლებში).

ბ) II, III, IV, X, Xა, Xბ, Xგ, Xდ ეკთესისები დაწერილია ლეონ VI-ის მეფობის (886-911) შემდეგ.

ს. ყაუხჩიშვილმა მიიხნია, რომ

ა) როდოპოლისის, საისინის, პეტრასა და ზიგანას საეპისკოპოსოები მდებარეობდნენ დასავლეთ საქართველოში; სინამდვილეში ისინი მდებარეობდნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ისტორიულ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში, ტრაპეზუნტის რეგიონში, თანამედროვე ლაზისტანში, კერძოდ, ისტორიულ ქალაქ ზიგანასთან (გუმუშხანესთან) მდებარეობდა ზიგანას, ანუ ზიგანევის კათედრა; როდოპოლისის კათედრა მდებარეობდა სუმელას მონასტერთან ახლოს – მაჭუკასთან და არა ვარციხესთან, საისინის კათედრა მდებარეობდა არდასა სისილონთან და არა ცაიშთან, პეტრას კათედრა მდებარეობდა არა ზღვისპირა ქალაქ პეტრაში, არამედ ჭანეთ-ლაზიკის მთებში – ბაიბურდთან.

ბ) ასევე მან თავისი შეხედულებით, VI და VIII ნოტიციებში სიტყვა „ამასია“ შეცვალა სიტყვა „აბასგიით“. ამიტომაც ამის შედეგად შეცდომით „ამასიის სებასტოპოლისის“ მაგიერ დაწერა „აბასგიის სებასტოპოლისის“, რითაც დაასკვნა, თითქოსდა აფხაზეთში არსებობდა სებასტოპოლისი (სებასტუპოლი) ავტოკეფალიური არქიეპისკოპოსი.

ამ თავის მოსაზრების შესაბამისად, მან შემდგომ, იმავე წიგნის ცხრილში მართლაც სიტყვა „ამასიის“ ნაცვლად ჩაწერა სიტყვა „აბასგია“, ოღონდ ბერძნული შრიფტით. ამან კი მკითხველს შეუქმნა შთაბეჭდილება, თითქოსდა დედანში ეწერა „ეპარქია აბასგიისა – სებასტუპოლისის არქიეპისკოპოსის“. ის, როგორც ითქვა, სიტყვა „ამასიას“ ურთავს ასეთ შენიშვნას: „უნდა იყოს აბასგია“, (გეორგიკა, IV, ნაწ. II, გვ. 139), ხოლო იმავე წიგნის 139-ე გვერდზე შენიშვნაზე წერს: „ამასიას“; ეს აშკარა შეცდომაა, უნდა იყოს „აბასგიას“ (გეორგიკა, IV, ნაწ. II, გვ. 139, 141, და ცხრილი გვ. 192-ის შემდეგ). ასე, რომ ამ ნოტიციების დედნებში ეწერა არა „აბასგია“ არამედ „ამასია“. სიტყვა „ამასია“ სიტყვა „აბასგიით“ შეცვალა ქართველმა მთარგმნელმა.

ნოტიციებში მოხსენიებული სებასტოპოლისი მდებარეობდა პონტოს რეგიონში და არა აფხაზეთში. სებასტოპოლისი ნოტიციებში სულ მოხსენიებულია 4-ჯერ. ის იყო სადავო კათედრა ჰელენოპონტის ამასიის სამიტროპოლიტოსა და I არმენიის სებასტიის სამიტროპოლიტოს შორის. მიზეზი ამისა იყო ის, რომ ქალაქი სებასტოპოლისი თითქმის თანაბრად იყო დაშორებული ამასიასა და სებასტიას. ის მათ შორის მდებარეობდა. ამიტომაც ხან ამასიას სამიტროპოლიტოში შედიოდა და ხანაც სებასტიაში.

მაგალითად, VI და VIII ნოტიციებში სებასტოპოლისი შედის ამასიის სამიტროპოლიტოში.

III, IV, იმავე VIII, IX, X, Xა, Xბ ნოტიციებში სებასტოპოლისი II არმენიის სებასტიის სამიტროპოლიტოში შედის.

აღსანიშნავია, რომ შეცდომა დაშვებული აქვთ ასევე ნოტიციათა გვიანი დროის გადამწერლებსაც. შეცდომით I და VII ნოტიციებში ამასიის სამიტროპოლიტოს ნაცვლად ნოტიციებში წერია „აბასგიის ეპარქია“. ამის მიზეზი უნდა

იყოს ის, რომ XV-XVII საუკუნეებში, ამ ნუსხების გადაწერის დროს, ამასია დამცრობილი იყო, ხოლო აბაზგია – დიდი ქრისტიანული ეკლესია (აფხაზეთი). ეს ფაქტი უნდა იყოს ხელნაწერში შეცდომის მიზეზი. XV-XVII სს-თა ბერძნული ხელნაწერების გადამწერთა სხვა შეცდომებიც აღინიშნება. ზოგიერთ ნოტიციაში აშკარა შეცდომით I არმენიას ეწოდება II არმენია, ხოლო სებასტოპოლი მიეკუთვნება როგორც სებასტიის სამიტროპოლიტოს (გვ. 130), ისე „აბაზგიის სებასტოპოლის ავტოკეფალიას“.

ნოტიციების გამოწვევლივითი ანალიზი აჩვენებს, რომ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპისკოპოსოები განლაგებული იყო საქართველოს საზღვრებს გარეთ, ყირიმსა და აზოვისპირეთში (ზიხიისა და ალანიის ეპარქიები), ასევე ტრაპეზუნტის იმ რეგიონში, რომელსაც ამჟამად „ლაზისტანი“ ეწოდება.

ზიგანა-ზიგანეში, როდოპოლისსა და პიტიუნტში, ასევე სხვა ქალაქებში არმენიის დუკას ჩაყენებული ჰყავდა თავისი საჯარისო ნაწილები. თუკი როდოპოლისი ვარციხეა, მაშინ ამ კვლევით არმენიის დუკას თავის ჯარები დაყენებული ყავდა ქუთაისის გვერდით (ვარციხეში) და ასევე ბიჭვინთაში, რომელიც პიტიუნტად (პიტიუსი) მიაჩნიათ, სინამდვილეში კი ეს ასე არ იყო. ბიზანტიის იმპერიამ თავის მიერ ხელდებულ არმენიაში ბიზანტიური ჯარების ხელმძღვანელად დანიშნა სამხედრო მოხელე, რომელსაც „არმენიის დუკა“ ეწოდებოდა. ერთ პერიოდში მისი ხელმძღვანელობის ქვეშ მოექცა პონტოში განლაგებული ბიზანტიური ჯარების მმართველობაც. არმენიის დუკას, ზიგანას, მოხორას, სებასტოპოლის, როდოპოლისსა და პიტიუნტში, როგორც ითქვა, ჰყავდა თავისი ჯარის ნაწილები. ამასთან დაკავშირებით ნ. აღონცი წერს, რომ არმენიის დუკას განმგებლობა არ ვრცელდებოდა აფხაზეთის (დასავლეთ საქართველოს) მიწა-წყალზე, არამედ ის იყო ე.წ. I არმენიისა და პონტოს სამხედრო გამგებელი, ამიტომაც მისი ჯარი იდგა არა აფხაზეთის ბიჭვინთაში, არამედ პონტოს პიტიუსაში, ე.ი. ლაზიკაში. ნ. აღონცისა და პ. ინგოროყვას კვლევით, პიტიუსა იყო არა ბიჭვინთა, არამედ ქალაქი ოფ-ათისასთან

ახლოს. ესაა პონტოს პიტიუსა. აქვე იყო პუნქტი ფასილი, შავი ზღვის პირზე, შესაძლოა, თანამედროვე პაზარი (ოფ-რიხესთან). როგორც ითქვა, ნ. აღონცი და პ. ინგოროყვა აქ ათავსებდნენ ძველ პიტიუნტს (პიტიუსას), საიდანაც იყო I მსოფლიო კრებაში მონაწილე ეპისკოპოსი.

გელასი კესარიელისა და გელასი კვიზიკელის ცნობით, წმ. ნინომ იქადაგა ლაზეთშიც (მოაქცია იბერები და ლაზები). XVII ს-ის ლაზიკის მიტროპოლიტ გერმანეს ცნობით, ჰოფაში წმ. ნინომ დააარსა კათედრა. ეს უნდა იყოს ძველი პიტიუნტი, რომელსაც VII-IX სს-ში, ჩანს, ერქვა „ფასილი“ (აქ ახლაც გავრცელებულია ტოპონიმები და პუნქტები „ფაზ“, „ფას“, „პაზ“, ფუძე-ძირის მქონე, მაგალითად, „პაზარი“, „ესკიპაზარი“, „დერნეპაზარი“, „პაზარიოლუ“ და სხვა). ესენია „ფას“-„პაზ“ ფუძე-ძირის მქონე ტოპონიმები და დასახლებული პუნქტები. მათი სახელწოდებები ამ ძველ ფუძე-ძირთან უნდა იყოს დაკავშირებული და არა სიტყვა „ბაზართან“.

ბრძოლა რიხესათვის მიმდინარეობდა ნეოკესარიის ამასიის სამიტროპოლიტოსა და ლაზიკის ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს შორის. ერთ პერიოდში რიხემ მიიღო ორივესაგან დამოუკიდებლობა და ჩამოყალიბდა ცალკე სამიტროპოლიტოდ, მაგრამ საბოლოოდ ის მაინც ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს ეპარქიად გადაიქცა. მე-13 ს. დასაწყისიდან, დაუბრუნდა ქართული ეკლესიის იურისდიქციას. როგორც ლაზიკის მიტროპოლიტ გერმანეს ცნობიდანაც ცნობილი, რომელიც მან რუსეთის მეფეს მიაწოდა.

ნოტიციებში იხსენიება „ეპარქია ზიქიისა“. ის არ იყო ქართული ჯიქეთი. საქმე ისაა, რომ ზიქიის ეპარქიაში შედიოდნენ ცნობილი ქალაქები ყირიმის ნახევარკუნძულზე ხერსონესი და ბოსფორი. მათგან ქართული ნიკოფსია ძლიერ იყო დაშორებული, ამიტომაც ზიქიის ეპარქიაში შემავალ ნოტიციებში ხერსონესთან და ბოსფორთან ერთად ნახსენები მესამე ქალაქი (Niksifeos), ნიკსოფოს, უნდა მდებარეობდეს ყუბანის შესართავთან. პ. რატიანის კვლევით, ის მდებარეობდა მდ. ყუბანის შესართავთან, ზღვის პირზე.

კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქია

ამჟამად აღიარებული, თუმცა არასწორი თეორიით, ჩრდილო კავკასია შედიოდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის სამიტროპოლიტოს იურისდიქციაში. თითქოსდა მის იერარქს, მიტროპოლიტის ტიტულით, კათედრა ჰქონდა ზელენჯუკის ჩრდილო ტაძარში, ამჟამინდელ ყარაჩაიში, ამასთანავე, ეს იურისდიქცია ისე ფართოდ იყო განფენილი, რომ მოიცავდა ინგუშეთს და, ტყობა-ერდის (თხაბა-ერდი) ეკლესია თითქოსდა ამ იურისდიქციაში შედიოდა.

ჩვენი კვლევით კი დადასტურდა, რომ „ალანიის სამიტროპოლიტო“ ლოკალიზებულ უნდა იქნას ჩრდილო კავკასიის დონის ვრცელ სტეპებში, ყირიმის აღმოსავლეთით, და არა კავკასიის მთიანეთში.

ალანები ევრაზიის კონტინენტის ფართო ტერიტორიაზე მომთაბარე ხალხი იყო. ისინი, მრავალრიცხოვან ჯგუფებად დაყოფილნი, სხვადასხვა ხალხებს შორის ბინადრობდნენ. ამის გამო არსებობდა მრავალი ალანია, მათ შორის ჩვენთვის მნიშვნელოვანია სტეპების ალანია დონისპირეთში, ყირიმის აღმოსავლეთით, განფენილი დონსა და ვოლგას შორის, რომელზეც ახორციელებდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო თავის იურისდიქციას ალანიის იერარქის მეშვეობით, და, მეორე, კავკასიის ალანია, რომელიც მდებარეობდა აფხაზეთის მეზობლად, აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში.

რუსული საინტერნეტო სივრცით, ალანიის ეპარქია იყო „კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ისტორიული ეპარქია კავკასიაში, ალანიის სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, დაარსდა მე-10 საუკუნის დასაწყისში, იხსენიება მე-16 საუკუნემდე“.

ასეთი მტკიცება არ არის ობიექტური, რადგანაც კავკასიაში მონღოლთა შემოსევების შემდეგ ალანია აღარ

არსებობდა, ხოლო დედალეთი და მის მეზობელი ოლქები, რომელნიც ახლა „ჩრდილო ოსეთად“ იწოდება, არა კონსტანტინოპოლის, არამედ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდნენ.

ალანია, სადაც კონსტანტინოპოლს თავისი მიტროპოლიტი ჰყავდა, მოიცავდა დონ-აზოვისპირეთის მიწა-წყალს და, ნაწილობრივ ყირიმს. აქ მომთაბარეობდნენ მწვემსური ცხოვრებით მცხოვრები ალანური ჯგუფები, გაფანტულნი ვრცელ სივრცეზე.

მომთაბარეული ცხოვრების გამო ალანებს არ გააჩნდათ ქალაქები და შესაბამისი დასახლებული პუნქტები მღვდელმთავრის კათედრისათვის. ამ ფაქტებს მიუთითებს როგორც ალანიის მიტროპოლიტი თეოდორე თავის წერილში კონსტანტინოპოლის პატრიარქისადმი, ისე ამავე საპატრიარქოს სინოდი. სამწუხაროდ, ამ პირდაპირ წყაროებს დაბეჭდვით ჩქმალავენ.

როგორც აღინიშნა, 1220 - 1240-იან წლებში ალანიის ეპისკოპოსი თეოდორე თავის წერილში კონსტანტინოპოლის პატრიარქისადმი წერს: „ალანები დაფანტულნი არიან ცხვრის ფარის მსგავსად მთებსა და უდაბნოებში, მათ არ გააჩნიათ სადგომები და გადახურული თავშესაფარიც კი“. „Близ Херсона живут Аланы ...Они же поистине (непостыжусь сказать, и да не будет это для меня проявлением малодушия) - были стадо, рассеянное по горам, пустыням и пропастям земным, не имеющее ни стойла, ни навеса, выставленное на пожирание (диким) зверям“.

<http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>

ამ ცნობიდან ჩანს, რომ ალანები არ აშენებდნენ სახლებს, რადგანაც მათ სახლები არ ესაჭიროებოდათ. ამის მიზეზი იყო ის, რომ ისინი არ იყვნენ დამაგრებულები მიწაზე, მუდამ იცვლიდნენ საბინადროს, მუდამ გადაადგილდებოდნენ თავიანთი საქონლის საძოვრების შესაბამისად. ისინი მომთაბარეები იყვნენ, ანუ მწვემსური ცხოვრებით

ცხოვრობდნენ, ძირითადად კარვებში. მათი ცხოვრების სტილს კარვები შეესაბამებოდა. შესაბამისად, მათ არ ჰქონდათ სოფლები, ქალაქები და არც კათედრა ეპარქიის მმართველისათვის. სწორედ ამას აღნიშნავს კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს 1347 წლის წმიდა სინოდი: „ამ მიტროპოლიას არა აქვს საკუთარი სამღვდელმთავრო კათედრა იმ მიზეზის გამო, რომ მისი ხალხი მწყემსურია (მომთაბარეა)“ (Древние акты Константинопольского патриархата, относящиеся к Новороссийскому краю. ЗООИД, т. VI. Одесса, 1867. с. 447). „народ ее пастушеский“

თეოდორეს ცნობა, რომ ალანებს არა აქვთ თავიანთი მუდმივი სადგომი ცი (არც სოფელი, არც ქალაქი), სრულებით ეთანადება კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს აქტში ნათქვამს, რომ რომ „ეს ხალხი მწყემსური ცხოვრებით მცხოვრებია“ (მომთაბარეა).

1347 წ. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს აქტში ნათქვამია: სოტირიპოლი „განისაზღვროს ალანიის მღვდელმთავრის მუდმივ კათედრად, რადგანაც ამ მიტროპოლიას არა აქვს საკუთარი სამღვდელმთავრო კათედრა იმ მიზეზის გამო, რომ მისი ხალხი მწყემსურია (მომთაბარეა)“ (в акте Константинопольской патриархии от 1347 г. указана: Сотириупольская «определена состоять на всегда кафедрой Аланского архиерея, так как митрополия сия не имеет собственной архиерейской кафедры по той причине, что народ ее пастушеский» (Древние акты Константинопольского патриархата, относящиеся к Новороссийскому краю. ЗООИД, т. VI. Одесса, 1867. с. 447).

<http://fandag.ru/load/3-1-0-44>.

როგორც აღინიშნა, ალანთა მწყემსურ (სამომთაბარეო) ცხოვრებას მიუთითებს ყირიმში საეკლესიო სასამართლოზე გამოთქმული შეფასება, რომ ალანები არიან სკვითებზე უფრო მეტად უღმერთონი, ამ სასამართლოზე შემდეგი სიტყვებით მიმართეს ალანიის ეპისკოპოს თეოდორეს: „წადი შენს უღმერთო ალანებთან“ («Но пропади ты с нечестивыми

безбожными Аланами, которые хуже Скифов!»“

<http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>

ასევე აფასებს ალანებს ალანიის ეპისკოპოსი თეოდორეც: „ალანები მხოლოდ სახელით არიან ქრისტიანები, და მათ მოქცევას ახალი პაველე ესაჭიროება (Аланы христиане только по имени).

<http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>

ალანთა ეპარქიის ლოკალიზაცია, ალანთა ეპისკოპოს თეოდორეს წერილის მიხედვით, უნდა მოხდეს დონისპირეთის სტეპებში, რასაც მიუთითებს თვით თეოდორე, როცა ის თავის ეპარქიაში ყირიმიდან გაემგზავრა „უწყლო ქვეყანაში შუაგულ სკვითიაში 60 დღის გზაზე“.

„А мы направились в середину Скифии на 60 дней пути... что в местах безводных“

<http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>

ანუ ალანიის ეპარქია უწყლო ადგილებშია, სტეპებშია და არა წყაროს წყლებით გაჯერებული კავკასიის მთებში.

ის ამბობს, რომ მისი ეპარქია „შუაგულ სკვითიაშია“, კავკასიის მთები არასოდეს ითვლებოდა „შუაგულ სკვითიად“, ცნობილია, რომ სკვითია სტეპების ველ-მინდვრებიანი ქვეყანა იყო. ის გაემგზავრა სკვითიის შუაგულში 60 დღის გზაზე.

შესაბამისად, როგორც აღინიშნა, თეოდორეს „ალანიის ეპარქია“ მდებარეობდა მდ. დონისპირეთში, სტეპში, რომელსაც ამჟამად ეწოდება „პონტო-კასპიისპირეთის სტეპი“, ყირიმის მხარეს (Понтийско Каспийская степь огромная степь, простирающаяся от северного побережья Чёрного моря на восток до Каспийского моря. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1602399>

დონის სტეპები ასე აღიწერება ამჟამინდელი ავტორის მიერ: დონის სტეპი არის გაშლილი სივრცე, გარშემო ერთი ხეც არ არის, მხოლოდ სწორი ველია ჰორიზონტის ხაზამდე, რომელიც ცას და მინდორს ერთმანეთისაგან ჰყოფს. დონის სტეპი გვაოცებს თავისი უკიდვრანობით.

http://dontourism.ru/poi_view.aspx?id=152

Открытые просторы, вокруг ни единого деревца – лишь равнина, ограниченная линией горизонта и небом — это и есть Донская степь. Она удивляет своей бескрайностью.

http://dontourism.ru/poi_view.aspx?id=152

ასეთ უკიდურეს სტეპებში, რომელიც ყირიმის მეზობლადაა გადაჭიმული, მდებარეობდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქია და არა კავკასიის მთებში.

დასავლეთ კავკასიის მთებში მდებარე ალანია, აფხაზეთის მეზობლად, საქართველოს ეკლესიის აფხაზეთის საკათალიკოსოში შედიოდა.

თეოდორეს წერილის გარდა ალანების ყირიმსა და, იქვე, დონისპირეთის სტეპებში, ცხოვრების შესახებ მიუთითებენ სხვა წყაროებიც. მაგალითად, მე-14 საუკუნისათვის ხერსონში იხსენიება კათოლიკური საეპისკოპოსო. ხერსონელ ლათინ ეპისკოპოსს პაპ იოანე XII-ის წერილის თანახმად, გაუქრისტიანებია იქაური ალანები. Херсон числится в составе Воспорской митрополии. Из письма папы Иоанна XXII известно, Ричард вместе с митрополитом Воспоро Франциском де Камерино, уже проявил себя на поприще проповеди среди христиан и обратил алан в католичество.

([https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8%D1%8F_\(%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8%D1%8F_(%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F)))

ეს ალანები ყირიმსა და დონისპირეთში ცხოვრობენ და არა კავკასიაში, რადგანაც, კონსტანტინოპოლის ალანიის სამიტროპოლიტო მოიცავდა ყირიმსა და დონის შესართავს. ამიტომ ალანიის სამიტროპოლიტოს არაფერი აკავშირებდა კავკასიის ალანიასთან, კავკასიის ალანია ამ ეპოქაში ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა.

შესაბამისად, საეკლესიო წყაროები მიუთითებს, რომ ალანიის ეპარქია

მდებარეობდა სტეპებში, დონისპირეთში, ის შეიქმნა ნომადი ალანების საჭიროებისათვის, ხოლო რაც შეეხება ჩრდილო კავკასიას, ის შედიოდა საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში.

მეცნიერ მკვლევართა გაურკვეველობა გამოიწვია იმ ფაქტმა, რომ ტერიტორია ალანიის სახელით ასევე მდებარეობდა კავკასიის მთებში აფხაზეთის მეზობლად, მისი სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი გაძლიერდა განსაკუთრებით მე-10 საუკუნისათვის. აქაური ალანები შეუძლებელია, რომ მომთაბარეები ყოფილიყვნენ, რადგანაც აქ აღმოჩენილია ამავე საუკუნეების ნაქალაქარები, ნასოფლარები და დღემდეა შემორჩენილი ზელენჯუკის ხეობაში შესანიშნავი გუმბათოვანი ტაძრები, ნაგებნი მღვდელმთავრის კათედრის შესაბამისი არქიტექტურით.

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ მე-6 საუკუნეში ბიზანტია-სპარსეთის დიდი ომიანობის დროს, რომელიც თითქმის ნახევარი საუკუნე გრძელდებოდა ლაზიკის დაუფლებისათვის, ბიზანტიელებმა მომხრე საგანგებოდ მოწვეულ ალანებს, გადასცეს იმჟამად მათ მიერ კონტროლირებადი რეგიონი კავკასიის მთებში, ანუ კავკასიის ალანია.

აქ, კავკასიის მთებში, იქამდე უკვე ცხოვრობდნენ ქრისტიანი ქართველები – ეგრისელები და სვანები. ჩანს, მოსული ალანები ბიზანტიელებმა გადააქციეს მათ ზედა ფენად, მათ მმართველებად. საბოლოოდ, კი კავკასიელი ალანები, ჩანს, ქართველების მონათესავე ხალხად ჩამოყალიბდნენ, რასაც მიუთითებს იოანე ცეცეს ცნობა, რომ აბაზგები, იბერები და ალანები ერთი გენის ხალხია (გეორგიკა, 1976, გვ. 20).

მეშვიდე საუკუნის შემდეგ არაბთა შემოსევების გამო დასუსტებულმა ბიზანტიამ დაკარგა ჩრდილო კავკასიაზე თავისი გავლენა. აქ ჰეგემონობა მოიპოვა ხაზართა კაგანატმა, რომელიც ებრძოდა ბიზანტიის გავლენას.

მე-10 საუკუნისათვის ხაზართა დასუსტებამ და ბიზანტიის გაძლიერებამ

საშუალება მისცა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ეფიქრა, რათა თავისი ეპარქია დაეარსებინა კავკასიის ალანიაში.

ამ მიზნით გამოავხაენა კიდევ აქ მაღალი სასულიერო პირები. მათ აღმოაჩინეს, რომ თავიანთი გეგმის აღსრულება არ შეეძლოთ აფხაზთა მეფეების ნების გარეშე. ამიტომაც კონსტანტინოპოლის პატრიარქი ნიკოლოზ მისტიკოსი თხოვნით წერილებს წერდა აფხაზთა მეფეებს. საბოლოოდ კი ბიზანტიელი კლერიკალები ალანთა მეფეებმა გააძევეს ალანიიდან 931-932 წლებში, ჩანს, აფხაზ მეფეთა მოთხოვნით.

ახლა მკვლევარები ცდილობენ როგორმე დაამტკიცონ, რომ თითქოსდა გაძევებული ბიზანტიური სამღვდელთა უკან კავკასიის ალანიაში დაბრუნდა მე-10 საუკუნის მეორე ნახევარში და მათ იქ დააარსეს ალანიის ეპარქია. ამასთანავე, ააგეს დიდებული ტაძრები ზელენჯუკ-არხიზში, შოანასა, სენტში. თითქოსდა, ალანიის მიტროპოლიტის კათედრა იყო ზელენჯუკის ჩრდილო ტაძარი.

ეს ყოველივე მიიჩნევა დამტკიცებულ ფაქტად, თუმცა სინამდვილეში მხოლოდ ვარაუდის სფეროა.

რეალური ფაქტი ისაა, რომ ზელენჯუკის ჩრდილო ტაძარი ზუსტი ასლია ლიხნისა და აქაურ ტაძრებს აქვთ მოქვის დიდი გავლენა.

ახლა შემოაქვთ ახალი მცნება, რომ თითქოსდა ეს ტაძრები ალანურ-აფხაზურ ხუროთმოძღვრულ სკოლას განეკუთვნება.

სინამდვილეში აფხაზური საეკლესიო არქიტექტურა ზოგად ქართულის ერთი ნაწილია, ხოლო ცნება „ალანური საეკლესიო არქიტექტურა“ ახალი გამოგონებაა.

ეს ვებგვერდი აღნიშნავს: „ალანთა შორის ფართო სამისიონერო მოღვაწეობა დაიწყო მხოლოდ მე-10 საუკუნის დასაწყისში პატრიარქ ნიკოლოზ მისტიკოსის (901-907 და 912-925) დროს. მიღებულია, რომ კავკასიის ალანთა გაქრისტიანება განეკუთვნება ნიკოლოზ მისტიკოსის პატრიარქად მეორედ ყოფნის პერიოდს (912-925), დაახლოებით 912-916 წლებს.

კავკასიის ალანთა გაქრისტიანების ისტორია ცნობილია პატრიარქ ნიკოლოზ მისტიკოსის მიმოწერიდან, რომელიც განხილულია ქვემოთ. კერძოდ, ცნობილია, რომ ალანთა განათლებას ხელს უწყობდნენ ავაზგების (აფხაზების) მმართველები კონსტანტინე III და მისი მემკვიდრე გიორგი II.

პატრიარქი ნიკოლოზი წერილში მაღლობას უთვლის კონსტანტინეს ალანიის მთავრის მონათვლისათვის. ეს უნდა მომხდარიყო კონსტანტინეს გარდაცვალებამდე, 916 წლამდე, მაგრამ 912 წლის შემდეგ, ნიკოლოზის მეორე გაპატრიარქებამდე. კონსტანტინოპოლში კავკასიის ალანიისათვის დაადგინეს არქიეპისკოპოსი პეტრე, რომელიც თავისი სამსახურის ადგილას წავიდა, ალბათ, 914 წელს. ამრიგად, შეიძლება ვისაუბროთ ალანიის ეპარქიის ჩამოყალიბების შესახებ, რომელსაც, ალბათ, ჰქონდა ავტოკეფალური საარქიეპისკოპოსო სტატუსი.

არქიეპისკოპოსს პეტრეს მუდმივმა საჩივრებმა, რომ შეუძლებელი იყო მისი მისიის აღსრულება აფხაზთა მეფეების ნების გარეშე, აიძულა პატრიარქი დახმარებისა და მხარდაჭერისათვის მიემართა ავაზგების მმართველ გიორგი II-ისათვის, რომელიც იყო კონსტანტინე III-ის ძე. საბოლოოდ, ალანიაში დაახლოებით 917 წლის შემდეგ ხელახლა გაემგზავრა ექვთიმე, რომელიც ამ დროს ბიზანტიის ოლიმპის ერთ-ერთი მონასტრის წინამძღვარი იყო.

არაბი ისტორიკოსი ალ-მასუდი იძლევა ცნობას ბერძენ სასულიერო პირთა განდევნის შესახებ 931-932 წლებში: „აბასიდების დროს ალანთა მეფეებმა, რომლებიც იქამდე იყვნენ წარმართები, მიიღეს ქრისტიანული სარწმუნოება, მაგრამ 320 წლის შემდეგ განდგნენ მისგან და განდევნეს ეპისკოპოსები და მღვდლები, რომელნიც მათთან რუმის მეფეებმა გააგზავნეს“.

http://www.vostlit.info/Texts/rus13/Sirvan_Derben/pril3.phtml?id=1900

კონსტანტინე პორფიროგენეტი ალანების მმართველს თავის სულიერ შვილს უწოდებს და საუბრობს მისი მტრობის შესახებ საზარებთან. ნოტიციებში ალა-

ნიის ეპარქია, უკვე როგორც მიტროპოლია, ჩნდება მე-10 საუკუნის ბოლოს (ნოტიცია № 10), ჯერჯერობით მხოლოდ სქოლიოებში. შემდეგ ნოტიციაში, დატარილებული 1032-1039 წლებით, ის აღმოჩნდა 61-ე ადგილზე, რუსული მიტროპოლიის შემდეგ, რომელიც მე-10 საუკუნეში წარმოიქმნა.

В notiциях Аланская епархия, уже как митрополия, появляется в конце X века (нотия № 10), пока ещё в схолиях. В следующей нотиции, датируемой 1032-1039 годами, она оказывается на 61-м месте после возникнувшей в конце X века Русской митрополии.

[https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%00%D0%B0%D1%8F_%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8%D1%8F_\(%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%00%D0%B0%D1%8F_%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8%D1%8F_(%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F))

ალანიის ეპარქიას არ გააჩნდა საეპისკოპოსოები და, ჩანს, ეს მხოლოდ მაღალი ტიტულია დიდი მნიშვნელობის მოკავშირის ეკლესიისათვის. მე-10 საუკუნის ბოლოს 998 წელს მიეკუთვნება ალანთა მიტროპოლიტ ნიკოლოზის პატრიარქს ისინის ტიპიკონში.

გვერდი ალანიისა და სოტირიოპოლის შესახებ აღნიშნავს: „ჩანაწერი ალანიისა და სოტირიოპოლის კათედრების გაერთიანების შესახებ განეკუთვნება ნიკოლოზ მე-3 გრამატიკოსის (1084-1111) დროს.

ის ასეა ფორმულირებული: „ალანიები გადაეცა სოტერიუპოლს“ Сформулирована она так: «Алании отдан Сотериуполь».

პირველი მიტროპოლიტი და არქიეპისკოპოსი გახდა იოანე მონასტირიოტი. ამასთანავე, სოტერიოპოლის კათედრა არ გაუქმებულა. ის კვლავინდებურად ირიცხებოდა ნოტიციებში, როგორც ავტოკეფალური საარქიეპისკოპოსო და ამ ორმაგ კათედრაზე იერარქი იწოდებოდა, ვითარცა ალანიის მიტროპოლიტი და სოტერიოპოლის არქიეპისკოპოსი, თუმცა დოკუმენტებში ხშირად მეორე დასახელება აკლია“.

ნაცვლად ბიზანტიელთა სურვილის შესრულებისა, აფხაზთა მეფემ ბიჭვინთაში დააარსა ქართული საკათალიკოსო ცენტრი, ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსო.

იქამდე ბიჭვინთის ახლო ტერიტორია ალანიად იწოდებოდა, რაც ასახულია ქართულ წყაროებში. აფხაზეთის ალანია კავკასიის ალანიის ნაწილი იყო. ბიჭვინთა იდგა აფხაზეთის ალანიასთან. აქ, ამ რეგიონში, სურდა კონსტანტინოპოლს დაეარსებინა ალანიის საეპარქიო ცენტრი, ამის უფლება კონსტანტინოპოლს არ მისცა აფხაზთა სამეფომ. (აღმასული წერს, რომ ალანიამ უარყო ქრისტიანობა, მაგრამ, სავარაუდოდ, ის გულისხმობდა, რომ კავკასიის ალანიამ უარყო ბიზანტიური საეკლესიო მმართველობა იმით, რომ გააძევა შორიდან მოსული ბერძენი კლერიკალები). რეალურად ამის შემდეგ, კავკასიის ალანიამ გააგრძელა ქრისტიანული ცხოვრება ოღონდ ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, აფხაზეთის ალანიასთან, ბიჭვინთაში, დაარსებულმა საკათალიკოსო ცენტრმა, თავის სამწყსოში შეიყვანა კავკასიის ალანიაც.

რუსულენოვანი ისტორიკოსები წერენ, რომ ამ დროისათვის გაწყდა ალანების კავშირი ხაზარებთან, რითაც ისარგებლეს ბერძენმა კლერიკალებმა და ისინი უკანვე დაბრუნდნენ ალანიაში. ააშენეს ცნობილი არხიზ-ხელენჯუკის ეკლესიები,

სინამდვილეში ალანურ-ხაზარული კავშირი არ გაწყვეტილა, რადგანაც მათ 945 წელს ერთად ილაშქრეს შორეულ ბარდაში.

რადგანაც კავკასიაში ვერ შეძლო კონსტანტინოპოლმა ალანიის ეპარქიის დაარსება მე-10 საუკუნის დასაწყისში, ის იძულებული გახდა ალანიის ეპარქია დაეარსებინა ყირიმთან ახლოს დონისპირეთის სტეპებში მომთაბარე ალანებისათვის მე-10 ს. ბოლოს. მომთაბარე ალანებს კი არ გააჩნდათ ქალაქი მდღევანეთავრის კათედრისათვის, ამიტომაც კონსტანტინოპოლმა გამოყო ქალაქი სოტერიოპოლი ტრაპეზუნტთან.

ალანიის ეპარქიის ლოკალიზაციისათვის

კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქიის დაარსების ეპოქაში, მე-10 საუკუნესათვის, არსებობდა ორი ალანია, პირობითად. პირველი იყო კავკასიის ალანია, ის მდებარეობდა აფხაზეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთით; მეორე, დონის სტეპების ალანია, მდებარეობდა ჩრდილო კავკასიის სტეპებში, ყირიმის გასწვრივ. პირველი, ანუ კავკასიის ალანია დასახლებული იყო მიწათმოქმედი მკვიდრი მოსახლეობით, რომელსაც მართავდა ალანური ზედა ფენა. აქ იყო სოფლები, დასახლებული პუნქტები, ქალაქები, ეკლესიები და თავდაცვითი ნაგებობები, რომელთა ნაშთები დღემდე მოღწეული.

მეორე, ანუ დონის სტეპების ალანია დასახლებული იყო მომთაბარე, ნომადი, ალანური ტომებით. აქაურ ალანთა ნომადური ცხოვრების გამო აქ არ იყო ქალაქები, რასაც ადასტურებს ალანიის ეპისკოპოსი თეოდორე თავის წერილში. <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-240/Feodor/text.phtml?id=5429>.

1. კონსტანტინოპოლის პატრიარქ ნიკოლოზ მისტიკოსის განზრახვა, რომ კავკასიაში, აფხაზეთის მეზობლად, ალანიის ეპარქია დაეარსებინათ ბერძენ მისიონერებს – ბერ ექვთიმეს (912 წლიდან) და მთავარეპისკოპოს პეტრეს (914-9), ჩაიშალა, რადგანაც არაბული წყაროს ცნობით, ალანთა მეფეებმა კავკასიის ალანიიდან გააძევეს ბერძენი კლერიკალები. ეს აფხაზ მეფეთა მოთხოვნით მოხდა.

2. არაბი ისტორიკოსი ალ-მასუდი იძლევა ცნობას ბერძენ სასულიერო პირთა განდევნის შესახებ 931-932 წლებში: „აბასიდების დროს ალანთა მეფეებმა, რომლებიც იქამდე იყვნენ წარმართები, მიიღეს ქრისტიანული სარწმუნოება, მაგრამ 320 წლის შემდეგ განდგნენ მისგან და განდევნეს ეპისკოპოსები და მღვდლები, რომელნიც მათთან რუმის მეფეებმა გააგზავნეს“.

3. ამჟამინდელი შეხედულება, თითქოსდა ისინი (ბერძენი სასულიერო) იქ, კავკასიის ალანიაში, უკან დაბრუნდნენ, უსაფუძვლოა, რადგანაც კავკასიის ალანია შეყვანილ იქნა აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში, რასაც, როგორც ითქვა, ამჟამადაც თვალნათლივ მეტყველებენ აფხაზური ეკლესიების ასლები – ზელენჯუკი, სენტი და შოანა. აფხაზური ეკლესიების არქიტექტურა, მათ შორის არხიზ-ზელენჯუკ-სენტ-შოანისა, ტრადიციულია ქართული საეკლესიო არქიტექტურისათვის და არატრადიციული ბიზანტიურისათვის.

4. ნიკოლოზ მისტიკოსის ადრესატები, აფხაზთა მეფეები კონსტანტინე III, გიორგი II (და მათი შთამომავლები) ქართული საეპისკოპოსოებისა და ეკლესიამონასტრების მესაძირკველნი იყვნენ მთელ აფხაზთა სამეფოში, კუმურდოდან აღნიშნულ ზელენჯუკამდე. არხიზ-ზელენჯუკის ეკლესიები მათი სამეფოს უშუალო საზღვარზე იდგა, აფხაზეთის საკათალიკოსოს სატახტო ცენტრიდან – ბიჭვინთიდან – სულ რამდენიმე ათეულ კილომეტრში. ამიტომ კონსტანტინოპოლის პატრიარქის თხოვნა ფაქტიურად, აფხაზთა სამეფოს ერთ-ერთ ოლქში (კავკასიის ალანიაში) ალანიის ეპარქიის დაარსების შესახებ, არ შესრულდა. ეს ვერ შეძლო კონსტანტინოპოლმა. აფხაზთა მეფეებს სურდათ კავკასიის ალანიაში თავისი საკათალიკოსოს იურისდიქცია განეხორციელებინათ და არა კონსტანტინოპოლისა, რადგანაც ეს ოლქი ზედ საზღვარზე იდგა, თუმცა კი მოთხოვნილი პატრიარქი კონსტანტინოპოლისა აფხაზ მეფეთა მიერ დიდად პატივცემული იყო.

5. იმის გამო, რომ ალანიის კათედრა ვერ დაარსდა კავკასიის მთებში, კონსტანტინოპოლმა გადაწყვიტა ალანი ხალხისათვის სხვა მახლობელ ტერიტორიაზე ჩამოეყალიბებინა ეპარქია. დაარსებულ იქნა ალანიის ეპარქია დონისპირეთის სტეპებში მომთაბარე ალანებისათვის (ბოსფორის, ხერსონესისა

და ყირიმის სხვა ქრისტიანული ცენტრების ახლო რეგიონში).

6. სტეპების, ანუ დონისპირეთის ალანიას არ გააჩნდა ცენტრი, ანუ ქალაქი საეპისკოპოსო კათედრისათვის, რადგანაც აქაურ მომთაბარე ალანებს არ გააჩნდათ ქალაქები. ამის გათვალისწინებით დონისპირეთის ალანიის მიტროპოლიტს საკათედრო ცენტრად მიუჩინეს სოტირიოპოლისი (სოტირიუპოლი, სოტირიოპოლი, სოტიროპოლი, სოტერიოპოლი), ბიზანტიურ ლაზიკაში. 1347 წ. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს აქტში ნათქვამია: ძველთაგანვე განისაზღვრა, რომ სოტირიუპოლი იყოს ალანიის მღვდელმთავრის მუდმივი კათედრა, რადგანაც ამ მიტროპოლიას არა აქვს საკუთარი სამღვდელმთავრო კათედრა მისი ხალხის მწყემსური ცხოვრების გამო (მომთაბარეობის გამო) (Древние акты Константинопольского патриархата, относящиеся к Новороссийскому краю. ЗООИД, т. VI. Одесса, 1867. с. 447) (в акте Константинопольской патриархии от 1347 г. указана: Сотириупольская «определена состоять на всегда кафедрой Аланского архиерея, так как митрополия сия не имеет собственной архиерейской кафедры по той причине, что народ ее пастушеский» (Древние акты Константинопольского патриархата, относящиеся к Новороссийскому краю. ЗООИД, т. VI. Одесса, 1867. с. 447)

7. შესაბამისად, ბიზანტიურ საეკლესიო წყაროებში, კერძოდ, მე-10 ნოტიციაში, ალანიად იწოდება არა კავკასიის, არამედ სტეპების, ანუ დონისპირეთის ალანია, ყირიმ-ზიხიას მახლობლად.

8. დონისპირეთის სტეპებში მდებარე ალანიის სამიტროპოლიტოს კონსტანტინოპოლის კათედრათა შორის 61-ე ადგილი ეჭირა. მას არ გააჩნდა თავისი საეპისკოპოსო კათედრები. თუმცა მას მიაწერენ ზიხიის ეპარქიას, რომელსაც კათედრები გააჩნდა იმავე რეგიონში – ბოსფორში, ხერსონესსა და ყირიმის სხვა პუნქტებში.

9. ბიზანტიური ალანიის ეპისკოპოსო იმის გამო, რომ დონისპირეთის (ტანაისის სტეპების) იერარქი იყო, თავის იურისდიქციას ავრცელებდა აზოვსა და ტანაისში, ასევე ოქროს ურდოს მხარეს, სარაიში, წყაროთა ცნობით (В 1347 г. аланский митрополит исполнял свои функции среди православных жителей Танаиса (Азова) и Сарая). „История народов Северного Кавказа с древнейших времен до конца XVIIIв. - М.: Наука, 1988).

10. თეოდორე წერს, რომ ალანიის სამწყვსოს ქვეყანა უწყლო ადგილებში მდებარეობდა „в местах безводных“. ეს ალანია უწყლო ადგილებია, ანუ სტეპებია და არა წყაროს წყლით გაჯერებული კავკასია. ასე, რომ თეოდორე იყო არა კავკასიის ალანიის, არამედ „სკვითის“ ალანიის ეპისკოპოსი. ის სკვითიას უწოდებს დონისპირეთის სტეპებს.

11. ოფიციალურ გამოკვლევებში წერენ, რომ ალანიის ეს ეპისკოპოსი თეოდორე თითქოსდა ზელენჯუკის ზემო ეკლესიაში, თავის საკათედრო ტაძარში, ჩაბრძანდა, რაც არასწორია. მისი წერილიდან გამომდინარე შეუძლებელია თეოდორეს ეხილა ზელენჯუკის ტაძრების დიდებულება, სიდიადე სენტის თუ შოანას ტაძრებისა. მისი მრევლის შესახებ თქვა, რომ ისინი მხოლოდ სახელით არიან ქრისტიანები – Аланы христиане только по имени. ის ალანებს მიიხნევადა ხელმეორედ მოსაქცევე ხალხად და ამბობდა – Какой Павел вторично родит их (მეორე პავლე უნდა მათ მეორედ მოქცევასო). ამასთან დაკავშირებით ისმის კითხვა: ნუთუ ხელახლა მოსაქცევი იყო არხიზ-ზელენჯუკ-შოანა-სენტის ტაძრების მქონე ხალხი? ანდა როგორ ააშენებდა ეს ხალხი ასეთ დიდებულ ტაძრებს, მაშინ, როცა თვით თეოდორეს სიტყვით, მათ ღამის გასათევად საკუთარი სახლების აგებაც კი არ შეეძლოთ?

12. რუსი მეცნიერების აზრით, ალანიის ეპარქიის კათედრა X-XI საუკუნეებში მდებარეობდა მდ. ზელენჯუკის

ხეობაში. ეს არასწორი, უსაფუძვლო მტკიცებაა.

13. ასევე უსაფუძვლოა მტკიცება იმისა, რომ ალანიის ეპარქიის კათედრა ზელენჯუკიდან შემდეგ (1084-1105) გადატანილ იქნა ტრაპეზუნტთან ახლოს ქ. სოტირიოპოლში, რომლის არქიეპისკოპოსი „ალანიის მიტროპოლიტის“ ტიტულს ატარებდა. ალანიის მიტროპოლიტის ხარისხს ატარებდა არა კავკასიის, არამედ სტეპების, ანუ დონისპირეთის ალანიის ეპისკოპოსი. ამიტომ ზელენჯუკი არასოდეს ყოფილა ალანთა მიტროპოლიტის კათედრა, შესაბამისად, არასოდეს გადაუტანიათ ალანიის მღვდელმთავრის კათედრა ზელენჯუკიდან სოტირიოპოლში. ლაზიკაში მდებარე სოტირიოპოლის ალანიის მღვდელმთავარი მწყსიდა თავის ალანიის ეპარქიას დონისპირეთის სტეპებში, ყირიმთან ახლოს და არა კავკასიაში.

14. საქართველოს სამეფოს ძლიერების წლებში, მის შემდეგ, რაც საქართველოს მთავრობამ ჩამოაყალიბა ტრაპეზუნტის იმპერია, 1204-1261 წლები-სათვის ალანიის მიტროპოლიტს ადგენდნენ კომენტა იმპერიის დედაქალაქის, ტრაპეზუნტის იერარქები. ამის გამო დონისპირეთის სტეპების ალანიის ეპარქიაში ეპისკოპოსი იგზავნებოდა ტრაპეზუნტიდან, ანუ ლაზიკიდან. ტრაპეზუნტი „მეგრეთა სოფელში“, ანუ ლაზიკის ქვეყანაში მდებარეობდა. ამიტომ აქედან, ანუ ლაზიკიდან ალანიაში ჩასულ ეპისკოპოსს „ლაზიკელს“ უწოდებდნენ. მას იხსენიებს ალანიის ეპისკოპოსი თეოდორე თავის წერილში.

15. ამავე დროს, როგორც ითქვა, ლათინთა იძულების გამო კონსტანტინოპოლის პატრიარქი გადასული იყო ნიკეაში. როგორც ჩანს, კონსტანტინოპოლის ნიკეელი პატრიარქი ალანიაში აგზავნიდა ასევე თავის „ალანიის ეპისკოპოსს“. შესაბამისად, ალანიაში ორი „კანონიერი“ ეპისკოპოსი იგზავნებოდა ნიკეადან და ტრაპეზუნტიდან (ანდა სოტირიოპოლიდან), რაც მათ შორის დავის მიზეზი ხდებოდა. ამას აჩვენებს

ალანიის მიტროპოლიტ თეოდორეს წერილის ანალიზი.

16. არაფერი მტკიცდება მე-12 საუკუნის ავტორის ნიკიფორე ვასილაკის სახოტბო პოემით, რომ მის დროს ალანები უკვე იყვნენ მოშურნე ქრისტიანები.

17. По свидетельству автора XII в. Никифора Василяки, в его время аланы уже были ревностными христианами: что может заслуживать большего восхищения, величие её [аланская царица Ирина] народа или знатность её происхождения? Её народ аланы; мать [Адриана] их царица; и как подобает аланам, древнего богатства. Там, у подножья высокого Кавказа, пасутся стада многих племён этого великого народа, который я бы назвал паствой Христовой, цветом скифов и первым плодом Кавказа. Они самый воинственный народ среди кавказцев; если ты согласишься на их множество, то найдешь отвагу, которой нет нигде более; если ты заметишь их доблесть в бою, то ни во что не поставишь мириад врагов. И боиные народы выделяются множеством своих сил, а другие - храбростью и воинским умением, но этот победил их всех и служит только Христу. Ибо они были пленены Его всесвятими словами и ныне славятся среди нас соблюдением обрядов и своим христианством, и рады называться слугами Христа, друзьями и союзниками христиан.

18. ნიკიფორე ვასილაკის ეს სახოტბო ლექსი-ოდა ტრადიციული სქემით აღიღებს ტახტზე ასულ ბიზანტიის ალანი წარმოშობის დედოფალს. ესაა მხოლოდ სახოტბო შესხმა და არ ასახავს რეალობას.

19. უფრო მოგვიანებით, 1253 წ., გილომ რუბრუკმა იგივე დაამოწმა, რომ „ალანები, ანუ ასები“ აღიარებენ ქრისტიანობას და კვლავ ებრძვიან თათრებს.

20. დაახლოებით მე-15 საუკუნის შუაში ვენეციელმა იოსაფატ ბარაბომ, რომელიც რამდენიმე წელი ცხოვრობდა ტანა-ტანაისში, აღნიშნა, რომ ქრისტიანი ალანები განდევნეს და ამოხოცეს თათრებმა (ალანიის ეპარქია ტანაისთან

(დონთან) მდებარეობდა, სადაც აღნიშნული ქრისტიანი ალანები შეადგენდნენ ალანიის ეპარქიის მრევლს. ისინი იოსაფატ ბარაბოს ცნობით, მიუღებელი იყვნენ დამპყრობლისათვის, ეს ფაქტი ასახავს თვითმხილველის მიერ ასახულ რეალობას. აქაური (ტანაისის ანუ დონისპირეთის სტეპების) ქრისტიანი ალანები, მრევლი ალანიის ეპარქიისა ამოუხოცავთ ანდა განუდევნიათ თათარ-მონღოლებს.

კავკასიის ალანია აქედან ძალზე იყო დაშორებული, თანაც კავკასიის ალანია შედიოდა საქართველოს სახელმწიფოს შემადგენლობაში, რომელთანაც მონღოლებმა ზავი დადეს. დასავლეთ საქართველოში მონღოლთა საჯარისო ნაწილები არ შესულა, ამიტომაც გადაურჩა დანგრევას არსიზ-ხელენჯუკის, შოანა (შუანას) სენტისა და სხვა ეკლესიები კავკასიის ალანიასა და მის მომიჯნავე მხარეებში.

21. მართალია, ალანიის ეპარქია ტანაისთან მდებარეობდა, მაგრამ მისი ხალხის ნომადური ცხოვრების გამო, როგორც მრავალჯერ აღინიშნა, ამ ეპარქიის სამღვდელმთავრო კათედრა, მისგან შორს, სოტირიოპოლ-ტრაპეზუნტში მდებარეობდა. 1386-1461 წლებში ალანიის ამ სამიტროპოლიტო კათედრამ გადაინაცვლა სევასტიაში ამ რეგიონში თურქების მოძალების გამო.

საყურადღებო ფაქტია, რომ ალანიის ეპარქიით ამ დროს დაინტერესდა საქართველოს სახელმწიფო, რადგანაც ბიზანტიის იმპერია თავის არსებობას ასრულებდა, ხოლო საქართველოს სახელმწიფო უკვე აკონტროლებდა სოტირიოპოლის ოლქს.

22. ამასთანავე, საქართველოს ეკლესიას თავისი მოსაზრება გააჩნდა ალანიის სამიტროპოლიტოს მიმართ. ქალაქი სოტირიოპოლი თამარ მეფის დროს საქართველოს სახელმწიფო მართვის სფეროში შევიდა. კონსტანტინოპოლმა აქედან თავისი „ალანიის მიტროპოლიტის“ კათედრა სხვა ქალაქებში გადაიტანა (ტრაპეზუნტი, სევასტია). ამის

საპასუხოდ, საქართველოს სახელმწიფომ გადაწყვიტა არ გაეუქმებინა არამედ შეენარჩუნებინა ალანიის სოტირიოპოლის კათედრა. ესაა ძალზე მნიშვნელოვანი ფაქტი, რომელსაც ნაკლები ყურადღება ექცევა.

23. ამ დროს საქართველოს ეკლესიამ, რომლის იურისდიქციაშიც, ამ პოლიტიკური ცვლილების შესაბამისად, შევიდა სოტირიოპოლი, როგორც ითქვა, არ მოშალა ამ ქალაქისათვის ტრადიციული „ალანიის მიტროპოლიტის“ კათედრა და ის (სოტირიოპოლის კათედრა) შეიყვანა საქართველოს ეკლესიის აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში. აქ ჩამოაყალიბდა ქართული იურისდიქციის შესაბამისი „ალანიის სამიტროპოლიტო“.

24. აფხაზეთის კათალიკოსები ამის შემდეგ აკურთხებდნენ ალანიის მიტროპოლიტებს, მოღწეულია საბუთები, სადაც ნახსენებია, რომ ალანიის მიტროპოლიტები ხელდასხმას იღებდნენ აფხაზეთის კათალიკოსების მიერ.

25. საქართველოს სახელმწიფოს დაშლის კვალდაკვალ ქალაქი სოტირიოპოლი ჯერ სამცხის, შემდეგ კი გურიის სამთავროებში აღმოჩნდა. შემდეგში, როდესაც ოსმალებმა აიღეს ეს ქალაქი, სოტირიოპოლის ალანიის ქართველი მიტროპოლიტის კათედრა გადატანილი იქნა ბათუმთან ახლოს, ამჟამინდელ აჭარაში. სიტყვა სოტირიოპოლის სახეცვლის შესაბამისად, მის მღვდელმთავარს სატრაპელას მიტროპოლიტი ეწოდებოდა, ის იყო ალანიის მიტროპოლიტი. შესაბამისად, არსებობდა ორი, პარალელური, ალანიის სამიტროპოლიტო, ერთი ქართულ, მეორე კი კონსტანტინოპოლური იურისდიქციაში, რუსული შესაბამისი კვლევები იცნობენ მხოლოდ „ალანიის ეპარქიის“ ბერძნულ იურისდიქციას და არ იცნობენ ქართულს.

26. „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“-ს ცნობით, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქია არსებობდა X საუკუნიდან XVI საუკუნის ბოლომდე ჩრდილო კავკასიაში „ალანიის

ქვეყნის“ საზღვრებში, მაგრამ ამ დროისათვის, მე-14, მე-16 საუკუნეებში, არსებობდა „ალანიის ქვეყნა“?

მომთაბარე – ნომადი ქრისტიანი ალანები მონღოლებმა გაანადგურეს. მაგრამ პარალელურად, ამ დროისათვის ყალიბდებოდა ე.წ. „ოსების ქვეყანა“ სულ სხვა რეგიონში – დვალეთში და ბასიანში. იქამდე, ანუ თემურ ლენგის შემოსევამდე, დვალეთს ოსებთან არასოდეს ჰქონია კავშირი. დვალეები სულ სხვა ხალხი იყო და ოსები სულ სხვა. თემურ ლენგის შემოსევებამდე დვალეთი საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა და ასევე დარჩა დვალეების ოსებში ასიმილაციის შემდეგაც, დვალეთი კვლავ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში დარჩა, არასოდეს დვალეთი არ ყოფილა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში.

ისტორიულად, დვალეები ქართულენოვანი ეკლესია-მონასტრების მრევლი და მაზიარებლები იყვნენ. ისტორიულად, მისგან შორს, სულ სხვა ტანაისის ოლქში მდებარეობდა კონსტანტინოპოლის ალანიის ეპარქია, ხოლო ოსეთი-დვალეთი მუდამ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში იყო. მათი ერთმანეთში არევა და გაიგივება დიდი შეცდომაა.

27. ზემოთ აღნიშნულის გაუთვალისწინებლობის გამო „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“, შეცდომით, ალანურად მიიჩნევს ჩრდილო ოსეთსა და ინგუშეთში მდებარე ქართული კულტურის ზოგიერთ ძეგლსა და ქართულ საეკლესიო არქიტექტურასაც კი.

28. ამ შეცდომის გამო „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“ მიერ ქართული მატერიალური კულტურის ძეგლების ნაწილი მიჩნეულია „ალანურად“, რომელნიც თითქოსდა ქმნიან ე.წ. „ალანური ცენტრალური და აღმოსავლური ძეგლების ჯგუფს“, მასში შეიყვანეს ტყობა-იერდის ეკლესიაც კი.

29. ე.წ. ცენტრალურ-აღმოსავლური „ალანური ძეგლები“ სინამდვილეში არის ქართული (მაგ. ტყობა იერდი), რომელიც „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“-მ

მიაკუთვნა ალანურს, მიუხედავად იმისა, რომ ამ ცნობილ ეკლესიას ჰქონდა არა ბერძნული, არამედ ქართული წარწერები.

30. კავკასიის ალანიის უმთავრესი (ძირითადი) ნაწილი ტერიტორია მდ. ზელენჯუკის ჩათვლით სვანებით იყო დასახლებული და ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა.

31. აქაურ ნაეკლესიარებს ადგილობრივი მოსახლეობა „შოანსკიე ცერკვი“-ს (სვანურ ეკლესიებს) უწოდებს. მიუხედავად ამისა, ამჟამად მათ სრულიად არამართებულად ალანურად განიხილავენ და ალანიის სამიტროპოლიტოს იურისდიქციაში ათავსებენ.

32. ალანიის მიტროპოლიასთან დაკავშირებით „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიაში“ გამოთქმული უმართებულო მოსაზრებაა, თითქოსდა მას გააჩნდა თავისი იურისდიქციის საზღვრები და სამღვდელმთავრო კათედრა არხიზ-ზელენჯუკში, უფრო მეტიც, სრულიად უმართებულოდ მიიჩნევა, რომ თითქოსდა თანამედროვე ყაზბეგის რაიონი და, საერთოდ, ისტორიული დვალეთი ალანიის სამიტროპოლიტოს იურისდიქციაში შედიოდა. სინამდვილეში, როგორც აღინიშნა, ალანიის სამიტროპოლიტო, სხვა ოლქში, ჩრდილო კავკასიის სტეპებში მდებარეობდა, ესაა ტანაის-დონისპირეთში მდებარე ვრცელი რეგიონი, ნომადი ალანების არეალი, პირობითი საეკლესიო ოლქი, რომელსაც არ გააჩნდა თავისი ფიქსირებული იურისდიქციის საზღვრები.

33. მომთაბარე, ნომადური ცხოვრების მქონე ალანთა ტომებს მუდმივი საცხოვრებელი არ გააჩნდათ. როგორც ცნობილია, იურისდიქციის საეკლესიო საზღვრები ძირითადად ემთხვეოდა სახელმწიფო ადმინისტრაციულს. აქედან გამომდინარე, იმისათვის, რომ სტეპების, ანუ ტანაის-დონისპირეთის ალანიის სამიტროპოლიტო ოლქს ჰქონდა თავისი იურისდიქციის საზღვრები, ის რაიმე სახელმწიფოებრივ ერთეულში უნდა ყოფილიყო მოქცეული. ამ მხრივ მომთაბარე ალანთა მდგომარეობა სულ სხვაგვარი იყო. პ. ინგოროყვას მიერ

გამოყენებულ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს დოკუმენტში ნათქვამია: „ალანის მიტროპოლიას სრულიად არა აქვს საკუთარი სამღვდელმთავრო კათედრა, რადგანაც აქაური ხალხი მომთაბარეობას, ნომადურ ცხოვრებას ეწევა“ (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, გვ. 259).

34. ოსმალთა მიერ ტრაპეზუნტის იმპერიის დამსობამ აიძულა ბოლო სოტირიოპოლის ალანის ქართველი (ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში შემავალი სოტირიოპოლის ალანის) მიტროპოლიტი გურიაში გადმოეტანა თავისი კათედრა. ალანის შესაბამის მიტროპოლიტებს გელათში მჯდომი აფხაზთა კათალიკოსები სვამდნენ თავიანთ კათედრებზე. ეს იყო კანონზომიერი აქტი, რადგანაც აფხაზთა საკათალიკოსოს სამწესოში, როგორც ითქვა კანონიკურად ვრცელი ტერიტორია შედიოდა კაფადან ვიდრე ტრაპეზუნტის ოლქამდე. ერთი სიტყვით, ალანის სამიტროპოლიტოს სამართალმემკვიდრე საქართველოს საპატრიარქოა და არა რუსეთის ეკლესია, როგორც მიიჩნევენ „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“.

35. ალანის სამიტროპოლიტო, როგორც გამოიკვლია პ. ინგოროყვამ, XIII-XVI სს-ში ოსმალების გაბატონებამდე შედიოდა საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციაში. კერძოდ, მას შემდეგ, რაც ქ. სოტირიოპოლის მხარე დაუკავშირდა საქართველოს სამეფოს მესხეთის სამთავროს მე-13 საუკუნიდან, ეკლესიურადაც ის შევიდა საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში და შეადგინა ქართული საეკლესიო ოლქი – ოფის, ანუ ლაზიის მიტროპოლიტის მეთაურობით. მისი კათედრა სოტირიოპოლიდან XVI ს-ში გურიაში გადმოიტანეს და მას სატრაპელას უწოდებდნენ.

36. ქართული იურისდიქციის ქვეშ მყოფ ლაზეთის მიტროპოლიტს ალანის მიტროპოლიტის ტიტულიც ჰქონდა. მაგალითად, აფხაზთა კათალიკოსის მიერ 1646 წ. ნაკურთხ ლაზიის მიტროპოლიტს გერმანეს (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, იქვე, გვ. 263).

ალანის ეპისკოპოს თეოდორეს წერილი კონსტანტინოპოლის პატრიარქს

მოდწეულია ალანთა ეპისკოპოს თეოდორეს წერილი კონსტანტინოპოლის პატრიარქისადმი. (Епископа Феодора «Аланское послание», რუსულად თარგმნა Юлиан Кулаковский-მ).

(<http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-240/Feodor/text.phtml?id=5429>)

მიიჩნევა, რომ ესაა გერმანე მეორე, რომელიც საპატრიარქო ტახტს იჭერდა 1222-1240 წლებში, ამიტომაც ეპისკოპოსი თეოდორე მე-13 საუკუნის პირველი ნახევრის მოღვაწეა.

მიიჩნევენ, რომ წერილი დაწერილია კავკასიის მთებში (Оно написано в глуши Кавказских гор), თუმცა წერილი ამის თქმის საშუალებას არ იძლევა. პირიქით, წერილიდან ჩანს, რომ ის დაწერილია უწყლო სტეპში – „სკვითის ცენტრში“, ყირიმიდან 60 დღის გზაზე. თეოდორე თვითონ წერს ამის შესახებ: „ჩვენ გავემგზავრეთ სკვითაში, ის წერდა პატრიარქს: мы направились в середину Скифии на 60 дней пути, миси საბოლოო პუნქტი იყო ხერსონისა და ბოსფორის გასწვრივ მდებარე ჩრდილო კავკასიის დაბლობის უწყლო რეგიონი, როგორც თეოდორე მიუთითებს ამის შესახებ в местах безводных. წერილი დაწერილია უწყლო ადგილებში, ანუ სტეპებში და არა წყლებით გაჯერებულ კავკასიის მთების რეგიონში.

ამავე ეპოქის სხვა მოგზაურთა ჩანაწერებიდან ჩანს, რომ მონღოლების შემოსევამდე ქრისტიანი ტომებით დასახლებული იყო ძალზე ვრცელი ტერიტორია, მოქცეული დონსა და ვოლგას შორის. ეს იყო ძალზე დიდი სამწესო, რომელსაც კავშირი ჰქონდა ყირიმთან, ზოგადად ამ ტერიტორიას კონსტანტინოპოლი ალანის უწოდებდა. ქრისტიანთა სიჭარბის გამო აქ საჭირო იყო ასეულობით სასულიერო პირი, სამღვდე-

ლოების სიმრავლე. მართლაც, თეოდორე თავის წერილში ახსენებს, რომ მის წინამორბედ „ეპისკოპოსს“ აქ, ამ ალანიაში, ასეულამდე მღვდელი უკურთხებია (მათ შორის, მრავალს თვითონ თეოდორემ გაუგრძელა მღვდელმოქმედების უფლება). აღნიშნულთა გარდა, მათი წინამორბედი ეპისკოპოსების ნაკურთხი სხვა სამღვდელოებაც იქნეოდა ალანიაში.

ასე, რომ თეოდორეს წერილში არ იგულისხმება ჩრდილო კავკასიის მთების შედარებით მცირე რეგიონი (კავკასიის ალანია), სადაც 100-ზე მეტი მღვდლის კურთხევა ერთი ეპისკოპოსის მიერ შეზღუდულ დროში ნაკლებდამაჯერებელია, რადგანაც ის შედარებით პატარა სამწყსოა. თეოდორეს მიერ აღწერილი სამწყსო კი ვრცელადაა განფენილი. ის 60 დღის სავალზეა და მას ასეულობით სასულიერო პირი ესაჭიროება. ჩრდილო კავკასიის ხევები ასეთ რაოდენობის სამღვდელოებას არ საჭიროებს (60 დღის გზა გულისხმობდა ვრცელ ტერიტორიას, მაგალითად, აღსანიშნავია, რომ საქართველოს გადაკვეთა შავი ზღვიდან აღმოსავლეთის უკიდურეს საზღვრამდე, ზოგიერთი ცნობით, 20 დღეში შეიძლებოდა, შესაბამისად, 60 დღის გზა უფრო ვრცელ ტერიტორიას გულისხმობდა, ასეთია დონის უწყლო სტეპები ვოლგის მიმართულებით).

თეოდორემ პატრიარქს მიწერა, რომ მისმა წინამორბედმა ლაზმა ეპისკოპოსმა სულ მცირე ხნის („რამდენიმე დღის“) განმავლობაში ჭიანჭველების ბუდესავით მრავალი სასულიერო პირი წარმოადგინა.

თეოდორე წერს: Он в малое число дней открыл нам целый муравейник иереев. თეოდორეს ალანიაში წარმოუდგა სამღვდელთა სიმრავლე.

როგორც ითქვა, კონსტანტინოპოლის პატრიარქი გერმანე საპატრიარქო ტახტს იჭერდა 1222-1240 წლებში. 1204-1261 წლებში ალანიის მიტროპოლიტს ადგენდნენ კომნენტა იმპერიის დედაქალაქის, ტრაპეზუნტის, იერარქები. 1386-1461 წლებში ალანიის მიტროპოლიამ ტრაპეზუნ-

ტიდან გადაინაცვლა სევასტიაში. როგორც ჩანს, პატრიარქ გერმანეს გადაუწყვეტია ტრაპეზუნტის იერარქს არ დაქვემდებარებოდა ალანიის ეპისკოპოსი, არამედ ძველებურად, უშუალოდ მისი დაქვემდებარების ქვეშ ყოფილიყო, როგორც ეს იყო ტრაპეზუნტის იმპერიის დაარსებამდე. ამიტომაც მას ნიკეადან ალანიაში გაუგზავნია ეპისკოპოსი თეოდორე, ანუ ალანია ორი იურისდიქციის სადავო სამწყსოდ გადაიქცა.

აღსანიშნავია, რომ ტრაპეზუნტი ალანიას მიათვლიდა ყირიმს, სკვითიად წოდებულ აზოვისპირეთს და ასევე დონ-ვოლგის შუამდინარეთს, ჩრდილო კავკასიის დაბლობს. ამ რეგიონებში ჯგუფებად მომთაბარებოდნენ ქრისტიანი ალანები, რომელთაც, პოლიტიკური ვითარების შეცვლამდე, ეპისკოპოსს ლაზიკიდან უგზავნიდნენ, სადაც საეპისკოპოსო კათედრა მდებარეობდა

იმუამად კონსტანტინოპოლის გავლენა ყირიმშიც დამცრობილი იყო. ამიტომაც თეოდორე შეეცადა მის განმტკიცებას და ხერსონეს-ყირიმის თავის ხელში აღებას, მაგრამ მას აქ ძლიერი ადგილობრივი ეპისკოპოსი დახვდა, რომელმაც თეოდორე საეკლესიო სასამართლოს მეშვეობით გააძევა თავისი ეპარქიიდან. იქედან გაძევებული თეოდორე არც ბოსფორში მიიღეს. საბოლოოდ, როგორც თვითონ წერს, წავიდა სკვითიაში – თავის ალანიის სამრევლოში. აქ მას გაუმართლა – ძველი, ლაზიკელი ეპისკოპოსი ადგილზე არ დახვდა (ის ლაზიკაში იყო დაბრუნებული). ამით თეოდორემ ისარგებლა. მან ალანიის ძველი მღვდლების ნაწილი ხელახლა აკურთხა, მაგრამ ის არც იქაურ მრევლსა და არც სამღვდელოებას უყვარდა. თავის მხრივ, თვითონაც ლანძღავს ორივე მხარეს.

თეოდორეს ჩასვლამდე ალანიაში მყოფ ლაზ ეპისკოპოსს დიდი გავლენა ჰქონდა, რის გამოც წუხს თეოდორე: „словно никогда и не видали пастыря, и гласа его не слышали. Что же? Разве не от вчера или третьего дня был тот прекрасный пастырь?

Разве не знали они о нестроении им епископства? Большинству это было хорошо известно, но они должны были хранить тайну; если не все, то священники, получавшие от него рукоположение“. ლაზმა ეპისკოპოსმა მრავალი აკურთხა, თეოდორე კი ლანძღავს ადგილობრივ მღვდლებს, რომელთაც ხელდასხმა მიიღეს.

თეოდორემდე კი ალანიაში სხვა სამი ეპისკოპოსი იყო ჩასული. თეოდორე მეოთხე იყო. между ними есть люди, пережившие смену трех епископов и теперь видят меня четвертого. თეოდორემდე ნაკურთხ მღვდლებს მიაჩნდათ, რომ მათი კურთხევა სრულყოფილი იყო. им показалось достаточным (принятое ими рукоположение). თეოდორემ ხელმეორედ აკურთხა ისინი, ვინც მოეწონა სამღვდლო პიროვნებად.

Я рукоположил не всех, но тех, чья жизнь не слишком противна была сану, и, снисходя к их неведению, простили более важное и совершенное. Если это сделано не достойно, то простите и исправьте, ибо я исповедал себя в числе ваших учеников. არ იცის, ეს პატრიარქს მოეწონება თუ არა. საბოლოო ჯამში, თეოდორე ალანიაში მიიღეს დიდი ეჭვითა და ამრეხით, მაშინ, როცა წინა ლაზიკელი ეპისკოპოსი უფრო აღიარებული ყოფილა ალანიაში. ამის გამო ის ალანებს ლანძღავს. მათ მხოლოდ სახით ქრისტიანებს უწოდებს Аланы были христианами только по имени».

აქედან, ალანიის ეპარქიისათვის, ჩანს, ჭიდილი ორი იურისდიქციისა.

წერილიდან ჩანს, რომ ალანების სამწყსო თვით ყირიმშიც არსებობდა. პირველად მათ შეხვდა თეოდორე ხერსონიდან გაძევების შემდეგ. ეს იყო მისი ეპარქიის ნაწილი (Епископ Феодор бежал к Аланам, проживавшим по близости от Херсона). ის იყო მათი ეპისკოპოსი (Епископ Херсонский увидел в этом нарушение своих прав и привлек епископа Феодора на суд, где, однако дело ограничилось лишь оскорблениями).

თეოდორემ დატოვა ხერსონის ოლქი და გემით გაემგზავრა აღმოსავლეთით და

მიადწია ბოსფორს. Среди зимы епископ Феодор отправился со своими спутниками далее на восток морским путем и с большими затруднениями достиг Боспора). ალანიის ეპარქიას არ გააჩნდა განსაზღვრული საზღვრები. ამიტომ თეოდორე ყირიმის ალანთა შიგნით შეღწევას ცდილობდა ბოსფორის მხარეს, მაგრამ ქალაქში შესვლა აუკრძალეს, და ის თავის სამწყსოს შეუერთდა (Но здесь странникам не было дано разрешения высадиться на берег. Несмотря на усиленные просьбы горожан, властитель Боспора не согласился дозволить отцу епископа Феодора соединиться со своей паствой). აქედან თეოდორე კვლავ აღმოსავლეთით გაემგზავრა, ოღონდ არა კავკასიის მხარეს, როგორც მიიჩნევა, არამედ, როგორც თვითონ წერს, უწყლო ქვეყანა – სკვითიაში, „სკვითიის გულში“. მის მგზავრობას 60 დღე დასჭირდა, ანუ ის ჩავიდა დონის სტეპების მხარეს და გაემგზავრა სტეპებში, სადაც მომთაბარებოდნენ ალანები, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული (он сам после 60-дневного путешествия, сопровождавшегося различными затруднениями, достиг пределов своей паствы). ეს სამწყსო მდებარეობდა დონის აღმოსავლეთით, ვრცელი სტეპების მხარეში. აქ მან, როგორც ითქვა, აღმოაჩინა, რომ ლაზეთიდან ალანიაში ჩასულ, მისი სიტყვით, „თვითმარქვია“ ეპისკოპოსს უკვე ნაკურთხი ჰყავდა მრავალი მღვდელი (всюду поставил священников), ალანიის ეპისკოპოსად მას მხოლოდ თავისი თავი მიაჩნია. ამიტომაც აკნინებს და ცილს წამებს ლაზების ეპისკოპოსს, მას თვითმარქვიას უწოდებს (ლაზთა ქვეყნის ეპისკოპოსმა, რომელიც შედიოდა ტრაპეზუნტის ანდა ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, დამოძღვრა ჩრდილო კავკასიის მომიჯნავე რეგიონი და ყველგან აკურთხა თავისი სამღვდლოება, აღასრულა, თეოდორეს აზრით, ხელდასხმა „არაკანონიკურად“ (Совершение рукоположения сопровождалось всякого рода нарушениями канонических правил).

თუ ეს ლაზი ეპისკოპოსი შედიოდა ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში თეოდორეს დროს, ეს იყო არა

თვითმარქვია, არამედ კანონიერი წარმომადგენელი ქართული ეკლესიისა, იმ ეკლესიისა, რომელმაც აქვე ხელი დაახსა გუთების ეპისკოპოსს მე-8 საუკუნეში. თეოდორე ალანიაში არ მიიღეს, ამიტომაც, როგორც ითქვა, ის ლანძღავს თავის სამწყსოს, ალანებს, რომელთაც მისი ხმა არ ისმინეს, ვერ იცნეს, რადგანაც, ჩვენი აზრით, შეპარული მგელი იყო, სახარების მიხედვით (называя Алан христианами «лишь по имени»).

იმ ფაქტმა, რომ ხერსონსა და ბოსფორის მხარეს თეოდორეს გამოჩენამ დიდი მღელვარება გამოიწვია, ნიშნავს, რომ ამ მხარეებში კონსტანტინოპოლის (ნიკეის) იურისდიქცია იმ დროისათვის დამცრობილი იყო (вызвала волнения в Херсоне во время пребывания там епископа Феодора). ეს მღელვარება თეოდორესთან იყო დაკავშირებული, როგორც ხერსონში, ისე ბოსფორში.

ეკლესიურად ვინ მართავდა ყირიმს ამ დროისათვის? კონსტანტინოპოლი ლათინების ხელში იყო, ხოლო პატრიარქი - ნიკეაში გადასული, ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტი თუ ქართული ეკლესია? ყირიმისათვის ქართული ეკლესიის იურისდიქცია უცხო არ იყო. მე-8 საუკუნეში ყირიმელი, გუთელი ეპისკოპოსი, მცხეთაში აკურთხა საქართველოს პატრიარქმა. ათასი წლის შემდეგაც, მე-17 საუკუნეში, იტალიელი მისიონერი არქანჯელო ლამბერტი მიუთითებდა, რომ ყირიმის ქალაქ კაფადან ვიდრე არზრუმამდე მთელი მიწა-წყალი ქართული ეკლესიებითა და ქართულ-წარწერიანი საეკლესიო ძეგლებით იყო მოფენილი (არქანჯელო ლამბერტი, სამეგრელოს აღწერა, 2003, გვ.6), ანუ ქართული ეკლესიის იურისდიქცია ყირიმამდე აღწევდა. ამასვე მიუთითებს ქართული სამართლის წყაროები, მაგალითად, ყირიმის კაფას იურისდიქციის საზღვრად მიიჩნეეს ბიჭვინთის იადგარი (მე-16 ს). ერთ პერიოდში ალანია ყირიმსაც ერქვა, ალანია კი სოტეროპოლის კათედრას ეკუთვნოდა.

ტრაპეზუნტის იმპერიის არსებობისას ალანიის ეპარქია სადავო იყო

კონსტანტინოპოლსა და ტრაპეზუნტს შორის.

დავა გამწვავებული იყო იმდენად, რომ თეოდორე სიკვდილის შიშითაც კი ტოვებდა ზოგიერთ პუნქტს. А мы тут спаслись бегством. ჩანს, კონსტანტინოპოლი (ნიკეა) ცდილობდა თავის იურისდიქციის აღდგენას ალანიაში. მას ეწინააღმდეგებოდნენ ადგილობრივი ხელისუფლება და ხალხი. ბერძენი ეპისკოპოსი ყირიმიდან გაიქცა იმ იმედით, რომ მას სხვა ალანები, სტეპების მცხოვრებნი, მხარს დაუჭერდნენ, მაგრამ მას აქაც დახვდა ლაზიკის იურისდიქციის ქვეშ მყოფი სამღვდელოება. მათ ხალხი უჭერდა მხარს.

ალანები გაფანტულად ცხოვრობდნენ სარმატია-სკვითიაში ვიდრე ივერებამდე.

ალანთა სამწყსო წარმოადგენდა მომთაბარე, მეჯოგე, მწყემსური ცხოვრებით მცხოვრებ მოსახლეობას. შესაბამისად, ისინი დაყოფილი იყვნენ ჯგუფებად და საქონელს აძოვებდნენ სტეპებში. ამასთანავე, ამ საქონელს თან დაყვებოდნენ დედა-წულით,

შესაბამისად, ალანთა სამწყსო მოიცავდა ვრცელ რეგიონს: ყირიმს, ოლქებს დონის სტეპებიდან ვოლგამდე, არა მთლიანად, არამედ ადგილ-ადგილ, სხვადასხვა ალანებით დასახლებულ სემენტებს, მაგრამ დასახლებები, ანუ სოფელ-ქალაქები არ ჰქონდათ ალანებს, რადგანაც ისინი მომთაბარეები იყვნენ. ამიტომაც წერს: „ეს ტომი გაფანტულია და განფენილია კავკასიის მთებიდან ივერიელებამდე. ამიტომაც ალანებით ავსებულია მთელი სკვითია და სარმატია“.

Племя это рассеяно и простирается от Кавказских гор до Ивериян так, что наполнили почти всю Скифию и Сарматию.

თეოდორე წერს: „მე მსურდა, რომ ალანებს ეცხოვრათ ქრისტეს მოწოდების შესაბამისად, მაგრამ ისინი არიან ფარაჯოგივით, რომელიც გაფანტულია მთებში, უდაბნოებსა და სხვა ადგილებში. ალანებს არც სადგომი აქვთ, არც თავშესაფარი. ამიტომ ბუნებაში დაფანტულ მხეცებს ემგავსებიან“ (Они же

поистине - были стадо, рассеянное по горам, пустыням и пропастям земным, не имеющее ни стойла, ни навеса, выставленное на пожирание (диким) зверям). მისი სიტყვით, ალანებს არა ჰქონდათ თავიანთი სადგომიც კი (არც სოფელი, არც ქალაქი). მიაგავდნენ ფარას, ჯოგს გაფანტულს მთებსა და უდაბნოებში.

რას მიუთითებს თეოდორეს ასეთი შეფასება?

ზელენჯუკის, სენტისა და შოანას დიდებული გუმბათოვანი ეკლესიების, არანაკლები დიდებული ნაქალაქარებისა და ქრისტიანული სამაროვნების მქონეთ ის ვერ უწოდებდა შენობა-ნაგებობებისა და თავშესაფრების უქონელ ხალხს.

ეს ეკლესიები და ქალაქები თეოდორეს ალანიაში არ უხილავს. ასე რომ ყოფილიყო, მათ მოიხსენებდა თავის წერილში და ალანებსაც სხვაგვარად შეაფასებდა, თუმცა მან ალანიის მრავალი მხარე ნახა და ალანთა ქვეყანაში 60 დღე დადიოდა. ალანიაში მისი სწრაფვა ხომ ამ ეკლესიებში წირვის დაყენება უნდა ყოფილიყო? მაგრამ თეოდორე არ იცნობს სენტის, შოანასა და არხიზ-ზელენჯუკის ეკლესიებს იმ მიზეზის გამო, რომ აღნიშნული ეკლესიები საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შემავალ რეგიონში მდებარეობდნენ. ქართულ იურისდიქციაში კი თეოდორეს არაფერი ესაქმებოდა.

თეოდორემ ძალზე უარყოფითად წარმოაჩინა ალანთა ქრისტიანობის სახეიქნებ აჭარბებდა და ის ტენდენციური იყო ალანების მიმართ? არა, ასე არ ყოფილა, რადგანაც საეკლესიო სასამართლოზე მას მსგავსივე შეფასება მოასმენინეს სხვა სასულიერო პირებმა: „წადი შენს უღმერთო და უპატიოსნო ალანებთან, რომლებიც სკვითებზე უარესები არიან“ («Но пропади ты с нечестивыми и безбожными Аланами, которые хуже Скифов!»). ალანები, ამ სასამართლოს განმარტებით, არიან სკვითებზე უფრო მეტად „უღმერთონი და უღირსები“. ასეთი ხალხი გუმბათიან ეკლესიებს ვერ ააგებდა. მათ, თეოდორეს სიტყვით, თავშესაფარი კარვების აგებაც კი უჭირდათ.

ეს მომთაბარე ალანები არა კავკასიის მთებში, არამედ უწყლო სტეპებში ცხოვრობდნენ თეოდორეს სიტყვით. ეს ალანები, მისი მხატვრული აღწერით, არა მხოლოდ უწყლო სტეპებში ცხოვრობდნენ, არამედ მათ აკლდათ ქრისტიანულ სწავლების ცოცხალი წყალიც, თუმცა მორწმუნენი იყვნენ და სახარება გაგონილი ჰქონდათ (Не поколеблюсь сказать, что в местах безводных и лишенных живой воды учения и недоступных красным стопам благовествующих, цвела роза веры, едва орошаемая от корня первого благовестия).

ალანია – უწყლო ადგილებია, ანუ სტეპებია და არა წყაროს წყლით გაჯერებული კავკასია. ხალხი იყო ქრისტიანი-მორწმუნე, მაგრამ აკლდათ ქადაგება.

საბოლოოდ, მისი თქმით, Аланы христиане только по имени.

Какой Павел вторично родит их донде же изобразившись в них Христос?

ალანების მიტროპოლიტი თავის პატრიარქს წერდა: „მეორე პავლე უნდა ალანების მეორედ მოქცევას, რადგანაც ალანები მხოლოდ სახელით არიან ქრისტიანები“

<http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Krym/XIII/1220-1240/Feodor/text.phtml?id=5429>

ლაზეთიდან ალანიაში ჩასულ მის წინამორბედ ეპისკოპოსს უკურთხებია ჯერ 20 მღვდელი, შემდეგ 50 მღვდელი. მათ გარდა ასევე სხვა მრავალი მღვდელი.

ის დასცინის და არ მოსწონს ის წესი, რომლითაც ლაზიკელმა ეპისკოპოსმა სამღვდელოება აკურთხა. მან ჯერ 20 მღვდელი თითქოს ცხენზე მჯდომმა აკურთხა ღოცვების გაუგებარი ბუტბუტით, შემდეგ 50 მღვდელი უკურთხებია სუფრასთან, ღვინის თასით ხელში. კიდევ სხვები კი საწოლში დაწოლილს, ღამით. ამ დროს არც კი ამდგარა საწოლიდან. Этних двадцать он, говорят, посвятил проезжая верхом, прошептав сквозь зубы и невнятно несколько слов; слова не выходили у него и зуст; других пятьдесят насыщаясь за трапезой и с чашей (вина) в руках, еще других – ночью, (лежа) в постели.

ასეთი ქმედებებისა და კურთხევების შემდეგ წინა ეპისკოპოსი დაბრუნდა ლაზიკაში, ალბათ, თავის კათედრაზე. ისტორიულად, ალანის ეპისკოპოსის კათედრა ლაზიკის ქალაქ სოტირიოპოლში იყო.

ისმის კითხვა და მკვლევართათვის გაუგებარია, თუ ვინ იყო ეს ეპისკოპოსი ლაზიკიდან, რომელმაც 100-მდე მღვდელი აკურთხა ალანიაში და შემდეგ ლაზიკაში დაბრუნდა? ის მიაჩნიათ შემთხვევით ვაჭრად. თვითონ თეოდორე მას არ უწოდებს ვაჭარს, არამედ მანო წერს: სასულიერო საქმე სავაჭრო საქმედ აქციაო, ეს სხვადასხვა შეფასებაა.

ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად, ალბათ, უნდა გავიხსენოთ სოტირიოპოლი (სოტირუპოლი), ქალაქი ისტორიულ ლაზიკაში, ტრაპეზუნტის ოლქში, სადაც კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა კათედრა დაუარსა ალანის მიტროპოლიტს. მაშასადამე, ალანია თავის მღვდელმთავარს იქამდეც, თეოდორამდეც, ლაზიკიდან იღებდა.

როგორც ჩანს, ვითარება შეიცვალა მის შემდეგ, რაც ლათინებმა მე-13 საუკუნის დასაწყისში კონსტანტინოპოლი აიღეს, ამიტომ კონსტანტინოპოლის პატრიარქი იძულებით ქალაქ ნიკეაში გადავიდა, სადაც გადაიტანა საპატრიარქო ტახტი. ამავე დროს თამარ მეფემ ისტორიულ ლაზიკაში ტრაპეზუნტის იმპერია დააარსა. ამ დროს, როგორც ჩანს, მოხდა ცვლილება საეკლესიო იურისდიქციისა. სოტირიოპოლის ალანის სამწყსო სადავო ეპარქიად გადაიქცა ნიკეას პატრიარქსა და ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტს შორის.

ზოგადად, ლაზიკა ერქვა რეგიონს, რომელსაც ქართველები მეგრელთა ქვეყანას უწოდებდნენ („მოვიდა ანდრია ტრაპეზუნტს, მეგრელთა ქვეყანაში“).

ლაზიკა ზღვისპირა ვრცელი რეგიონი იყო. სამხრეთ ლაზიკა, ანუ ტრაპეზუნტის ოლქი კონსტანტინოპოლის პატრიარქის იურისდიქციაში იყო, ხოლო ჩრდილო ლაზიკა, ანუ დასავლეთ საქართველო - „ქვემო ივერიის“, ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში.

პოლიტიკურ ცვლილებებთან ერთად ხდებოდა საეკლესიო იურისდიქციის ცვლილებაც. ეს ცვლილებები შესამჩნევია გახდა კონსტანტინოპოლში ლათინთა იმპერიის დაარსების შემდეგ, მე-13 საუკუნის დასაწყისში, როცა კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა დატოვა ეს ქალაქი და ნიკეაში გადავიდა. ამავე დროისათვის 1204 წლისათვის საქართველოს ლაშქარმა შეავიწროვა თურქ-სელჯუკები, წარმატებით ილაშქრა სინოპამდე და დააარსა ტრაპეზუნტის იმპერია, რომელსაც სათავეში თამარ მეფემ თავისი ნათესავი ჩაუყენა.

ამ დროისათვის, დაახლოებით 1220 წლისათვის, ლაზიკიდან ალანიაში ეპისკოპოსი გაიგზავნა, რომელსაც, თეოდორეს ცნობით, 100-მდე მღვდელი უკურთხებია. ასე, რომ ის ლაზი ეპისკოპოსი, რომელიც ალანიაში მოღვაწეობდა თეოდორემდე, და რომელმაც იქ მრავალი სასულიერო პირი აკურთხა, იყო სოტირიოპოლელი ეპისკოპოსი, რომელიც ან აფხაზეთა კათალიკოსს ანდა ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტს ექვემდებარებოდა.

ალანის ეპისკოპოსს თეოდორეს დროს, როგორც ითქვა, დასავლეთ საქართველო ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა, აფხაზეთის საკათალიკოსოს სახით. მისი სამწყსო კიდევ უფრო გაიზარდა ტრაპეზუნტის იმპერიის დაარსების შემდეგ. ეს იმპერია კონსტანტინოპოლისაგან დამოუკიდებელი სახელმწიფო იყო. თუმცა მუდმივი შებრძოლებები ჰქონდათ მომხვედურ თურქ-სელჯუკებთან.

ამ შემოსევებს მე-14 ს-ის შემდეგ უფრო ძლიერ წინააღმდეგობას უწევდნენ ქართული სამეფო-სამთავროები, განსაკუთრებით კი სამცხე-საათაბაგო და ამ დროს გაძლიერებული გურიის სამთავრო. ამ ორივე ქართულმა პოლიტიკურმა ერთეულმა ტრაპეზუნტის ბერძნული ხელისუფლების დასუსტების შემდეგ ადგილობრივი ქართული მოსახლეობის მხარდაჭერით შეძლო თავის შემადგენლობაში შეეყვანათ ტრაპეზუნტის იმპერიის ძველი ქართული ტერიტორიები. კერძოდ, კი სოტირიოპოლი (სოტირუპოლი) ჯერ სამცხე-საათაბაგოს სამთავროს

შემადგენლობაში, შემდეგ კი გურიაში შევიდა, ხოლო გურიის სამთავრო აფხაზეთის საკათალიკოსოს სამწყსოს წარმოადგენდა.

შესაბამისად, აფხაზთა საკათალიკოსოში შევიდა ტრაპეზუნტის რეგიონის ის ნაწილი, სადაც სოტირიოპოლი მდებარეობდა. შესაბამისად, სოტირიოპოლის სამწყსო ალანიის ეპარქია-აფხაზეთის საკათალიკოსოში შევიდა, როგორც გაარკვია პავლე ინგოროყვამ (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, 1954 წ., გვ. 262-270).

(ალანიის ეპისკოპოსი სოტერიოპოლის კათედრიდან მოძღვრავდა ალანიას. ახლა რადგანაც სოტერიოპოლი აფხაზთა საკათალიკოსოში შეიყვანეს პოლიტიკური საზღვრების ცვლილების გამო, ალანიაც აფხაზეთის საკათალიკოსოში შეიყვანეს).

ალანია ლაზიკიდან იღებდა თავის ეპისკოპოსს, რომელიც ახლა უკვე ექვემდებარებოდა აფხაზეთის კათალიკოსს (გარკვეულ ვითარებაში კი ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტს).

თვითონ თეოდორე ნიკეაში მჯდომ კონსტანტინოპოლის პატრიარქს ემორჩილებოდა. მაშასადამე, იმ დროისათვის ალანიის ეპარქია სადავო იყო არა მხოლოდ ტრაპეზუნტსა და კონსტანტინოპოლს შორის. წარმოჩნდა მესამე მხარეც - აფხაზეთის საკათალიკოსო. უფრო მეტად ჩანდა ორი მხარე: კონსტანტინოპოლი და ლაზიკა (თავის მხრივ, ლაზიკაში წარმოჩნდა ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტო და აფხაზეთის საკათალიკოსო). თეოდორეს დროს აღმოჩნდა, რომ ორივე მხარემ, კონსტანტინოპოლმა და ლაზიკამ, ალანიაში თავისი ეპისკოპოსი (მიტროპოლიტი) წარგზავნა.

ისმის კითხვა, ნამდვილად შედიოდა თუ არა ამ ეპოქაში ლაზიკაში მდებარე ალანიის სამიტროპოლიტო ქართული ეკლესიის (აფხაზეთის საკათალიკოსოს) იურისდიქციაში. ამის შესახებ ცნობები ქართულ წყაროებთან ერთად რუსულშიც მოიპოვება.

ლაზთა მიტროპოლიტი გარკვეულ საუკუნეებში ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში რომ შედიოდა, ეს კარგად ჩანს მე-17 ს-ის ლაზიკის მიტროპოლიტის გერმანეს იმ ცნობებიდან, რომელიც მან

რუსეთის მეფეს მიაწოდა; ასევე დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო საბუთებიდან, რომელთა მიხედვითაც ალანიის მიტროპოლიტს მე-15 ს-ის შემდეგ ხელს ასხამდა, ანუ აკურთხებდა აფხაზეთის პატრიარქი.

მაგალითად, რუსული საისტორიო საბუთებიდან ჩანს, რომ ალანიის მიტროპოლიტი აკურთხა ქვემო ივერიის, ანუ აფხაზეთის კათალიკოსმა მაქსიმემ მე-17 ს-ის დასაწყისში.

1646 წელს, მოსკოვში, რუსეთის მეფის კარზე პირადად წარსდგა ალანიისა და ლაზიკის მიტროპოლიტი გერმანე. მან რუსეთის მეფეს წარუდგინა მრავალი დოკუმენტი, რომლითაც დასტურდება, რომ მისი ეპარქია აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში შედიოდა, თვითონაც ნაკურთხი იყო ქართველი კათალიკოსის მიერ. მან თავის სხვადასხვა მოხსენებაში განაცხადა, რომ ლაზია, ანუ ლაზიკა იყო ძველი ქართული (ივერიული) მიწა. თვითონ ლაზიკის საეპარქიო ცენტრი, ოფის (ხოფის) საკათედრო ტაძარი, დაარსებული იყო მე-4 საუკუნეში ივერიის განმანათლებელი ქალის მიერ (გულისხმობდა წმ. ნინოს). ის წერდა: „ივერიის მიწა მან განანათლა“ (პ. ინგოროყვა, დასახ. ნაშრ. გვ. 227), ის ამტკიცებდა, რომ ლაზიკა ძველი ივერია იყო, ხოლო მისი კათედრა ივერიის განმანათლებელის მიერ დაარსებული, ამიტომაც მისი კათედრა ივერიის ეკლესიის იურისდიქციაში იმყოფებოდა. აღსანიშნავია, რომ სხვა, მე-4 საუკუნის საეკლესიო ისტორიკოსი გელასი კესარიელი წმიდა ნინოს უწოდებს ლაზებისა და იბერების განმანათლებელს. ამ ცნობას სხვა ბერძენ-ლათინი ისტორიკოსიც იმეორებს. ასე, რომ ლაზიკასთან წმ. ნინოს კავშირს ისინიც ადასტურებენ.

უკვე აღვნიშნეთ, რომ გელასი კესარიელისა და სხვა ბერძენ-რომაელ ავტორთა ცნობით წმიდა ნინომ იქადაგა ასევე ლაზეთში, ლაზთა შორის, და მას ლაზიკაში საეპისკოპოსო კათედრაც კი დაუარსებიათ, რასაც ადასტურებდა ლაზიკის მიტროპოლიტი გერმანე 1651 წელს, მაშასადამე, IV ს-ში ოფ-რიზეს

რეგიონი ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში იყო. ეს რეგიონი (სამხრეთ ლაზიკა, ამჟამინდელი ლაზისტანი) შემდგომში VI ს-ში იუსტინიანემ შეუერთა ბიზანტიას და აქ დაარსა კიდევ ბერძნული ლაზიკის კათედრები – როდოპოლისი (სუმელა-მაჩკასთან, საისინი (არდასასთან), პეტრა (ბაიბერთან) და ზიგანა (გუმეშხანესთან).

ლაზეთისა და ალანიის მიტროპოლიტი გერმანე ივერიის პარალელურად ხმარობს სიტყვა საქართველოს („გრუზია“), ის აქაც წერს: „ლაზია – საქართველოს ძველი ქვეყანა“, „ლაზიკა – ძველი საქართველო“, და სხვა.

თავის საბუთებში ეს მიტროპოლიტი თავის თავს უწოდებს - „ხობისა და ალანიის მიტროპოლიტს“. „დელიო პო ჩელობიტნოი ხობსკოვო ი ალანსკოვო მიტროპოლიტა...“ 1652 წლისა და სხვა, (გ. ანდრიაძე, უცნობი ისტორიული საქართველო (ქრისტიანული ლაზეთი), 2012, გვ. 90).

3. ინგოროყვას დამაჯერებელი კვლევით, დოკუმენტებში ნახსენები ხობი (ოფი) არის სოტირიოპოლი, ალანიის საეპისკოპოსო ცენტრი. მას ქართველები სატრაპელას უწოდებდნენ.

მე-16 საუკუნეში, როდესაც თურქეთმა დაიპყრო ჭანეთი, ოფისა და რიზეს მხარე ოფის, ანუ სოტირიოპოლ-სატრაპელას კათედრა გადმოუტანიათ გურიაში“ (პ. ინგოროყვა, დასახ. ნაშრ. გვ. 262). მე-17 საუკუნეში ცდილობდნენ მის უკან, ლაზიკაში, დაბრუნებას. ამის გამო იქაურ მიტროპოლიტს ძალზე დევნიდა ოსმალების ხელისუფლება, ის რუსეთში გამგზავრებულა, სადაც წასდგა“ ლაზიისა და ალანიის მიტროპოლიტის“ ტიტულით. მის ამ წოდებას ადასტურებდა აფხაზეთის კათალიკოსი თავის რუსეთის მეფესადმი მიწერილ წერილში (იქვე, გვ. 84).

ამ მაგალითიდანაც ჩანს, რომ ალანიის საეპარქიო ცენტრი და, შესაბამისად, ალანია ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა მე-15 საუკუნის შემდეგ. გურიიდან ლაზეთის მიტროპოლიტი მართავდა ტერიტორიას ჭოროხიდან ოფ-ათინამდე (დღევანდელი ფაზარი). ასეთი ყოფილა ლაზეთ-ალანიის კათედრის მიმართ ქართული ეკლესიის

დამოკიდებულება, მაგრამ ალანიის ეპარქიის მიმართ, როგორც ვთქვით, სხვაგვარი იყო კონსტანტინოპოლის დამოკიდებულება. მან ასევე, თავის მხრივ, ინება და, სოტირიოპოლის კათედრა გადაიტანა ქ. სევასტიაში. პოლიტიკური ვითარების გამო კონსტანტინოპოლმა დაკარგა კონტროლი სოტირიოპოლზე, მან ალანიის სამიტროპოლიტო კათედრა გადაიტანა ჯერ ქალაქ ტრაპეზუნტში, შემდეგ - მცირე აზიის ქალაქ სევასტიაში (როგორც ითქვა, ქართველებს კათედრა გურიაში გადაუტანიათ, ხოლო კონსტანტინოპოლს ეს კათედრა გადაუტანია სევასტიაში. ტრაპეზუნტის იმპერიის გაუქმების შემდეგ ალანიის ეპარქიისათვის აფხაზეთის საკათალიკოსო და კონსტანტინოპოლი აცხადებდნენ პრეტენზიას. იქამდე კი, როგორც ითქვა, ტრაპეზუნტის იმპერიის არსებობისას ალანიაზე პრეტენზიას აცხადებდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო და ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტო.

ალანიის იერარქის თეოდორეს წერილი, რომელიც მან იმჟამად ნიკეაში მჯდომ კონსტანტინოპოლის პატრიარქ გერმანე მეორეს მიწერა, მიუთითებს, რომ ალანიის ეპარქიისათვის ერთმანეთს იმჟამად ედავებოდნენ ტრაპეზუნტისა და კონსტანტინოპოლის იერარქები.

ქართული წყაროების მითითებას, რომ წმიდა ნინომ „განანათლა ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“ მთლიანად ეთანხმებიან IV-V და სხვა საუკუნეების უცხოური წყაროები.

კერძოდ, როგორც აღინიშნა, IV საუკუნის ეკლესიის ისტორიკოსი გელასი კესარიელი წმ. ნინოს შესახებ წერს: იმპერატორ კონსტანტინეს ხანაში „ღმრთის ცნება მიიღეს პონტოს გასწვრივ მიწა-წყალზე მცხოვრებმა იბერებმა და ლაზებმა, რომელთაც მანამდე ის არა სწამდათ. ამ უდიდესი სიკეთის მიზეზი გახდა ერთი დედაკაცი, რომელიც მათთან იყო ტყვედ“ (გეორგიკა, I, 1961, გვ. 186).

ამასვე წერს V საუკუნის ისტორიკოსი გელასი კვიზიკელიც: „ამავე დროს პონტოს გასწვრივ მდებარე ქვეყნის მცხოვრებმა იბერებმა და ლაზებმა ღმრთის სიტყვა, რომელიც მანამდე არ

სწამდათ, შეიწყნარეს“ (მიმომხილველი, I, 1926, გვ. 55).

მაშასადამე, გელასი კესარიელისა და გელასი კვიზიკელის ცნობებით, წმიდა ნინოს მიერ მოთელმა ქართველმა ერმა, როგორც ზღვისპირეთში მცხოვრებმა (ლაზებმა), ისე ქვეყნის დანარჩენ ნაწილში მცხოვრებმა (იბერებმა), ერთდროულად მიიღეს „ღვთის მცნება“.

დააარსა თუ არა წმიდა ნინომ თავის მიერ მოქცეულ ლაზიკაში საეპისკოპოსო კათედრა?

სწორედ ამ კითხვას უპასუხა ლაზიკის მიტროპოლიტმა გერმანემ რუსეთის მეფის კარზე XVII ს-ში.

1651 წელს, როგორც აღინიშნა, რუსეთის მეფეს ალექსი მიხაილოვიჩს წარუდგა ლაზიკის მიტროპოლიტი გერმანე, რომელმაც წერილობითი სახით რამდენჯერმე განაცხადა, რომ რიზე-ოფის რეგიონი იყო ქართული ეკლესიის იურისდიქციის სფერო, რადგანაც ეს მხარეები ივერიასთან ერთად განანათლა ივერიის განმანათლებელმა და, მან ლაზეთში, ოფში, დააარსა პირველი საეპისკოპოსო კათედრა (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, 1954, გვ. 347).

ოფის საეპისკოპოსო ცენტრი, სადაც იმხანად ლაზიკის მიტროპოლიტს ჰქონდა კათედრა, იყო წმიდა ნინოს დაარსებული. როგორც ითქვა, ოფის საეპისკოპოსო კათედრა ივერთა განმანათლებლის, ე.ი. წმიდა ნინოს მიერ დაარსებულად მიიხსენიდა. ის ლაზიკაში, ანუ კლარჯეთის ზღვისპირეთში მდებარეობდა.

პიტიუნტის საეპისკოპოსო კათედრა, აღონცის, ინგოროყვას და ასევე სხვა მეცნიერების მტკიცებით, IV საუკუნეში მდებარეობდა არა აფხაზეთში, არამედ ოფ-რიზეს რეგიონში. ეს რეგიონი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გააქრისტიანა წმიდა ნინომ.

როგორც ითქვა, მცხეთაში მოსვლამდე წმ. ნინოს გაუნათლებია ლაზიკა IV ს 10-20-იან წლებში. ცნობილი ნ. აღონცის აზრით, პიტიუნტი მდებარეობდა არა აფხაზეთში, არამედ ტრაპეზუნტის ლაზიკაში (ნ. აღონცი, არმენია იუსტინიანეს ეპოქაში, სპბ, 1908, გვ. 212).

პ. ინგოროყვა პიტიუნტს ოფ-რიზეს რეგიონში ათავსებს. ამასთანავე უთითებს ძველ ავტორებსა და ძველ რუკებს (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, 1954, გვ. 293). <http://tao-klarjeti.com/portal/2013-04-23-12-58-26/%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%94%E1%83%97-%E1%83%AD%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%98>

სოტირიოპოლის, ლაზიკა-ალანიის მიტროპოლიტის საკათედრო ქალაქის, ადგილმდებარეობის შესახებ ქართველმა მკვლევარებმა დაადგინეს, რომ ის იყო ოფი (ამჟამინდელ თურქეთში), იგივე „სატყეპელა“, „სატრაპელა“ (პ. ინგოროყვა, „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003. გვ. 35), ანუ დღევანდელი ოფი.

„დასავლურ წყაროებში სოტირიოპოლად (მაცხოვრის ქალაქად, „მაცხოვრისი“) ჯერ მიხნეული იყო აფხაზეთში, ცხუმი (ვ. ბოლოტოვი, ვ. ლატიშევი) და ბიჭვინთა (ი. კულაკოვსკი) წყაროებში მოხსენიებული პეითიას გამო, ხოლო შემდეგ – ბორჩხა, რაც ასევე ვახუშტის მიერ მოხსენიებული „ფორჩხის“ ზეგავლენა იყო.

პ. ინგოროყვას მიხედვით, რკინისპალო არის სახელწოდება ისტორიული ციხისა, რომელიც მდებარეობდა მდინარე კალოს ხეობაში. ამის დასავლეთით მდებარეობდა სატყეპელა, სატრაპელა (პ. ინგოროყვა. „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003. გვ. 48). ამასთან, რიზეს ოლქი (საკუთრივ ლაზია) და სოტირიოპოლი XIII ს-ში წარმოადგენს კონდომინიუმს, რომელზედაც ვრცელდება ხელისუფლება როგორც ტრაპიზონის „მეფისა“, ისე საქართველოს „მეფეთ-მეფისა“ (პ. ინგოროყვა. „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003. გვ. 46). მე-13 საუკუნის დასასრულიდან ვიდრე მე-16 საუკუნემდე რიზე და სოტირიოპოლი საქართველოს შემოუერთდა. ეს მხარე მე-15 საუკუნემდე შედის მესხეთის ფარგლებში, ხოლო მე-15 – მე-16 საუკუნეებში დაკავშირებულია ხან მესხეთთან, ხან გურიასთან. კერძოდ, დასავლეთ საქართველოს მეფე ღავით

ნარინმა ჯერ 1282 წელს შემოიერთა რიხეს მხარე, ხოლო 1297-1463 წლებში ეს მხარე შეუერთდა მესხეთს; 1463-1502 წლებში ის გურიის სამთავროს ნაწილია; 1502-1535 წლებში – კვლავ მესხეთისა; 1535-1547 წლებში კი, ანუ ოსმალთა მიერ დაპყრობამდე – კვლავ გურიის სამთავროსი (II. გვ. 33).

ამასთან, რიხე ეკლესიურად X საუკუნიდან შედის საქართველოს საკათალიკოსოს შემადგენლობაში, ხოლო სატრაპელა – მოგვიანებით (XIII-XIV სს) გამოდის ბიზანტიის საპატრიარქოდან; მე-16 საუკუნეში, როდესაც ოსმალებმა დაიპყრო ჭანეთი, ოფისა და რიხეს მხარე, და ჭანეთში დაიწყო ისლამის გავრცელება, ლაზიის (ოფის, ანუ სოტიროპოლ-სატრაპელას) კათედრა გადმოუტანიათ გურიაში და თვით იმ პუნქტისათვის, სადაც მოეწყო დროებით რეზიდენცია ლაზიის მიტროპოლიტისა, უწოდებიათ ლაზეთიდან მოტანილი სახელი სატრაპელა. მე-17 საუკუნის დასაწყისში, 1617 წელს, გურიაში იყო რომის მისიონერი ლუი გრანჟიე, რომელმაც ინახულა ამ ახალ რეზიდენციაში – გურიის სატრაპელაში – ლაზიიდან გადმოხიზნული იერარქი, რომელსაც იგი ლაზიის მთავარეპისკოპოსისა და მიტროპოლიტის სახელით მოიხსენიებს“ (პ. ინგოროყვა. „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003. გვ. 54, 38).

სოტირიუპოლი – კათედრა ალანიის ეპარქიისა

მე-11 ს. ბოლოს ალექსი კომნინის (1081–1118) ქრისობულით და სინოდის დადგენილებით გაერთიანებულ იქნენ ალანიისა და სოტირიუპოლის არსებული მიტროპოლიები

в конце XI века по хрисовулу Алексея I Комнина (1081 1118) и синодальному указу были объединены существующие митрополии Алании и Сотирополя [на границе Авагии и Алании (вариант:

Лазика)»]. (Агусти Алемань, там же, стр.317).

<https://ok.ru/group52091390787748/topic/64593326257572>

„განისაზღვრა, რომ სოტირიუპოლი მუდმივად ყოფილიყო კათედრა ალანიის იერარქისა, „რამეთუ ამ სამიტროპოლიტოს (ალანიისა) არ გააჩნია იერარქის კათედრა იმ მიხეზის გამო, რომ მისი ხალხი მომთაბარეობს (მწყემსურია)“ („კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ძველი აქტები...“, ს.ნ მალახოვი). ე.ი. არა აქვს ქალაქები.

ამავე დროს საკმაო არქეოლოგიური და წერილობითი მასალა ამტკიცებს რომ მრავალი ქალაქი და ნაქალაქარი იყო ჩრდილო კავკასიის მთიანეთში, მაგრამ ჩრდილო კავკასიის სტეპის ზონაში მე-10, მე-14 საუკუნეებში არავითარი ქალაქი ანდა ნაქალაქარი არ არსებობდა“ «Сотириуполь был определен состоять навсегда кафедрой аланского архиеерея, «так как митрополия сия (т.е. Аланская - С.М.) не имеет собственной архиерейской кафедры по той причине, что народ ее пастушеский» («Древние акты Константинопольского патриархата», С.Н. Малахов, там же, стр. 159), то есть, не имеет городов. Третье: в то же время достаточный археологический и летописный материал утверждает о многих городищах и даже городах, расположенных в горно-предгорной полосе Северного Кавказа, и полное их отсутствие в степной зоне, на рубеже X–XIV вв.

<https://ok.ru/group52091390787748/topic/64593326257572>

მაშასადამე, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქომ მე-11 საუკუნეში დაადგინა ლაზიის ქალაქი სოტირიუპოლი ალანიის მღვდელმთავრის კათედრად, იმ მიხეზის გამო რომ ალანიაში ქალაქები არ არსებობდა, მაგრამ არქეოლოგებმა და წერილობითმა წყაროებმა დაადასტურეს, რომ კავკასიის იმ მთიანეთში, აფხაზეთის მეზობლად, რომელიც ამჟამად ალანიის ეპარქიის ტერიტორიად მიიხსენიება მრავალი ქალაქი არსებობდა.

კავკასიის ალანიაში ქალაქების არსებობა მიუთითებს, რომ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქია აქ არ მდებარეობდა, და ის სხვაგან უნდა ვეძიოთ. არქეოლოგებმა დაადასტურეს, რომ განსახილველ დროს მე-10–14 საუკუნეებში ჩრდილო კავკასიის სტეპებში მართლაც არ არსებობდა ქალაქები, ეს ფაქტი მიუთითებს, რომ ალანიის ეპარქია სწორედ ამ სტეპზე არსებობდა და არა კავკასიის მთებში.

1347 წლის 114-ე აქტში აღნიშნულია, რომ იმპერატორ ალექსი კომნინის დროს (1081—1118) წმ. სინოდის აქტით ალანია შეუერთეს სოტირიუპოლის საარქიეპისკოპოსოს. ამის მიზეზი, როგორც აღინიშნა ის იყო, რომ ნომად ანუ მომთაბარე, მწვემსური ცხოვრებით მცხოვრებ ალანებს თავის ქვეყანაში არ გააჩნდათ ქალაქები, ე.ი. სტეპების ალანიაში არ არსებობდა ქალაქი, რათა იქ დაფუძნებულიყო ალანიის მღვდელმთავრის კათედრა, ამიტომც ალანიის ეპისკოპოსს საკათედრო ქალაქი გამოუყვეს სულ სხვა რეგიონში, ეს იყო სოტირიუპოლი ღაზიკაში. ღაზიკა შედარებით ახლოს მდებარეობდა სტეპების ალანიის ეპარქიასთან.

В notiциях времени Андроника Палеолога говорится, что по хрисовулу императора Алексея Комнина и акту Синода Алания была соединена с архиепископством Сотириуполя, но вследствие «смут» они были разъединены.

Причина объединения указана в акте 114 Константинопольской патриархии от 1347 г.: Сотириупольская «определена состоять навсегда кафедрой Аланского архиерея, так как митрополия сия не имеет собственной архиерейской кафедры по той причине, что народ ее пастушеский». В том же 1347 г. с Аланией была соединена митрополия Вичины – Бичвинты в Абхазии (42, с. 610).

<https://ok.ru/group52091390787748/topic/64593326257572>

ამ სტრიქონების რუსი ავტორი, ფიქრობს, რომ ბიჭვინთის კათედრა კონსტანტინოპოლს ექვემდებარებოდა 1347 წლისათვის და კონსტანტინოპოლმა ბიჭ-

ვინთის საკათალიკოსო შეუერთა თავის იურისდიქციაში მყოფ ალანიის ეპარქიას.

რუსი ავტორის ამ დასკვნიდან ჩანს, რომ ის საერთოდ არ იცნობს იმ უხვ წერილობით წყაროებს, რომელიც თვით ბიჭვინთის საკათალიკოსოდანაა გამოსული, რომელთა მიხედვითაც სრულიად დასტურდება, რომ აფხაზეთის საკათალიკოსო არ შედიოდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში და უფრო მეტი – ის ნაკლებად ურთიერთობდა კონსტანტინოპოლურ იერარქიასთან.

აფხაზეთის საკათალიკოსო – ქართული საეკლესიო ოლქი – ურთიერთობდა ანტიოქიისა და იერუსალიმის საპატრიარქოს წარმომადგენლებთან. აღნიშნულ პერიოდში, ის, ანტიოქიელ-იერუსალიმელ იერარქებს სიამოვნებით მასპინძლობდა, იღებდა და საჭიროების შემთხვევაში უსმენდა კიდევ მათ ავტორიტეტულ ხმას.

როგორც ითქვა, აფხაზეთის საკათალიკოსოდან გამოსულ საბუთებში არ ჩანს კონსტანტინოპოლის პატრიარქები და არც იერარქები. აფხაზეთის საკათალიკოსოს საბუთებში კონსტანტინოპოლის იერარქებთან რაიმე ურთიერთობის შესახებ ცნობები არ არსებობს, მაშინ როცა ამ საბუთებში გვხვდება მრავალი ცნობა ანტიოქელ-იერუსალიმელ პირველი იერარქებთან ურთიერთობასთან დაკავშირებით, ეს ფაქტი მიუთითებს, რომ სწორედ კონსტანტინოპოლთან ურთიერთობას ერიდებოდა აფხაზეთის საკათალიკოსო, შესაძლოა მათ ალანიის ეპარქიის საკითხთან დაკავშირებითაც.

ამიტომაც რუსი ავტორის განცხადება, თითქოსდა კონსტანტინოპოლმა გააერთიანა ბიჭვინთა და ალანია – სრული გაუგებრობაა. მით უმეტეს, რომ საბუთებში ნახსენები ვიჩინი არ არის ბიჭვინთა, ვიჩინის ეპარქია უნდა ვეძიოთ არა აფხაზეთში, არამედ დნესტრისპირეთის სტეპებში, რომელსაც ემეზობლებოდა დონისპირეთის სტეპები, სადაც უნდა ლოკალიზდებოდეს ალანიის ეპარქიის სამყოფელი და არა კავკასიის მთებში.

ამ რუსი ავტორის აზრით აფხაზეთის კათედრები ბავრატ მესამის შემ-

დევაც კი, ე.ი. მე-11, მე-12 საუკუნეებშიც, ექვემდებარებოდა კონსტანტინოპოლს, რაც არასწორია და სრული გაუგებრობაა. მართალია, ანაკოფიის ციხე და მისი მიმდებარე ოლქი 1033 წელს საქართველოს მეფის გიორგი პირველის ძემ გადასცა ბიზანტიას, მაგრამ ეს გაგრძელდა მცირე ხნით, 1074 წელს ეს ციხე-სიმაგრე საქართველომ უკანვე დაიბრუნა, სწორედ ამის შემდეგ აიღო საბოლოოდ კონსტანტინოპოლმა ხელი კავკასიის ალანიაზე, რომლის სანაცვლოდ ალანიის ეპარქია დაარსა დონისპირეთის სტეპების ნომადი ალანებისათვის, მათ ქალაქი არ გააჩნდათ მღვდელმთავრის კათედრისათვის, ამიტომაც იმპერატორ ალექსი კომნინის დროს (1081 წლის შემდეგ) ალანიის მღვდელმთავრის კათედრისათვის გამოყვეს ლაზიკის ქალაქი სოტირიუპოლი.

Обратим внимание на то, что несмотря на подчинение Абхазии грузинскому царю Баграту III в 980 г. и утрату политической самостоятельности, христианские кафедры Абхазии остались под юрисдикцией Константинополя. Очевидно, подобное положение объясняется тем, что в сфере церковной жизни Византия полностью сохранила свое влияние, благодаря чему имела возможность по-прежнему осуществлять сношения с аланской церковью. Более того, есть факт, свидетельствующий о некотором упрочении позиций империи в Абхазии около середины XI в. В 1033 г. Византия из рук аланки Альды, жены абхазского владетеля Георгия I, получила в свое владение мощную крепость Анакопию близ Нового Афона, за что император пожаловал чин магистра сыну Альды Дмитрию (43, с. 503). Эти сведения согласуются с византийскими эпиграфическими памятниками из Анакопии (44, с. 17-30). Последние указывают на присутствие здесь греков до середины XI в. и использование Анакопии в качестве их опорного пункта в Абхазии.
http://iratta.com/2007/05/30/06_alanija_i_vizantija.html

სოტირიუპოლი (სოტიროპოლი, სოტირუპოლი)

სოტირიუპოლი მდებარეობდა არა ალანიაში, არამედ მისგან ძალზე დაშორებულ ტრაპეზუნტის რეგიონში, ისტორიულ სამხრეთ ლაზიკაში, რომელსაც ამჟამად ლაზისტანი ეწოდება (თურქეთში).

ბოლო დრომდე ოფიციალური საბჭოთა ისტორიოგრაფია მიიჩნევდა, რომ სოტირიუპოლი (სოტიროპოლი, სოტიროპოლი) მდებარეობდა აფხაზეთში სოხუმ-ბიჭვინთის ოლქში.

ამჟამად (1988 წლიდან) მიღებულია მტკიცება ი. ვორონოვისა, რომ ეს ქალაქი ტრაპეზუნტთან ახლოს მდებარეობდა.

ბრაიერი და უინფილდი სოტირიოპოლს ათავსებდნენ თურქეთში, ამჟამინდელ ბორჩხასთან. ეს მოსახრებანი არასწორია.

მათზე გაცილებით ადრე პავლე ინგოროყვამ დაადგინა, რომ ეს ქალაქი („სოტირიოპოლი“) მდებარეობდა ჭანეთში (სამხრეთ ლაზიკაში). ის წერს: „სოტირიოპოლი, ანუ პითია არის პარალელური სახელწოდება ქალაქისა ოფი, რომელიც ტრაპიზონის აღმოსავლეთით მდებარეობს“ (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, 1954, გვ. 252).

მე-11 საუკუნის ბოლოსათვის ბიზანტიამ დაიწყო დასუსტება. მე-13 საუკუნეში ჩამოყალიბდა ტრაპეზუნტის იმპერია.

სოტიროპოლი აღმოჩნდა ტრაპეზუნტის იმპერიის შემადგენლობაში, მაგრამ ტრაპეზუნტის რეგიონის ქართული მოსახლეობა მხარს უჭერდა ქართულ სახელმწიფოებრიობას. ამიტომაც ტრაპეზუნტის იმპერიის ზოგიერთი რეგიონი შევიდა სამცხე-საათაბაგოს ქართულ სახელმწიფოებრივ ერთეულში.

სოტიროპოლი 1377 წლიდან საქართველოს შემადგენლობაში, კერძოდ, საათაბაგოს სამთავროში შედიოდა. შესაბამისად, 1377 წლიდან ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში იყო თანახმად ოფიციალური შეხედულებისა.

თუმცა პ. ინგოროყვა მიიხნევს, რომ ეს ქალაქი (რიზეს ოლქი) ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა მე-13 ს-ის დასაწყისიდან (იქვე, გვ. 255).

ამ ქალაქის ოლქი ჭანეთი 1386 წელს თურქებმა დაიპყრეს (<https://drevo-info.ru/articles/22377.html>). ინგოროყვას კვლევით, კი ის თურქებმა დაიპყრეს მე-16 საუკუნეში.

ადგილობრივი ქართული მოსახლეობა ამ ქალაქს (სოტირიოპოლს) სატრაპელას (სატყუაპელას) უწოდებდა. აქ მდებარეობდა მაცხოვრის ეკლესია და ე.წ. „ლაზთა ეკლესია“ (ათენის ღვთისმშობლის ეკლესია).

ბიზანტიის იმპერიის არსებობისას ამ ქალაქში (1084 და 1105 წლებს შორის) დააფუძნეს ალანიის მიტროპოლიტის კათედრა.

<https://drevo-info.ru/articles/22377.html>

ჩვენი კვლევით, ალანიის მიტროპოლიტის კათედრა აქ დაფუძნდა ბიზანტიის იმპერატორის მეუღლის მარიამ ალანელის შუამდგომლობით, ალექსი კომნინის დროს, 1080-იან წლებში, იმის შემდგომ წლებში, რაც აფხაზეთის ალანია (ანაკოფიის ოლქი) მარიამის მამის, საქართველოს მეფის ბაგრატ IV-ის, სამეფოს დაუბრუნდა.

მე-14 საუკუნის დასაწყისში კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა სოტირიოპოლში დაადგინა ადგილობრივი ეპისკოპოსი, მაგრამ რადგანაც ამ ქალაქში უკვე იჯდა ალანიის ეპისკოპოსი, საქმე გართულდა. ალანიის მიტროპოლიტმა განაცხადა პროტესტი, წარმოადგინა სინოდის დადგენილება და ასევე ალექსი კომნინის ხრისობული თავისი უფლების დასაცავად (Древние акты Константинопольского патриархата, относящиеся к Новороссийскому краю. ЗООИД, т. VI, Одесса, 1867, с. 447).

მიზეზი იმისა თუ რატომ არ გააჩნდა თავისთავად ეპარქიაში კათედრა ალანიის მიტროპოლიტს, ახსნა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს 1347 წლის დადგენილებამ, რომლის მიხედვითაც, ალანი ხალხი არ არის მიმაგრებული

მიწასთან, ის მეჯოგე-მომთაბარე ხალხია, ამიტომაც არ გააჩნიათ საკუთარი ქალაქები, შესაბამისად, საეპისკოპოსო კათედრისათვის ალანებს არ გააჩნიათ ქალაქი. ამის გამო განისაზღვრა ალანთა მღვდელმთავრის კათედრად ქალაქი სოტირიოპოლი ტრაპეზუნტის რეგიონში უკვე იმპერატორ ალექსი კომნინის დროიდან, ანუ მე-11 საუკუნიდან. ამის შესახებ არსებობდა ალექსი კომნინის ხრისობული.

კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს 1347 წლის აქტში ნათქვამია: „ძველთაგანვე სოტირიოპოლი განსაზღვრულია ალანიის მღვდელმთავრის კათედრად, რადგანაც ამ სამიტროპოლიტოს არ გააჩნია საკუთარი სამღვდელმთავრო კათედრები იმ მიზეზით, რომ მისი ხალხი მომთაბარე მწყემსური ცხოვრების მიმდევარია“ (Древние акты Константинопольского патриархата, относящиеся к Новороссийскому краю. ЗООИД, т. VI. Одесса, 1867. с. 447)

В акте Константинопольской патриархии от 1347 г. указана: Сотиринупольская «определена состоять навсегда кафедрой Аланского архиерея, так как митрополия сия не имеет собственной архиерейской кафедры по той причине, что народ ее пастушеский» (41) (Древние акты Константинопольского патриархата, относящиеся к Новороссийскому краю. ЗООИД, т. VI. Одесса, 1867. с. 447)

ეს დოკუმენტი მოიმარჯვა ალანიის მიტროპოლიტმა მე-14 საუკუნეში, როცა კონსტანტინოპოლმა სოტირიოპოლში დანიშნა სხვა ეპისკოპოსი ამ ქალაქის ეპარქიის მღვდელმთავრად, აღმოჩნდა, რომ ამ ერთ ქალაქში არსებობდა ორი კათედრა ორი სხვადასხვა ეპარქიისა, ერთი – ალანიისა, მეორე კი – სოტირიოპოლისა.

როგორც ითქვა, ამის გამო ალანიის მიტროპოლიტმა პროტესტი განაცხადა და წარადგინა სინოდის ძველი დადგენილება და ხრისობული ალექსი კომნინისა.

ასე, რომ არასწორია ამჟამად გაბატონებული აზრი, თითქოსდა ალანიის საეპისკოპოსო კათედრა არსებობდა ქვემო არხიზში და ზელენჯუკის მხარეში.

კათედრა ალანიის მიტროპოლიტისა მდებარეობდა ტრაპეზუნტის რეგიონში უკვე მე-11 საუკუნედან, ალექსი კომნინისა და მარიამ ალანელის დროიდან.

როგორც ითქვა, ალექსი კომნინის დროიდან სოტირიოპოლში მდებარეობდა ალანიის მიტროპოლიტის კათედრა, ამის შესახებ შესაბამისი ხრისობული ხელთაა შენობა ალანიის მიტროპოლიტს მე-14 საუკუნეში, რასაც თავისი აქტით ადასტურებს კონსტანტინოპოლის სინოდი (აქტ კონსტანტინოპოლისკი პატრიარქიი თ 1347 გ.). ამ ფაქტის გამო სრულიად უადგილოა გაბარაგვისა და ზოგიერთი ოფიციალური მეცნიერის მტკიცება, თითქოსდა ალანიის ეპარქიის კათედრა ქვემო არხიზში მე-13 საუკუნის დასაწყისამდე მდებარეობდა, რაც შეცდომაა, ეს კათედრა მე-11 საუკუნედან ტრაპეზუნტის რეგიონშია.

გაბარაგვისათვის თითქოსდა გაურკვეველია თუ რატომ გადაიტანეს ალანიის ეპარქიის კათედრა არხიზ-ზელენჯუკიდან სოტირიოპოლში, ის წერს: Не ясны и сами причины перевода кафедры в Сотириуполь, достаточно удаленный от своей паствы. Нижне-Архызское городище, бывшее до середины XII в. центром Аланской епархии резиденцией ее епископов, продолжает интенсивно функционировать до конца XII начала XIII в. (http://iratta.com/2007/06/22/14._rasprostranenie_khristianstva.html с. 245).

სინამდვილეში ალანიის ეპისკოპოსის კათედრა არასდროს ყოფილა არხიზ-ზელენჯუკში. ალანიის ეპარქია მდებარეობდა სტეპების მომთაბარეთა ალანია-დონისპირეთში. მრავალრიცხოვანი ალანური ჯგუფები ცხოვრობდნენ ყირიმში, ქვემო დნეპრზე, დონის აუზში. მათთვის დააარსა კონსტანტინოპოლმა ალანიის სამიტროპოლიტო, რომლის ერთი ქალაქი ხერსონესიც იყო. ამის გამო, საბოლოოდ, ზემოაღნიშნული ყირიმ-დონის ალანური საეკლესიო ოლქი იმართებოდა სოტირიოპოლის ალანთა მიტროპოლიტის მიერ. Много- численные аланские группы жили в Крыму, на нижнем Днепре, в бассейне Дона (იხ. პ. ინგოროვცა, გიორგი მერჩულე, გვ. 257).

საბოლოოდ უნდა ითქვას, ალანიის მღვდელმთავარს არ გააჩნდა საკუთარი საეპისკოპოსო კათედრა საკუთარი ეპარქიის ტერიტორიაზე, ანუ მომთაბარე ალანების დონისპირეთის სტეპების ოლქში, სადაც არ იყო ქალაქები. ამის გამო კონსტანტინოპოლის საპატრიარქომ სამყოფელად გამოუყო ალანიის ეპარქიასთან შედარებით ახლოს, ქ. სოტირიოპოლი (Сотириуполь), შემდეგ - ტრაპეზუნტი და ასევე მის შემდეგ სხვა პუნქტი მცირე აზიისა.

დონისპირეთის სტეპების მომთაბარე ალანურ ტომებს შეეხება კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს წმ. სინოდის განჩინება. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს სინოდისათვის 1347 წლის აქტში აღნიშნავდა, რომ „ალანი ხალხი მომთაბარეა. ამიტომაც არა აქვთ ქალაქები და სოფლები, ამიტომაც ალანთა ეპისკოპოსს არა აქვს მუდმივი საეპისკოპოსო კათედრა“. იმავეს აღნიშნავდა ალანების შესახებ თვით ალანიის ეპისკოპოსი თეოდორე საუკუნით ადრე. მართალია, ალანიას ჰყავდა თავისი ეპისკოპოსი (მიტროპოლიტი), მაგრამ მას სტეპების ალანიაში არ გააჩნდა სამღვდელმთავრო კათედრა. ამიტომ ალანიის იერარქს კათედრა თვით იმპერიის ტერიტორიაზე, ტრაპეზუნტთან ახლოს გამოუძებნეს, აქედან ის ხელმძღვანელობდა ალანიის საეკლესიო საქმეებს.

მომთაბარე ალანების ტერიტორიები „ალანები გაფანტულად ცხოვრობდნენ“

ამიანე მარცვლიანისა და სხვათა ცნობებით, ალანები მრავალი ტომისაგან შედგებოდნენ და ერთი განსაზღვრული საბინადრო ტერიტორია არ ჰქონდათ (Amm. Marc. 31.2. 16–17), ისინი ცხოვრობენ სხვადასხვა ხალხებში, გაფანტულად <http://pereformat.ru/2014/07/polovcy-alany-itogi-diskussii/>

Алань не составляли компактного единства, незанимали сплошную территорию «от

Аралато Дуная», а располагались разрозненными и автономными группами в разных местах евразийского континента. Об этом ясно сказано у того же Аммиана Марцелина (Аам. Марс. 31.2. 16–17): «Аланы, рассеявшиеся среди многолюдных и великих народов, обращенных к азиатским областям [] Аланы, разделенные по двум частям света, раздроблены на множество племен, перечислять которые я не считаю нужным [] они кочуют, как номады, на громадном пространстве на далеком друг от друга расстоянии».

<http://pereformat.ru/2014/07/polovcy-alany-itogi-diskussii/>

მონღოლების შემოსევამდე ალანები კავკასიის მხარის ორ გამოკვეთილ არეალზე ბინადრობდნენ. ეს იყო დასავლეთ კავკასიის მთები. მას ეწოდება „კავკასიის ალანია“ (რომელშიც მკვიდრი მოსახლეობა ცხოვრობდა) და „ზოვისპირეთ-დონისპირეთის ალანია“, სადაც ალანები იქაურ სტეპებში მომთაბარებოდნენ.

ისინი სხვადასხვა საეკლესიო იურისდიქციაში შედიოდნენ. კერძოდ, კავკასიის ალანია ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა, ხოლო ტამან-დონ-ზოვისპირეთის მომთაბარე ტომების ალანია – კონსტანტინოპოლისა.

მიზეზი სოტირიუპოლში ალანიის კათედრის დაარსებისა და მარიამ ალანელის დავაში

საქართველოს სამეფოს უფლისწული დემეტრე (გიორგი I-ისა და კავკასიის ალანიის სამეფო სახლის წევრის, ალდე დედოფლის შვილი, ბაგრატ IV-ის (1027-1072) ნახევარ ძმა) ცდილობდა ასულიყო საქართველოს სამეფო ტახტზე, ებრძოდა ბაგრატს, მაგრამ მისი გამეფების ცდა მარცხით დამთავრდა.

ამის შემდეგ დედა-შვილმა 1032წ. ანაკოფია ბიზანტიელებს გადასცა. ძმასთან მეტოქეობისას დამარცხებული დემეტრე კონსტანტინოპოლში გაიქცა, და,

როგორც ითქვა, თავისი საუფლისწულო მიწა-წყალი „ანაკოფია – ალანიათურთ“ მტერს გადასცა.

ანაკოფიასა და მის რეგიონს, ცხუმის საერისთავოს, ქართულ წყაროებში ალანიაც ეწოდება, ჩანს იმის გამო, რომ მას ემეზობლებოდა კავკასიის ალანია, და თანაც, ჩანს, აქ ალანიის დედოფლებს საუფლისწულო ადგილებიც ჰქონდათ ვითარცა პირადი საკუთრება, შესაძლოა ასეთი იყო იმ დროისათვის ანაკოფია და ის ალდე დედოფალს ეკუთვნოდა.

ეს ადგილი აფხაზეთის სამეფოში შედიოდა იქამდე, ვიდრე ბიზანტიელებს არ გადასცა დემეტრემ, ე.ი 1032 წლამდე. ამის შემდეგ ეს მიწა-წყალი ბიზანტიის შემადგენლობაშია, შესაბამისად, გადავიდა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში 1032-1074 წლებში.

ზოგიერთი მოსაზრებით, ამ დროს ბიზანტიელებს ანაკოფიაში (1046 წელს) ეკლესია აუშენებიათ (ასევე მეორე ეკლესიაც). შესაძლოა, აქ სურდა ბიზანტიას დაეარსებინა ალანიის ეპისკოპოსის კათედრა, დაახლოებით 40 წლის შემდეგ, 1074 წ. ბაგრატის ვაჟმა საქართველოს მეფე გიორგი II-მ (1072-1089), ანაკოფია ბიზანტიელებისაგან დაიბრუნა.

„შემდგომად ამისსა (1074) მომადლა ღმერთმან მძღავერებისაგან ბერძენთასა წართმეულნი ციხენი. დაიბრუნა მეფემან ანაკოფია, თავადი ციხეთა აფხაზეთისათა, და მრავალნი ციხენი კლარჯეთისა, შავშეთისა, ჯავახეთისა და არტანისა“, - წერს ქართლის ცხოვრება.

ბიზანტია, სახელმწიფოებრივი და სუსტების გამო, იძულებული გახდა საქართველოსათვის სხვა მიწებიც დაებრუნებინა: „1076 წელს წავიდა მეფე გიორგი მამულსა თვისსა ტაოს, და მოვიდა ბანას. ხოლო ამ დროს მოვიდა წინაშე მისსა ზორვარი აღმოსავალისა გრიგოლ ბაკურიანის ძე, რომელსაც ჰქონდა ოლთისი, კარნუ-ქალაქი (არზრუმი), კარი (ყარსი) და მისი მიმდგომი ქვეყანა. დიდად განიხარეს და განისვენეს. მოსცა გიორგი მეფესა კარის ციხე-ქალაქი და მისი მიმდგომი ქვეყანა და განიყარნეს.

ხოლო მეფემან გიორგი დაუტევნა კარს აზნაურნი შავშნი და წარმოვიდა შინა“ (ქ.ც. მე-2, გვ. 31).

1074 წელს ანაკოფია ბიზანტიელე-ბისაგან გაათავისუფლა მარიამ ალანელის ძმამ, საქართველოს მეფე გიორგი მეორემ და ეს ტერიტორია ქართული ეკლესიის იურისდიქციას დაუბრუნდა.

ამის შემდეგ, ე.ი 1074 წლიდან აფხაზეთის ალანიასა და ანაკოფიაში უკვე აღარ იყო კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსების ადგილი, აფხაზეთის სამეფოს მიწა-წყალზე მხოლოდ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქცია ვრცელდებოდა.

1074 წლიდან, რაც ანაკოფია მიმდგამი მიწებითურთ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციას დაუბრუნდა, განუსაზღვრელი რჩებოდა ალანიის მიტროპოლიტის კათედრის საკითხი, უკვე ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში დაბრუნებულ ტერიტორიაზე ბიზანტიელებს აღარაფერი ესაქმებოდათ.

კონსტანტინოპოლი მძიმედ ჩააფიქრა ფაქტმა, რომ ალანიის ეპარქიის დაფუძნების პროექტი კავკასიის მთიანეთში ვერ განხორციელდა.

1080-იანი წლებიდან, მათ ასეთი გამოსავალი მოძებნეს, კერძოდ, გადაწყვიტეს ალანიის ეპარქიის დაფუძნების პროექტი განეხორციელებინათ ახლო მდებარე რეგიონში, ღონისპირეთის სტეპების ალანიაში, სადაც ქრისტიანი ალანები მომთაბარებოდნენ, ოღონდ პრობლემას აქ ის ქმნიდა, რომ მომთაბარე ალანებს არ გააჩნდათ ქალაქები, შესაბამისად, საეპისკოპოსო კათედრისათვის – ქალაქი. ამიტომაც გადაწყდა ლაზიკაში, ტრაპეზუნტის რეგიონში, გამოყოფილიყო ქალაქი ალანიის მღვდელმთავრისათვის.

შესაძლოა ამ რთული საკითხის მოგვარებაში ჩაერია მარიამ ალანელი. ამ ქმედებით მას სურდა ბიზანტიის წინაშე გიორგი მეორის „დანაშაულის“ შემსუბუქება. დანაშაულად მიიჩნეოდა ის, რომ კავკასიაში ალანიის სამღვდელმთავროსათვის გამოყოფილი ტერიტორიები მის ხელში აღმოჩნდა. ის ამ ტერიტორიაზე

ქართული ეკლესიის იურისდიქციას აღიარებდა და ბიზანტიურს უარყოფდა.

ალანიის ეპისკოპოსისათვის საკათედრო ქალაქის ძიების პროცესი გაგრძელდა თითქმის 10 წელი.

ანაკოფიის გაათავისუფლებიდან 10 წლის შემდეგ, 1084 წელს, ჩანს, ბიზანტიის დედოფალ მარიამ ალანელის შუამდგომლობით იმპერატორმა ალექსი კომნენა ხრისობულთ ალანიის იერარქს კათედრა გადასცა ტრაპეზუნტის რეგიონში – სოტირიოპოლში, რაც იმას ნიშნავდა, რომ ბიზანტიამ აღიარა ანაკოფია-ალანიის ტერიტორიის საქართველოსათვის დაბრუნება (თითქმის იმავე წლებში ბიზანტიამ საქართველოს კარის ციხე და ვანანდი გადასცა).

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ანაკოფია-ალანიის ბიზანტიურ პერიოდში, 1032-1074 წლებში, აიგო ამავე რეგიონში მდებარე არხიზ-ხელენჯუკის ეკლესიები, მაგრამ რადგანაც ეს ეკლესიები იმეორებენ ქართულ საეკლესიო სტილს, მაგალითად, ლიხნის და მოქვის ტაძრებისა, ამიტომ ეს ტაძრები არხიზ-ხელენჯუკისა, უფრო მოგვიანებით საქართველოს მეფეთა მიერ უნდა აგებულიყო ნიშნად იმისა, რომ საქართველოს ეკლესია ამ რეგიონს დიდ ყურადღებას უთმობდა და მისი მზრუნველობა არ ჩამოუვარდებოდა ბიზანტიურს.

როგორც აღინიშნა, ამ მოვლენამდე თითქმის საუკუნით ადრე, პატრიარქი ნიკოლოზ მისტიკოსი (901–907), (მეორედ) 912–925) შეეცადა აფხაზეთის ალანიაში შეექმნა კათედრა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში, თუმცა უშედეგოდ. ამ მიზნის მისაღწევად ის დიდად აქებდა აფხაზთა მეფეებს და აგულიანებდა მათ, რათა აფხაზეთის ალანიაში შეეკედლებინათ ბიზანტიური საეპისკოპოსო კათედრა, მაგრამ ბიზანტიურის ნაცვლად აფხაზთა მეფეებმა მრავალი ქართული საეპისკოპოსო კათედრა დააარსეს. მათგან უმთავრესი იყო ბიჭვინთის ქართული კათედრა. ბიზანტიელი სასულიერო პირები ალანიიდან გაძევებულნი იქნენ დიპლომატიური მეთოდით. მათი გაძევება მოხდა ალან მეფეთა მიერ, რომელიც

მეგობრობდა აფხაზთა სამეფოსთან. კავკასიაში ბიზანტიურ-ალანური კათედრისათვის ადგილი არ გამოიძებნა.

ასე, რომ აფხაზთა სამეფოს ჩამოყალიბების შემდეგ მე-9, მე-10 საუკუნეებში ანაკოფია (აფხაზეთის ალანია) აფხაზთა სამეფოში შედიოდა ქართული საეკლესიო იურისდიქციით ვიდრე 1032 წლამდე, როცა დემეტრემ (საქართველოს მეფის ნახევარძმამ) ანაკოფია-ალანია ბიზანტიას გადასცა თითქმის 40 წლით. ამ წლებში აქ კონსტანტინოპოლმა (ანაკოფია-ალანიაში) ქართული საეკლესიო იურისდიქცია, ალბათ, ჩაანაცვლა ბიზანტიურით, კერძოდ, შესაძლოა, ალანიის მიტროპოლიტისათვის კათედრად მოაზრებულ იქნა ანაკოფია, მაგრამ 1074 წელს აქ იურისდიქცია კვლავ აღიდგინა ქართულმა ეკლესიამ (აფხაზეთის საკათალიკოსომ). ეს ცნო კონსტანტინოპოლმა და აქედან გაძევებულ, ადგილშერყეულ ალანიის იერარქს კათედრა სოტიროპოლში გადასცა 1084 წლისათვის.

ამის შემდეგ ანაკოფია მუდამ საქართველოს სახელმწიფოებრივ სისტემაში შედიოდა, შესაბამისად ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში. მაგალითად, XVII ს-ში სამეგრელოს მთავარმა ლევან II დადიანმა ანაკოფიას გალაგანი შემოავლო (ქც., 4: 782,1).

უცხო წყაროს ცნობით, XVII ს-ში ანაკოფია „სამეგრელოს, გურიისა და იმერეთის პატრიარქის“ (ანუ აფხაზეთის კათალიკოსის) რეზიდენციას წარმოადგენდა.

(ანაკოფია იყო აფხაზეთის კათალიკოსის რეზიდენცია მას შემდეგ, რაც მან, ადიღე-ჩერქეზების შემოსევის გამო, მე-17 ს. დატოვა ბიჭვინთა. მალე, კათალიკოსი ანაკოფიიდანაც გაეცალა ჩერქეზებს და თავი ხობს, შემდეგ გელათს შეაფარა. ქართულმა სახელმწიფოებრივმა ერთეულებმა ადიღეთა ამ შემოსევის შესაჩერებლად, მე-16 ს-ში, ჯერ ზელენჯუკ-ხუმარას ციხე-სიმაგრეები განაახლეს, მათი დაძლევის შემდეგ, მე-17 ს-ში, კი აიგო „აფხაზეთის დიდი კედელი“, ადიღე-ჩერქეზ-აფსუებმა ისიც დაძლიეს და მათი შეჩერება მხოლოდ ენგურთან მოხერხდა, მე-18 ს-ში, ცნობილი რუხის ომის შემდეგ).

მარიამ ალანელი

ბიზანტიის იმპერატორი ალექსი კომნენი (1056/1057 - 1118) ბიზანტიის ტახტზე ავიდა საქართველოს მეფის ბაგრატ IV-ის ქალიშვილის, ბიზანტიის დედოფლის მარიამ ალანელის ხელშეწყობით.

1087 წლამდე ახალი იმპერატორის უკიდურესი კეთილგანწყობის გამო მარიამ ალანელი თავისი დიდების მწვერვალზე იმყოფებოდა. მარიამის ვაჟი მომავალ იმპერატორად, ალექსის მემკვიდრეთაც კი გამოცხადდა.

ამ პერიოდში, 1084 წელს, ჩანს, მარიამის ჩარევით, ალექსიმ სრისობული უბოძა ალანიის მიტროპოლიტს, რომლის მიხედვითაც, ალანიის ეპარქიის კათედრა განისაზღვრა ტრაპეზუნტის რეგიონის ქალაქ სოტიროპოლში.

მარიამის დაინტერესება გამოწვეული უნდა ყოფილიყო მისი ძმის, იმუამად საქართველოს მეფის გიორგი II-ის თხოვნით, რათა ბიზანტიას ოფიციალურად ეღიარებინა ანაკოფია-ალანიის რეგიონი საქართველოს ნაწილად. აფხაზეთის ალანია, მართალია, 1074 წლიდან დაუბრუნდა საქართველოს, მაგრამ საჭიროდ იქნა მიჩნეული ამ ფაქტის პოლიტიკური და ეკლესიური აღიარება ბიზანტიის მიერ.

რაც ანაკოფია აიღო გიორგი მეორემ, იქ ქართული საეკლესიო იურისდიქცია აღსდგა 1074 წლიდან. ბიზანტიის ეკლესიამ, ჩანს, ეს ფაქტი იურიდიულად აღიარა დაახლოებით 1084 წლისათვის. შესაბამისად, ალანია-ანაკოფიის ბერძნულმა სამღვდლოებამ ის დატოვა. შესაძლოა, გადავიდოდა ბიზანტიის ტერიტორიაზე, ქალაქ სოტიროპოლში.

ანაკოფია, ჩანს, იყო მარიამის დედის (ოსი მეფის ასულის), ბორენა ალანელის საუფლისწულო მამული. ის ბაგრატ IV-ის ძმამ, მარიამის ბიძამ, გადასცა ბიზანტიას, ამ ციხე-სიმაგრის დასაბრუნებლად დიდხანს იბრძოდა მარიამის მამა და შემდეგ ძმა.

ამ პერიოდში სამართლებრივად ანაკოფია (და მისი მიმდებარე აფხაზეთის ალანია) ბიზანტიის ხელში იყო გადასული. ჩანს, დავის დასრულება შესაძლებელი გახდა ბიზანტიის დედოფლის მარიამის ჩარევით.

ანაკოფიის დათმობის შემდეგ, რადგანაც ბიზანტიამ ვერ შეძლო ეპარქიის დაარსება კავკასიის ალანიაში, მიიღო გადაწყვეტილება, რომ ალანიის ეპარქია დაეარსებინა დონისპირეთის სტეპებში მომთაბარე ალანებისათვის, სადაც ამ მომთაბარეებს არ გააჩნდათ ქალაქები. ამიტომაც ალანიის სამღვდელმთავრო კათედრად განისაზღვრა სოტირიოპოლი ლაზიკაში.

ალექსიმ შესაბამისი ხრისობული უბოძა ალანიის მიტროპოლიტს. მას მისცა მუდმივი სამყოფელი ალანიიდან მოშორებით ბიზანტიაში, ტრაპეზუნტის რეგიონის ქალაქ სოტირიოპოლში, სადაც მას ებოძა სამღვდელმთავრო კათედრა. ამ ქრისობულს ახსენებს ალანიის მიტროპოლიტი.

მარიამის დედა ოსი უფლისწული ბორენა ქართულენოვანი პოეტი იყო. მოღწეულია მის მიერ ქართულ ენაზე დაწერილი ლექსი-ვედრება.

ალანიის ეპარქია დონის სტეპებში

საკელესიო ისტორიოგრაფიაში დღემდე გადაუჭრელია საკითხი კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქიის ადგილმდებარეობისა.

რუსული ოფიციალური ისტორიოგრაფია მიიჩნევს, რომ ალანიის ეპარქია მდებარეობდა კავკასიის მთებში, მისი საკათედრო ტაძარი იყო ზელენჯუკ-არხიზის ჩრდილოეთის ეკლესია, შემდეგ კი დვალეთის ეკლესიები

<http://www.iriston.com/nogbon/print.php?newsid=17>

ამასთან დაკავშირებით დაისვა კითხვა, თუ სად მდებარეობდა ამ პერიოდის ალანიის სამიტროპოლიტო –

კავკასიაში თუ სხვაგან? ამის პასუხი ასახულია თანადროულ შესანიშნავ წყაროში, რომელიც ეკუთვნის მე-16 ს. პოლონელ ავტორს მათევი მეხოვსკის, რომელიც, თავის მხრივ, იყენებდა გაცილებით ძველ წყაროს, იაკოპო და ბერგამოს ცნობას.

იაკოპო და ბერგამო წერდა:

„ალანები – ესაა ხალხი, რომელიც ცხოვრობს ალანიაში, ანუ ევროპულ სარმატიაში, მდ. ტანაისთან (დონთან) და მის მახლობლად. მათი ქვეყანა უმთებო ვაკეა, მცირე ბორცვებითა და გორაკებით. აქ არაა სოფლები. მცხოვრებნი განდევნეს და გაფანტეს სხვა ოლქებში მტრების შემოსევისას, სადაც ისინი ამოწყვიტეს. ალანიის ველები ფართოდაა გადაშლილი. ესაა უდაბნო, სადაც არც ალანებს და არც მომხდურებს არ ყავთ პატრონ-მფლობელები“ (польский автор начала XVI в. Матвей Меховский, пользовавшийся более ранними сведениями Якопо да Бергамо: «Аланы - это народ, живший в Алании, области Сарматии Европейской, у реки Танаиса (Дон) и по соседству с ней. Страна их равнина без гор, с небольшими возвышенностями и холмами. Вней нет поселенцев и жителей, так как они были выгнаны и рассеяны по чужим областям при нашествии врагов, а там погибли или были истреблены. Поля Алании лежат широким простором. Это пустыня, в которой нет владельцев - ни аланов, ни пришлых»).

<http://www.iriston.com/nogbon/newscomments.php?p=2&newsid=357>

შესაბამისად, სწორედ აქ, მდინარე დონისპირეთის ვრცელ სტეპებსა და დაბლობზე, მდებარეობდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის სამიტროპოლიტო, სადაც მომთაბარე ალანების ნაშთებს არავითარი ქალაქები და, შესაბამისად, არც საეპისკოპოსო კათედრები ჰქონდათ.

უფრო ადრე, მე-10, მე-11 სს. არსებობდა სულ სხვა გეოგრაფიის, კავკასიის ალანია, ფაქტიურად აფხაზეთის სამეფოს ერთ-ერთი ნაწილი. აქ სურდა კონსტანტინოპოლის პატრიარქ ნიკოლოზ მისტიკოსს ალანიის კათედრის დაფუძ-

ნება და, შესაბამისად, ალანიის ეპარქიის შექმნა თავის იურისდიქციაში, მაგრამ ამის ნება მას აქ არ მისცეს აფხაზთა მეფეებმა, რომელნიც საქართველოს ეკლესიის ერთ-ერთი საეკლესიო ოლქის – აფხაზეთის საკათალიკოსოს ამალორძინებლები იყვნენ. ამიტომ მათ კავკასიის ალანია შეიყვანეს აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში მის შემდეგ, რაც ალანთა მეფეებმა, ჩანს, მათი მოთხოვნით, კავკასიის ალანიიდან გააძევეს ბერძენი სასულიერო პირები.

კავკასიაში მარცხის შემდეგ კონსტანტინოპოლმა გადაწყვიტა ეკლესიურად მიეხედა და გაედღიერებინა ველის, ანუ სტეპების ალანია, რომელიც დონზე მდებარეობდა და ახლოს იყო ყირიმთან. აქ, ამ დონისპირა სტეპებში, დააარსა კონსტანტინოპოლმა თავისი ალანიის სამიტროპოლიტო.

ამჟამად, მკვლევარებს უჭირთ ეკლესიური ალანიის ლოკალიზება, ხშირად ისინი ველის, ანუ სტეპების ალანიის სამიტროპოლიტო კათედრას ეძებენ კავკასიის მთებში.

(ix. <http://www.iriston.com/nogbon/print.php?new sid=17>).

ასევე უსაფუძვლოდ მიუთითებენ, თითქოსდა თემურ-ლენგს კავკასიის მთებში, დვალეთში, ეგულებოდა ალანების უმთავრესი ქრისტიანული ცენტრები და ანადგურებდა მათ.

Нашествие Тамерлана затронуло не только равнинную, но и горную зону Северного Кавказа. Тимур пришел сюда с целью джихада, что в полне объяснимо, так как именно здесь находились основные христианские центры алан.

<http://www.iriston.com/nogbon/print.php?newsid=17>

ალანებს კავკასიის მთებში, დვალეთში არავითარი ქრისტიანული ცენტრები არ ჰქონიათ, რადგანაც იქ ქართული კულტურისა და ეკლესიის წიაღში შემავალი დვალეები ცხოვრობდნენ.

თემური აქ იბრძოდა საქართველოს სახელმწიფოს წინააღმდეგ, რომელიც მხარს უჭერდა თოხთამიშს.

თემურამდე ამჟამინდელ ჩრდილო ოსეთში ოსები არ ცხოვრობდნენ.

ჩრდილო კავკასიაში ოსები (ირანულენოვანი ტომები) გამოჩნდნენ მხოლოდ თათარ მონღოლთა შემოსევების შემდეგ. ჩანს, ირანულენოვანი ასები (იასები) კავკასიაში თან შემოყვნიენ მონღოლებს.

სულ სხვა ხალხი იყო კავკასიაში მცხოვრები ალანები. ისინი აბულფედას ცნობით, თურქულენოვანი ხალხი იყო.

მკვლევარი წერს – „არავინ იცის თუ რა ენაზე ლაპარაკობდნენ ალანები“. ამ ფრაზით მიანიშნებს, რომ მონღოლებამდელი ალანების ირანულენოვნება არ არის დადასტურებული წყაროებით. მაგრამ არსებობს წყაროები მათი თურქულენოვნების შესახებ.

„Дело в том, что никто не знает, на каком языке аланы говорили, все эти «зеленчукские надписи», «переводы Цеца» на проверку оказались подделками, выдумками или довольно произвольными переводами. А также неизвестно, проходили предки карачаевцев – аланы, тюркизацию на Кавказе, скажем, от болгар и половцев, или аланы уже пришли на Кавказ как тюркоязычный народ»

<http://pereformat.ru/2014/07/polovcy-alany-itogi-diskussii/>.

მონღოლებმა ძველი ალანები სრულიად ამოწყვიტეს და გაასახლეს, ხოლო ადიღები და ირანულენოვანი ტომები ჩამოსახლეს კავკასიაში. ამით შეიცვალა ჩრდილო კავკასიის ეთნოსაცხე.

ქართველები როგორც თურქულენოვან ალანებს, ასევე ირანულენოვან იასებს ერთ სახელს – ოსებს უწოდებდნენ.

თურქულენოვანი ალანია განადგურდა 1239 წელს.

Алания, как политическая система рухнула, в 1239 г.

თითქმის ერთი საუკუნის შემდეგ, 1395 წლისათვის თემურს აქ შემოყვნიენ ირანულენოვანი ტომები, შესაძლოა ყაზახეთის მიმდებარე ჩინური ოლქებიდან. ისინი იქაურ წყაროებში იხსენიებიან.

მაშასადამე, ალანიამ, ანუ უფრო სწორად, თურქულენოვანმა ალანიამ,

კავკასიაში თავისი არსებობა შეწყვიტა 1239 წელს. 1395 წლის, ანუ თემურ ლენგის, ლაშქრობის შემდეგ გამოჩნდნენ ირანულენოვანი ტომები, რომელთაც, კავკასიის სამომთაბარეო ტერიტორიის სახელის (ოსეთის) შესაბამისად, ქართველებმა ოსები უწოდეს. მათ დაიპყრეს დვალეთი და იქ გაბატონდნენ. აქ ჩამოყალიბდა თანამედროვე ოსების ეთნოსი (მე-15 ს. შემდეგ) კავკასიელი დვალების ასიმილაციის შედეგად. იქამდე დვალების ქართული სათავადოები თავაურისა, ქურთათისა, ვალაგირისა, თვალგომისა და დიგორისა ახლა უკვე შემოსული ახალი ბატონების იას-ოსების ხელში გადავიდა, მათ მისაკუთრეს კიდევ სახელები და სათავადო ტიტულები ძველი ქართველი (დვალი) ბატონებისა, ახლა ისინი უკვე ამ პროზიციის სიმაღლიდან იმორჩილებდნენ ქრისტიან დვალებს, რომელნიც გაწარმართების გზას დაადგნენ ახალი წარმართ-მუსულმანი ბატონების ხელში.

შესაბამისად, დვალური ოლქები თავაური, ქურთათი, ალაგირი, თვალგომი, და დიგორი ახლა უკვე ახალი ბატონების, დამპყრობელი ოსების, ხელში გადავიდა. ქართველ-კავკასიელი დვალები ახლა უკვე ახალ მებატონეთა, ოსთა, ხელში აღმოჩნდნენ. დაიწყო მათი ასიმილაცია.

**ქართული იურიდიქციის აღდგენა
სოტირიოპოლში**

სოტირიოპოლი (სოტირიუპოლი, სოტირიოპოლი) ლაზიკაში მდებარეობდა, ხოლო ლაზიკა მე-4 და მე-5 საუკუნის ეკლესიის ისტორიკოსთა გელასი კესარიელის, გელასი კვიზიკელისა და სხვათა ცნობებით, გააქრისტიანა წმიდა ნინომ, იბერიის განმანათლებელმა. მაშასადამე, წმიდა ნინო არა მხოლოდ იბერიის, არამედ ლაზიკის განმანათლებელიც იყო.

შედიოდა თუ არა სოტირიოპოლი (სოტირიოპოლი) ლაზიკის იმ ნაწილში,

რომელიც მოაქცია წმიდა ნინომ? პ. ინგოროყვა მიიხნევს, რომ „სატყეპელა“ არის იგივე „სატრაპელა, სოტიროპილი“ – დღევანდელი ოფია (პ. ინგოროყვა. „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003 გვ. 35).

დასავლურ წყაროებში სოტირიოპოლად (მაცხოვრის ქალაქად, „მაცხოვრისი“) ჯერ მიხნეული იყო აფხაზეთის ქალაქი, ჯერ ცხუმი (ვ. ბოლოტოვი, ვ. ლატიშევი) და შემდეგ, ბიჭვინთა (ი. კულაკოვსკი) წყაროებში მოხსენიებული პითიას გამო.

ეს ავტორები მიიხნევდნენ, რომ წყაროების პითია, პიტიუსი იყო ბიჭვინთა, სოტირიოპოლი კი პიტიასთან ახლოს მდებარეობდა, მაგრამ, პ. ინგოროყვამ კლავდი პტოლემეს გეოგრაფიასა და ამიანე მარცელინიზე დაყრდნობით დაასკვნა, რომ ბერძენულ წყაროებში ხშირად მოხსენიებული პიტიუსი არის ოფა და არა ბიჭვინთა (პ. ინგოროყვა. „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003 გვ. 40-45).

ახლა მიხნეულია, რომ ეს ქალაქი იყო ბორჩხა, რაც ვახუშტის მიერ მოხსენიებული „ფორჩხის“ ზეგავლენაა, ჩვენ ვეთანხმებით პ. ინგოროყვას კვლევას, რომ ეს ქალაქი ოფის რეგიონში მდებარეობდა, პიტიუსი ზღვისპირას მდებარეობდა, პ. ინგოროყვა აიგივებს პიტიუსს, ოფსა და სოტირიოპოლს.

დღევანდელ ოფსა და რიზეს შუა, სპერის წყლის გაყოლებაზე მდებარეობს პონტოს მთების უმაღლესი მწვერვალი მისი თურქული სახელი პირდაპირი თარგმანია „რკინის კარისა“.

პ. ინგოროყვას მიხედვით, რკინისპალო არის სახელწოდება ისტორიული ციხისა, რომელიც მდებარეობდა მდინარე კალოს ხეობაში. ამის დასავლეთით მდებარეობდა სატყეპელა, სატრაპელა (პ. ინგოროყვა. „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003 გვ. 48). ესაა ქართულ კილოზე გადმოღებული სახელი – სოტირიოპოლისი.

ეს მხარე იმთავითვე იქცა ბიზანტიელებსა და ქართველებს შორის ომების

ასპარეზად. კერძოდ, წმიდა ნინოს დროს მას ქართული მხარე აკონტროლებდა. ამას ადასტურებს ასევე ლაზიკის მიტროპოლიტ გერმანეს ცნობა, რომელიც ოფის (სოტირიპოლის, იგივე პიტიუსის) საეპისკოპოსო კათედრას მიიხრევს იბერთა განმანათლებელი ქალის (წმ. ნინოს) მიერ დაარსებულად (ამ ცნობას აქვე ვეხებით გელასი კესარიელისა და გელასი კვიზიკელის ცნობებთან ერთად).

მე-6 საუკუნისათვის სამხრეთ ლაზიკა და, შესაბამისად, სოტერიოპოლი, ქართულ მხარეს უკვე დაკარგული ჰქონდა. ამიტომაც ამ არეალში იუსტინიანეს ეპოქაში დაარსებული იქნა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში შემავალი ლაზიკის სამიტროპოლიტოს საეპისკოპოსო კათედრები ქალაქ ზიგანაში (ამჟამინდელ გუმუშხანეში), პეტრაში (ბაიბურდთან), საისინისა (არდასასთან) და როდოპოლისში (ამჟამინდელი მანკა სუმელას მონასტერთან), ნ. ადონცის კვლევის თანახმად.

მე-11 საუკუნისათვის სოტერიოპოლში ბიზანტიელი ეპისკოპოსი იჯდა, მაგრამ ამავე ქალაქში კონსტანტინოპოლმა დასვა მეორე ეპისკოპოსი, რომელსაც ევალეობდა ალანიის ეპარქიის მართვა. ეს გამოწვეულია იმ ფაქტით, რომ კონსტანტინოპოლის მიერ ალანიის ეპარქია დაარსებულ იქნა დონისპირეთის ვრცელ სტეპებში მომთაბარე ალანებისათვის, აქ კი ნომადებს არ გააჩნდათ ქალაქები მწყემსური ცხოვრების გამო. ამიტომაც ალანიის ეპისკოპოსი სოტერიოპოლში დასვეს (კავკასიის ალანიაზე ბიზანტიას ხელი არ მიუწვდებოდა, რადგანაც ალანთა მეფეებმა აქედან ბიზანტიელი სასულიერონი გააძევეს, რის შემდეგაც ის ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, კერძოდ კი, აფხაზეთის საკათალიკოსოში შევიდა).

თამარ მეფის დროს, 1204 წლის შემდეგ, პოლიტიკური ვითარება მკვეთრად შეიცვალა. ეს არეალი (უკვე ტრაპეზუნტის ახალი იმპერიის პერიფერია) დაუბრუნდა ქართულ მხარეს, შესაბამისად, მალე სოტერიოპოლი (ოფი) ქარ-

თული მხარის, ჯერ ერთიანი სამეფოს, შემდეგ, დასავლეთ საქართველოს სამეფოს, გურიისა და მესხეთის სამთავროების ხელში გადავიდა.

ასეთი ვითარების გამო სოტერიოპოლის ალანიის ეპარქიის მმართველი მიტროპოლიტის კათედრა სადავო გახდა. მასზე პრეტენზიის აცხადებდა სამი მხარე – ტრაპეზუნტი, ნიკეა-კონსტანტინოპოლი და აფხაზეთის საკათალიკოსო. საბოლოოდ, კონსტანტინოპოლმა ალანიის მიტროპოლიტის საკათედრო ქალაქი სხვაგან გადაიტანა, ხოლო აფხაზეთის საკათალიკოსომ აქ თავისი ეპისკოპოსი დასვა და მას შეუნარჩუნა ტიტული – „მიტროპოლიტი ალანიისა“. ასე, რომ ალანიას უკვე ორი მიტროპოლიტი ყავდა – ერთი ქართულ, ხოლო მეორე ბერძნულ იურისდიქციაში, ქართველი მიტროპოლიტი ალანიისა კვლავ ლაზიკიდან შედიოდა ალანიაში თავის მრევლთან, ხოლო ბერძენი ალანიის მიტროპოლიტი, ცნობილი თეოდორე, ალანიაში ნიკეადან შევიდა. ეს ორი იერარქი ალანიისა ერთი ლაზიკელი, ხოლო მეორე ნიკეელი – ერთმანეთს არ ცნობდნენ, ეს ჩანს თეოდორეს წერილიდან კონსტანტინოპოლის პატრიარქისადმი.

რიზეს ოლქი (საკუთრივ ლაზია) და სოტერიოპოლი XIII ს-ში წარმოადგენს კონდომინიუმს, რომელზედაც ვრცელდება ხელისუფლება როგორც ტრაპიზონის „მეფისა“, ისე საქართველოს „მეფეთმეფისა“ (პ. ინგოროყვა. „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003, გვ. 46). (ამ დროინდელია თეოდორე ალანიის ეპისკოპოსი). ჩანს ამ დროს ეს კათედრაც ასევე საზიარო ყოფილა. ვითარება მალე შეიცვალა.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ მე-13 საუკუნის დასასრულიდან ვიდრე მე-16 საუკუნემდე რიზე და სოტერიოპოლი საქართველოს შემოუერთდა.

ეს მხარე მე-15 საუკუნემდე შედიოდა მესხეთის ფარგლებში, ხოლო მე-15 – მე-16 საუკუნეებში დაკავშირებული იყო ხან მესხეთთან, ხან გურიასთან.

ეკრძოდ, დასავლეთ საქართველოს მეფე დავით ნარინმა ჯერ 1282 წელს შემოიერთა რიზეს მხარე, ხოლო 1297-1463 წლებში ეს მხარე შეუერთდა მესხეთს; 1463-1502 წლებში ის გურიის სამთავროს ნაწილია; 1502-1535 წლებში - კვლავ მესხეთისა; 1535-1547 წლებში კი, ანუ ოსმალთა მიერ დაპყრობამდე კვლავ გურიის სამთავროშია (პ. ინგოროყვა. „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003 გვ. 33). ამ დროს სოტერიოპოლის ალანის მიტროპოლიტი ლაზიკის მიტროპოლიტადაც იწოდა და იმყოფებოდა ქართულ იურისდიქციაში, თუმცა ბერძნებს ამავე ტიტულის მიტროპოლიტი კვლავ ყავდათ, რომელსაც ჩრდილო კავკასიაში თემურ ლენგის ლაშქრობისა და სტეპების ალანიაში ქართული ეკლესიის დამცრობის შემდეგ ფართო ასპარეზი მიეცა.

როგორც ითქვა, სატრაპელა XIII-XIV სს გამოვიდა ბიზანტიის საპატრიარქოდან.

მას შემდეგ, რაც „სოტერიოპოლის ოლქი, რიზეს ოლქთან ერთად, საქართველოს ეკლესიას დაუკავშირდა, აქ შეიქმნა ერთი საეკლესიო ერთეული (სამიტროპოლიტო), რომლის ცენტრი არის ოფი (სოტერიოპოლი, იგივე სატრაპელა). უფრო გვიან ხანაში, მე-16 საუკუნეში, როდესაც ოსმალეთმა დაიპყრო ჭანეთი, ოფისა და რიზეს მხარე, ჭანეთში დაიწყო ისლამის გავრცელება. ლაზიის (ოფის, ანუ სოტერიოპოლ-სატრაპელას) კათედრა გადმოუტანიათ გურიაში, თვით იმ პუნქტისათვის, სადაც მოეწყო დროებით რეზიდენცია ლაზიის მიტროპოლიტისა, უწოდებიათ ლაზეთიდან მოტანილი სახელი სატრაპელა. მე-17 საუკუნის დასაწყისში, 1617 წელს, გურიაში იყო რომის მისიონერი ლუი გრანჟიე, რომელმაც ინახულა ამ ახალ რეზიდენციაში – გურიის სატრაპელაში – ლაზიიდან გადმოხიზნული იერარქი, რომელსაც იგი ლაზიის მთავარეპისკოპოსისა და მიტროპოლიტის სახელით მოიხსენიებს“ (პ. ინგოროყვა, „ჭანეთ-

ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003. გვ. 54, 38).

ძველ ქართულ მატიანეებში შავი ზღვის სანაპირო ლაზეთის კუთხეს, რომელიც პოლიტიკურად იბერიასთან იყო დაკავშირებული, ეწოდება: „ბოლო კლარჯეთისა – ზღვისპირი“ (იქვე, გვ. 56-57).

იოანე საბანის-ძისა და ექვთიმე მთაწმიდელის ტექსტების პავლე ინგოროყვასეული ინტერპრეტაციით, ზემოთ დასახელებულ სამ პუნქტს სარწმუნოებრივი დატვირთვაც გააჩნია: „ტრაპეზუნტთან (ყველაზე სამხრეთი), აფსართან (ცენტრალური პუნქტი) და ნაფსაის ნავსადგურთან, ანუ იგივე ნიკოფსიასთან (ყველაზე ჩრდილოეთი) იყო დაკავშირებული გადმოცემები ქრისტიანობის გავრცელების შესახებ (დასავლეთ საქართველოში) თვით მოციქულთა მიერ (ტრაპეზუნტში იქადაგა ანდრია მოციქულმა და აქედან შემოვიდა იგი საქართველოში. აფსარში უნდა იყოს დასაფლავებული მოციქული მატათა; ხოლო ნიკოფსიაში უნდა იყოს დასაფლავებული სიმონ კანანელი) (პ. ინგოროყვა. „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“. თბ. 2003, გვ. 63-64).

აფსარი მდებარეობდა უფრო სამხრეთით, ოფის სიახლოვეს. გ. გრიგოლიას კვლევათა შესაბამისად, ნაფსაი კი ნიკოფსიაა. ისინი ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდნენ.

<http://tao-klarjeti.com/portal/2013-04-23-12-58-26/%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%94%E1%83%97-%E1%83%AD%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%98>

კვლავ ისმის კითხვა, რამდენად შესაძლებელია, რომ წმიდა ნინო ყოფილიყო ლაზიკის განმანათლებელი და მას ლაზიკის ქალაქ ოფში, რომელსაც ასევე პიტიასა და სოტერიოპოლს უწოდებდნენ, დაენიშნა თავისი ეპისკოპოსი? იყო თუ არა წმიდა ნინო ლაზების მომაქცეველიც?

ამ კითხვას პასუხობენ გელასი კესარიელი და სხვა ისტორიკოსები ქართული წყაროების მითითებებთან ერთად. ჩვენი წყაროების ცნობას, რომ

წმიდა ნინომ „განანათლა ყოველი საგ-
სება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“,
მთლიანად ეთანხმებიან IV-V და სხვა
საუკუნეების უცხოური წყაროები:

კერძოდ, IV საუკუნის ეკლესიის
ისტორიკოსი გელასი კესარიელისა
წმ. ნინოს შესახებ წერს: იმპერატორ კონს-
ტანტინეს ხანაში „ღმრთის ცნება მიიღეს
პონტოს გასწვრივ მიწა-წყალზე მცხოვ-
რებმა იბერებმა და ლაზებმა, რომელთაც
მანამდე ის არა სწამდათ. ამ უდიდესი
სიკეთის მიხეზი გახდა ერთი დედაკაცი,
რომელიც მათთან იყო ტყვედ“ (გეორგიკა,
I, 1961, გვ. 186).

ამასვე წერს V საუკუნის ისტო-
რიკოსი გელასი კვიზიკელიც: „ამავე
დროს პონტოს გასწვრივ მდებარე ქვეყნის
მცხოვრებმა იბერებმა და ლაზებმა
ღმრთის სიტყვა, რომელიც მანამდე არ
სწამდათ, შეიწყნარეს“ (მიმომხილველი, I,
1926, გვ. 55).

გელასი კესარიელისა და გელასი
კვიზიკელის ცნობებს, რომ წმიდა ნინომ
მოაქცია ლაზებიც იბერებთან ერთად,
ეთანადება V საუკუნის ცნობილი
ისტორიკოსის მოვსეს ხორენაცის ცნობა.
ის წერს, ვრცელი არეალი შავი ზღვიდან
კასპიის ზღვამდე მოაქცია წმიდა ნინომ,
რომელმაც იქადაგა კლარჯეთიდან ვიდრე
კასპიის ზღვისპირეთში იმუამად მცხოვ-
რებ მასქუთებამდე: „სანატრელი ნუნე
წავიდა იქედან, რათა თავისი ადვილ-
გასაგები საუბრით ქართველთა ქვეყნის
სხვა კუთხეებიც დაემოდვრა. გავბედავ
და ვიტყვი, რომ ნუნე მოციქული ქალი
გახდა. მან იქადაგა სახარება კლარჯე-
თიდან დაწყებული, ვიდრე ალანთა და
კასპიის კარებამდე, მასქუთთა საზღვრე-
ბამდე, როგორც ამას აგათანგელოზი
გაუწყებს შენ“ (მოვსეს ხორენაცი,
სომხეთის ისტორია, 1984, გვ. 172).

აგათანგელოზის ცნობითაც, მოვსეს
ხორენაცის სიტყვით, წმიდა ნინოს
უქადაგნია შავი ზღვისპირეთიდან –
კლარჯეთიდან ვიდრე კასპიის ზღვამდე
(მასქუთებამდე).

საქართველოს პროვინცია კლარ-
ჯეთი ლაზიკის ნაწილი იყო. ის მდებარე-
ობდა შავი ზღვისპირზე, ხოლო მას-
ქუთების ტომი წმიდა ნინოს ეპოქაში

ცხოვრობდა კასპიის ზღვისპირზე. ხორე-
ნელის ცნობით, ამ არეალზე იქადაგა წმ.
ნინომ.

რადგანაც ლაზიკა (სამხრეთ-დასავ-
ლეთ საქართველო) გელასი კესარიელისა
და გელასი კვიზიკელის ცნობებით, წმ.
ნინოს სამოღვაწეო არეალში შედიოდა,
ამიტომაც დასავლეთ საქართველო წმ.
ნინოს მიერ დაფუძნებული საქართველოს
ეკლესიის იურისდიქციაში იყო მოქცეული
ისევე, როგორც აღმოსავლეთ საქარ-
თველო. ამიტომაც კირიონ კათალიკოსი
(VI-VII სს.) ეგრისის არქიეპისკოპოსიც
იყო, იოანე სომეხთა კათალიკოსის (899
წ.) ცნობით. ის წერს: კირიონ I იყო მამა-
მთავარი „იბერიელთა, გუგარელთა და
ეგრისელთა ადრინდელი წესის შესაბა-
მისად“ (იოანე კათალიკოსის (დრასხანა-
კერტელის) მატინაე, 1912, გვ. 65).

საქართველოს ეკლესიის დაფუძ-
ნების ისტორიისათვის მნიშვნელოვან
გელასი კესარიელის, გელასი კვიზი-
კელისა და სხვათა ცნობებს, რომ წმიდა
ნინო იყო ლაზიკის განმანათლებელი
იბერიასთან ერთად, ბოლო საუკუნეში
(ათეისტურ ეპოქაში) არ ექცეოდა
ყურადღება. ამჟამადაც მიიჩნევა, რომ ამ
ცნობებს არ ეთანხმება წმიდა გრიგოლ
განმანათლებლის ცხოვრების ძველი
არაბული (დაახლ. VII-VIII სს.) თარგმანი,
რომლის მიხედვითაც, ლაზიკა იყო წმ.
გრიგოლ განმანათლებლის მოღვაწეობის
არეალი, სადაც მან დანიშნა კიდევ
თავისი ეპისკოპოსი.

ნ. მარმა გრიგოლ განმანათლებლის
არაბულ ხელნაწერში ამოიკითხა, რომ
გრიგოლმა თავისი ეპისკოპოსი სოფრონი
გააგზავნა ლაზიკაში. ამიტომ ლაზიკა წმ.
გრიგოლის სამოღვაწეო არეალია და არა
წმ. ნინოსი. მისი გამოქვეყნების შემდეგ
მალევე გამოიცა ნ. აღონციის ცნობილი
ნაშრომი, არმენია იუსტინიანეს ეპოქაში,
აღნიშნული რეგიონის შესახებ, საიდანაც
გამოჩნდა, რომ სინამდვილეში წმ.
გრიგოლის ცხოვრების არაბულ ხელნა-
წერებში წერია არა სიტყვა „ლაზიკა“,
არამედ „არზანენა“. ნ. აღონციმ გამოიკე-
ლია, რომ ნ. მარმა ხელნაწერში
არასწორად ამოიკითხა არაბული თანხ-
მოვანთფგუფი, რომელიც გადმოსცემს

არა სიტყვა „ლაზიკას“, არამედ „არზანენას“. ასე, რომ სინამდვილეში არაბული წყაროს მიხედვით, ნ. აღონცის კვლევით, ლაზეთი არ იყო წმიდა გრიგოლის სამოღვაწეო არეალი და აღნიშნული სოფრონი იყო არა ლაზიკის, არამედ არზანენას ეპისკოპოსი, არმენიის სამხრეთ სასაზღვრო მხარეში. მაშასადამე, გელასი კესარიელისა და გელასი კვიპრიელის ცნობებს, რომ წმიდა ნინომ მოაქცია „იბერები და ლაზები“, არ ეწინააღმდეგება აღნიშნული ხელნაწერი. მართლდება ხორენაცის ცნობა, რომ წმიდა ნინომ იქადაგა „კლარჯეთიდან მასქეთებამდე“, ე.ი. კლარჯეთი-ლაზიკა წმიდა ნინოს სამოღვაწეო არეალი იყო.

დააარსა თუ არა წმიდა ნინომ თავის მიერ მოქცეულ ლაზიკაში საეპისკოპოსო კათედრა?

სწორედ ამ კითხვას უპასუხა ლაზიკის მიტროპოლიტმა გერმანემ რუსეთის მეფის კარზე XVII ს-ში.

1651 წელს რუსეთის მეფეს აღექსი მიხაილოვიჩს წარუდგა ლაზიკის მიტროპოლიტი გერმანე, რომელმაც წერილობითი სახით რამდენჯერმე განაცხადა, რომ რიზე-ოფის რეგიონი იყო ქართული ეკლესიის იურისდიქციის სფერო, რადგანაც ეს მხარეები ივერიასთან ერთად განანათლა ივერიის განმანათლებელმა და, მიტროპოლიტ გერმანეს ცნობით, მან ლაზეთში, ოფში დააარსა პირველი საეპისკოპოსო კათედრა (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, 1954, გვ. 347).

ოფის საეპისკოპოსო ცენტრი, სადაც იმხანად ლაზიკის მიტროპოლიტს ჰქონდა კათედრა, იყო წმიდა ნინოს დაარსებული. მოგვიანო პერიოდის ლაზიკის ამ მიტროპოლიტის ცნობით, ლაზიკის ქრისტიანები თავდაპირველად შედიოდნენ ივერიის ეკლესიის იურისდიქციაში,

პიტიუნტის საეპისკოპოსო კათედრა ნ. აღონცის, პ. ინგოროყვას და ასევე სხვა მეცნიერების მტკიცებით, IV საუკუნეში მდებარეობდა ლაზიკის ოფ-რიზეს რეგიონში. ეს რეგიონი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გააქრისტიანა წმიდა ნინომ. შესაბამისად, ამ რეგიონში მდებარე პიტიუნტის კათედრა მისი დაარსებული ჩანს, ლაზიკის მიტროპოლიტის ცნობის

გათვალისწინებით. როგორც ითქვა, მცხეთაში მოსვლამდე წმ. ნინოს გაუნათლებია ლაზიკა IV ს. 10-20-იან წლებში. ამ დროს დაუარსებია ოფ-რიზეს რეგიონში მდებარე პიტიუნტის საეპისკოპოსო კათედრა, რომლის ეპისკოპოსმა სტრატოფილემ მონაწილეობა მიიღო 325 წლის I მსოფლიო კრების მუშაობაში.

ამჟამად მიიჩნევა, რომ სტრატოფილე აფხაზეთის ბიჭვინთიდან იყო, მაგრამ, როგორც ითქვა, სხვა აზრისა იყვნენ ცნობილი მეცნიერები ნ. აღონცი, ასევე პ. ინგოროყვა და სხვანი“. მათი აზრით, პიტიუნტი მდებარეობდა არა აფხაზეთში, არამედ ისტორიული საქართველოს სხვა რეგიონში, რომელიც მოიცავს ოფ-ათინა-რიზეს ოლქს და ლაზიკა ერქვა.

ნ. აღონცი თავისი აზრის ერთ-ერთ საბუთად მიიჩნევს იმას, რომ რომაულ წყაროთა ცნობით, პიტიუნტსა და სებასტოპოლისში თავისი მუდმივი საჯარისო ნაწილი ჰყავდა დაბანაკებული „არმენიის დუქსი“, რომელიც იყო პონტო-მცირე არმენიის რომაული სამხედრო ოლქის მხედართმთავარი, მაგრამ, ნ. აღონცის სიტყვით, არმენიის დუქსის გავლენის სფეროში არ შედიოდა დასავლეთ საქართველო და, მით უმეტეს, მისი ისეთი შორეული რეგიონი, როგორცაა ცხუმ-ბიჭვინთას ოლქი, აქ არმენიის დუქს არ შეეძლო თავისი საჯარისო დანაყოფის დაბანაკება (ნ. აღონცი, არმენია იუსტინიანეს ეპოქაში, სპბ, 1908, გვ. 212).

პ. ინგოროყვა პიტიუნტს ოფ-რიზეს რეგიონში ათავსებს, ამასთანავე, მიუთითებს ძველ ავტორებსა და ძველ რუკებს (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, 1954, გვ. 293). მაშასადამე, სხვადასხვა პუნქტები იყვნენ პიტიუნტი და ბიჭვინთა. ქართული წყაროებით, ბიჭვინთის საეპისკოპოსო ცენტრი და მისი ეპარქია მხოლოდ ქართული ეკლესიის დაფუძნებულია და ის მუდამ, ათასწლეულთა მანძილზე, მხოლოდ საქართველოს ეკლესიასთან იყო დაკავშირებული, მის ერთ-ერთ უმთავრეს სასულიერო ცენტრს წარმოადგენდა, ხოლო პიტიუნტი დაარსების შემდეგ, სიახლოვის გამო, უფრო პონტოს რეგიონის ეპარქიებთან აღმოჩნდა დაკავშირებული.

მაშასადამე, ლაზიკა ეწოდებოდა სამხრეთ-დასავლეთ ზღვისპირა საქართველოს ჭანეთის ჩათვლით, ლაზიკის ეპარქია დაარსდა წმიდა ნინოს მიერ ქართულ იურისდიქციაში.

მე-6 საუკუნეში იბერია სპარსეთის ხელში აღმოჩნდა. მის გამო სპარსეთი მიიჩნევდა, რომ ლაზიკა, ვითარცა იბერიის ნაწილი, მის ხელში უნდა გადასულიყო, რადგანაც ბიზანტიას სურდა ლაზიკა თავის საიმპერიო მმართველობაში მოექცია. ამის გამო დაიწყო ხანგრძლივი ომი ლაზიკისათვის. სპარსეთი დამარცხდა და ლაზიკა აღმოჩნდა ბიზანტიაში. ამან შეცვალა საეკლესიო იურისდიქცია – კონსტანტინოპოლმა ლაზიკაში, ანუ ჭანეთში დააარსა საისინის, პეტრას, როდოპოლისისა, ზიგანასა და ფასიდის ეპარქიები.

მხოლოდ თამარ მეფის დროს დაუბრუნდა ეს ლაზიკა დედა ქართულ ეკლესიას, როგორც აღინიშნა, პ. ინგოროყვას კვლევით, სოტერიოპოლი იგივე ოფი, იგივე პიტეუსაა, წმ. თამარ მეფის შემდეგ სოტერიოპოლის კათედრა დაექვემდებარა აფხაზეთის საკათალიკოსოს – ბიჭვინთას.

ვახუშტის ცნობითაც, სოტერიოპოლი, ბიზანტია – საქართველოს ისტორიულ საზღვარზე, ოფ-რიზესთან, მდებარეობდა, ცნობილ სამიჯნე ნიშანთან – რკინის პალოსთან, ის რუკაზეც ასეა აღნიშნული: „აქა არს რკინის პალო“, „აქავ არს სატყეპელა“, ანუ სოტერიოპოლი.

ლაზიის სოტერიოპოლისის, ანუ „ჭანეთისა და სატრაპელას“ სამიტროპოლიტო კათედრის ბაღატანა ბურიაში

პონტოელი ბერძნები (საკ. სახ. „რომეი“, მხ. რ.-ში „რომეოს“) ერთგვაროვანნი არ არიან. მათ შორის ძალიან ბევრია ისეთი, რომელიც სხვა ეთნიკური წრის წარმომადგენელია და მისი შესვლა

ბერძნულ (უფრო სწორი იქნება, ელინოფონურ) სამყაროში მომხდარია რელიგიური მიზეზების გამო.

კერძოდ, როდესაც ისტორიულ ლაზეთსა და ტრაპიზონში მოვიდნენ ოსმალები, მათ ადგილობრივმა მცხოვრებლებმა ქართველებმა (ანუ ლაზებმა) და ტრაპიზონელმა ბერძნებმა დიდი წინააღმდეგობა გაუწიეს. მოგვიანებით კონსტანტინოპოლის მართლმადიდებლურმა ეკლესიამ, რომლის საზღვარი, როგორც პაველე ინგოროყვა წერს (იხ. მისი „ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო“, კოლხური კულტურის საერთაშორისო ცენტრის გამოცემა, 2003), დღევანდელი რიზეს დასავლეთით, პატარა ქალაქ ოფთან, გადიოდა, ცნო ოსმალთა სულთნის უზენაესობა. ფაქტობრივად, მისი იერარქების მოწოდებით, ტრაპიზონელმა ბერძნებმა, ანუ რომეებმა შეწყვიტეს ოსმალთა წინააღმდეგ ომი. მათ ოსმალთა მხრიდან ხელშეუხებლობის გარანტიები მიიღეს. ეს მოხდა 1526 წელს.

ქართულმა ეკლესიამ, რომლის შემადგენლობაშიც ლაზიის, ანუ „ჭანეთისა და სატრაპელას“ სამიტროპოლიტო ეპარქია შედიოდა (ტერიტორია ჭოროხიდან ოფამდე), ოსმალები დაწყევლა და, შესაბამისად, ქართველებს მოუწოდა, სისხლის ბოლო წვეთამდე ებრძოლათ მათ წინააღმდეგ. ლაზებმაც ოსმალების შემოტევა შეაკავეს ამჟამინდელი რიზეს ილის სოფ. მეკალისკირითთან და ასეთი მდგომარეობა შეინარჩუნეს 1648 წლამდე.

შემდგომ, როდესაც ჭანეთის მიტროპოლიტი გერმანე გარდაიცვალა, მისი მემკვიდრე გურიაში გაიქცა და სამიტროპოლიტო კათედრაც იქ გადაიტანა, რადგან ოსმალთა მძლავრობის გამო ლაზეთის დასავლეთ ნაწილში (სადაც კათედრა იყო) დიდი საფრთხე შეექმნათ იერარქებს.

გურიიდან ლაზეთის მიტროპოლიტი მართავდა ტერიტორიას ჭოროხიდან ათინამდე (დღევანდელი ფაზარი).

ამიტომაცაა, რომ ამ ტერიტორიაზე ლაზური მეტყველება და ჩვენებური

თვითშეგნება დღესაც შემორჩა. მეკალის-კირით-მელიათის დასავლეთით კი (ამ მხარეში ოსმალეთის დამკვიდრების შემდგომ) 1678 წლიდან მართლმადიდებელი ქართველები კონსტანტინოპოლს შეუერთდნენ. მათი რიცხვი არც ისე მცირე იყო. სწორედ ამ ქართველთა შთამომავლები არიან ის პონტოელი ბერძნები, რომლებიც „ხორონს“ ცეკვავენ, ანუ როგორც მეორენაირად უწოდებენ მათ – ჯუმუშხანელები. მათი დიდი ნაწილი 1923 წელს კარამანლისის და ათათურქის შეთანხმების შედეგად საბერძნეთში გადასახლდა, ნაწილი კი, ვინც უკვე გამუსლიმანებული იყო, თურქეთში დარჩა.

<https://forum.ge/?f=83&showtopic=33591900&st=60>

კავკასიის ალანია

აფხაზეთის „ალანია“

V-VI სს-ში ალანთა სახელით ცნობილი მომთაბარე მრავალრიცხოვანი ხალხები მომთაბარეობდნენ ვრცელ ტერიტორიაზე დუნაიდან დნეპრამდე, აღმოსავლეთ ევროპის სამხრეთით.

ალანები შედგებოდნენ სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის ტომებისაგან, მიისწრაფოდნენ შეჭრილიყვნენ რომის, ბიზანტიისა და სპარსეთის ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში და გაეძარცვათ.

ისინი ორი მიმართულებით ლაშქრობდნენ: სამხრეთით კავკასიის ქედის გავლით ისწრაფოდნენ სპარსეთსა და მცირე აზიაში შესაჭრელად, ხოლო დასავლეთით კი უტევდნენ ევროპას. ამიტომაც ისინი სხვადასხვა საუკუნეებში კავკასიის სხვადასხვა ნაწილებში ჩნდებოდნენ.

V ს-ში ისინი ცენტრალური კავკასიის გზით საქართველოში შემოიჭრნენ, მაგრამ ვახტანგ გორგასლის ღვაწლით ფეხი ვერ მოიკიდეს. ამ პერიოდში

ალანიად მოიხსენიებოდა ვრცელი ქვეყანა ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიიდან დნესტრისპირეთამდე.

VI ს-ში, როცა ქართლის სამეფო დასუსტდა, ბიზანტიამ ალანები, ვითარცა მოკავშირეები გამოიყენა სპარსელების წინააღმდეგ ლაზიკისათვის ომში. ამ დროს მათ ხელში დროებით აღმოჩნდა დღეს აფხაზეთად ცნობილი მიწა-წყალის მცირე ნაწილი. ამ დროს „ალანია“ დაერქვა აფხაზეთის ერთ ნაწილს.

ვახუშტი ბაგრატიონი ალანიის შესახებ წერს: „ხოლო „ალანი“ არს სუანეთის დასავლით და ბედიის ჩრდილოთ, აქვს აღმოსავლით საზღვარი სვანთა, სამხრით კავკასი ბეღია-ოღიშს და ამას შორისი, უდის შუაში სვანეთის მდინარე. მოსავლით და პირუტყვით ვითარცა სვანეთი, არამედ კაცნი კერპნი, უსჯულონი, პირველ იყვნენ ქრისტიანნი და აწ კერპნი და რომელნიმე მაჰმადიანი“ (ქც. IV, 789).

„სვანეთის მდინარეს“ ვახუშტი, ჩანს, უწოდებს ბზიფისწყალს, რადგანაც სხვაგან წერს: „ამის ბიჭვინტის დასავლით დის კაპპეტის მდინარე, დიდი და ჩქარად მდინარე, გამოდის ესე რაჭის მთას, კავკასსა, გამოვალის სვანეთს, ალანს და მას ქვემოთა მოერთვის ზღვასა“ (იქვე, გვ. 785).

მაშასადამე, პროვინცია ალანი, ანუ ალანია მდებარეობდა აფხაზეთში ბედიის ჩრდილოეთიდან ვიდრე ბიჭვინტის ჩრდილოეთამდე, ანუ თითქმის მთელი აფხაზეთის მთიანი ზოლი ეკუთვნოდა სვანეთსა და ალანიას.

საერთოდ, სიტყვა „აფხაზეთი“ ჩვენს ისტორიოგრაფიაში VIII ს-დან ჩნდება. თუ გავითვალისწინებთ, რომ ბეღია თვითვე იყო სასაზღვრო ქალაქი, რადგანაც, „ქართლის ცხოვრების“ ცნობით, მასზე გამავალი მდინარე ეგრისწყალი იყო საზღვარი ქართლის სამეფოსა და „საბერძნეთს“ შორის (ფარნავაზიდან ვახტანგ გორგასლამდე). ჩანს, ამ მდინარე ეგრისწყლის მარჯვენა სანაპირო ქვეყანა იქამდე „ალანიად“ იწოდებოდა, ხოლო მარცხენა კი ქართლად (ეგრისად), მდ.

ეგრისწყლის მარჯვენა სანაპიროს ალანია ეწოდებოდა VIII ს-მდე, ე.ი. იქამდე, სანამ მას აფხაზეთი დაერქმეოდა.

ასეთი მოსაზრების გამოთქმის უფლებას იძლევა ასევე მემბტიანის ასეთი ცნობა: „ალანთა ქვეყანა, რომელ არს აფხაზეთი“, კერძოდ, მემბტიანე წერს: გიორგი III „ჟამსა ზამთრისასა გარდავიდის ლიხთიმერეთს და მიუწიის ზღვად პონტოსად და მონადირის ალანთა ქუეყანა, რომელ არს აფხაზეთი“ (ისტორიანი და აზმანი, ქ.ც. II, 1959, გვ. 15).

მაშასადამე, მდ. ეგრისწყლის იქით მდებარე ქვეყანას პირველი ათასწლეულის რაღაც პერიოდში (უფრო მეტად VI-VII საუკუნეებში), VIII საუკუნემდე ერქვა „ალანთა“, ხოლო აფხაზთა ჰეგემონობის პერიოდში კი მისი სახელი შევიწროვებულა. ვახუშტის ცნობით, აფხაზეთის საერისთავო ბიჭვინთა-ანაკოფიის რეგიონში იწყებოდა და ყუბანამდე ვრცელდებოდა. ამ რეგიონის (ბიჭვინთა-ანაკოფიის) აღმოსავლეთით ეგრისწყლამდე – ალანია მდებარეობდა. ის სვანეთამდე ვრცელდებოდა. ამიტომაც წერდა ვახუშტი: „სვანეთი სიგრძით არს რაჭის თხემიდან ალანიამდე“ (იქვე, გვ. 787).

მართლაც, ვახუშტის (და სხვა წყაროთა) ცნობით, ისტორიული აფხაზეთის საერისთავო ცხუმამდე, ანუ სოსუმამდეც კი ვერ აღწევდა, რადგანაც ცხუმის იქით „ანაკოფია ალანითურთ“ სხვა ქვეყანა იყო, ხოლო საკუთრივ აფხაზეთი უფრო ჩრდილოეთით (ბზიბისწყალ-ბიჭვინთიდან მდ. ყუბანამდე) მდებარეობდა.

მემბტიანე წერს, რომ აფხაზთა პირველმა მეფე ლეონმა თავისი სამეფო გაყო რვა საერისთავოდ:

„1. დასვა აფხაზთა (ერისთავი) და მისცა აფხაზეთი, ჯიქეთი, ვიდრე ხაზართა მდინარემდე;

2. დასვა (ერისთავი) ცხომს და მისცა ეგრის იქითი ანაკოფია ალანითურთ;

3. დასვა ბედიას და მისცა ეგრისის აღმოსავლეთ ცხენისწყლამდე და ა.შ.“ (ქ.ც. IV, გვ. 796).

მაშასადამე, ცხუმის საერისთავოში შედიოდა „ანაკოფია-ალანითურთ“, მის (ცხუმის საერისთავოს) მარჯვნივ მდებარეობდა ბედიის საერისთავო, ხოლო მარცხნივ - აფხაზთა საერისთავო.

მეფე ლეონის დაყოფის მიხედვით, „ალანთა“ მდებარეობდა ბედიიდან ბიჭვინთამდე.

ცხუმის ერისთავი ამავე დროს ანაკოფია-ალანიის ერისთავიც იყო, რადგანაც ამ საერისთავოში მდებარეობდნენ აღნიშნული ერთეულები, ე.ი. ცხუმის საერისთავო აერთიანებდა ანაკოფიისა და ალანიის „ქვეყნებს“, თვითონ ცხუმი კი, წყაროს მიხედვით, „აფშილეთში“ შედიოდა. მაშასადამე, ცხუმის საერისთავოში ალანთა-ანაკოფიასთან ერთად აფშილეთიც შედიოდა, ხოლო აფხაზთა საერისთავო, როგორც ითქვა, უფრო ჩრდილოეთით იყო.

ვახუშტის ცნობით, ლეონ I-ის დროს „აფხაზთა სამეფოს“ ჯერ კიდევ არ ერქვა ეს სახელი (ე.ი. აფხაზეთი).

ლეონ I-ის გარდაცვალების შემდეგ გამეფდა ლეონ II „აფხაზთა ერისთავი“. მას უნებებია თავისი ვრცელი სამეფოსათვის ეწოდებინა „აფხაზეთი“. ე.ი. იქამდე აფხაზეთი ერქვა ბზიფისწყლის იქითა ტერიტორიას ვიდრე მდინარე ყუბანამდე. ახლა კი, აფხაზთა ერისთავის გამეფების შემდეგ, აფხაზეთი ეწოდა ვრცელ ქვეყანას ლიხის მთიდან ყუბანამდე. ეს აფხაზთა ერისთავი - ლეონ მეორე, ქართლის მეფეთა მემკვიდრის გურანდუხტის ვაჟი იყო, გურანდუხტს კი ეკუთვნოდა - „ეგრისი, არგვეთი, სვანეთი, თაკვერი და გურია“.

საერთოდ, ქართული მატრიანეების ცნობით, როგორც ითქვა, ასეთი ვითარება იყო: მდინარე ეგრისწყლამდე (შემდეგ კი მდ. კლისურამდე) განფენილი იყო „ქართლის სამეფო“, მდინარე კლისურას (კელასურის) იქით (მარჯვნივ) კი „საბერძნეთის“, ანუ ბიზანტიის იმპერიის მიწა-წყალი იყო.

ბიზანტიელებს აქ (ანუ მდ. კელასურიდან ყუბანამდე) ჰყოლიათ თავიანთი ერისთავი ლეონ I. მას უსარგებლია

არაბთა შემოსევებისას ბიზანტიის დასუსტებით, ასევე საზარებთან ნათესაობით და ხელსაყრელი პოლიტიკური მომენტის შედეგად VIII ს-ის დასაწყისში მოუპოვებია დამოუკიდებლობა ბიზანტიელებისაგან, მას ამავე დროს შეურთავს ქართლის მეფეთა ქალიშვილი გურანდუხტი (ასული მირ მეფისა).

ქართლის მეფე არჩილის (მირის ძმის) გარდაცვალების შემდეგ გურანდუხტს სამეფო ოჯახიდან მზითვის სახით ერგო ე.წ. „საუხუცესო“ მიწა-წყალი.

ეს იყო სამეფო საკუთრება დასავლეთ საქართველოში: „ეგრისი, არგვეთი, სვანეთი, თაკვერი და გურია“ (იქამდე ეს მხარე მეფე არჩილს ეკუთვნოდა).

მდიდარი მზითვით შევიდა გურანდუხტი აფხაზთა ერისთავის ოჯახში, როგორც ვთქვით, ეს იყო ვრცელი მიწა-წყალი დასავლეთ საქართველოში – შემდეგდროინდელი იმერეთი, სამეგრელო, სვანეთი, რაჭა-ლეჩხუმი და გურია.

ცხადია, შეუღლების შემდეგ, ლეონ I-მა თავისი მეუღლის ამ მზითვზე თავისი უფლებამოსილება განახორციელა. ამის გამო მათი (ე.ი. გურანდუხტისა და ლეონ I-ის) ვაჟი ლეონ II უკვე ვრცელ ქვეყანას ფლობდა ლიხის ქედისა და ყუბანამდე, ამ ქვეყანას მან მალე თავისი საერისთავოს სახელი „აფხაზეთი“ დაარქვა.

როგორც ითქვა, მამის გარდაცვალებამდე ლეონ I-ისა და გურანდუხტის ვაჟი ლეონ II ერისთავობდა აფხაზეთს, ანუ მამის მიერ დანიშნული იყო აფხაზეთის ერისთავად. მის დედას, ქართლის მეფის ასულ გურანდუხტს ეკუთვნოდა ტერიტორია კლისურიდან ლიხის ქედამდე. კლისურასა (თავდაპირველად ეგრისწყალსა) და ბზიფისწყალის შუა მდებარე ტერიტორიას აღანია ერქვა.

საკვლევიცა, თუ იურიდიულად ვის ეკუთვნოდა აფხაზეთის აღანია, ბიზანტიელებს ეს ტერიტორია არ ეთმობოდათ, მაგრამ იგი აფხაზთა მეფეების ხელში აღმოჩნდა.

„ესე ლეონ, შემდგომად ხოსროვანთ გარდაცვალებისა, გამეფდა და დაიპყრა სრულიად ეგრისი და „ამან უწოდა

აფხაზეთი სამეფოსა თვისსა და მოიღო საერისთავოსა თვისისა სახელი ეგრისსა ზედა“ (გვ. 742).

VIII ს. შემდგომ პოლიტიკური ვითარება ასე განვითარებულა: გაძლიერდა საზარეთი და მან ჩრდილო კავკასიის აღანია დაასუსტა. შესაბამისად, ძალა გამოეცალა აფხაზეთის აღანიას, ამით ისარგებლა აფხაზეთის ერისთავმა და ბიზანტიის დასტურითა და საზართა ძლიერი დახმარებით ჰეგემონობა მოიპოვა კლისურიდან ყუბანამდე. ამასთანავე, შეირთო ქართლის მეფის ასული, რომელმაც ქმრის ოჯახში მზითვის სახით შეიტანა ტერიტორია კლისურიდან ლიხამდე.

მათმა ვაჟმა, რომელიც იქამდე ბზიფისწყალსა და ყუბანს შუა მოქცეული ტერიტორიის ერისთავი იყო, სამეფო ტახტზე ასვლის შემდგომ, რადგანაც მის, უკვე ვითარცა მეფის, ხელში აღმოჩნდა ლიხსა და ყუბანს შუა მოქცეული მიწა-წყალი, თავის სამეფოს თავისივე საერისთავოს სახელი – აფხაზეთი უწოდა.

ე.ი. ყველა ეს ტერიტორია ლიხის მთიდან ყუბანამდე ლეონ II-ის მიერ აფხაზეთად იწოდა, იქამდე, როგორც აღინიშნა, აფხაზეთი ერქვა ტერიტორიას ბზიფისწყლიდან ყუბანამდე.

აღანიად იწოდებოდა ტერიტორია ბზიფისწყლიდან-კლისურამდე (თავდაპირველად ეგრისწყალ-ბედიამდე), ხოლო კლისურასა (თავდაპირველად ბედიასა) და ლიხს შუა მოქცეული ტერიტორია – ეგრისად, რომელიც ქართლის სამეფოს ნაწილი იყო.

კონსტანტინოპოლის პატრიარქის ნიკოლოზ მისტიკოსის წერილებში აფხაზთა მეფეებისადმი კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს არასოდეს განუცხადებია პრეტენზია დასავლეთ საქართველოში თავისი ძველი იურისდიქციის შესახებ.

საქართველოს ეკლესიის მიმართ კონსტანტინეპოლს მსგავსი პრეტენზია რომ ჰქონოდა, გამოთქვამდა როგორც წარსულში, ისე მეოცე საუკუნეში, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის პროცესის დროს.

ცნობილი ბერძენი კანონისტი სარდელი მიტროპოლიტი მაქსიმე თავის წიგნში „საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია“ (ათენი, 1966) კონსტანტინეპოლის არაერთარ პრეტენზიას არ გამოთქვამს საქართველოს ეკლესიის მიმართ.

ეს თვალსაზრისი კიდევ უფრო ადრე გამოთქვა ცნობილმა მკვლევარმა მიქელ თარხნიშვილმა. ის წერს: „ბიზანტიას არც პატრიარქობის დროს, არც სხვა რომელიმე ხანაში არაერთარი პრეტენზია არ განუცხადებია საქართველოს ეკლესიის შესახებ“ (მიქელ თარხნიშვილი, წერილები 1994, გვ. 463).

აღნიშნული მოსაზრების თვალსაზრისით მაგალითია კონსტანტინოპოლის პატრიარქ ნიკოლოზ მისტიკოსის წერილები აფხაზთა მეფეების მიმართ (იქვე, გვ. 436-438).

ბიზანტიის გამოჩენილმა იერარქმა ნიკოლოზ მისტიკოსმა, რომელიც წმ. ფოტის მოწაფე იყო, მრავალი პრინციპული მნიშვნელობის წერილი მიწერა თავისი ეპოქის მნიშვნელოვან სახელმწიფო და საეკლესიო პირებს. მათ შორის ის წერდა აფხაზთა მეფეებსაც. მ. თარხნიშვილის გამოკვლევით, მას 902 წელს წერილი მიუწერია აფხაზთა მეფე ბაგრატისათვის, 906-907 წლებში კონსტანტინესათვის, 924-925 წლებში მეფე გიორგისათვის.

საბჭოთა ეპოქის ისტორიკოსთა კვლევით, ნიკოლოზ მისტიკოსის ეპოქა, მეცხრე-მეათე საუკუნეები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო „დასავლეთ საქართველოს ეკლესიისათვის“, რადგანაც იქედან თითქოსდა ამ ეპოქაში განდევნილი იქნა ბერძნული საღვთისმსახურო ენა, განდევნილი იქნენ ბერძენი სასულიერო პირები. გაუქმდა ბერძნული ეპარქიები და საეპისკოპოსო კათედრები. მათი ადგილი კი თითქოსდა დაიჭირა ქართულმა.

ეს მტკიცება უკვე მოძველებულია და ამასთანავე არასწორია.

ცნობილმა მეცნიერმა ნ. აღონციმ მიუთითა თავის ცნობილ წიგნში „არმენია იუსტინიანეს ეპოქაში“ (1908 წ.), ბერძნულ-ბიზანტიური წყაროების ანალიზი, რომ

ბერძნული ეპარქიები (როდოპოლისი, ზიგანა, საისინი და პეტრა) მდებარეობდნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ამჟამინდელ ლაზისტანში (ლაზიკაში), ტრაპეზუნტის რეგიონში.

მსგავსადვე მიუთითებენ ქართული წყაროები, რომ დაარსებისთანავე საქართველოს ეკლესია მოიცავდა ქვეყნის ყველა მხარეს (ჯერ კიდევ თბილისის საამიროს არსებობისას, როცა საქართველოს სახელმწიფოს უმთავრესი ნაწილი იყო დასავლეთ საქართველო და დედაქალაქი ქუთაისი, რუის-ურბნისის კრება აღნიშნავდა, რომ ანდრია იქადაგა ყოველსა ქვეყანასა საქართველოისასა, ხოლო წმიდა ნინომ მოაქცია ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა, ანუ დასავლეთ საქართველოს ქვეყანა და მისი ხალხი - ქართული ეკლესიის დაარსებისთანავე მისი ძირითადი ბირთვი იყო), ამასვე მიუთითებს სომხური წყარო, რომელიც კირიონ ქართლის კათალიკოსს ეგრისის მთავარეპისკოპოსს უწოდებს. ქართული წყაროები მუდამ მიუთითებენ, რომ როგორც მე-4 საუკუნეში, მეფე მირიანის დროს, ისე მე-5 საუკუნეში ვახტანგ გორგასლის ეპოქაში დასავლეთ საქართველო ანუ ეგრისი მდ, ეგრისწყლამდე და შემდეგ მდ. კლისურამდე, მუდამ შედიოდა ქართლის სამეფოს შემადგენლობაში. შესაბამისად, მე-5 საუკუნეში, საქართველოს ეკლესიის იურისდიქცია აღწევდა მდ. კლისურამდე (კელასურამდე). ეს საზღვარი ერთმანეთისაგან ყოფდა ბიზანტიასა და ქართლის სამეფოს. აქედან გამომდინარე, ბიზანტიის ეკლესიის იურისდიქციაში იყო არა სრულიად დასავლეთ საქართველო, არამედ ერთი მონაკვეთი მდ. კლისურიდან ბზიფისწყლისკენ. აფხაზთა სამეფოს დაარსების ეპოქაში, მე-8, მე-9 საუკუნეებში ტერიტორიას კლისურიდან ყუბანამდე ვეღარ აკონტროლებდა ხაზართა კაგანატის სიძლიერის გამო. მე-10 საუკუნისათვის ვითარება შეიცვალა ხაზართა დასუსტების გამო. ამით მეცხრეად მოახდინა რეაგირება ბიზანტიის ეკლესიამ, რაც აისახა პატრიარქ ნიკოლოზ

მისტიკოსის წერილებში აფხაზთა მეფების მიმართ, რომელნიც მის დროს უკვე რეალურად ფლობდნენ ამ მიწა-წყალს. ისინი იყვნენ უზენაესი მფარველები და პატრონები ქართული ეკლესიისა არაბთა ბატონობის უძველეს ეპოქაში.

როგორც ცნობილია, ზემოთ აღნიშნული აფხაზთა მეფე გიორგის მიერ დასავლეთ საქართველოს ცენტრში დაარსებული იქნა ჭყონდიდის საეპისკოპოსო კათედრა. იქამდე კი ბიჭვინთის საკათალიკოსო ცენტრი.

აღანია, როგორც აღინიშნა, ერქვა ასევე აფხაზეთის ერთ ნაწილს. ოდესღაც მას ბიზანტია აკონტროლებდა. ახლა კი აფხაზ მეფეთა ხელში იყო. აფხაზეთის აღანია მოქცეული იყო ბზიფისწყალსა და ეგრისწყალს შუა. ჩანს, აქ ამ ტერიტორიაზე სურდა კონსტანტინოპოლის პატრიარქს აღანიის სამიტროპოლიტო ცენტრის, საეპისკოპოსო კათედრის, დაარსება. რადგან ეს მიწა-წყალი აფხაზ მეფეთა ხელში იყო, თხოვდა და ევედრებოდა მათ, ენებებინათ აღანთა ეპისკოპოსისათვის გაეწიათ შესაბამისი დახმარება. აფხაზთა მეფეები კონსტანტინოპოლის პატრიარქის თხოვნის საპირისპიროდ მოიქცნენ. კერძოდ, გიორგი აფხაზთა მეფის დროს აღმართა ბიჭვინთის საკათალიკოსო ცენტრი, დასავლეთ საქართველოს ცენტრში კი – ჭყონდიდის საეპისკოპოსო.

ქართული ეკლესიის იურისდიქცია კაფამდე (ყირიმამდე) რომ აღწევდა, ამის შესახებ ცნობებს ქართული წყაროების გარდა, არქანჯელო ლამბერტიც იძლევა XVII ს-ში. ის წერს: „საქართველოს სამეფო აღწევდა კაფამდე, რომელიც ხერსონესშია. ამ მხრით საქართველო შეიცავდა თავის სამფლობელოში აფხაზებს, ანუ აბასქებს, ჩერქეზებს და ჯიქებს, ანუ ძიქებს. საქართველოს სამეფოს რომ ასეთი სივრცე ეჭირა, ამის ცხადი კვალი დღესაც იპოვება იქ. კოლხიდის გარეთ, აფხაზეთისა და ჯიქების ქვეყნებში, მშვენიერი ტაძრები დგანან ქართულად აშენებულები და ქართულის ზედწარწე-

რებით, მაგალითად, ანაკოფიაში და ბიჭვინთაში არის კოლხიდის, გურიისა და იმერეთის პატრიარქის საჯდომი“ (ა. ლამბერტი, სამეგრელოს აღწერა, 2011, გვ.29).

ლამბერტის ცნობით, რომელიც თვითონ 18 წელი ცხოვრობდა სამეგრელოში და კარგად იყო ინფორმირებული, აფხაზეთის კათალიკოსს მთავარი კათედრა ბიჭვინთის გარდა ანაკოფიაშიც ჰქონია. ანაკოფია ე.წ. „აფხაზეთის აღანიაში“ შედიოდა და მისი მთავარი პუნქტი იყო. XI ს. დასაწყისში, ციხე ანაკოფია ეკუთვნოდა აღანთა მეფის ასულ ალდეს. ქმრის, საქართველოს მეფე გიორგი I-ის გარდაცვალების შემდეგ, მან, 1032 წელს, ეს ციხე (ანაკოფია) გადასცა ბიზანტიას, თვითონ კი თავის შვილ დემეტრესთან ერთად, რომელიც ბაგრატ IV-ის გერი იყო, თავი შეაფარა საიმპერატორო კარს. ბაგრატ IV-საც, როგორც აღინიშნა, აღან „მეფეთა ასული ბორენა“ ჰყავდა ცოლად. შესაძლოა მისგან ჰყავდა ქალიშვილი მართა იგივე მარიამი, რომელიც ბიზანტიაში გათხოვების შემდეგ „მარიამ აღანელის“ სახელით იყო ცნობილი. შესაძლოა, იმის გამო რომ მას, როგორც აღან მეფეთა ერთ-ერთ შთამომავალს, საკუთრებაში გადაეცა ანაკოფიის ციხე, რომელიც კვლავ ბიზანტიელთა ხელში იყო მეფე გიორგი II-მდე, რომელმაც „წაუხვნა ბერძენთა ანაკოფია, თავადი ციხეთა აფხაზეთისათა“ (ქ.ც. I, 1955, გვ. 317).

ერთი სიტყვით, ანაკოფია კავშირში იყო აფხაზეთის აღანიასთან და, შესაძლოა, ადრე X საუკუნეში, აქ სურდა კონსტანტინოპოლს „აღანიის საეპისკოპოსო“ კათედრის დაარსება. მაგრამ მან ეს ვერ შეძლო. პირიქით, ანაკოფიაში დაარსებულა აფხაზეთის კათალიკოსთა ერთ-ერთი რეზიდენცია, მაშასადამე, ქართული ეკლესიის ერთ-ერთი ცენტრი.

ამ კათალიკოსის იურისდიქცია მთელ დასავლეთ საქართველოზე ვრცელდებოდა ლიხიდან ვიდრე კაფამდე.

ცხადია, თუ დასავლეთ საქართველო კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში იმყოფებოდა, მის

ცენტრში ჭყონდიდის ქართული საეპისკოპოსო კათედრისა და ეპარქიის დაარსება შეზღუდავდა კიდევ იქ ბერძნულ ეკლესიას, ანუ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს კანონიერ უფლებამოსილებას. ეს კი უნდა ასახულიყო და აისახებოდა კიდევ X საუკუნეში, მეფე გიორგისადმი მიწერილ კონსტანტინოპოლის პატრიარქის მიერ მიწერილ წერილებში, ეპოქის სხვა დოკუმენტებში.

ამ კუთხით სურათის შესასწავლად კარგი საშუალებაა სწორედ ამ ეპოქის კონსტანტინოპოლელი პატრიარქის ნიკოლოზ მისტიკოსის წერილები.

აფხაზთა სამეფო, როგორც ცნობილია, მოიცავდა მთელ დასავლეთ საქართველოს.

902 წელს კონსტანტინოპოლის პატრიარქი ნიკოლოზ მისტიკოსი დასავლეთ საქართველოს (აფხაზთა) მეფე ბაგრატს უწოდებს „ღვთის მოყვარესა და ზნე ტკბილ“ ადამიანს, რომელიც სიყვარულს ბადებს ნიკოლოზ მისტიკოსის გულში. უფრო მეტიც, პატრიარქი მეფეს უწოდებს „ღვთის კაცს“, საკუთარ შვილს, მამობრივი ამბორით ესაღმება მას. პატრიარქი მეფეს უწონებს „ღვთივ აღტყინებულ მისწრაფებას“ ალანთა ერის სახსნელად. ერთი სიტყვით, პატრიარქი ძალზე აქებს და ყოველმხრივ ემადლიერება აფხაზთა მეფეს.

წერილიდან სრულებით არ ჩანს რაიმე კვალი იმისა, რომ დასავლეთ საქართველოში იზღუდებოდა ბერძნული საეკლესიო იურისდიქცია. არ ჩანს რაიმე კვალი იმისა, რომ ამ სამეფოში გააუქმეს ბერძნული საეპისკოპოსო კათედრები და მისი ბერძენი მღვდელმთავრები იღვენებოდნენ.

თუ კი პატრიარქ ნიკოლოზ მისტიკოსის დროს შეიცვალა ისეთი ცნობილი ბერძნული საეკლესიო კათედრების სტატუსი, როგორებიც იყვნენ ფასისის, როდოპოლისის, ზიგანას, საისინისა და პეტრას კათედრები იმდენად, რომ ისინი ჩამოაცილეს კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს და შეიყვანეს ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, ცხადია, ეს

ადგილობრივი მთავრობის ნებართვით მოხდებოდა.

ადგილობრივ მეფეებს: ბაგრატს, კონსტანტინესა და გიორგის თბილ წერილებს წერდა კონსტანტინოპოლის პატრიარქი.

შეუძლებელია, ამ დიდმნიშვნელოვანი ეპარქიების დაკარგვით კონსტანტინოპოლი აღშფოთებული რომ არ ყოფილიყო დასავლეთ საქართველოს მთავრობის მიმართ.

როგორც ითქვა, აღნიშნულ თბილ წერილებში საერთოდ არ იხსენიება „გაუქმებული“ დიდმნიშვნელოვანი კათედრები და იქ მხოლოდ ახალქრისტიან ალანებზეა საუბარი.

ცხადია, თუკი კონსტანტინოპოლის პატრიარქი დიდ მზრუნველობას იჩენდა აფხაზეთში სტუმრად მყოფი ალანიის ეპისკოპოსის მიმართ და თხოვდა აფხაზთა მეფეებს ყოველმხრივ, ყოველი საშუალებით, დახმარებოდა ალანიის ეპისკოპოსს, გაცილებით უფრო დაეხმარებოდა ბერძენ სასულიერო პირებს, თუ ისინი დასავლეთ საქართველოში კათედრების გარეშე დარჩნენ და იღვენებოდნენ.

აღნიშნული წერილების განხილვა უფლებას გვაძლევს გამოვთქვათ აზრი, რომ IX-X საუკუნეებში აფხაზთა სამეფოში მსგავს დევნას ადგილი არ ჰქონია.

ნიკოლოზ მისტიკოსის ყველა წერილი აფხაზთა მეფეების მიმართ გულთბილი და გულთბილია.

კერძოდ, 906-907 წლებში პატრიარქი აფხაზთა ახალ მეფეს კონსტანტინესაც წერს წერილს. მას უწოდებს „ბრწყინვალე საყვარელ შვილს“, ხოლო მის გარდაცვლილ მამას ბაგრატს კი უწოდებს ნეტარს, რომლის გარდაცვალება კონსტანტინოპოლმა ჯეროვნად იგლოვა.

პატრიარქი ღმერთს ჰმადლობს იმის გამო, რომ გარდაცვლილის ნაცვლად ტახტზე ავიდა მამის სათნოების მქონე ახალი ხელმწიფე, გონიერი და ბრძენი. ახალ მეფესაც პატრიარქი სთხოვს დაეხმაროს ალანიის ეპისკოპოსს და გააუქმდეს მისი საცხოვრებელი პირობები.

თითქმის 20 წლის შემდეგ კონსტანტინოპოლის პატრიარქი წერილს წერს მეფე გიორგის. უწოდებს მას კეთილშობილს, რომელიც ღმერთმა დაადგინა, და შემკობილია სულიერი შარავანდედით. პატრიარქი გამოთქვამს დიდ სიხარულს, რომ მეფე ბრწყინვალე მაგალითს იძლევა თავისი კეთილშობილი ქცევებით.

წერილიდან ჩანს, რომ მეფეს და პატრიარქს იქამდეც ჰქონიათ წერილობითი ურთიერთობა. მეფეს დაინტერესება გამოუთქვამს გაეგო ბულგარეთის ამბები. პატრიარქი პასუხობს მას და სთხოვს, როგორც შეშვენის მის მეფურ დიდებასა და ბრწყინვალეობას, ძველებურად დაიცვას პატრიარქთან გულწრფელი მეგობრობა. პატრიარქი ამ წერილში მეფეს მეგობარს უწოდებს სამჯერ.

მ. თარხნიშვილის მიერ თარგმნილი ამ წერილებიდან კარგად ჩანს, რომ 902-925 წლებში დასავლეთ საქართველოში ადგილი არ ჰქონია ბერძნული ეკლესიის დევნას და არც წინა ეპოქაში წინა მეფეების დროს.

მაშასადამე, მე-9 – მე-10 საუკუნეებში კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო არ გამოთქვამდა პრეტენზიას ქართული ეკლესიის მიმართ.

ისმის კითხვა: მე-9 – მე-10 საუკუნეებში ქართული ეკლესია თუკი შეიჭრა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში, ამ ეპოქის კონსტანტინოპოლელი პატრიარქები (მაგალითად, ნიკოლოზ მისტიკოსი) რატომ არ გამოთქვამდნენ პრეტენზიებს ქართული ეკლესიის მიმართ?

პასუხი ასეთია: სინამდვილეში კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ეპარქიები ლაზიკაში განლაგებულნი იყვნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ტრაპეზუნტის ახლო მთიანეთში, რომელსაც წყაროებში „სოფელი მეგრელთა“ ერქვა. აქ იყვნენ განლაგებულნი ფაზისის სამიტროპოლიტოს პეტრას, ზიგანას, როდოპოლისისა და საისინის ეპარქიები.

აქედან გამომდინარე, დასავლეთ საქართველო არ შედიოდა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში.

ბუნებრივია, არარსებული ბერძნული საეპისკოპოსოების გაუქმება შეუძლებელი იყო, ამიტომაც კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს არასდროს გააჩნდა პრეტენზიები საქართველოს ეკლესიის მიმართ.

აფხაზეთის საკათალიკოსო, ისტორიულად ყოველთვის ზოგად ქართული ეკლესიის ერთ ნაწილს წარმოადგენდა, ქართული ეკლესიის მეორე ნაწილი იყო ქართლის საკათალიკოსო.

ზოგად ქართული ეკლესიის მთლიანობა მიიღწეოდა საერთო საეკლესიო სამართლით, საერთო სჯულისკანონით, საერთო ქართული საღვთისმსახურო ენით, საერთო ტრადიციებითა და საქართველოს პატრიარქის საერთო მეთაურობით. ამ ორ პირველიერარქს შორის ერთს უხუცესი, ხოლო მეორეს უმრწამსი ეწოდებოდა.

ერთიან ქართულ ეკლესიაში წოდება „კათალიკოსი“ შეესაბამებოდა ბერძნული საპატრიარქოების „მიტროპოლიტის“ წოდებას.

როგორც ბერძნული საპატრიარქოს მიტროპოლიტს უშუალოდ ექვემდებარებოდნენ თავისი ეპისკოპოსები, ასევე ქართლის კათალიკოსს ექვემდებარებოდნენ აღმოსავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები, ხოლო აფხაზეთის კათალიკოსს - დასავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები, ხოლო ორივე ეს საკათალიკოსო ერთიანი ქართული ეკლესიის საეკლესიო ადმინისტრაციული ერთეული (სამიტროპოლიტო ოლქები) იყო.

როგორც ითქვა, მათი ზემდგომი საეკლესიო ინსტიტუტი იყო საერთო სჯულისკანონის და საეკლესიო სამართლის შემმუშავებელი ადგილობრივი საეკლესიო კრებები.

ეს საკათალიკოსოები აღიარებდნენ ასევე უპირატესი პირველიერარქის ავტორიტეტს. მას „უხუცეს პატრიარქს“ უწოდებდნენ. მისი მოვალეობა იყო უზრუნველყო სრულიად საქართველოს ეკლესიაში (ე.ი. ქართლისა და აფხაზეთის საკათალიკოსოებში) საერთო სჯულისკანონის დაცვა, საჭიროების შემთხვევაში

ახალი საერთო კანონების შემუშავება (მაგ. XVI ს-ის „სამართალი კათალიკოსთა“).

აღსანიშნავია, რომ საეკლესიო კრების მიერ აფხაზეთისა და ქართლის კათალიკოსთა მონაწილეობით გამოცემულ კანონებს მთელ საქართველოში (ცხადია, აფხაზეთშიც) სავალდებულოდ აღსასრულებელი ძალა ენიჭებოდა სამოქალაქო სამართლის სფეროშიც.

ზოგიერთ საეკლესიო-საკანონმდებლო კრებას მიღებული აქვს კანონები, რომელნიც უფრო საერო-სამოქალაქო სამართლის სფეროს განეკუთვნებიან. ასეთებია, მაგალითად, სასჯელთა ჩამონათვალი ქურდობისათვის, ყაჩაღობისათვის და სხვა მსგავსი. როგორც აღინიშნა, ამ კანონებს სავალდებულოდ აღსასრულებელი ძალა ენიჭებოდა.

„უხუცეს“ პირველიერარქად, ანუ „საქართველოს პატრიარქად“, როგორც წესი, ირჩევდნენ მცხეთელ კათალიკოსს, მაგრამ განსაკუთრებულ შემთხვევებში ბიჭვინთელ, ანუ აფხაზეთა კათალიკოსს გადაეცემოდა ეს ტიტული („საქართველოს პატრიარქი“).

მაგალითად, შაჰ-აბასის შემოსევების შემდეგ (XVII საუკუნესა და XVIII ს. I ნახევარში) აღმოსავლეთ საქართველოს სამეფოებმა დაკარგეს სუვერენიტეტი (მუსულმანური მმართველობის ქვეშ მოექცნენ), ხოლო დასავლეთ საქართველო ძველებურად მართლმადიდებელ მეფეთაგანთა მიერ იმართებოდა.

ამ ფაქტმა გაზარდა დასავლეთ საქართველოს მმართველთა (მეფეთა და კათალიკოსთა) ავტორიტეტი, რაც მათ ტიტულატურაშიც აისახა. მაგალითად, აფხაზეთის კათალიკოსთა ტიტულატურაში გამოჩნდა ტიტული „საქართველოს პატრიარქი“, უცხოური წყაროების თანახმად, ამ ეპოქაში აფხაზეთის კათალიკოსი სრულიად საქართველოს (იბერიის) უხუცეს (უპირატეს) პირველიერარქად ითვლებოდა. მაგალითად, ანტიოქიურიუსალიმის პატრიარქი დოსითეოსი (XVII ს.) ამის შესახებ წერდა:

„იბერიაში ორი ავტოკეფალური არქიეპისკოპოსია, რომელთაც ქართველები უწოდებენ კათალიკოსებს. ქვემო იბერია, რომელსაც ძველად კოლხეთსა და ლაზიკას უწოდებდნენ, აქვს ეპარქიები იმერეთში, გურიაში, სამეგრელოში, აფხაზეთში, სვანეთსა და მესხეთის ნაწილში. ზემო და ქვემო იბერიას შორის საზღვარი არის ქედი. ქვემო იბერიის კათალიკოსი პატივით უფრო მეტია ზემო იბერიის კათალიკოსზე. იბერები ქვემო იბერიის კათალიკოსს მიიჩნევენ უფროს კათალიკოსად, რადგანაც მეფე, ე.ი. იმერეთის თავი, მათთან იწოდება მეფეთამეფედ“ (სარდელი მიტროპოლიტი მაქსიმი, ქართული ეკლესია და მისი ავტოკეფალია „თეოლოგია“, ათენი, 1966 წ. გვ. 48, თარგმანი ბერძნულიდან რუსულად, 1981).

XVIII საუკუნის II ნახევარში აღდგა აღმოსავლეთ საქართველოში სახელწიფოებრივი სუვერენიტეტი და სამეფო ტახტი კვლავ მართლმადიდებელმა ხელმწიფეებმა დაიჭირეს. ამ ფაქტმა ძველი ავტორიტეტი დაუბრუნა მცხეთელ კათალიკოსს და ის ძველებურად „უხუცეს“ პირველპატრიარქად იქცა ქართულ საეკლესიო სამყაროში, რაც, ცხადია, საეკლესიო სამართლის სფეროშიც აისახა. მაგალითად, აფხაზ კათალიკოსთა ტახტზე მჯდომი წმ. დოსითეოს ქუთათელის დროს ანტონ კათალიკოსის დიკასტერიის (საეკლესიო სასამართლო) სამართალის სფეროში შედიოდა აღმოსავლეთთან ერთად დასავლეთ საქართველოც (მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, საქართველოს საეკლესიო კრებები).

XIX ს-ში მთელი ეს სისტემა მოიშალა, რადგანაც საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია გააუქმა რუსეთის საიმპერატორო ხელისუფლებამ.

საქართველოს ეკლესიას ავტოკეფალია, 1917 წლის 25 მარტის აქტის საფუძველზე, აღდგენილად გამოაცხადეს საქართველოს ეკლესიის მღვდელთაგანებმა და მრევლმა. 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ რუსეთის სახელმწიფომ დაუბრუნა ავტოკეფალია.

რუსეთის იმპერიის დიპლომატიის მთავრობამ ცნო საქართველოს ეკლესიის შინაგანი სტრუქტურა, კერძოდ, ავტოკეფალიის გამოცხადების შემდეგ საეკლესიო კრებამ ეკლესიის პირველიერარქს მიანიჭა სრულიად საქართველის კათალიკოს-პატრიარქის ტიტული. მაშასადამე, ის აერთიანებდა უკვე საუკუნის მანძილზე არ არსებული (გაუქმებული) ქართლისა და აფხაზეთის საკათალიკოსო კათედრებს. მას უკვე უშუალოდ ექვემდებარებოდნენ დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები. ამის შემდეგ ტიტული მიტროპოლიტი აღნიშნავდა მხოლოდ პატრიარქის ეპისკოპოსისა და არა იერარქიულ თანამდებობას. ეს ტიტული მხოლოდ საეპისკოპოსო ჯილდოს წარმოადგენს.

შესაბამისად, ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქიის მმართველის თანამდებობრივი ტიტული არის ეპისკოპოსი და მას ღვაწლისათვის შესაძლოა ჯილდოს სახით ებოძოს მთავარეპისკოპოსის ანდა მიტროპოლიტის წოდება.

საქართველოს პატრიარქს მიენიჭა, უფლება მუდმივად ან დროებით მართაუდეს რომელიმე ეპარქიასაც. 1917-18 წლების კრებებმა მას სამართავად გადასცა მცხეთა-თბილისის ეპარქია. 2010 წლის კრებამ (წმ. სინოდმა) კი - ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქია. სხვადასხვა წლებში საქართველოს პატრიარქები სხვა ეპარქიებსაც მართავდნენ, მაგ. მანგლისისა, ქუთაისისა და სხვა.

აფხაზეთის საკათალიკოსო, ვითარცა ქართული ეკლესიის ერთ-ერთი ადმინისტრაციული ერთეული (ბერძნული სამიტროპოლიტოს ფარდი), დააარსა საქართველოს საეკლესიო მმართველობამ, რაც ხელმწიფის კარის მიერაც იქნა დადასტურებული („ამან ბაგრატ განაჩინა კათალიკოზი აფხაზეთს“, - გვამცნობს „ქართლის ცხოვრება“). დასავლეთ საქართველო იმთავითვე ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში იმყოფებოდა (IV ს-დანვე), აფხაზეთა სამეფოს ჩამოყალიბებამ წარმოქმნა საფუძველი ქართული ეკლესიის აფხაზეთის საკათალიკოსოს დაარსებისა. ამიტომაც არაა სწორი ნ. ლომოური,

რომელიც აცხადებს, რომ VIII ს-ში კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს გამოეყო დასავლეთ საქართველოს (აფხაზეთის) ეკლესიაც (ნ. ლომოური, 2009, გვ. 40-46).

როგორც აღინიშნა, საბჭოთა ეპოქის მკვლევარების სიტყვით, აფხაზეთა მეფე გიორგი II-ს ეპოქაში (X-ის დასაწყისში) თითქოსდა ქართულმა ეკლესიამ კონსტანტინოპოლს ჩამოართვა კათედრები აფხაზეთში (დასავლეთ საქართველოში) და მათზე თავისი უფლება განახორციელა, რადგანაც ცნობილი საეპისკოპოსოების (ფაზისისი, როდოპოლისის, საისინის, პეტრას, ზიგანას) დაკარგვით კონსტანტინოპოლმა დაკარგა თავისი იურისდიქცია მთელ დასავლეთ საქართველოზე (აფხაზეთზე).

აისახა თუ არა ასეთი უმწვავესი მომენტი ნიკოლოზ მისტიკოსის წერილებში აფხაზეთა მეფის მიმართ?

არავითარ ოდნავ მინიშნებას ან ნაკვალევს წერილები ამისას არ შეიცავს. პირიქით, არსებობს საბუთი, საიდანაც კარგად ჩანს, რომ არავითარი პრეტენზია კონსტანტინოპოლს დასავლეთ საქართველოს მიმართ არ ქონია, რასაც ადასტურებს წერილი, რომელიც ნიკოლოზ მისტიკოსმა სომხეთის პატრიარქს გაუზახანა.

სომეხთა პატრიარქისადმი წერილში ნიკოლოზ მისტიკოსი წერს ასეთ რაიმეს: „კავკასიის და აფხაზეთის მიწები შენს იურისდიქციაში იგულებ“. აფხაზეთის მიწებში ამ წერილში, ჩანს, იგულისხმება ტაოს მიმდებარე მიწები, რომელიც ამ დროისათვის უკვე ჩანდა, რომ აფხაზეთის სამეფოს ხელში გადავიდოდა.

ბიზანტიას სადავო საკითხები რომ ჰქონოდა დასავლეთ საქართველოს მიმართ, სომეხ პატრიარქს ნიკოლოზ მისტიკოსი მიწერდა კიდევ ამის შესახებ და იტყვოდა, რომ აფხაზეთი შედიოდა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში. ამასვე მიწერდა აფხაზეთა მეფეს გიორგი II-ს.

გიორგი მეორეს, არა მხოლოდ ბერძენი იერარქი მიმართავდა ზეადმატებული ქების სიტყვებით, არამედ ქართველ საეკლესიო პოეტებსა და მგალობლებს შორის უდიდესი - იოანე მინჩხი.

დასავლეთ საქართველოში, კერძოდ, ჭყონდიდში X საუკუნეში შექმნილ საგალობელს აქვს ზედწერილი „ეს გალობანი მას კარგსა გიორგი მეფესა, დიდსა, დიდითა ვედრებითა აღუწერებთან მინჩხისადა“.

აფხაზთა მეფე გიორგი II (922-957), იყო ქართული ენისა და კულტურის უდიდესი მოყვარული. ის „დიდი ვედრებით“ მიმართავდა თავისი სამეფოს პოეტსა და კომპოზიტორს ივანე მინჩხს, რომ მას დაეწერა ახალი ქართული საგალობლები.

მეორე მხრივ, წერილებიდან კარგად ჩანს, რომ ნიკოლოზ მისტიკოსიც ევედრებოდა აფხაზთა მეფეს გიორგი II-ს, თავისი მფარველობა არ მოეკლო ალანის ეპარქიისადმი. მიუხედავად ხვეწნა-მუდარისა და შესაბამისი მიმართვისა, გიორგი მეფეს ყურადღება არ მიუპყრია უცხო პატრიარქის სათხოვარისადმი, მისი ყურადღება მხოლოდ მშობლიურისადმი იყო მიპყრობილი, რომელიც დაზარადა არაბობის გამო.

მისი მეფის „ვედრების“ შედეგად ივანე მინჩხს, ვითარცა კომპოზიტორს და პოეტს, შემოუღია დამოუკიდებელი საღვთისმეტყველო სახომები ე.წ. „სპადუქნი“ და „მორთულნი“, ცხადია, თავისი შესაბამისი მუსიკით (მუსიკალური კომპოზიციით), რომელსაც აღტაცებით შეხვედრია მთელი ქართული სამყარო X საუკუნეში, რის გამოც აფხაზეთის გარეთაც ის ძლიერ გავრცელებულა (პ. ინგოროყვა, გ. მერჩულე, გვ. 672).

სინურ ხელნაწერში დაცულ საგალობელს ივანე მინჩხის მიერ დართული აქვს შემდეგი კიდურ წერილი: „წმიდაო გიორგი, შეეწიე გიორგი მეფესა წინაშე მეუფეთა მეუფისა და აღიდე“ (იქვე, გვ. 670).

კავკასიის ალანებისა და აფხაზეთის ურთიერთობა

ამჟამინდელი მყარი შეხედულება, რომ კავკასიის ალანია ბიზანტიური დაქვემდებარების ქვეყანა იყო, არ ეთა-

ნადება ვახუშტისა და სხვა ქართულ წყაროთა ცნობებს.

სამწუხაროდ ყურადღების გარეთ დარჩა ვახუშტის შესანიშნავი ცნობა, რომ კავკასიის ალანია ქართველ მეფეთა სამმართველო ქვეყანას წარმოადგენდა. ამის შესახებ ვახუშტი წერს: „ალანი იყო კავკასიისავე წილნი და მეფეთა ქართველთა თვით განიპყიდრეს“ (ქ.ც. ტ. 4. გვ.788).

აქედან ჩანს, რომ კავკასიის ალანია ქართველ მეფეთა სამკვიდრო (საკუთარი) ქვეყანა იყო, შესაბამისად, მათ მიერ აიგო შესანიშნავი ტაძრები არხიზ-ზელენჯუკისა, სენტისა და შუანასი, სხვა ტაძრებთან და ციხე-სიმაგრეებთან ერთად, რასაც თვით ადგილობრივ მკვიდრთა მამა-პაპეული გადმოცემები და ლეგენდებიც მიუთითებს.

ალანთა მიტროპოლიტი თეოდორე თავის წერილში კონსტანტინოპოლის პატრიარქისადმი აღნიშნავდა, რომ ქრისტიანი ალანები სხვადასხვა ჯგუფებად იყვნენ დაყოფილნი. ეს ჯგუფები სხვადასხვა, ერთმანეთისაგან დაშორებულ არეალზე მომთაბარებოდნენ.

მონღოლთა შემოსევამდე, ანუ მე-13 საუკუნემდე, ქრისტიანი ალანების სამომთაბარეო არეალს წარმოადგენდა ყირიმის გასწვრივ მდებარე დონისპირეთი, ასევე ჩრდილო კავკასიის სტეპების მომიჯნავე ნაწილი ვოლგა-დონის შუამდინარეთისა, მაგრამ სულ სხვა სოციალური სისტემისა იყო კავკასიის ალანია, ქართველ მეფეთა სამკვიდრო. არქეოლოგია აჩვენებს, რომ აქ არ ცხოვრობდნენ მომთაბარე ალანები. აქაური მოსახლეობა მიწაზე იყო მიმაგრებული. კავკასიის ალანია მდებარეობდა აფხაზეთის მეზობელად, კავკასიის მთებში, სვანეთის დასავლეთით.

ერთმანეთის მოსაზღვრე სვანეთი და კავკასიის ალანია იყოფდნენ არხიზ-ზელენჯუკის ეკლესიებს, სენტისა და შოანას ტაძრებს. ამ არეალს სვანები მე-18 საუკუნესა და მე-19 საუკუნის დასაწყისშიც კი ფლობდნენ, ხოლო ალანები აქაური არეალებიდან მონღოლებმა განდევნეს მე-13 ს. დასაწყისში.

კავკასიის ამ ალანის შესახებ გვაქვს ვახუშტისა და სხვა წყაროების ცნობები. ვახუშტი ამ ოლქს „ალანის კავკასს“ უწოდებს.

მის დროს ეგრისის („იგივე აფხაზეთის, იგივე იმერეთის“) საზღვრები მოქცეული იყო ჭოროხსა და „კავკასის ალანს“ შორის.

ვახუშტი წერს: „სიგრძე ამის ქვეყანისა არს ღიბისა მთის თხემიდან შავს ზღვამდე, ხოლო განი ჭოროხის მდინარიდან ალანის კავკასამდე“ (ქ.ც. ტ. 4. 1973, გვ. 743).

ვახუშტის ცნობით, კავკასიის „ალანი არს სვანეთის დასავლით და ბედიის ჩრდილოთ. უდის შუაში სვანეთის მდინარე. პირველ იყვნენ ქრისტიანენი, აწ კერპნი და რომელნიმე მოჰმადიანი“ (იქვე, გვ. 789).

ვახუშტის მიერ ნახსენები „სვანეთის მდინარე“ უნდა იყოს მის მიერვე ნახსენები კაპეტისწყალი. ის წერს: „ბიჭვინთის დასავლით დის კაპეტის მდინარე. გამოდის ეს რაჭის მთას, კავკასსა, გამოივლის სვანეთს, ალანსა და ...მოერთვის ზღვასა“ (იქვე, გვ. 785). ეს უნდა იყოს ამჟამინდელი ბზიფისწყალი.

ვახუშტიმ აღწერა მხოლოდ აფხაზეთის სამეფოში შემავალი კავკასიის ალანის ის ნაწილი, რომელიც, მისი სიტყვით, ცხუმის საერისთავოში შედიოდა.

აფხაზთა მეფე ლეონ მეორემ, რომელიც, ვახუშტის ცნობით, 806 წელს გარდაიცვალა, თავისი სამეფო დაყო რვა საერისთავოდ. ცხუმის საერისთავოში შედიოდა „ანაკოფია-ალანითურთ“. „ანაკოფია-ალანითურთ ერქვა „ცხუმის საერისთავოს ერთ-ერთ ოლქს.

ვახუშტი წერს: „დაჯდა რა ესე ლეონ მეფედ, დაიპყრა ყოველი ეგრისი, არღარა უწოდა ეგრისი, არამედ აფხაზეთი და განყო ესე ეგრისი (აწ აფხაზეთი) რვა საერისთოდ:

1. დასვა აფხაზთა და მისცა აფხაზეთი, ჯიქეთი - ვიდრე ზღვამდე და ხაზართა მდინარემდე.

2. დასვა ცხომს და მისცა ეგრის იქითა ანაკოფია ალანითურთ.

3. დასვა ბედიას და მისცა ეგრისის აღმოსავლეთით ცხენის წყლამდე.

4. ...ოდრახოსის წილი (ჭოროხის სამხრეთისანი)... უწოდა გურია და დასვა მუნ ერისთავი თვისი.

5. დასვა რაჭა-ლეჩხუმს.

6. დასვა სვანეთისა.

7. შორაპნისავე... სრულიად არგვეთისა.

8. დასვა ქუთათისს ვაკისა, ოკრიბისა, ხანის წყლის დასავლეთისა, გურიაამდე და რიონის დასავლით ცხენისწყლამდე. ამანვე აღაშენა ქუთათისი ქალაქი (და ციხე) და ჰყო საყდარი აფხაზთა მეფისა, ვითარცა ანაკოფია. ჰყო ტახტად მეორედ ესე ქუთათისი. ამისგანვე საგონებელ არს გათავისუფლება აფხაზთა კათალიკოზისა, ნებითვე ბერძენთა“ (იქვე, გვ. 796).

ამ ცნობაში ნახსენები „ეგრი“ არის მდინარე ეგრისწყალი, რომელიც, ვახუშტისავე ცნობით, მეფე ფარნავაზის დროიდან ვიდრე ვახტანგ გორგასლამდე წარმოადგენდა ქართლის სამეფოს საზღვარს ამ მხარეში. ქართველმატიანეთა, მათ შორის „მოქცევაი ქართლისაის“ ცნობით, მდ. ეგრისწყალი ამ მხარეში წარმოადგენდა საზღვარს ქართლის სამეფოსა და „საბერძენთს“ შორის, ამ შემთხვევაში ქართლის სამეფოსა და ბიზანტიას შორის. ეს საზღვარი ვახტანგ გორგასლის დროს გადაწეულა უფრო ჩრდილო-დასავლეთით და დადებულა მდ. კლისურაზე (მდ. კელასურზე).

ამ ცნობის შესაბამისად, ქართლის სამეფოს საზღვრებს შიგნით მოქმედებდა ქართლის საკათალიკოსო, ხოლო კლისურას, ანუ სასაზღვრო მდინარის იქით კონსტანტინოპოლისა. შესაბამისად, მდ. კლისურას იქით ბზიფისწყლამდე მოქცეული ტერიტორია, სადაც ბიჭვინთაა, ბერძენულ იურისდიქციაში იყო. ამიტომაც აქ დადგენილი კათალიკოსი, ანუ საყოველთაო ეპისკოპოსი, საჭიროებდა „ბერძენთაგან გათავისუფლებას“. ეს მას მიუღია ლეონის დროს ვახუშტის ვარაუდით. ამის მიზეზი იყო ამ ტერიტორიის აფხაზთა სამეფოში შესვლა. ბიჭვინთელმა კათალიკოსმა მთელ აფხაზთა

სამეფოზე განახორციელა თავისი იურისდიქცია.

აფხაზთა სამეფოში რვა საერისთავო შედიოდა. მათგან ერთ-ერთი იყო „აფხაზთა საერისთავო“.

აფხაზთა ერისთავის საგამგეო მოიცავდა ტერიტორიას ბზიფისწყლის შესართავიდან ვიდრე ხაზარეთის მდინარემდე, ანუ ყუბანამდე. ბიჭვინთა ბზიფისწყლის მარჯვენა სანაპიროზე მდებარეობდა. მას ვახუშტი კაპეტისწყალს უწოდებს. ამ საერისთავოში არ შედიოდა კავკასიის ალანია. ის ცხუმის ერისთავის მიერ იმართებოდა.

მიიხნეოდა, რომ ეს ტერიტორია ცხრდილო კავკასიისა (ბზიფისწყლიდან ყუბანამდე) ლეონ პირველ აფხაზთა მეფემდე (786-800) შედიოდა ბიზანტიის საეკლესიო იურისდიქციაში და, აფხაზთა ამ მეფის დროს, ვახუშტის სიტყვით, „გათავისუფლდა“.

„ამისგანვე საგონებელ არს გათავისუფლება აფხაზთა კათალიკოსისა, ნებითვე ბერძენთა“ (იქვე, გვ. 796), ე.ი. მე-8 საუკუნეში. ბერძნული იურისდიქციისაგან გათავისუფლდა ტერიტორია კლისურიდან მცირე ხაზარეთის წყლამდე, ანუ კელასურიდან ყუბანამდე, რომელშიც, ამ ცნობით, ცხუმისა და აფხაზეთის საერისთავოები მდებარეობდნენ. ამ ტერიტორიაზე ბიჭვინთაში დასვეს აფხაზთა კათალიკოსი, რომელმაც უკვე თავისი იურისდიქცია მთელ სამეფოზე განავრცო, ლიხიდან და ჭოროხიდან ყუბანამდე, ასეა ვახუშტის ცნობის ანალიზის შესაბამისად.

ამავე დროით საზღვრავს „ქართლის ცხოვრება“ ჩრდილო კავკასიის გამოყოფას ბიზანტიური საეკლესიო იურისდიქციისაგან, ანუ მის გადასვლას ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში:

„იქმნა კრება მეექვსე წმიდათა მამათა კონსტანტინეპოლის შინა... ამის კრებისა მიერ ბრძანეს ესრეთ წმიდისა ეკლესიისა საქართველოსათვის, რომელ არს წმიდა მცხეთა, რათა იყოს სწორ პატივითა ვითარცა წმიდანი სამოციქულო კათოლიკე ეკლესიანი, საპატრიარქონი. და იყოს კათალიკოსი ქართლისა სწორი

პატრიარქთა თანა და აკურთხევედეს, მწყემსიდეს და განაგებდეს... სამწყსოსათვისსა – ქართლსა, გაღმა გამოღმა კახეთსა, შაქსა, შირვანსა და მიდგმითწამოვლით მთისა ადგილისათა, სუნეთისა და ჩერქეზის საზღვრამდის, სრულიად ოსეთსა და ყოველსა ზემო-ქართლსა სამცხე-საათაბაგოსა...“ (ქ.ც. ტ. 1. გვ. 232).

აქედან ჩანს, რომ ჩრდილო კავკასია ქართული საეკლესიო და საერო აზროვნების შესაბამისად შედიოდა საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში, ქართლის საკათალიკოსო თავის ხელი-სუფლებას ახორციელებდა „სვანეთამდე და ჩერქეზეთამდე“, ხოლო აფხაზეთის საკათალიკოსოში შედიოდა დანარჩენი ჩრდილო კავკასია ვიდრე ყირიმის ქალაქ კაფამდე, როგორც ამას აღნიშნავს „ბიჭვინთის იადგარი“.

„ქართლის ცხოვრების“ ეს ჩანართი ცნობა, ჩანს, განეკუთვნება მე-16 – მე-17 საუკუნეებს, მაგრამ ის ძველ წყაროს რომ ეფუძნება, იქედან ჩანს, რომ ერთდროულად ხდება ზოგადქართული ეკლესიისა და მისი შემადგენელი ნაწილის აფხაზეთის საკათალიკოსოსათვის ამ დიდი უფლებების მინიჭება ჩრდილო კავკასიასთან დაკავშირებით.

აფხაზეთის საკათალიკოსა და ქართლის საკათალიკოსოების „უადრესი განპატიოსნება“ ერთდროულად ხდება.

ამ ცნობებით, ზოგადქართული ეკლესია იღებს საპატრიარქო ღირსებას და ამავე დროს „გამოჩნდა კათალიკოსი აფხაზეთისა, უამსა მას ლეონ ისავროსასა, ქრისტეს აქეთ 720 წელსა“ (ქ.ც. 1, გვ. 232, სქოლიო).

აფხაზეთის საკათალიკოსო წარმოადგენდა ზოგადქართული ეკლესიის ერთ-ერთ ადმინისტრაციულ ოლქს, მეორე ასეთი ადმინისტრაციული ოლქი ზოგადქართული ეკლესიისა იყო ქართლის საკათალიკოსო. დაღესტნის გაქრისტიანების კვალდაკვალ აქაც შეიქმნა ზოგადქართული ეკლესიის ადმინისტრაციული ოლქი - ხუნძეთის საკათალიკოსო.

აფხაზეთის საკათალიკოსოს შექმნამდე, მე-5, მე-7 საუკუნეებში, დასავლეთ საქართველოს ვიდრე მდინარე კლისუ-

რამდე, მწყემსავლა ქართლის საკათალიკოსო.

ამ საუკუნეებში ძალზე გაიზარდა მრევლი და, შესაბამისად, საეპისკოპოსოთა რიცხვი. მათ შორის, ჩანს, დასავლეთ საქართველოშიც, რამაც, ჩანს, გაართულა მცხეთიდან ეკლესიის ადმინისტრაციული მმართველობა. ამის გამო, ალბათ, ლიხის მთიდან კლისურამდე მცხეთამ ჩამოაყალიბა ადგილობრივი საეკლესიო ადმინისტრაციული ერთეული 720 წლისათვის, რომელსაც, ჩანს, შემდგომ ეწოდა აფხაზეთის საკათალიკოსო. მალევე ჩამოაყალიბდა აფხაზთა სამეფო, რომელშიც შევიდა აღნიშნული ტერიტორია. ადგილობრივი საეკლესიო ერთეული, ჩანს, უფრო გაძლიერდა და მალე იწოდა „აფხაზეთის საკათალიკოსოდ“. მისი მეთაურის წოდება „კათალიკოსი“ „განაჩინა“, ანუ დაამტკიცა აშოტ კურაპალატის ძემ ბაგრატ კურაპალატმა: „ამან ბაგრატ განაჩინა და განაწესა კათალიკოსი აფხაზეთს, ქრისტეს აქეთ 830 წელს“ (იქვე, გვ. 155).

720-იან წლებში დაარსებული დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო-ადმინისტრაციული ოლქი თავის იურისდიქციას, როგორც ითქვა, ავრცელებდა მდ. კლისურამდე, რადგანაც აქამდე აღწევდა ქართლის სამეფოს საზღვარი. აფხაზთა ერისთავ ლეონის დროს, რომელმაც ქართლის მეფის ქალიშვილი გურანდუხტისაგან მზითვის სახით შეიერთა დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიები, შეიცვალა და გაფართოვდა საეკლესიო იურისდიქცია. ის (ერისთავი ლეონი) ახლა უკვე ვრცელ მიწა-წყალს აერთიანებდა ლიხის ქედიდან მდ. ყუბანამდე.

როგორც ითქვა, იქამდე, მდ. კლისურიდან ყუბანამდე ბიზანტიური საეკლესიო იურისდიქცია ხორციელდებოდა. ჩანს, ბიზანტიას (არაბთა შემოსევით გართულებული ვითარების გამო და ასევე იმის გამო, რომ ამ ტერიტორიებს ახლა უკვე ფაქტიურად ხაზართა სამეფო აკონტროლებდა), გადაუწყვეტია, გაეთავისუფლებინა მიწა-წყალი კლისურიდან ყუბანამდე და ის გადაეცა აფხაზთა საერისთავოსათვის (მალევე სამეფოსათ-

ვის). მართლაც, ვახუშტის ვარაუდით, აფხაზთა მეფე ლეონის დროს ეს მომხდარა და ამას ეკლესიური გათავისუფლებაც მოყვა.

„ამისგანვე საგონებელ არს გათავისუფლება აფხაზთა კათალიკოსისა, ნებითვე ბერძენთა“, – წერს ვახუშტი.

აქ სიტყვა „გათავისუფლების“ ქვეშ უნდა იგულისხმებოდეს კლისურიდან ყუბანამდე მდებარე მიწა-წყლის ეკლესიური გათავისუფლება და მისი შეერთება დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო ერთეულთან, ამით საფუძველი ჩაეყარა აფხაზთა საკათალიკოსოს დაარსებას.

ჩანს, ვითარება შეიცვალა მე-10 საუკუნისათვის. ხაზართა დასუსტების კვალდაკვალ, როდესაც ბიზანტიამ კვლავ მოიწადინა ეკლესიურად ფეხი მოეკიდებინა აფხაზეთის „ალანის კავკასში“, მაგრამ ეს ვერ შეძლო, რაც იქედან ჩანს, რომ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის საეპისკოპოსო კათედრა დაარსებულ იქნა არა ჩრდილო კავკასიაში, არამედ ტრაპეზუნტის რეგიონში – საქართველოს გავლენის სფეროს გარეთ.

ჩრდილო კავკასია საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში მკვიდრად იდგა თემურ-ლენგის შემოსევამდე.

აფხაზთა მეფეები იყვნენ ქართული ეკლესიის უზენაესი პატრონები აფხაზთა სამეფოში ქართულენოვანი წირვა-ლოცვითა და ტრადიციებით.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არასწორია ამჟამად გაბატონებული თეორია, თითქოსდა დასავლეთ საქართველოში კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს გააჩნდა ეპარქიები პეტრა, საისინი (ცაში), როდოპოლისი (ვარციხე) და ზიგანა (ზიგანევი).

ჯერ კიდევ მეოცე საუკუნის დასაწყისში ნ. აღონციმ გამოიკვლია, რომ სინამდვილეში ეს საეპისკოპოსოები მდებარეობდნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ამჟამინდელ ლაზისტანში, ისტორიულ სამხრეთ ლაზიკაში (ჭანეთ-ზღვისპირეთში, ტრაპეზუნტის მხარეს), კერძოდ, როდოპოლისი არ მდებარეობდა ვარციხეში, არამედ მდებარ-

რეობდა ახლოს თანამედროვე სუმელას მონასტერთან, მაჭუკაში, აქ შემდგომაც, მე-18 საუკუნისათვის კონსტანტინოპოლმა აღადგინა როდოპოლისის კათედრა. საინისის კათედრა არ მდებარეობდა ცაისში, არამედ, გუმუშხანესთან, კერძოდ, არდასასთან ახლოს. ზიგანას კათედრა მდებარეობდა არა გუდაყვასთან (გუდავასთან), როგორც ახლა მიიჩნევა, არამედ ზიგანას უღელტეხილთან, ტრაპეზუნტ-არზრუმის შემაერთებულ გზაზე, ისიც გუმუშხანეს ოლქთან. რაც შეეხება პეტრას კათედრას, ის მდებარეობდა არა ზღვის პირას, არამედ მთებში, სპერის რეგიონთან, კერძოდ კი, ბაიბურდთან ახლოს.

ეს გამოიკვლია ნ. ადონციმ. ჩვენც ამ საკითხზე ვიმუშავეთ და დავეთანხმეთ ადონცის კვლევას (მიტროპოლიტი ანანია).

აღნიშნულის გამო დასავლეთ საქართველო არ შედიოდა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში და ის მე-4 საუკუნიდანვე ქართლის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში შედიოდა მდ. ეგრისწყლამდე, მე-5 ს-დან კი – კლისურამდე.

კლისურიდან ყუბანამდე კონსტანტინოპოლი მართავდა ეკლესიურად, მაგრამ ეს მართვა ფიქტიური, არარეალური იყო, რადგანაც ამ ტერიტორიებს პოლიტიკურად მართავდა ხაზარეთის კაგანატი, ბიზანტიური სახელმწიფოსა და ეკლესიის მოწინააღმდეგე.

ხაზართა მოკავშირეები იყვნენ აფხაზთა ერისთავები და კავკასიის ალანიის მმართველები.

ხაზარების დასუსტების შემდეგაც კი, არაბული წყაროს ცნობით, ალანთა მეფეებმა გააძევეს კონსტანტინოპოლელი კლერიკალები. ასე, რომ ბიზანტიის ეკლესია ვერც კი მართავდა ამ ტერიტორიას სულიერად. ეს უნდა ყოფილიყო რეალური მიზეზი აფხაზთა მეფე ლეონის დროს ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიის ეკლესიურად გათავისუფლებისა, საბოლოოდ, მისი შესვლისა აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში. ასე ყოფილა მე-10 საუკუნემდე, შემდეგში ხაზარეთი დასუსტდა და ბიზანტია კვლავ გაძლიერდა ამ მხარეებში.

ამ დროისათვის, მე-11 ს. დასაწყისში, „ანაკოფია-ალანითურთ“ უფლისწულმა დემეტრემ მოღალატეობრივად გადასცა ბიზანტიელებს. შესაბამისად, ალანია კავკასიისა (აფხაზეთისა) კვლავ ბიზანტიურ საეკლესიო იურისდიქციაში მოექცა, მაგრამ დაახლოებით ნახევარ საუკუნეში კვლავ ქართული ეკლესიის იურისდიქციას დაუბრუნდა, ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსოს.

**„კავკასიის ალანია“ ცხუმის
საერისთავოს შემადგენლოებაში
(აფხაზთა საერისთავოს საზღვრები
აფხაზთა სამეფოში)**

აფხაზთა საერისთავოს საზღვრები მკვეთრად განსხვავდებოდა აფხაზთა სამეფოს საზღვრებისაგან. ვახუშტის ცნობით, აფხაზთა საერისთავო იწყებოდა ჩრდილო კავკასიაში მდინარე ყუბანთან და გრძელდებოდა ვიდრე მდინარე ბზიფისწყლამდე. აქ მას ესაზღვრებოდა ცხუმის საერისთავო და კავკასიის ალანია, შემდეგ კი ლიხის მთამდე სხვა საერისთავოები იყვნენ განლაგებულნი. ყველა ისინი შედიოდნენ აფხაზთა სამეფოში. ვახუშტისავე ცნობით, კავკასიის ალანიაც მათ სამფლობელოს წარმოადგენდა. აფხაზთა მეფეებს ვახუშტი „ქართველ მეფეებს“ უწოდებს.

კავკასიის ალანიის ქართველ მეფეთა მფლობელობასთან დაკავშირებით ვახუშტი წერს: „ალანი იყო კავკასიისავე წილნი და მეფეთა ქართველთა თვით განიპკვიდრეს“ (ქ.ც. 4. გვ.788). ეს ნიშნავს, რომ ალანია (კავკასიისა) იმართებოდა ქართველ, ანუ აფხაზ მეფეთა მიერ. კავკასიის ალანიაში ან მის ერთ ნაწილში ერისთავი იყო დანიშნული.

კერძოდ, ცხუმის საერისთავოში, შედიოდა ტერიტორია ეგრისწყლიდან ბზიფისწყლამდე, მასში ცხუმის გარდა შედიოდა ანაკოფია და კავკასიის ალანია. ვახუშტი წერს ცხუმის ერისთავის

საგამგებლოს შესახებ: „დასვა ცხომს და მისცა ეგრის იქითა ანაკოფია ალანი-თურთ“. („ქართლის ცხოვრება“, ქ.ც. ტ. 4. 1973, გვ. 796).

როგორც ითქვა, „კავკასის ალანი“ აფხაზეთის ძველ დედაქალაქ ანაკოფიასთან ერთად ერთ გეოგრაფიულ ოლქად მოიაზრებოდა და ის შედიოდა ცხუმის საერისთავოში.

მე-10 საუკუნისათვის აქ სურდა თავის საეკლესიო იურისდიქციის დამყარება ბიზანტიას, რასაც მიაღწია დროებით, მას შემდეგ რაც ბერძნებს, ანუ ბიზანტიელებს ანაკოფია გადასცა დემეტრემ, საქართველოს მეფე გიორგი მეფის ძემ, ბაგრატ მეოთხის ნახევარძმამ, მიმდგომ „კავკასის ალანთან“ ერთად.

საერთოდ, ოსთა სამეფო სახლის საუფლიწულო სეგმენტები აქ უნდა ყოფილიყო კავკასიის ალანიის მომიჯნავედ ანაკოფია – „ალანის კავკასში“.

გიორგი I-ის მეუღლე, აღნიშნული დემეტრეს დედა, „ოვსთა მეფის ასული“, აქაური უნდა ყოფილიყო. ჩანს, ის იყო მეპატრონე ანაკოფიის ციხისა. აქედან უნდა ყოფილიყო ბაგრატ IV-ის მეუღლე „ოვსთ მეფისა ასული ბორენა“, ჩანს, ეს ციხე საკუთრებას წარმოადგენდა („ალანის კავკასთან“ ერთად) ბორენას ქალიშვილისა, ბიზანტიაში ცნობილი „მარიამ ალანელსა“, ის იყო ქალიშვილი ქართველთა მეფე ბაგრატ IV-ისა.

მას შემდეგ, რაც დემეტრემ ანაკოფია გადასცა ბიზანტიას, დაახლოებით 40 წლის მანძილზე (საქართველოს სახელმწიფოს მიერ მის დაბრუნებამდე) აქ და მიმდგომ ალანიაში, ჩანს, ბიზანტიელებს რამდენიმე ეკლესია აუგიათ.

როგორც აღინიშნა, აფხაზეთა საერისთავოში შედიოდა ტერიტორია ბზიფისწყლიდან მდ. ყუბანამდე (ხაზართა მდინარემდე). ამასთან დაკავშირებით ვახუშტი წერს: აფხაზეთა მეფემ „დასვა აფხაზეთა (ერისთავი) და მისცა აფხაზეთი, ჯიქეთი ვიდრე ზღვამდე და ხაზართა მდინარემდე“. („ქართლის ცხოვრება“, ქ.ც. ტ. 4. 1973, გვ. 796).

ე.ი. საკუთრივ აფხაზეთი და ჯიქეთი ანუ ტერიტორია ბზიფისწყლიდან (ცხუმის

საერისთავოს საზღვრიდან) ვიდრე ყუბანამდე, აფხაზეთა საერისთავოში შევიდა.

მდ. ბზიფისწყალი ერთმანეთისაგან მიჯნავდა ცხუმისა და აფხაზეთის საერისთავოებს. აფხაზეთა საერისთავო ფაქტიურად ჩრდილო კავკასიაში მდებარეობდა.

ბედიის საერისთავოში შედიოდა ტერიტორია ეგრისწყლიდან ცხენისწყლამდე. ვახუშტი ამ საერისთავოს საზღვარს ასე განსაზღვრავს: „ეგრისის აღმოსავლეთით ცხენისწყლამდე“. აქ სიტყვა „ეგრისის“ ქვეშ იგულისხმება არა ზოგადად ეგრისის ქვეყანა, არამედ მდინარე ეგრისწყალი. როგორც ითქვა, „ქართლის ცხოვრებისა“ და აგრეთვე „მოქცევა ქართლისაის“ ცნობებით, ეგრისწყალი საუკუნეთა მანძილზე ვიდრე ვახტანგ გორგასლამდე, იყო საზღვარი ქართლის სამეფოსა და ბერძნულ-ბიზანტიურ სამყაროს შორის.

ისტორიულ სასაზღვრო მდინარე ეგრისწყალზე ასევე დადებულია ბედიის საერისთავოს საზღვარი.

„ქართლის ცხოვრებისა“ და „მოქცევა ქართლისაის“ დაბეჭდილებული მითითებებით, როგორც ითქვა, მდინარე ეგრისწყალი ჯერ კიდევ აზონისა და ფარნავაზის დროს (ალექსანდრე მაკედონელის ეპოქიდან) წარმოადგენდა საზღვარს ქართლის სამეფოსა და ბერძენთა სახელმწიფოს შორის.

ეს საზღვარი, ამ წყაროების თანახმად, თვით ალექსანდრე მაკედონელს დაუწესებია.

ეს მდინარე (ეგრისწყალი) ბიზანტიურ ეპოქაშიც საზღვარი ყოფილა ქართლის სამეფოსა (ე.ი. ქართულ საეკლესიო იურისდიქციასა) და ბიზანტიას შორის, როგორც ითქვა, ვიდრე ვახტანგ გორგასლამდე. ამ უკანასკნელს ცოლად შეურთავს ბიზანტიელთა იმპერატორის ქალიშვილი, რომელსაც, ამავე წყაროს ცნობით, მზითვის სახით მოყოლია ტერიტორია მდ. ეგრისწყალსა და მდ. კლისურას (კელასურს) შორის. ამის შემდეგ საზღვარი მდ. კლისურაზე დადებულია. მეფე მირის დროს კლისურა იყო სასაზღვრო მდინარე.

როგორც აღინიშნა, ვახუშტი ვარაუდობს, რომ აფხაზთა კათალიკოსი ბერძნული იურისდიქციისაგან გათავისუფლდა აფხაზთა მეფე ლეონის დროს, მე-8 ს. დასაწყისში. ეს გათავისუფლება გულისხმობდა კლისურიდან ყუბანამდე ბიზანტიური საეკლესიო იურისდიქციისაგან მოქცეული ქვეყნის გათავისუფლებას.

ამ ლეონმა აფხაზ მეფეთაგან პირველმა მიიღო მეფის ტიტული. მისი წინამორბედი, მისი ბიძა (მამის ძმა) (ვისგანაც მიიღო მმართველის ტახტი), ასევე ლეონი, ატარებდა წოდებას – „ერისთავი აფხაზთა“.

ამ ორ ლეონთაგან პირველი, როგორც ითქვა, იყო „ერისთავი აფხაზთა“, მეორე ლეონი – აფხაზთა პირველი მეფე.

მათი სამმართველო ქვეყნების საზღვრებიც მკვეთრად განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან. სხვა ტერიტორიას მართავდა ლეონ ერისთავი და სულ სხვას მეფე ლეონი.

აფხაზთა საერისთავოს ტერიტორიის საზღვრები მკვეთრად განსხვავდებოდა აფხაზთა სამეფოს საზღვრებისაგან. როგორც აღინიშნა, აფხაზთა ერისთავი მართავდა ბზიფისწყლიდან ყუბანამდე, აფხაზთა მეფე კი – ჭოროხიდან ყუბანამდე.

აფხაზთა საერისთავოს ტერიტორიის საზღვრების განსაზღვრა შესაძლებელია აღნიშნულ საერისთავოთა ჩამონათვალით.

აღნიშნულ ჩამონათვალში აფხაზთა საერისთავოს საზღვარი ჩრდილო კავკასიაში იყო მდინარე ყუბანი: აფხაზთა მეფემ თავისი სამეფოს ადმინისტრაციულ ერთეულებად დაყოფის დროს აფხაზთა ერისთავს სამართავად მისცა „აფხაზეთი, ჯიქეთი – ვიდრე ზღვამდე და ხაზართა მდინარემდე“.

„ხაზართა მდინარედ“, როგორც აღინიშნა, იწოდებოდა მდ. ყუბანი. ის იყო აფხაზთა საერისთავოს საზღვარი ჩრდილოეთის მიმართულებით.

„აფხაზთა საერისთავოს“ საზღვარი, ვახუშტის სიტყვით, დასავლეთით იყო შავი ზღვა, ხოლო სამხრეთით – „ალანის კავკასი“ (საზღვარი ალანის კავკასთან, ჩანს, მიუყვებოდა მდინარე კაპეტისწყალს

შუაწელამდე. აქედან ეს მდინარე ზღვის შესართავამდე იყო საზღვარი ცხუმის საერისთავოსა და აფხაზთა საერისთავოს შორის).

ეს მდინარე, ვახუშტის სიტყვით, „ალანის კავკასში“ გაედინებოდა. რადგანაც ალანის კავკასი ესაზღვრებოდა აფხაზთა საერისთავოს, შესაბამისად, ის აფხაზთა საერისთავოს საზღვარი უნდა ყოფილიყო. ამასთანავე მდინარე კაპეტისწყალი ერთმანეთისაგან მიჯნავდა ცხუმის საერისთავოსა და აფხაზთა საერისთავოს.

შესაბამისად, აფხაზთა საერისთავო მოქცეული იყო მდ. კაპეტისწყალსა და ხაზარეთის მდინარეს შორის, ანუ ბზიფისწყალსა და მდ. ყუბანს შორის.

თავის მხრივ, აფხაზთა საერისთავო შედგებოდა ორი ოლქისაგან. ესენია: საკუთრივ „აფხაზეთი“ და ჯიქეთი.

მაშასადამე, აფხაზთა სამეფოში, ასე ვთქვათ, ტერმინ „აფხაზეთის“ სახელით ცნობილი იყო სამი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული: პირველი – თვით აფხაზთა სამეფო, მეორე - აფხაზთა საერისთავო და მესამე – საკუთრივ აფხაზეთი.

„აფხაზთა სამეფო“ განფენილი იყო ლიხის ქედიდან ვიდრე მდ. ყუბანამდე. „აფხაზთა საერისთავო“ მდ. კაპეტისწყლიდან ვიდრე მდ. ყუბანამდე, ხოლო საკუთრივ „აფხაზეთის“ ოლქი მოქცეული იყო მდ. კაპეტისწყალსა და ჯიქეთს შორის.

ხშირად ისმის კითხვა, რამდენად შესაძლებელია მდ. ყუბანი ყოფილიყო აფხაზთა სამეფოს საზღვარი?

მდინარე ყუბანი ქართულ წყაროებში (ვახუშტისთან, ლეონტი მროველთან და ჯუანშერთან) დასახელებულია ქართული სამყაროს საზღვრად ჯერ კიდევ ეთნარქ „ეგროსის“ დროიდან.

ლეონტის სიტყვით, თარგამოსმა, როცა დაანაწილა კავკასიის მიწა-წყალი, თავის ვაჟს ეგროსს „მისცა ქვეყანა ზღვის ყურისა და უჩინა საზღვარი, აღმოსავლით მთა მცირე, რომელსაც აწჰქვიან ლიხი, დასავლით ზღვა, ჩრდილოთ – მდინარე მცირისა ხაზარეთისა, სადა წარსწვთების წვერი კავკასისა“ (ქ.ც. ტ.1.

1955. გვ. 5). მდინარე მცირისა ხაზარეთისა არის მდ. ყუბანი.

„ეგროსის წილი ქვეყანა“ მემატია-ნისათვის ნიშნავს იმას, რომ მისი ცოდნით მდ. ყუბანამდე ვრცელი ტერიტორია ეგრისელებით იყო დასახლებული, ანუ ისტორიულ ეგრისად ითვლებოდა. ესაა ტერიტორია ღიხის მთიდან ვიდრე მდ. ყუბანამდე.

მემატია-ნისათვის, სანამ გაჩნდებოდა ქვეყნები „აფხაზეთი“ და „ჯიქეთი“, იქამდე ამ ტერიტორიას ერქვა ეგრისი. აქ მცხოვრები ეგრისელები, წყაროს მიხედვით, ალექსანდრე მაკედონელის ეპოქაში ორ პოლიტიკურ ჯგუფად გაყოფილა. მდინარე ეგრისწყლიდან მდინარე ყუბანამდე მცხოვრებ ეგრისელებს გადაუწყვეტიათ შესულიყვენ ბერძნული სახელმწიფოს გავლენის სფეროში, ხოლო ეგრისწყლის აღმოსავლეთით მცხოვრებ ეგრისელებს საქართველოს დანარჩენ მოსახლეობასთან ერთად მეფე ფარნავაზის ეპოქაში შეუქმნიათ საკუთარი სახელმწიფო, რომელსაც ერქვა „ქართლის სამეფო“.

ეგრისწყლის დასავლეთით, ანუ ეგრისწყლიდან ყუბანამდე მცხოვრები ეგრისელები მიმხრობიან „ბერძნებს“, შესულან უცხო სახელმწიფოს შემადგენლობაში, ხოლო ეგრისწყლის აღმოსავლეთით მცხოვრებ ეგრისელებს ერისთავ ქუჯის მეთაურობით კავშირი შეუკრიათ ფარნავაზთან და დაუარსებიათ სახელმწიფო „ქართლის სამეფო“.

ამასთან დაკავშირებით გაჩენილა ტერმინი „ოდიში“.

ვახუშტი წერს: „განდგნენ რა ეგრისის მდინარის იქითნი და მიერთნენ ბერძენთა, იტყოდნიან, „ოდეში იყომე ქვეყანა იგი ჩვენი“ და ისახელნენ აწამდე ესრეთ“ (ქც., ტ. 4. გვ. 776).

ასევე წერს: „ეგრისწყალს იქითი, დასავლეთისა, ეპყრათ ბერძენთა“ (იქვე, გვ. 776).

მაშასადამე, ეგრისწყლიდან ყუბანამდე, მართალია, ეგროსის წილია, და ეგრისელებითაა დასახლებული მაგრამ „ბერძნების“ დაპყრობილია. ხალხი წუხს

და ამბობს: „ოდესდაც (ოდეში-ოდიში) ესეც ჩვენი ქვეყანა იყო“.

მაშასადამე, ოდიში თავდაპირველად ერქვა ეგრისის მხოლოდ დაპყრობილ ნაწილს - ეგრისწყლის იქით, ხოლო ხალხს, ალბათ, ძველქართულად „მეოტები“, ანუ ოტებულები.

სახელი ტომისა მეოტები, რომელიც ყუბანთან ცხოვრობდა, ქართული წარმომავლობის უნდა იყოს.

ქართლის სამეფო შეიქმნა ეგრისის ერისთავ ქუჯის უშუალო ძალისხმევით ქრისტეშობამდე მე-3 საუკუნეში. ქართლის სამეფოსა და ბერძნულ-ბიზანტიურ სამყაროს ერთმანეთისაგან, როგორც ითქვა, მდ. ეგრისწყალი ყოფდა, ანუ მასში შედიოდა მთელი დასავლეთ საქართველო, კერძოდ კი, ეგრისისა და მარგვეთის საერისთავოები. აქ, როგორც ითქვა, ვახტანგ გორგასლის დროს შეცვლილა საზღვარი ბიზანტიასა და ქართლის სამეფოს შორის. მდ. ეგრისწყლიდან ის გადაწეულა უფრო ჩრდილო-დასავლეთით მდ. კლისურაზე.

შესაბამისად, როგორც აღინიშნა, მე-5 საუკუნის შემდეგ ქართლის სამეფოსა და ბიზანტიას შორის საზღვარი მდ. კლისურაზე, ანუ კელასურზე დადებულა.

მემატია-ნის ცნობით, საუკუნეთა შემდეგ „ქართლის სამეფოს“ ბოლო მეფეს, მირს, მე-8 ს-ში თავისი სამეფო დაუყვია რამდენიმე ნაწილად და ისინი გადაუცია თავისი სიძეებისათვის (ქალიშვილების მეუღლეებისათვის).

მეფე მირის ქალიშვილი გურანდუხტი შეირთო აფხაზთა ერისთავმა ლეონმა. მან საფუძველი დაუდო ახალ სამეფოს, რომელსაც „აფხაზთა სამეფო“ ეწოდა. აფხაზთა საერისთავო იმჟამად ჩრდილო კავკასიაში გაძლიერებული ხაზარეთის სამეფოსა და ბიზანტიის გავლენის სფეროში შედიოდა და მდ. კლისურას „იქით“, დასავლეთ მხარეს მდებარეობდა.

მემატია-ნე აღწერს აფხაზთა სამეფოს წარმოქმნას და მას ქართლის მეფის მირის ქალიშვილ გურანდუხტთან აკავშირებს.

მურვან ყრუმ აღმოსავლეთ საქართველოდან განდევნა ქართლის მეფე მირი და მისი ძმა, მომავალი მეფე არჩილი. ისინი ქართლის სამეფოს დასავლეთ ნაწილში გადასულან, ანუ დასავლეთ საქართველოში. ქართლის სამეფოს მდ. კლისურას დასავლეთის მხრით ბიზანტია ესაზღვრებოდა.

კლისურიდან ბზიფისწყლამდე ტერიტორია უშუალოდ ბიზანტიელებს ემორჩილებოდა. ამ ტერიტორიას ბიზანტიელები ალანიას უწოდებდნენ (ამ მხარეს „ალანი“ მდებარეობდა მდინარე ბზიფისწყლამდე). ბზიფისწყლიდან მდ. ყუბანამდე ტერიტორია კი აფხაზთა ერისთავ ლეონს ეკუთვნოდა. ის ამ დროს მდ. კლისურამდე მდებარე ტერიტორიასაც აკონტროლებდა, „ბერძენთა ერისთავის“ ტიტული, ჩანს, მას ამის უფლებას ანიჭებდა.

მაშასადამე, ლეონი მართავდა საკუთარ აფხაზთა საერისთავოს ბზიფისწყლიდან ყუბანამდე და ასევე მიერთებულ ტერიტორიას ბზიფისწყლიდან მდ. კლისურამდე (ანუ ბიზანტიურ ტერიტორიებს).

ამიტომაც „ალანის“ ანაკოფიაში გადმოუტანია თავისი საერისთავო ტახტი ლეონ ერისთავს, ანუ „ალანის კაკასი“ მის საერისთავოში შესულა ჯერ კიდევ აფხაზთა სამეფოს დაარსებამდე. ვახუშტი აღნიშნავს, რომ ანაკოფიაში თავისი საერისთავო ტახტი ედგა ლეონ ერისთავს.

არაბთა შემოსევების გამო იმჟამად ბიზანტია დასუსტებული იყო. ამიტომ რეალურად ლეონ ერისთავის ეს ტერიტორიები არა ბიზანტიის, არამედ ხაზარეთის სამეფოს ძლიერი გავლენის სფეროში შედიოდა. ამიტომაც შავიზღვისპირეთის ამ ტერიტორიებს არაბები ხაზარეთის ნაწილადაც განიხილავდნენ.

ხაზარებს არაბები, მეორე მხრიდანაც, კასპიის ზღვისპირა დერბენდთანაც ეომებოდნენ.

არაბთაგან დევნილ მირ მეფეს გადაულახავს თავისი სამეფოს საზღვარი მდ. კლისურაზე და თავი შეუფარებია ბიზანტიის ტერიტორიაზე ანაკოფიის ციხისათვის.

ანაკოფიის ციხესთან ერთმანეთს შეერკინა ორი ძალა. ერთ მხარეს იდგა გაერთიანებული ძალები ბიზანტია-ქართლ-ხაზარეთისა, მეორე მხარეს კი - არაბები. აქ დამარცხდა არაბთა ჯარი, რომელთაც ეს ლაშქრობა ჩაუთვლიათ ხაზარეთში წარუმატებელ ლაშქრობად. არაბული წყაროები ხაზარეთში ამ ლაშქრობას „ტალახიანი ლაშქრობის“ სახელით იცნობენ.

ლაფ-ჭაობებში ლაშქრის ცხენებს ტალახით იმდენად დაუძძიმდათ კუდები, რომ ისინი დააჭრეს, როგორც არაბული წყაროს, ისე „ქართლის ცხოვრების“ ცნობით.

მირ მეფეს არ ჰყავდა ძე, ანუ ტახტის მემკვიდრე, თანაც მისი სახელმწიფოს, ქართლის სამეფოს, ცენტრი უკვე არაბების მიერ იყო დაპყრობილი, თვითონ კი - დევნილი, ამიტომაც მას თავისი სამეფო დაუყვია ნაწილებად და სუვერენული ერთეულების სახით გადაუცია თავისი სიძებისათვის, ანუ ქალიშვილების ქმრებისათვის, ოღონდ იმ პირობით, რომ ეს ქმრები უნდა ყოფილიყვნენ „ქართლის ერისთავები“.

დასავლეთ საქართველო წილად ერგო მირ მეფის ქალიშვილს, გურანდუხტს. ასეთ ვითარებაში, ამ დანაწილების უშუალო თვითმხილველ აფხაზთა ერისთავ ლეონს უთხოვია, რომ მას მინიჭებოდა „ქართლის ერისთავის“ ტიტული.

მირ მეფის ქალიშვილის შერთვის შემთხვევაში მას უფლება ექნებოდა მიეღო ქართლის ერისთავის ტიტული და ამით წილს დაიდებდა ქართლის სამეფოს შესაბამის ნაწილზე.

ლეონ ერისთავს ასევე განუცხადებია მზადყოფნა, თავისი საერისთავო შეერთებინა ქართლის სამეფოსათვის ამ გარიგების, ანუ „ქართლის ერისთავის“ ტიტულის მიღების სანაცვლოდ.

მართლაც, ასეთი გარიგება შედგა. აფხაზთა ერისთავს მიათხოვეს ქართლის მეფის ასული გურანდუხტი, რომელსაც მზითვის სახით მოყვა ტერიტორიები - ეგრისი, არგვეთი და გურია ვიდრე ლიხის

ქედამდე. შესაბამისად, ამ ქორწინების წყალობით ერთი მმართველობის ქვეშ გაერთიანდა ვრცელი მიწა-წყალი ლიხის ქედიდან ვიდრე მდინარე ყუბანამდე და მას აფხაზეთი ეწოდა მმართველი დინასტიის აფხაზთა ერისთავის სახელის მიხედვით.

ასე, რომ ლევან აფხაზთა ერისთავი თავისი მეუღლის გურანდუხტის მეშვეობით იქცა დასავლეთ საქართველოს მმართველად.

შემდეგში ლეონ ერისთავსა და გურანდუხტს თავიანთი მემკვიდრეობა გადაუციათ ლეონის ძმისწულისათვის. მას ასევე ლევანი, ანუ ლეონი ერქვა. მართალია, მისი დედა ხაზართა მეფის ასული იყო, მაგრამ, ჩანს, მას თავისი მამის ძმის მეუღლე, ქართლის მეფის ქალიშვილი, გურანდუხტი ზრდიდა, რომლისაგანაც ლეონის ოჯახმა მიიღო უფლება ეტარებინა მეფის ტიტული.

ლეონ მეორეს ტახტზე ასვლის შემდეგ ეწოდა აფხაზთა მეფე.

გურანდუხტის მეშვეობით აფხაზთა სამეფო ქართლის სამეფოს ლეგიტიმურ პოლიტიკურ და სამართლებრივ მემკვიდრეს წარმოადგენდა. ამიტომაც მუდამ ცდილობდა აღედგინა ქართლის სამეფო თავის ისტორიულ საზღვრებში, ანუ იმ საზღვრებში, რომელიც გაჩნდა ფარნავაზ-ქუჯის ეპოქაში.

რადგანაც აფხაზთა სამეფო ქართლის სამეფოს სამართლებრივი მემკვიდრე იყო, მას უფლება ენიჭებოდა შეერთებინა ქართლის სამეფოს კუთვნილი ტერიტორიები, მათ შორის, აღმოსავლეთ საქართველოში, ეს მიიჩნეოდა ქართლის სამეფოს აღდგენად, ანუ აფხაზთა სამეფო იგივე ქართლის სამეფო იყო ახალ ეპოქაში. ამიტომაც ის იბრძოდა შიდა ქართლის, თრიალეთ-ჯავახეთის, თბილისის, კახეთ-ჰერეთისა და ქვემო ქართლის შემოსაერთებლად, ანუ ქართლის სამეფოს ისტორიული ტერიტორიების გასაერთიანებლად ან მუსულმანთაგან გასათავისუფლებლად, რისთვისაც მუდამ ლაშქრობდა აღმოსავლეთ საქართველოში, ვითარცა აღმოსავლეთ საქართველოს მიწების კანო-

ნიერი მემკვიდრე, უფლიდა და პატრონობდა ქართულ ეკლესიებს, მისი სახელმწიფო და კულტურის ენა მხოლოდ ქართული ენა იყო. ქართული კულტურა აფხაზთა მეფეებისთვის ერთადერთი კულტურა იყო, რომლისათვისაც საგანგებოდ ზრუნავდნენ.

აფხაზთა სამეფო მისი მმართველი ოჯახის დიდი დედის გურანდუხტის მეშვეობით იყო პოლიტიკური მემკვიდრე ქართლის სამეფოსი, რადგანაც, როგორც ითქვა, ქართლის მეფე მირის ქალიშვილმა გურანდუხტმა აფხაზ მმართველთა ოჯახში შეიტანა არა მხოლოდ „მეფედ“ წოდების ლეგიტიმური უფლება, არამედ ასევე საკუთარი მიწა-წყალი, მთელი დასავლეთ საქართველო, მზითევი, რომელიც მან მიიღო ქართლის სამეფო ოჯახიდან.

აფხაზთა მეფეები ქართლის მეფეების მემკვიდრეებად მიიჩნევდნენ თავიანთ თავს და ამიტომაც მათ სურდათ ძველი, ფარნავაზის დროინდელი, სახელმწიფოს აღდგენა, რაც, მართლაც, მოახერხეს მე-II საუკუნის დამდეგს. ბაგრატ III-ის დროს გაერთიანდა ტაო-კლარჯეთისა და აფხაზთა სამეფოები.

აფხაზთა სამეფო თავის გაველენის სფეროში მოიცავდა ჩრდილო კავკასიას და მის ერთ ნაწილს „ალანის კავკასის“.

„ალანის კავკასი“ დასახლებული უნდა ყოფილიყო ადგილობრივი კავკასიელებით, რომლებზეც გაბატონებულები იყვნენ ალანები. ამ ალანებს ქართველები ოსებს უწოდებდნენ. „ალანის კავკასის“ ოსები უნდა ყოფილიყვნენ თურქულენოვანი ალანები, როგორც წერს აბულფედა (1273-1311).

უმცირესი ნაწილი დიდი მომთაბარე ხალხისა მომთაბარეობდნენ ვრცელ ველებზე ვოლგასა და დუნაის შორის. ამ ალანების თურქულენოვნების შესახებ არსებობს თანადროული არაბული წყარო, აღნიშნული აბულფედა, ხოლო ალანების ირანულენოვნება - მხოლოდ სამეცნიერო კვლევა-ძიების ვარაუდია.

ჩანს, ალანების ერთი ნაწილი შემოსულა აფხაზეთის მეზობელ მხარეში, გაბატონებულა ადგილობრივ მთიელებზე,

მაგრამ საბოლოოდ შესულა ქართული სახელმწიფოებრივი და კულტურული გავლენის სფეროში.

ამ ალანებს, მე-10 საუკუნისათვის, მიუღიათ ქრისტიანობა, რომელსაც უფრო ადრეც იღებდნენ საქართველოდან.

მეათე საუკუნეში აქ ბერძნებს მოუწადინებიათ თავისი საეკლესიო იურისდიქციის განვრცობა, მაგრამ წყაროს ცნობით, ალანებს ბერძენი კლერიკალები ალანიიდან გაუძევებიათ. ამჟამად მიიჩნევა, რომ ეს მოხდა ხაზართა ნებით, მაგრამ, ამ აზრის საპირისპიროდ. კვლევა აჩვენებს, რომ ეს მოხდა აფხაზ მეფეთა გავლენით, რომელნიც აქ ქართულ საეკლესიო იურისდიქციას ავრცელებდნენ.

ამჟამად ერთმანეთში ურევენ ქრისტიანი თურქულენოვანი ალანებისა და ირანულენოვანი წარმართი ოსების ეკლესიურ ისტორიებს. ამიტომაც ყველას უჭირს ამ ლაბირნთიდან თავის დაღწევა.

ამჟამად პოსტსაბჭოური ისტორიოგრაფიის ნებით, საყოველთაოდაა დამკვიდრებული მტკიცება, რომ ქრისტიანი ალანები ირანულენოვანი ხალხი იყო, რადგანაც ამჟამინდელი ოსები ირანულენოვანები არიან, მაგრამ ამის მტკიცება ხდება წყაროების იგნორირებით. აღნიშნული არაბი გეოგრაფი და ისტორიკოსი დაბეჯითებით წერდა, რომ ქრისტიანი ალანები თურქულენოვანი ხალხი იყო. იგივე ცნობას იძლევიან „ქართლის ცხოვრების“ სხვადასხვა ავტორები.

ალანები და ასები (იასები) თურქები არიან, ამას ამბობენ არაბი „აბულფედა“ (1273-1311) და „ქართლის ცხოვრებაც“.

„ქართლის ცხოვრების“ ცნობით, ჩრდილო კავკასიაში დამკვიდრებული ოსები „ხაზარების“, ანუ თურქულენოვანი ხალხის, შთამომავლები იყვნენ.

აბულფედა აგრეთვე წერდა, რომ ალანები სხვა ხალხი იყო, ოსები - კი სხვა. თუმცა, მისი სიტყვით, ორივენი თურქული წარმოშობისანი იყვნენ.

მიიჩნევა, რომ 965 წლის სენტის ბერძნულ წარწერაში იხსენიება ალანის პირველი მიტროპოლიტი თეოდორე. ეს წარწერა უფრო საფუძვლიანადაა გამო-

საკვლევი. იქნებ ამ წარწერაში ასახულია მხოლოდ სურვილი ბიზანტიისა და არა რეალობა, რადგანაც, სენტის ამ წარწერის მკვლევარის აზრით, ეს წარწერა თავდაპირველად ეწერა რაღაც სხვა საგანზე ან ფირფიტაზე, შემდგომ მისი წარწერა გადაუტანიათ და მოგვიანებით აღმოჩენილა სენტის კედელზე. ჩვენი ფიქრით, მხოლოდ მას შემდეგ, რაც 1032 წელს ბაგრატ მეოთხის ნახევარძმამ დემეტრემ გადასცა ანაკოფია ბიზანტიელებს, მხოლოდ ამის შემდეგაა შესაძლებელი ალანიაში ბერძნული საეკლესიო დასის გაძლიერება 1074 წლამდე, ანაკოფიის გათავისუფლებამდე.

სენტის ტაძარში ეს წარწერა არის შეუსაბამო ადგილას, იატაკიდან ორ მეტრზე, იმ სიმაღლეზე, რომ მკითხველს მისი წაკითხვა გაუჭირდებოდა, გარდა ამისა, ეს წარწერა მალევე დაუფარავთ ფრესკების მრავალი ფენით (სხვადასხვა საუკუნეში). ამასთანავე, ამ წარწერის აღმოჩენი (მე-20 ს-ში) წერს, რომ წარწერა თავდაპირველად შესრულებული უნდა ყოფილიყო არა კედელზე, არამედ რაიმე საგანზე (ფირფიტაზე), რომელიც, ჩანს, შორი ადგილიდან მოუტანიათ და ის გადაუწერიათ კედელზე. ამასთან დაკავშირებით, შესაძლოა, არა სენტის ტაძრის აგებისას, არამედ სხვა დროს, ვინმემ სადმე იპოვა (შესაძლოა, ანაკოფიაში) ლითონის ფირფიტაზე ამოკვეთილი ეს წარწერა, და რადგანაც ის ეკლესიური შინაარსისა იყო, გადაიტანა სენტის ტაძრის კედლის მიუდგომელ ადგილას, ყველასაგან დაფარულად.

ანაკოფია იქამდე უმეტესად ბიზანტიელთა ხელში იყო, ამასთან ანაკოფია-კავკასიის ალანია ერთ გეოგრაფიულ რეგიონად მოიაზრებოდა. საფიქრებელია, რომ კონსტანტინოპოლს სურდა კავკასიის ალანის სამიტროპოლიტო ცენტრი დაეარსებინა ანაკოფიაში.

ანაკოფია ქართველმა მეფეებმა დაიბრუნეს 1074 წელს და იქ აღადგინეს აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქცია. ამიტომ ანაკოფიაში არ შეიძლებოდა დარჩენილიყო ადგილი ალანის ბერძენი

მიტროპოლიტისათვის. ბიზანტიამ ამ მხარეში კრახი განიცადა. მან ვერ შეძლო კავკასიის ალანიაში ეპარქიის დაარსება. ბიზანტიამ ამის საკომპენსაციოდ ალანიის ეპარქია დააარსა დონისპირეთის სტეპებში მომთაბარე ალანებისათვის, მაგრამ სტეპების მომთაბარე ალანების ეპარქიაში არ აღმოცენდა ქალაქი ალანიის სამიტროპოლიტო კათედრისათვის.

ეს იყო პრობლემა ბიზანტიური მხარისათვის, გამოსავალი უპოვნია ანაკოფიის შესაძლო მეპატრონეს, მეფე ბაგრატ მეოთხის ქალიშვილს მარიამ ალანელს. ალანიის მღვდელმთავრის კათედრა მარიამ ალანელის თანადგომით 1084 წლისათვის დაუარსებიათ იმჟამად ბიზანტიურ ქალაქ სოტერიოპოლში, ლაზიკაში.

ალხანიშნავია, რომ ჩრდილო კავკასიაში ქართული ეკლესიის იურისდიქცია ისტორიულად ისეთი მტკიცე ხასიათისა იყო, რომ საუკუნეთა შემდგომ, თვით რუსებიც კი აღიარებდნენ ამას, რომელთაც საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია გააუქმეს.

მაგალითად, 1875 წელს დაარსებული ვლადიკავკაზის კათედრა დაექვემდებარა ქართლ-კახეთის საქორეპისკოპოსოს (ვიკარიატს).

1885 წელს ვლადიკავკაზის კათედრა საქართველოს საეგზარქოსოში შეიყვანეს და მას დაუმატეს თერგის და დაღესტნის ოლქები.

(<http://www.hierarchy.religare.ru/h-orthod-russian-vladikav.html>)

ასე, რომ თერგისა და დაღესტნის ოლქები რუსების დროსაც კი, მე-19 ს-ის ბოლომდე, საქართველოს საეგზარქოსოში შედიოდა. ამიტომაც შეიძლება ითქვას, რომ მოციქულთა ეპოქიდან განსაკუთრებით კი მეექვსე მსოფლიო საეკლესიო კრების შემდეგ მე-19 ს-ის ბოლომდე ჩრდილო კავკასია ძირითადად საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა.

ბიჭვინთის კათედრა აფხაზეთის (კავკასიის) ალანიასთან (ანაკოფია-ალანია)

ბაგრატ IV-ის ქალიშვილს „მარიამს“ (მართას), რომელიც მიათხოვეს იმპერატორ მიხაილ VII დუკას, ბერძნები (ბიზანტიელები) უწოდებდნენ „მარიამ ალანს“ (რუს. „მარია ალანსკაია“ იხ. პრავოსლავნაია ენციკლოპედია, ტ.VIII. გვ. 218), ალბათ იმ მიზეზის გამო, რომ მისი საკუთარი (საპატრონო) ქვეყანა მდებარეობდა აფხაზეთის იმ კუთხეში, რომელსაც „ალანია“ ერქვა ბერძნულ სამყაროში და ქართულ წყაროებში. შესაძლოა, ანაკოფია მარიამის საუფლისწულო იყო, ეს ქალაქი აფხაზეთის ალანიაში მდებარეობდა.

ამ ალანიაში სურდა ალანიის ბერძნული კათედრის დაარსება პატრიარქ ნიკოლოზ მისტიკოსს და ამის შესახებ ბევრს წერდა და თხოვდა აფხაზთა მეფეებს.

აფხაზეთის ალანია მდებარეობდა ანაკოფიიდან მარუხის და ზელენჯუკის მიმართულებით.

კონსტანტინოპოლის საპატრიარქომ ეს გეგმა ვერ განახორციელა, მის ნაცვლად აფხაზთა მეფეებმა კავკასიის „ალანია“ დაუქვემდებარეს ქართული საკათალიკოსო ცენტრს. იგულისხმება იქვე მდებარე ბიჭვინთის კათედრა, რის გამოც ალანიის ბერძენ სასულიერო პირთათვის აღარ არსებობდა ადგილი კავკასიის ზღვისპირა ალანიაში, მით უმეტეს, რომ მთების ალანიიდან ისინი გააძევეს ალანთა მეფეებმა.

ამ ფაქტის გამო კონსტანტინოპოლმა ალანიის მიტროპოლიტს საკათედრო ადგილად გამოუყო მონასტრები და ეკლესიები ტრაპეზუნტის რეგიონში, გადასცა მას სამწყსო ყირიმსა და აზოვისპირეთში, რადგანაც აზოვ-დონისპირეთიც ალანიად იწოდებოდა, ხოლო მისი სამიტროპოლიტო ცენტრი განთავსდა ტრაპეზუნტთან, ალანიისაგან ძალზე დაშორებულ გეოგრაფიულ არეალში.

მონგოლ-თათართა შემოსევების შემდეგ საქართველოს სახელმწიფოს გაულენა ჩრდილო კავკასიაში შესუსტდა,

ხოლო აღანიის სამეფო შეეწირა ამ შემოსევებს. შემდეგში, თემურ-ლენგმა საერთოდ მიზანმიმართულად აღმოფხვრა ქრისტიანობა ჩრდილო კავკასიაში, რადგანაც მის წინააღმდეგ მებრძოლი საქართველო თავის ჯარს ჩრდილო-კავკასიელი მოლაშქრეებით ავსებდა.

მიუხედავად რვაჯერ შემოსევისა თემურ ლენგმა ვერ შეძლო საქართველოს სახელმწიფოებრიობის გაუქმება. მემკვიდრის ცნობით თემურმა იკითხა თუ რა იყო საქართველოს სიძლიერის მიზეზი. მას აცნობეს, რომ საქართველოს გაგლეხის სფეროში შემავალი ჩრდილო კავკასიის ქრისტიანული ლაშქარი უწყვეტად ავსებდა საქართველოს ჯარს. ამიტომ თემურმა განახორციელა დიდი მანევრი. ის კასპიის ზღვის გზით (დერბენდის გავლით) შეიჭრა ჩრდილო კავკასიაში, მთისწინეთში ამოსოცა ადგილობრივი მოსახლეობა და გააუდაბურა უვრცელესი ტერიტორია, იქ ჩაასახლა ახალი მოსახლეობა – ადიღური და ვოლგისპირულ-ურალურ-ყაზახურ-ციმბირული წარმოშობის ტომები. მიზანმიმართულად დაავადებულა ისინი ელიარებისათვის ისლამური სარწმუნოება. ჩრდილო კავკასიის მთებში შემორჩენილი ქრისტიანული მოსახლეობის დაუძღვრებული ნარჩენები მალევე დაიმორჩილეს ახალშემოსულმა ტომებმა. მათი ურთიერთშერევითა და მოსულთა მიერ დამხდურთა ასიმილიაციის შედეგად ჩრდილო კავკასიაში XV-XVIII სს-ში ჩამოყალიბდა ახალი ეთნოგრაფიები ახალი ენებითა და დიალექტებით, რომელნიც ერთდროულად, როგორც კავკასიური, ასევე არაკავკასიური ელემენტებისაგან არის შემდგარი.

რატომ ეწოდა აფხაზეთის ერთ ნაწილს აღანია? აღანიის სამიტროპოლიტოს დაარსებამდე, ცნობილი სპარსულ ბიზანტიური ომის დროს, რომელიც ლაზიკის დასამორჩილებლად გაიმართა, მე-6 საუკუნეში, ბიზანტიელებმა კავკასიაში სპარსელებთან საბრძოლველად მოიწვიეს აღანი მეომრები. ბიზანტიელთა მფარველობის გამო აღანური მმართველობის ქვეშ აღმოჩნდა დასავლეთ

საქართველოს ზღვისპირეთის ჩრდილო ნაწილი, კერძოდ, ის მიწა-წყალი, რომელსაც შემდგომ აფხაზეთი ეწოდა. რ. თოფჩიშვილს მოაქვს ა. ალემანის კვლევა იმის შესახებ, რომ აგათიას ცნობით, აღანების ქვეყანაში გადასასვლელი მდ. გიპუსის (= კოდორის) ზემო წელთან იყო (ა. ალემანი, აღანები ძველ და შუასაუკუნეთა წერილობით წყაროებში, მოსკოვი, 2003, გვ. 238). „აგათია (536-582) მოგვითხრობს, რომ 552-558 წლებში მისიმიანების ჩრდილოეთით აღანების საზღვარი და აღანების ქვეყანაში გადასასვლელი მდ. გიპუსის (კოდორის) ზემო წელიდან იყო“ (რ. თოფჩიშვილი, ოსთა წინაპარი აღანების თავდაპირველი განსახლების არეალი, 2008, გვ. 38).

თუ აღანიის საზღვარი VI ს-ში მდ. კოდორამდე აღწევდა, მაშინ, შესაძლოა, მართლაც, ანაკოფია ოს მეფეთა ხელში იყო მოქცეული და მათ ქართველი მეფეები ეუფლებოდნენ თავიანთი აღანი მეუღლეების წყალობით, რომელთაც, ჩანს, მზითვეის სახით ეძლეოდათ ეს ციხეები.

ბაგრატ IV-ის მეუღლე ოსთა მეფის ასული ბორენა იყო. მათ ქალიშვილს, ალბათ, ამიტომაც „მარიამ აღანელის“ წოდებით იცნობდნენ ბიზანტიაში. საფიქრებელია, რომ ის აფხაზეთის აღანიას საუფლისწულო მამულის სახით ფლობდა კიდევ.

ჩანს, აქ, აფხაზეთის აღანიაში, სურდა ნიკოლოზ მისტიკოსს აღანიის კათედრის დაარსება, რაც არ ინება ჯერ აფხაზეთა მეფე კონსტანტინე III-მ (893-922), შემდეგ კი მისმა შვილმა მეფე გიორგი II-მ (922-957). ამიტომაც ევედრებოდა მათ კონსტანტინოპოლის პატრიარქი ნიკოლოზი საცხოვრებელი და სამოღვაწეო არეალი მიეცათ აღანიის ეპისკოპოსისათვის.

აფხაზ მეფეთა რეაქცია მძაფრი და გმირული იყო. ბერძნული საეპისკოპოსო კათედრების ნაცვლად მათ ამ ე.წ. აფხაზეთის აღანიაში დააარსეს ქართული საეპისკოპოსოები და, უფრო მეტიც, საკათალიკოსო ცენტრი ცნობილი ბიჭვინ-

თის კათედრა. ბიჭვინთის იურისდიქციას დასავლეთ საქართველოსთან ერთად დაუქვემდებარეს ჩრდილო კავკასიის მართლმადიდებლობა.

ამ რეალური ფაქტის გამო კონსტანტინოპოლი იძულებული გახდა ალანის ეპარქია სხვაგან, აზოვ-დონისპირეთის ოლქში დაეარსებინა.

ბიჭვინთა ტერიტორიულად, იმუამად, VI-X საუკუნეებში, მოქცეული იყო ქვეყანაში, რომელსაც „ალანია“ (აფხაზეთის ალანია) ერქვა. ამის ანარეკლია წყაროთა ცნობები ალანის ოლქის აფხაზეთის მიწა-წყალზე მდებარეობის შესახებ. ქართულ წყაროთა ცნობებით, ქართლის სამეფოს საზღვარი ამ მიდამოებში აღწევდა ჯერ მდინარე ეგრისწყლამდე (ფარნავაზის ხანაში), შემდეგ კი – კლისურაზე (ვახტანგ გორგასლის შემდეგ). შესაბამისად, აქამდე აღწევდა ქართლის (მცხეთის) კატალიკოსის იურისდიქცია. ამავე წყაროთა ცნობით, ისინი იყვნენ სასაზღვრო მდინარეები ბიზანტიის იმპერიასა და ქართლის სამეფოს შორის, რადგანაც აქამდე აღწევდა მცხეთის საეკლესიო იურისდიქციაც არაბების კავკასიაში შემოსვლამდე.

ვითარება შეიცვალა არაბთა შემოსევების შემდეგ. ბიზანტია დასუსტდა და ჩრდილო შავიზღვისპირეთი ხაზართა გავლენის სფეროდ იქცა. მათ აქ შეძლეს ალანების შევიწროება და ბიზანტიელების გავლენის სფეროს დაუფლება. შესაბამისად, იქამდე ბიზანტიელთა ერისთავი აფხაზეთში ლეონ I განუდგა ბიზანტიელებს ხაზართა დახმარებით და აფხაზეთს (ე.ი. მდ. ყუბანიდან ვიდრე მდ. ბზისწყლამდე მდებარე ქვეყანას) დაეუფლა. სხვა საკითხია ის, რომ მდ. ბზიფისწყლიდან ვიდრე მდ. კელასურამდე ქვეყნის ერთ ნაწილს ალანია ერქვა, რაც ძველი ვითარების ანარეკლი იყო. მან შეირთო ქართლის მეფის ქალიშვილი გურანდუხტი და ლეგიტიმური გზით ქართლის ხელმწიფეთა მემკვიდრედ იქცა. მისი საერისთავო შესაბამისად ქართული სახელმწიფოებრივი ერთეულის ნაწილად

იქცა. ბიზანტიური სახელმწიფოებრივი უფლებამოსილება გაუქმდა და ის ქართულით შეიცვალა. შესაბამისი ნაბიჯები გადაიდგა საეკლესიო სფეროშიც. აფხაზეთში ქართული ეკლესიის გაძლიერებისათვის იღვწოდნენ აფხაზთა მეფეები ლეონ II (798-806), თეოდოს II (806-825), დემეტრე II (825-861), გიორგი I (861-868), იოანე (868-881) და ადარნასე (881) შავლიანები და ბაგრატ I (881-893). კონსტანტინოპოლის პატრიარქი ნიკოლოზ მისტიკოსი, როგორც მოღწეული მისი წერილებიდან ჩანს, ძალზე შეეცადა აფხაზეთის ალანია თავისი იურისდიქციის ქვეშ მოექცია იქ ალანის სამიტროპოლიტო კათედრის დაარსებით. სავედრებელ წერილებსაც წერდა ამ მიზნის მისაღწევად აფხაზთა მეფეებს კონსტანტინე III-სა და გიორგი მეორეს, მაგრამ მათ, როგორც ითქვა, დააარსეს ბიჭვინთის საკათალიკოსო კათედრა. როგორც ჩანს, მცხეთამ იქამდე თავის იურისდიქციაში მყოფი მთელი დასავლეთ საქართველოს მიწა-წყალი დაუთმო აფხაზეთის საკათალიკოსოს. შესაბამისად, აფხაზეთის საკათალიკოსოს საზღვარი, როგორც საეკლესიო წესი მოითხოვდა, დაემთხა აფხაზეთის სამეფოს საზღვარს. მასში დასავლეთ საქართველოსთან ერთად მოექცა მდ. კლისურას იქით, მდ. ყუბანამდე მოქცეული ტერიტორია. ბიზანტიის ინტერესები არ იქნა გათვალისწინებული. ბიჭვინთის კათედრა დაარსდა X საუკუნეში აღნიშნული მეფეების მიერ ბიზანტიის საეკლესიო პრეტენზიების გასანეიტრალებლად.

აფხაზთა მეფეებმა ბიჭვინთის გარდა კიდევ მრავალი სხვა ქართული საეპისკოპოსო კათედრა დააარსეს კუმურდოდან ჭყონდიდის ჩათვლით. ისინი იმუამად იყვნენ ქართული საეკლესიო და საერო სამყაროს მეთაურები და მათ შეეძლოთ სიახლეები დაენერგათ ქართულ ეკლესიაში. მათი მზრუნველობით ქართული ეკლესია გაბრწყინდა X ს-ის შემდეგ.

კავკასიის ალანია აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში (ილიჩევსკის არქეოლოგიური აღმოჩენის მიხედვით)

მიხეილ ლოჟკინი თავის წერილში - შუასაუკუნეების ქართული არქიტექტურის ძეგლები კრასნოდარის მხარეში (ძეგლის ძეგობარი. 1981, 57, გვ.30-35) - წერს: „ადრე შუასაუკუნეების ილიჩევსკის ნაქალაქარის (XI-XIII სს.), არქეოლოგიური გათხრების დროს, რომელიც ჩატარდა 60-იან წლებში კრასნოდარის პედაგოგიური ინსტიტუტის ექსპედიციის მიერ (ხელმძღვანელი ნ.ვ. ანფიმოვი), აღმოჩენილ იქნა ქართულ სტილში შესრულებული ქრისტიანული ეკლესიის ფუნდამენტისა და კედლების ნანგრევები. ნაქალაქარი მდებარეობს კრასნოდარის მხარის ოტრადნენსკის რაიონში, ზეგანზე, მდინარე ურუპის მთის მდინარეების კუვისა და გამოვსკის ტყით დაფარულ ხეობებს შორის. მიმდინარე გათხრების დროს ამ მდებარე აღმოჩნდა XI-XIII საუკუნეების ხუთი ქრისტიანული ეკლესია. სამი ძეგლი უდავოდ ქართული სტილისაა. როგორც ფუნდამენტის, ისე კედლების (სიგანე 0,8-დან 0,9-მდე, სიმაღლე 1 მდე) საშენ მასალად გამოყენებულია მტკიცე კირქვის ბლოკები და დამუშავებული ფოროვანი კირქვის კვადრები, რომლებიც კირხსნარის დუღაბით არის შეერთებული. შიდა და გარე კედლების წყობას შორის ადგილი შევსებულია ჭყორდუღაბით; შენობის შიდა კედლები მობათქაშებულია, აქა-იქ შეიმჩნევა შელესვის კვალი; შემორჩენილია საკარე ღიობები სამხრეთ და დასავლეთ ფასადზე. გამოვლენილია ფოროვანი კირქვისაგან დამზადებული და საგანგებოდ დამუშავებული საკურთხეველის შემადგენების ხუთი ფილა. აფსიდის იატაკი შედგება მტკიცე კირხსნარის ფენისაგან, ხოლო დარბაზის იატაკი მოპირკეთებული იყო კირქვის ბრტყელი ფილებისაგან; ზოგიერთი მათგანი შემორჩენილია სამხრეთი კედლის ახლოს. იატაკის მთელი დანარჩენი ფართობი გადათხრილია.

Средневековые памятники грузинской архитектуры в Краснодарском крае. // Дзеглис Мегობари

ნაპოვნია დაახლოებით სამასამდე ორნამენტირებული კანკელის ფრაგმენტი, დიდი ნაწილი დაკარგულია, განადგურებულია მონღოლი დამპყრობლების მიერ XIII საუკუნეში; ეს იყო პერიოდი, როდესაც გარკვეული დროის განმავლობაში ცხოვრება ამ ქალაქში ჩაკედა. საქართველოში აქ განხილული კანკელის სრულ ანალოგიებს ვხვდებით (სოფ. პოკროვსკოე აფხაზეთის ასსრ; სათხე, მერია). ისინი თარიღდებიან XII-XIII საუკუნეებით. კანკელის შექმნის ადგილი გამოურკვეველია. ჯერჯერობით ჩრდილო კავკასიაში ეს ერთადერთი აღმოჩენაა და ვიმედოვნებთ, რომ მომავალში მათი რიცხვი გაიზრდება. ტაძრის არქიტექტურული მხარე არავითარ ეჭვს არ იწვევს, რომ იგი ააგო ქართველმა ოსტატმა, უფრო ზუსტად ძეგლის მშენებელი დასავლეთ საქართველოდან ან აფხაზეთიდან უნდა ყოფილიყო, რადგან ეს ტერიტორიები უფრო ახლოა ყუბანის აუზთან. ქართული არქიტექტურის მნიშვნელოვანი ძეგლების აღმოჩენა ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიაში, ურუპზე ეწინააღმდეგება ისტორიულ ლიტერატურაში გაბატონებულ აზრს იმის შესახებ, რომ დასავლეთ ალანებში ქრისტიანობა ბიზანტიიდან გავრცელდა. ცნობილია, რომ ალანებში ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგია გახდა X საუკუნის I ნახევარში (913-925 წწ.), რაც ბიზანტიელი მისიონერების ფეოდალური აფხაზეთის მმართველების აქტიური მონაწილეობით მოხდა, მაგრამ ქრისტიანობის შეტანისა და განმტკიცების საქმეში აქტიური მონაწილეობა მიიღო სოციალურ-ეკონომიური აღმავლობის პერიოდში მყოფმა საქართველო XI - XII საუკუნეებში. ილიჩევსკის XI-XIII ს-ის ნაქალაქარ ...ქართული ხელოვნებისადმი მიძღვნილი II საერთაშორისო სიმპოზიუმზე ავტორმა გააკეთა მოხსენება: „კრასნოდარის მხარეში, ოტრადნენსკის რაიონში, ილიჩევსკის ნაქალაქარის ძეგლი 1-ის ქვის კანკელი“.

ილიჩევსკის აღმოჩენა ადასტურებს მოსაზრებას, რომ ეს რეგიონი იმყოფებოდა არა ბიზანტიურ, არამედ ქართულ იურისდიქციაში.

ქართველი მეფის ალანი მეფე

„ალანთა ქვეყანა, რომელ არს აფხაზეთი“

ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიაში გაძლიერებული იყო ალანთა ტომი (მონღოლების შემოსევამდე), მათ სახელმწიფოც გააჩნდათ აფხაზეთის უშუალო მომიჯნავედ. საქართველოს მეფეები ცდილობდნენ მათთან დამოყვრებას, ირთავდნენ ალან მეფეთა ასულებს.

გიორგი I-ს შეურთავს „ოსთა მეფის ასული“ (პირველი ცოლის შემდეგ).

„მის მეორე ცოლს, გიორგი კედრენეს სიტყვით, აღდე რქმევი. გიორგის გარდაცვალების შემდეგ დედა და შვილი ცხოვრობდნენ ციხე ანაკოფიაში. დემეტრე თავის გვირგვინოსან ნახევარძმას (ე.ი. ბაგრატ IV-ს) არ ენდობოდა. ამიტომ წარვიდა. მიმართა ბერძენ მეფესა და წაუტანა თანა ანაკოფია აფხაზთა მეფეთა“ (ივ. ჯავახიშვილი, II, გვ. 140), ე.ი. ალანთა დედოფალმა აღდემ და მისმა შვილმა დემეტრემ ანაკოფია კეისარს გადასცეს 1032 წლისთვის.

ამ ციხის ბერძენებისაგან გასათავისუფლებლად ქართველებმა მრავალი ათეული წელი იბრძოლეს. აქედან ჩანს, რომ ანაკოფია კავშირშია ალანიასთან, რადგანაც ბიზანტიელთა ლაშქარი აფხაზ მეფეებს მრავალჯერ დაუმარცხებიათ. მხოლოდ გიორგი II-ს (დავით აღმაშენებლის გამეფების წინ) აუღია ანაკოფია: „შემდგომ ამისა მომადლა დემეტრის მძღავრებისაგან ბერძენთასა წახმულნი ციხენი, წაუხვნა ბერძენთა ანაკოფია, თავადი ციხეთა აფხაზეთისათა“ (ქ.ც. I, 1955, გვ. 317).

თვითონ ბაგრატ IV-ს ცოლად ჰყავდა „ოსთა მეფეთა ასული ბორენა“. ასევე იმ ეპოქის სხვა მრავალ ქართველ მეფეს, რაც, როგორც ითქვა, კავკასიის ალანთა (ოსთა) სამეფოს საქართველოს სახელმწიფოებრივ და საეკლესიო სფეროში შეყვანით იყო განპირობებული. ჩრდილო კავკასიელ ალანების გაქრისტიანების საქმეში მათ თავიანთი წვლილი შეიტანეს. ამ სამეფოს წევრები ქართული ეკლესიის ერთგული მრევლი იყო, მაგალითად მოღწეულია ბორენა დედოფლის ქართულ ენაზე დაწერილი სადიდებელი ლექსი.

„ქართლის ცხოვრების“ მიხედვით, ეგროსის წილი ქვეყანა აღწევდა ლიხიდან მდ. ყუბანამდე („მდინარე მცირისა ხაზარეთისა“), ძვ. წ. მე-4, მე-3 სს-ში ეგროსის ერისთავ ქუჯის შემწეობით დაარსდა ქართლის სამეფო.

ფარნავაზ-ქუჯის მიერ დაარსებულ „ქართლის სამეფოში“ ისტორიული ეგროსის მხოლოდ ერთი ნაწილი შესულა, კერძოდ, ქართლის სამეფოს ჩრდილო-დასავლეთი საზღვარი გაველებულ იქნა მდ. ეგროსწყალზე, რომელზეც მდებარეობდა ქალაქი ბეღია.

მაშასადამე, ფარნავაზის დროს ქართლის სამეფოს სახელმწიფო საზღვარი ბეღიასთან გადიოდა.

მდინარე ეგროსწყალი ამავე დროს ყოფილა საზღვარი ქართლის სამეფოსა და „საბერძენეთს“ შორის აღექსანდრე მაკედონელის დროიდან (ქ.ც., 1955, I, გვ. 177). ვახტანგ გორგასლის შემდგომ ქართლის სამეფოს საზღვარმა გადაიწია უფრო ჩრდილოეთით და დაიღო მდინარე კლისურაზე (კელასურზე). მას ერქვა „ქართლის სამეფოს საზღვარი ეგროსში“.

მდ. კელასურის დასავლეთ სანაპირო მხარე იყო „ქართლის სამეფო“. საზღვარი ბიზანტიასა და ქართლის სამეფოს შორის აქ, მდ. კელასურზე და, უფრო ადრე მდ. ეგროსწყალზე რომ ყოფილა, ეს ჩანს „ქართლის ცხოვრების“ სხვა ცნობიდანაც. კერძოდ კი, იმპერატორის ბრძანებიდან (VIII ს. დასაწყისში). ქართლის სამეფოს ამ საზღვართან დაკავშირებით კეისარი შემდეგ ბრძანებას აძლევს თავის მოხელეს - აფხაზეთის ერისთავს ლეონ I-ს: „ყოვლადვე საზღვართა ქართლისათა ჩვენგან ქმნილ არს ვნება. ხოლო შენდა მიბრძანებიეს ერისთაობა აფხაზეთისა, შენ და შვილთა შენთა და მომავალთა შენთა მიუკუნისამდე. არამედ კეთილად პატივსცემდი მეფეთა და ერთა მაგათ ქართლისათა, და ამიერიდან ნუღარამცა ხელგეწიფების ვნებად მათდა და საზღვართა მათთა ეგროსათა“ (ქ.ც. I, გვ. 240).

ამ ბრძანებაში ორჯერაა ნახსენები ქართლის სამეფოს საზღვრები, რომელთაც იქამდე ბიზანტიელები ხშირად არღვევდნენ („საზღვართა ქართლისათა ჩვენგან ქმნილ არს ვნება“), ამიერიდანო კი, წერს იმპერატორი, ჯეროვნად უნდა სცე პატივი ქართლის მეფეებს და მათი სამეფოს საზღვრებს ეგრისში („ამიერიდან ნუღარამცა ხელგეწიფების ვნებად მათდა და საზღვართა მათთა ეგრისათა“), ქართლის სამეფოს საზღვარი ეგრისში, როგორც ითქვა, იმჟამად მდ. კლისურაზე გადიოდა, მაშასადამე, ამ საზღვრის დარღვევა აკრძალა კეისარმა.

ბრძანებაში ჩამოთვლილია ის დამსახურებანი, რომელნიც მიუძღოდათ ქართლის მეფეებს ბიზანტიის იმპერიის წინაშე. ამის შემდეგ იმპერატორი თავის ერისთავს წერს: დამსახურებათა მიუხედავად ჩვენ ხშირად ვარღვევდით ქართლის მეფეთა საზღვრებს ეგრისში, ახლა კი არაბების შემოსევის გამო საჭიროა, დავაფასოთ მათი დამსახურებანი და აღარ დავარღვიოთ ქართლის საზღვრები. ამიტომაც შენ გიბრძანებ, წერს კეისარი აფხაზეთის ერისთავს, აღარ დაარღვიო ქართლის სამეფოს საზღვარი ეგრისში. ამ ცნობიდანაც ჩანს, რომ ქართლის სამეფოს საზღვარში ეგრისი შედიოდა VIII ს-ის დასაწყისში და ეს საზღვარი მდ. კლისურაზე (კელასურზე) იდო, ხოლო კლისურადან ყირიმის მიმართულებით ტერიტორიებს ბიზანტია მართავდა, თუმცა მათ უკვე ხაზარები მეტოქეობდნენ ამ მხარეში.

რომელი ტომი იყო ჰეგემონი VIII ს-მდე კლისურადან - ვიდრე ყუბანამდე?

იქაური მკვიდრი მოსახლეობა ყოფილა „ეგრისელები“, რომელიც ბიზანტიურ მფლობელობაში იყვნენ, მათ დასათრგუნად აქ ბიზანტიელებმა შემოიყვანეს აღან მებრძოლთა რაზმები. ე.ი. ეგრისელები ორ პოლიტიკურ ნაწილად იყოფოდნენ, ერთი – ქართლის სამეფოში, მეორე კი – ბიზანტიურ მფლობელობაში („ქართლის ცხოვრების“ მიხედვით, როგორც ითქვა, ეგროსის წილი ქვეყანა აღწევდა ლიხიდან მდ. ყუბანამდე, ეგრისელები იყვნენ თვით ეგრისელები, სვანები და აფხაზები, VIII საუკუნიდან).

კლისურადან ყუბანამდე მდებარე ქვეყანა ტერიტორიულად შედიოდა საბერძნეთის იმპერიაში (ანუ ბიზანტიაში). ბიზანტიელები მკვიდრი მოსახლეობის აჯანყებათა დასათრგუნად დაპყრობილ ტერიტორიაზე რომელიმე სხვა ტომს გააბატონებდნენ ხოლმე.

შესაბამისად, აქ, როგორც ქართული, ისე ბერძნული წყაროებიდან ჩანს, VI-VII სს-ში ბიზანტიელებს გაუბატონებიათ აღან მებრძოლთა რაზმები. აღანებისა და ბიზანტიელების მეგობრობის შესახებ სპარსელი შაჰებიც მიუთითებდნენ VI საუკუნეში ბიზანტიელებთან მოლაპარაკებების დროს.

ამ მიზეზის გამო ჩრდილო კავკასიის ამ ნაწილში ხაზარების გაბატონებამდე აღანებს ჰეგემონობა ჰქონდათ თავის ხელში აღებული, მათ შორის შავიზღვისპირეთის მთებშიც, ამიტომაც იმჟამინდელი (ე.ი. VI-VII სს.) კავკასიის აღანია შემდგომ აფხაზეთად სახელდებულ ტერიტორიას უშუალოდ ესაზღვრებოდა.

ბიზანტიელთა მოკავშირე აღანები აქედან შედიოდნენ დასავლეთ საქართველოში სპარსელებთან საომრად მერ ს-ში.

ქართული წყაროებიც იმ ტერიტორიის ნაწილს, რომელსაც შემდგომ საკუთრივ აფხაზეთი ეწოდა, აღანიას უწოდებდნენ. ეს იყო კლისურას იქით ტერიტორიის ნაწილი.

თამარის ისტორიკოსი წერს: „გიორგი III „ჟამსა ზამთრისასა გარდავიდის ლიხთიმერეთს და მიუწიოს ზღვად პონტოსად და მოინადირის აღანთა ქვეყანა, რომელიც არს აფხაზეთი“ („ისტორიანი და აზმანი“, ქ.ც. II, 1959, გვ. 15).

აღანია გვიან შუა საუკუნეებშიც კი ერქვა აფხაზეთის ერთ ნაწილს.

ბიზანტია-სპარსეთის ომისას ბიზანტიელთა ნებით აღანებს, ვითარც ბიზანტიელთა მოკავშირეებს, აქ ფეხი ჰქონდათ მოკიდებული, ე.ი. ციხე-სიმაგრეები და მნიშვნელოვანი პუნქტები ეჭირათ გარკვეული დროით.

აღანთა შემდგომ ჩრდილო კავკასიის ამ ნაწილში ხაზართა გავლენა გაძლიერებულია არაბების შემოსევების შემდგომ.

თურქულენოვანი ქრისტიანი ალანები (აბულფედა და „ქართლის ცხოვრება“ ალანებისა და ოსების თურქულენოვნების შესახებ)

ალანები კრებითი სახელი იყო სხვადასხვა მომთაბარე ტომისა, რომელიც განფენილი იყო ძალზე ვრცელ მიწა-წყალზე ალტაიდან ღუნაიმდე და კიდევ უფრო ვრცლად. შესაბამისად, ენობრივად, ალანები, ასევე, კრებითი სახელი იყო სხვადასხვა ენის მქონე, ძირითადად ირანულენოვანი და თურქულენოვანი ტომებისა, ამიტომაც დღემდე სადავოა ძველი ალანების ენობრივი კუთვნილების საკითხი. ბოლომდე დაუდგენელია, ისინი ირანულენოვანები იყვნენ თუ თურქულენოვანები.

ჩრდილო კავკასიაში მოსახლე ალანებისა და ოსების ენობრივი კუთვნილების შესახებ არსებობს სხვადასხვა მოსაზრება. მართალია, ამჟამად ოსები ირანულენოვან ხალხად მიიჩნევა, მაგრამ არსებობს ცნობები, რომ ძველი ალანები, რომელნიც მონღოლებისა და თემურ-ლენგის ლაშქრობამდე ცხოვრობდნენ ჩრდილო კავკასიაში, იყვნენ თურქულენოვანები.

მონღოლების ბატონობამ გაანადგურა კავკასიის ალანია. ამიტომაც ქრისტიანი ალან-ოსები (ე.ი. თურქულენოვანი ალანები) გაქრნენ ასპარეზიდან, მაგრამ თემურ ლენგის კვალდაკვალ, დაახლოებით საუკუნის შემდეგ, ჩრდილო კავკასიაში გამოჩნდნენ სხვა წარმოშობის წარმართი ირანულენოვანი ტომები. ისინი კასპიისპირეთის მხრიდან შემოყოლიან მონღოლებს, ვითარცა მოკავშირეები. თურქულენოვანი ქრისტიანი ალანები მტრობდნენ და ებრძოდნენ მონღოლებს, ხოლო ირანულენოვანი ოსები, პირიქით, მონღოლთა მოკავშირეები იყვნენ და დაპყრობილ ხალხებს საბოლოოდ უმორჩილებდნენ ქვეყნის ახალ მეპატრონეებს.

არსებობს წყაროები, რომელნიც იძლევიან ცნობებს, რომ თემურ ლენგამდე ჩრდილო კავკასიაში მცხოვრები

ქრისტიანი ალან-ოსები იყვნენ თურქულენოვანი ხალხები, ხოლო თემურ-ლენგის შემდგომ გამოჩენილი წარმართი ტომები იყვნენ ირანულენოვანები.

არაბმა ისტორიკოსმა და გეოგრაფმა **აბულფედამ** თავის შესანიშნავ გეოგრაფიულ თხზულებაში („ქვეყნიერების მოწესრიგება“) აღწერა მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის, მათ შორის, კავკასიის ჩრდილო რეგიონში მოსახლე ხალხები.

ამ აღწერაში ენობრივი კუთვნილების მხრივ მნიშვნელოვანია აბულფედას ცნობა, ალანები და მათი მეზობელი ასები (ოსები) თურქული მოდგმის ხალხი (შესაბამისად თურქულენოვანი). ისინი ქრისტიანები იყვნენ. ისინი მონღოლებს ებრძოდნენ და მათ მიერვე განადგურდნენ.

აბულფედა (1273-1331) წერს: „**ალანები არიან თურქები, რომელთაც მიიღეს ქრისტიანობა. მისი მეზობელია ასევე თურქული რასის ხალხი, რომელთაც ასებს უწოდებენ, ეს ხალხი ამავე წარმოშობისაა, იმავე რელიგიისა, რომელიც აქვთ ალანებს**“. «аланы являются тюрками, которые приняли христианство. В соседстве находится народ тюркской расы, называемый асами; этот народ того же происхождения, той же, религии, что и аланы» (Абульфеда).

<http://www.blagos.ru/stranitsy-istorii-1981/item/233-mixail-mamiev-kandidat-istoricheskix-nauk-pismennye-istochniki-opravoslavnom-xristianstve-v-srednevekovoj-alanii?tmpl=component&prin=>

აბულფედა ასების თურქულობის შესახებ ორჯერ მიუთითებს ერთ წინადადებაში. ჯერ წერს, რომ ასები თურქული რასის ხალხია. იქვე წერს, რომ ისინი იმავე წარმოშობისა არიან, რაც ალანები. ალანების თურქულობის შესახებ კი საგანგებოდ მიუთითა.

აბულფედა მტკიცედაა დარწმუნებული, რომ მისი დროის ალანები და ასები (ოსები) თურქული რასის, ანუ თურქულენოვანი ხალხები იყვნენ.

აბულფედას ეს ცნობა ჩვენს თანამედროვე ყარაჩაელ და სხვა მრავალ თურქულენოვან ისტორიკოსს არ აეჭვებს,

ხოლო მოსკოვური ორიენტაციის მეცნიერებს არასანდოდ მიაჩნიათ, რადგანაც აბულფედა ამავე წყაროში რუსებსაც თურქულ რასას მიაკუთვნებს. ამასთან დაკავშირებით შეიძლება გამოითქვას მოსაზრება, რომ აბულფედა თავის თხზულებაში თურქულ რასას მიაკუთვნებდა არა მთელ რუს ხალხს, არამედ მხოლოდ გუზების ტომის მეზობლად მცხოვრებთ. ის წერდა, რომ **თურქული რასის ქრისტიანი რუსები ემეზობლებოდნენ გუზებს**. ამიტომაც, შესაძლოა, ის რუსებად მოიხსენიებს გუზების მეზობელ თურქების ჯგუფს, რომელმაც ქრისტიანობა რუსებისაგან აითვისეს. აბულფედას სიტყვით, როგორც ითქვა, ყველა ეს ხალხი ქრისტიანი იყო.

აბულფედას ცნობას ეთანხმება „ქართლის ცხოვრება“.

მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია, რომ აბულფედაზე საუკუნეებით ადრე „ქართლის ცხოვრება“ იმავეს წერდა, რომ ოსები (თემურ-ლენგამდელი) არიან შთამომავლები თურქულენოვანი ხალხისა (წყაროში მათ „ხაზარები“ ეწოდებათ).

„ქართლის ცხოვრება“ თემურამდელ ოსებს თურქული რასის ხალხს მიაკუთვნებს, თურქული რასის ხალხი აქ, ამ წყაროში, იმჟამინდელი მკითხველის გაგების შესაბამისად, „ხაზარებად“ იწოდებოდა (აქ თურქული რასის ხალხის აღსანიშნავად სიტყვა „ხაზარია“ გამოყენებულია შემდეგდროინდელი რედაქტორის მიერ). ოსების თურქულ წარმოშობას მიუთითებენ როგორც ლეონტი მროველი, ისე ვახუშტი ბატონიშვილი თავიანთ შესანიშნავ თხზულებებში.

ვახუშტი იმეორებს „ქართლის ცხოვრების“ ცნობას კავკასიელი მკვიდრი ხალხების წარმოშობის შესახებ და მიიჩნევს, რომ თავდაპირველად ჩრდილო და სამხრეთ კავკასია ერთი წარმოშობის ხალხებით იყო დასახლებული და მათი საერთო წინაპარი თარგამოსი იყო. ჩრდილო კავკასია მისი ძეების ლეკანისა და კავკასოსის შთამომავლებს ეჭირათ. შემდეგ, ქრისტეშობამდე, ანუ ახალი ერის დაწყებამდე რამდენიმე ხნით ადრე,

ჩრდილო კავკასია დაიპყრო თურქულენოვანმა ხალხმა (მას, როგორც ითქვა, ავტორი „ხაზარებს“ უწოდებს, რათა მკითხველს ნათელი წარმოდგენა შეექმნას მათი თურქული წარმოშობისა და ენის შესახებ, ანუ ვინაობის შესახებ).

„ხაზართა“ მეფის ძემ ურბანოსმა დაიპყრო თარგამოსის ძის კავკასოსის წილი ქვეყანა (ჩრდილო-დასავლეთ კავკასია) და „მოსწყვიდა ნათესავი კავკასოსი“, ანუ ამოხოცა მკვიდრი მოსახლეობა. ამის შემდეგ მის მიერ დაპყრობილ ქვეყანას „უწოდა ოვსეთი“ (ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, „ქართლის ცხოვრება“, ტ. 4. 1973, გვ. 632).

ვახუშტიზე ადრე იმავეს, რომ ძველი ოსები თურქულენოვანი ხაზარების შთამომავლები იყვნენ, წერდა ლეონტი მროველი. ის წერს, რომ ხაზართა მეფემ თავის ვაჟს უობოსს უბოძა თარგამოსის ძის კავკასის ქვეყნის ნაწილი. აქ „დაემენა უობოს და მათნი ნათესავნი არიან ოვსნი“ (ლეონტი მროველი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა, „ქართლის ცხოვრება“, ტ.1. 1955, გვ. 12). ლეონტი ხაზართა მეფის ძეს უწოდებს „უობოსს“. ის ყოფილა კავკასიელი ოსების წინაპარი, ანუ მონღოლებამდელი კავკასიელი ოსები წარმოშობიდან თურქ-ხაზარი წინაპრისაგან უობოსისაგან. მას ვახუშტი უწოდებს „ურბანოსს“. ის, როგორც ითქვა, ხაზარი (ხაზართა მეფის ძე) ყოფილა, მისგან წარმოშობიდან კავკასიელი ოსები მონღოლებამდე მცხოვრებნი. შესაბამისად, ლეონტი და ვახუშტი მონღოლებამდე კავკასიაში მცხოვრებ ოსებს ხაზარული, ანუ თურქული წარმოშობის ხალხად მიიჩნევენ.

აბულფედა, ლეონტი მროველი და ვახუშტი მონღოლებამდე კავკასიაში მცხოვრებ ოსებს თურქულენოვან ხალხად მიიჩნევენ, მათ რიცხვს უერთდება სირიელი ალ-დიმაშკიცი.

აღანებს თურქულ რასასთან აკავშირებს სირიელი ავტორი ალ-დიმაშკი. ის აღანებსა და ღუნაის ბულგარებს ერთი წარმოშობის ხალხებად მიიჩნევს: «Приведем еще одно свидетельство –

отрывок из компилятивного труда сирийского шейха Ал-Димашки (пересказе А. Алеманя): «аланы и дунайские болгары также, как и западные черкы граничат с русскими, как считается, являются их братьями: все они – христиане»

[http://www.blagos.ru/stranitsy-istorii-1981/item/233-mixail-mamiev-kandidat-istoricheskix-nauk-pismennye-istochniki-o-pravoslavnom-xristianstve-v-srednevekovoj-alanii?tmpl=component&prin=.](http://www.blagos.ru/stranitsy-istorii-1981/item/233-mixail-mamiev-kandidat-istoricheskix-nauk-pismennye-istochniki-o-pravoslavnom-xristianstve-v-srednevekovoj-alanii?tmpl=component&prin=)

მაშასადამე, აღ-დიმაშკი, აბულფედა, ვახუშტი და ლეონტი მროველი თემურ-ლენგამდელ ოსებს და ალანებს მიიჩნევენ თურქული მოდგმის ხალხებად. ამასთანავე, აღ-დიმაშკი და აბულფედა ალან-ოსებს მონღოლებამდე (თემურ-ლენგამდე) პერიოდში ქრისტიანებად მიიჩნევდნენ.

წყაროთა ცნობები ალანებისა და ოსების საწმუნოებისა და განსახლების შესახებ სრულიად შეიცვალა მონღოლების (უმეტესად, თემურლენგის) შემდეგ. თემურლენგის შემდგომი ოსები უკვე სხვა კულტურის ხალხად მიიჩნევა. ამასთანავე ის სხვა ეთნოსი ყოფილა.

ყველა წყარო ალან-ოსებს მონღოლებისა და თემურ ლენგის შემდეგ უკვე არა ქრისტიანებად, არამედ, წარმათებლად მიიჩნევენ, რომელნიც ახლა ითვისებენ სარწმუნოებას, ეცნობიან და ითვისებენ ან მუსულმანობას, ანდა, უფრო მეტად ქრისტიანობას. ისინი კავკასიაში იღებენ ქრისტიანულ ელფერს, ამის მიზეზს ხსნის ვახუშტი ბატონიშვილი, ის წერს, რომ მონღოლების შემდგომი ოსები ქრისტიანობას შეეთვისნენ კავკასიის მთების ძველი ქრისტიანული ოლქის, დვალეთის, დაპყრობის შემდეგ.

მონღოლების შემდეგ წარმართმა ოსებმა დვალეთში შესვლისა და გაბატონების შემდეგ დაიმორჩილეს დაპყრობილი ქრისტიანი დვალეები, მოახდინეს მათი ასიმილაცია და, შესაბამისად, მათგან შეითვისეს ქრისტიანული სარწმუნოების ელემენტები. ვახუშტი, ფაქტიურად, თვითმხილველი იყო ოსებში დვალეების ასიმილაციის პროცესისა. მას და მის უახლოეს ნათესავებსა და ინფორ-

მატორებს უშუალო შეხება ჰქონდათ დვალეთთან, რადგანაც ქართლიდან რუსეთში მიმავალი გზა, რომლითაც ინტენსიურად სარგებლობდნენ ისინი. უშუალოდ ამ ოლქსა და მის მეზობლად გადიოდა. ამასთანავე, ისტორიულად დვალეთი მისი ოჯახის (ქართლის სამეფო სახლის) მამულად, ოლქად მიიჩნეოდა.

ვახუშტი წერს, რომ მონღოლთა შემოსევებამდე ჩრდილოკავკასიის სტეპებს „ოსეთი“ ერქვა, მონღოლების შემდეგ კი ამ სტეპებს „ჩერქეზი“ უწოდეს, რადგანაც აქ უკვე აღარ ცხოვრობდნენ ალანები და მათ ადგილზე დაესახლნენ ადიღე-ჩერქეზული ხალხები.

ვახუშტი ფიქრობს, რომ მონღოლებს გადარჩენილი ოსების ერთმა ნაწილმა თავი შეაფარა კავკასიის მთებს. ნაწილობრივ შეიძლება ასეც მოხდა, მაგრამ ენობრივი სიტუაციისა და სარწმუნოებრივი სახის მკვეთრი შეცვლა უფრო მიგვანიშნებს იმისაკენ, რომ თემურლენგის კვალდაკვალ კავკასიაში, ალბათ, შუა-აზია-ყაზახეთ-კასპიისპირეთის მხრიდან შემოვიდნენ სულ სხვა გენეტიკის მომთაბარე ტომები სარწმუნოებრივად წარმართები, ხოლო ენობრივად – ირანულენოვანები. ისინი დასახლდნენ ძველ ოსეთში და მათაც, აქ მოსახლეობის გამო, ქართველებმა ოსები უწოდეს.

საერთოდ, მომთაბარეობა აიძულებდა ხალხებს, ხშირად და ზოგჯერ მუდმივად შეეცვალათ სამომთაბარეო არეალი, ანუ საცხოვრისი.

მონღოლებს ან თემურ-ლენგს შემოყოლილ ირანულენოვან წარმართ ტომებს სამომთაბარეო არეალად აუღიათ ჩრდილო კავკასიის სტეპები, რომელსაც ისტორიულად ალანია (ოსეთი) ერქვა (იქ უფრო ადრე თურქულენოვანი ქრისტიანი ალანების ცხოვრების გამო), შემდგომ კი სტეპებიდან შესულან კავკასიის მთებში, კერძოდ, კი დვალეთში, დაუპყრიათ ის და გაბატონებულან ადგილობრივ დვალურ-კავკასიურ ტომზე. ამის შედეგად შეიქმნა ცენტრალური კავკასიის ოსეთი (ყოფილი დვალეთი), რომლის საზოგადოება ორ

ფენად იყო დაყოფილი. მაღალი ფენა შემოსული „ოსები“ იყვნენ, დვალელებზე გაბატონების გამო მათ „გვარიანებს“, ანუ დიდებულებს უწოდებს ვახუშტი, დაბალი ფენა კი იყვნენ ადგილობრივი დვალეები, რომელთა ასიმილაციაც მიმდინარეობდა ოსებში.

ირანულენოვანი ტომები ძველი ოსეთის სტეპებიდან ადიღე-ჩერქეზულ ტომებს გაუძევებიათ, რადგანაც, ვ. მილერის კვლევით, ჩრდილო კავკასიის სტეპებში მუდმივად ერთმანეთს ცვლიდა სხვადასხვა მომთაბარე ტომი.

ვახუშტი წერს: „შემდგომად ჩინგიზ ყაენთა მოსვლისა, ბათო ყეენმან მოსრნა ოსეთი და მოაოხრნა. იწოდნენ ოსეთი ჩერქეზად, ანუ ყაბარდოდ და კავკასიათა შინა მყოფნი, მათ შემოსულთაგან, ოსეთად, რამეთუ აწცა გვარიანთა მათ უწოდებენ ოსად, ხოლო სხვათა უკვაროთა – კვალად დვალადვე“ (ვახუშტი, ქ.ც., 4. გვ. 634).

უფრო სავარაუდოა, რომ მე-14 ს-ში, მონღოლთა მიერ ქრისტიანული აღიარების განადგურებიდან დაახლოებით საუკუნის შემდეგ, ჩრდილო კავკასიაში შესულ ახალ დამპყრობლებს თან შემოყვნენ სხვა წარმოშობის, მათი მოკავშირე წარმართი, ოღონდ ირანულენოვანი ტომები, ხოლო თურქულენოვანი ქრისტიანი აღიარებულები და ოსები, მონღოლთა მტრები, გაქრნენ. მათი სახელი კი მიიღეს ახალმა ირანულენოვანმა ტომებმა, მათაც ოსები ეწოდათ.

თანდათანობით, ირანულენოვანი ოსები ჩრდილო კავკასიის ბარიდან შევიდნენ კავკასიის მთებში, დაიპყრეს ქრისტიანული დვალეთი, გაბატონდნენ იქ. ყოფილ დვალეთს ახლა უკვე ოსეთი ეწოდა დაახლოებით მე-16 – მე-18 საუკუნეებში.

იქამდე დვალეთი საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა და ამ სტატუსს, გარკვეულწილად, შემდგომაც ინარჩუნებდა. დვალეთის ოლქი, როგორც ითქვა, ქართლის საკათალიკოსოს ნიქოზელი ეპისკოპოსის სამწყვსოში შედიოდა. ვახუშტი წერს: „ლიახვს გაღმა არს ეკლესია ღვთაებისა. გორგა-

სალ ჰყო საეპისკოპოსოდ და დასვა ეპისკოპოსი. ზის დღესაც, მწყემსი კავკასიანთა, დუალთა და აწ ოსეთად უწოდებულისა, გლოლა-ღებითურთ“ (ქ.ც., ტ. 4, 1973, გვ. 370). ასეთი ვითარება დვალეთში შეიქმნა თემურ-ლენგის შემოსევის შემდეგ.

ზოგიერთი ავტორი მიიჩნევს, რომ იოანე ცეცეს აღიარებული ფრაზა – თურქულია.

აღინიშნება, რომ ბიზანტიელმა პოეტმა ი. ცეცემ (1110-1180 წწ.) თავის „თეოგონიაში“ დააფიქსირა მისაღმების ფრაზა ლათინურ, ებრაულ, არაბულ, თურქულ და აღიარებული ენებზე. აღიარებული ენაზე მისაღმების პირველი ფრაზა იხსნება ყარაჩაულ-ბალყარული ენით. ეს ფრაზაა: „დღე მშვიდობისა პატივცემულ ქალბატონო“

<http://irinadubcova.com.ru/read/3815-alanskiefrazy-privetstviya-iz-quotteogoniiquot-1.html>

აუცილებელია ხაზგასმა, რომ ვერც ერთმა მკვლევარმა ვერ შეძლო წაეკითხა აღიარებული ფრაზა ოსური ენის საფუძველზე.

თუ აღიარებული ოსების წინაპრებია და თუ აღიარებული ენა არის ოსური ენა, მაშინ მისაღმების აღიარებული ფრაზა რატომ არ იხსნება ოსური ენის საფუძველზე?

ენობრივი მასალები, რომლებსაც ეყრდნობოდა ვს. მილერი, ხშირად წარმოადგენს ოსურ ენაში შესულ ბალყაროზებს.

როგორც ცნობილია, აღიარებული და იასები ჯერ კიდევ ჰუნებამდე დროს მომთაბარეობდნენ აღმოსავლეთის ზღვებიდან დნეპრამდე და მრავალრიცხოვან ხალხს წარმოადგენდნენ. აღიარებულმა უწინამძღვრებს ჰუნების შესევას დასავლეთზე და გადალახეს გიბრალტარი.

ვეროპისა და აღმოსავლეთის ხალხების ყველა მატანეში, ძველ წყაროებსა და გეოგრაფიულ შრომებში მათ უწოდებენ თურქულენოვან ტომებს. არც ერთ წყაროში აღიარებული და იასები არ ითვლებიან ირანულენოვნებად.

ყველა წყარო აღიარებს თურქულენოვან ხალხად მიიჩნევს.

<http://irinadubcova.com.ru/read/3815-alanskie-frazy-privetstviya-iz-quotteogoniiquot-1.html>

Аланские фразы приветствия из "Теогонии" /Иоанна Цеца, (XII в.)

Византийский поэт и филолог И. Цец (1110-1180 гг.) в своей "Теогонии" зафиксировал фразы приветствия на латинском, русском, еврейском, арабском, турецком и аланском языках. Мать И. Цеца была родом из Абхазии... Ниже будет показано, что перевод Цецом первой аланской фразы приветствия как "добрый день, высокочтимый нами повелитель (повелительница)!" в полне может быть оправдан с точки зрения карачаево-балкарского языка. Необходимо подчеркнуть: ни одному из исследователей аланских фраз приветствий Цеца не удалось прочитать их на основе осетинского языка. аланы постепенно превратились в осетин, а аланский язык стал называться осетинским. Тогда почему аланские фразы приветствий не поддаются дешифровке на основе осетинского языка? Языковые материалы, на которые опирается Вс. Миллер, часто оказываются карачаево-балкарскими в осетинском языке: кам "вода"; "река", ыбчыкъ "перевал", дан "река" и т.д.

Проф. Ю. Кулаковский, на работу которого ссылается Вс. Миллер для подтверждения своего вывода, имел иное мнение о генезисе алан: "Быть может они были тем арийским народом Средней Азии, который подвергся тюркскому влиянию, усвоил себе тюркский языки вошел в состав тюркских племен, как признают специалисты по востоковедению о киргизах. Этого вопроса я не считал себя вправе даже касаться. Не считал я также нужным останавливаться на вопросе о доказательстве принадлежности алан к арийской расе и притом иранской ее ветви, считая этот вопрос окончательно нерешенным в трудах языковедов, между ними - проф. Вс. Миллера в его "Осетинских этюдах". Как известно, аланы и ясы еще в догуннское время были распространены от восточных морей до Днепра, являлись много-

численными народами. Аланы возглавляли гуннское нашествие на запад и перешли Гибралтар. Во всех летописях народов Востока и Европы, древнеписьменных памятниках, древних исторических и географических трудах их называют тюркоязычными племенами. Ни в одном древнем источнике аланы и ясы не считаются и раноязычными. Наше расчленение приветствий свидетельствует о том, что аланский язык XII века сохранил характерные черты огузских языков:

<http://irinadubcova.com.ru/read/3815-alanskie-frazy-privetstviya-iz-quotteogoniiquot-1.html>

ზელენჯუკის წარწერა

მე-10 საუკუნის ზელენჯუკის წარწერა შესრულებულია საფლავის ქვაზე ბერძნული ასოებით. ის აღმოაჩინა არქეოლოგმა დ. სტრუკოვმა 1888 წელს მდ. დიდი ზელენჯუკის მარჯვენა ნაპირზე. ითვლება ალანური ენის, ანუ ოსური ენის უძველეს ძეგლად ოფიციალური რუსული და ოსური „აკადემიური მეცნიერების“ მიერ, მაგრამ მათგან მკვეთრად განსხვავებულია თურქული და ჩეჩნურ-ინგუშური სამეცნიერო ვერსიები. (Иные версии прочтения, в частности, ТЮРКСКАЯ и ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКАЯ, появившиеся у идеологов фолк-хистори соответствующих народов, непризнаны академической наукой) მიზეზი ამისა ისაა, რომ ბერძნული წარწერა იმავე მეთოდით „წარმატებულად იშიფრება“, როგორც თურქული ისე სხვა ენებით. სინამდვილეში ზელენჯუკის წარწერა არ არის ოსურენოვანი. ის ან სხვა ენოვანია ან სხვა ფუნქციური დატვირთვისაა.

ზელენჯუკის ჯერ კიდევ გაუშიფრავ წარწერაზე დაყრდნობით რუსულ-ოსური „საბჭოური და პოსტსაბჭოური მეცნიერება“ მიიჩნევს, რომ მე-10, მე-12 საუ-

კუნეებში ოსებს გააჩნდათ დამწერლობა ბერძნული ანბანის საფუძველზე.

ამას ეთანადებდა ცნობა, რომ „1396 წელს ზიხო-მატრახის კათოლიკე არქიეპისკოპოსი იოსებ შილტბერგერი წერდა: „ჩერქეზების მიწა დასახლებულია ქრისტიანებით, რომელნიც აღიარებენ ბერძნულ სარწმუნოებას, ბერძნული რჯულით ემსახურებიან ღმერთს იასური, ანუ ასური და ზიხური, ანუ ჩერქეზული ენით“.

ამ ცნობას ოსურ-რუსული „აკადემიური მეცნიერება“ მიიჩნევს ზელენჯუკის წარწერის მათეული გაშიფრვის დასტურად, თითქოს, მე-10 საუკუნისათვის ოსური მწიგნობრობა არსებობდა, რომელსაც იყენებდნენ კიდევ ოსურენოვანი ლიტურგიისას.

სინამდვილეში ი. შილტბერგერის ცნობაში არაფერია ნათქვამი ოსურ ანდა ჩერქეზული მწიგნობრობის ანდა წიგნების შესახებ. აქ მითითებულია, რომ ბერძნული აღმსარებლობის მქონე ადგილობრივი პირები აღიდეგდნენ უფალს, ალბათ, უფრო ზეპირად, რადგანაც იმავე ეპოქის სხვა ცნობაში ნათქვამია, რომ ასეთ პირებს უჭირდათ ბერძნული წიგნების კითხვა უცოდინარობის გამო, თუმცა კი იყენებდნენ მათ. ასეთი გასაჭირის დროს, ალბათ, ისინი უფალს საკუთარი ენით აღიდეგდნენ, რაც აღნიშნა შილტბერგერმა, თუკი მისი ცნობა რეალურია.

ამიტომაც არასწორია „აკადემიურ მეცნიერთა“ მტკიცება, თითქოსდა შილტბერგერი ალან-ოსების მწიგნობრულ ტრადიციას ამტკიცებს („подтверждает ПИСЬМЕННУЮ ТРАДИЦИЮ у АЛАНОВ - АССОВ“), ამიტომ თითქოს ოსებს საკუთარი საეკლესიო წიგნები ჰქონდათ.

უფრო მეტად საოცარია ამ წრეების დაბეჯითებული მტკიცება იმისა, თითქოსდა ცნობაში ნახსენები ზიხურენოვანი ღვთისმსახურება სინამდვილეში იყო ჩერქეზეთში არსებული სლავურენოვანი ღვთისმსახურება. Кроме того, указывается, что «ЧЕРКАСЫ пятигорские или Чики (Chiki) исповедуют греческую веру, а службу церковную отправляют на СЛАВЯНСКОМ языке, которым главным образом и

ПОЛЬЗУЮТСЯ». Следовательно, в БЫТУ ЧЕРКАСЫ используют СЛАВЯНСКИЙ язык.

ასეთი კვლევით რუსულ-ოსურმა „აკადემიურმა მეცნიერებამ“ დაასკვნა, რომ თითქოსდა თემურლენგის შემოსევაამდე ქრისტიანულ ჩრდილო კავკასიაში ღმერთს აღიდეგდნენ სლავური და ოსური ენებით. შესაბამისად, აქაურ ეკლესიებში გამოიყენებოდა ოსური და სლავური წიგნები, მაგალითად, ზელენჯუკ-არხიზის საკათედრო ტაძარში, რომელიც ალანის სამიტროპოლიტოს ცენტრად ცხადდება.

რატომ დასჭირდა აკადემიურ წრეებს ძალზე რთული გზებითა და გამოკვლევებით ასეთი დასკვნების შეთხზვა?

საქმე ეხება ჩრდილო კავკასიის საეკლესიო იურისდიქციას, რათა ის ალანურ საეკლესიო სფეროდ წარმოადგინონ. შესაბამისი სულისკვეთებითაა დაბეჭდილი „პრაგოსლავნაია ენციკლოპედიაში“ სტატია „ალანის სამიტროპოლიტო“. მასში თხაბა-ერდის ქართული ძეგლი ალანის სამიტროპოლიტოში არსებულ ეკლესიად წარმოადგინეს და ყაზბეგისა და ჯავის რაიონებიც კი ალანის სამიტროპოლიტოს ტერიტორიად წარმოადგინეს.

ამავე სტატიაში მოცემულია მტკიცება იმისა, რომ ალანის სამიტროპოლიტოს ისტორიული კანონმემკვიდრეა ამაჰმინდელი რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესია, ანუ ჩრდილო კავკასია ძველთაგანვე რუსულ იურისდიქციაში იყო.

კიდევ უფრო არამეცნიერულია ამავე წრის მტკიცება იმისა, რომ, თითქოსდა, რადგანაც, მათი აზრით, ოსურად და ჩერქეზულად აღესრულებოდა ღვთისმსახურება, მაშინ აფხაზურადაც უნდა არსებულიყო საეკლესიო წიგნები (Тогда должны существовать ЦЕРКОВНЫЕ ПРАВОСЛАВНЫЕ книги на АБХАЗО-АДЫГСКОМ языке).

საბოლოოდ ცხადდება – ЗИХСКИЙ язык – это ДРЕВНЕРУССКИЙ, а ЗИХИ (ДИВЫ) – это МЕСТНЫЕ ДРЕВНЕРУСЫ. (<http://jurnal.org/articles/2014/fill22.html>).

აქამდე ჯიქებს (ზიხებს) აღიდეგად მიიჩნევდნენ, ახლა აღმოუჩენიათ, რომ ისინი თურმე ძველი რუსები ყოფილან.

ალანია - რუსულ საინტერნეტო სივრცეში

(Алания <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F>)

ალანია, რუსული საინტერნეტო სივრცის მიხედვით, იყო შუა საუკუნეთა სახელმწიფო ჩრდილო კავკასიის მთისწინეთში და არსებობდა პირველი ათასწლეულის დასაწყისიდან (მე-6 საუკუნიდან) ვიდრე მე-14 საუკუნის შუამდე, მის დაცემამდე, თათარ-მონღოლთა შემოსევებამდე.

ალანიის მმართველობის სისტემა, რუსული საინტერნეტო სივრცის მიხედვით, იყო აბსოლუტური მონარქია. მის უკანასკნელ მეფედ მიიჩნევა ოსი ბაყათარი (1291-1306).

(ჩვენი შენიშვნა: ალანია არ იყო აბსოლუტური მონარქია. ის დაყოფილი იყო სამეფოებად და სამთავროებად, ქართული პირველხარისხოვანი წყაროს მიხედვით. ავტორი უშუალოდ იცნობდა მე-12 საუკუნის ალანიას. იქ ჩასულ დავით აღმაშენებელს „ოსი მეფეები“ შეეგებნენ, „ვითარცა მონები“, „მეფენი ოვსეთისანი და ყოველნი მთავარნი მათნი, ვითარცა მონანი დადგეს წინაშე მისსა“ („ქართლის ცხოვრება“, ტ.1. 1955. გვ.336).

დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი წერს, რომ მეფემ იწევა ყივჩაღების ერთი ნაწილის ჩამოსახლება საქართველოში თავისი სამხედრო ძლიერების განსამტკიცებლად. ამისათვის თავდაპირველად გაგზავნა ელჩები ჩრდილო კავკასიაში ყივჩაღებთან, ხოლო შემდგომ თვითონაც ჩაბრძანდა საქართველოს ეკლესიის უმთავრეს იერარქთან ერთად ყივჩაღეთის მეზობელ ოსეთში, რათა მათ თავიანთ გზებზე გამოეტარებინათ საქართველოსაკენ მომავალი ყივჩაღების ლაშქარი: „ამისთვის წარავლინნა კაცნი სარწმუნონი და მოუწოდა ყივჩაღთა. ხოლო მათ სინარულით მიითვალეს, გარნა ითხოვეს გზა მშვიდობისა ოვსთაგან. ამისთვისცა ბრძანა მეფემან წარსვლა ოვსეთს და თანა წარიტანა გიორგი

ჭყონდიდელი და მწიგნობართუხუცესი... შევიდეს ოვსეთს და მოეგებნეს მეფენი ოვსეთისანი და ყოველნი მთავარნი მათნი, და ვითარცა მონანი დადგეს წინაშე მისსა. და აღიხვნეს მძევალნი ორთაგანვე - ოვსთა და ყივჩაღთა, და ესრეთ აღვილად შეაერთნა ორნივე ნათესავნი. და ყო შორის მათსა სიყვარული და მშვიდობა, ვითარცა ძმათა. და აღიხუნა ციხენი დარიალისა და ყოველთა კართა ოვსეთისათა და კავკასიისა მთისათანი. და შექმნა გზა მშვიდობისა.“ („ქართლის ცხოვრება“ ტ.1. 1955. გვ.336).

წყაროს ამ ცნობიდან ჩანს, რომ პოლიტიკურად ოვსეთი (ალანია) არ იყო ცენტრალიზებული სახელმწიფო, შედგებოდა მრავალი სამეფო-სამთავროსაგან. ამასთანავე ოსეთის მეფეები და მთავრები აღიარებდნენ საქართველოს სახელმწიფოს უხენაესობას. ამიტომ, „ვითარცა მონანი“, შეეგებნენ ალანიაში ჩასულ საქართველოს მეფე დავითს მე-12 საუკუნის დასაწყისში. ასეთივე ვითარება იყო მე-13 საუკუნის დასაწყისშიც თამარ მეფის დროს, მონღოლთა შემოსევამდე.

ასეთი ალანია ჩრდილოეთიდან ვოლგა-დონის აუზის მომთაბარე ხალხებისაგან იცავდა საქართველოს სახელმწიფოს. მაგალითად, ყივჩაღები ვერ ბედავდნენ საქართველოსაკენ გადაადგილებას ალანიის გამო. მათ შეკრული ჰქონდათ საქართველოს გზა ალანთა მეფეების მიერ. როდესაც საქართველოს სახელმწიფოს დასჭირდა ყივჩაღების გამოტარება ალანიის გზაზე, ალანებმა საქართველოს მეფის ბრძანებით ყივჩაღებს ეს გზა გაუხსნეს. აქედანაც ჩანს, რომ ალანია საქართველოს სახელმწიფოს გავლენის სფეროს წარმოადგენდა.

ამასთანავე, ალანია-ოვსეთი ქართული ეკლესიის იურისდიქციის სფეროში შედიოდა. ეს ფაქტი პოლიტიკური მიზნის მისაღწევად გაითვალისწინა მეფემ. დავით აღმაშენებელს ესაჭიროებოდა ალანთა, ანუ „ოვსთა“ საზოგადოების დარწმუნება, რომ ყივჩაღთა მათ გზაზე გამოტარება მათთვის უსაფრთხო იქნებოდა. ჩანს, ამ მიზნით,

ოსებთან შესახვედრად თან წაიყვანა საეკლესიო ავტორიტეტი, ეპიკოპოსი გიორგი ჭყონდიდელი. მან დაამწვიდა ალანიის საზოგადოება, აღასრულა თავისი მოვალეობა და ამ მისიის შესრულების შემდეგ ალანიაშივე გარდაიცვალა კიდევ, საიდანაც ის ჩამოასვენეს საქართველოში და გელათში დაკრძალეს).

რუსული ინტერნეტ სივრცე განაგრძობს, კონსტანტინე პორფიროგენეტი (905-959) ალანიის შესახებ იძლეოდა ცნობას: „ზიხიის მაღლა დევს ქვეყანა, რომელსაც ქვია – პაპაგია, პაპაგიის ქვეყნის მაღლა ქვეყანაა, რომლის სახელია კასახია, კასახიის მაღლა კავკასიის მთებია. ამ მთების მაღლა ალანიის ქვეყანაა“.

ალანიის დედაქალაქი იყო ქალაქი მაასი (მაგასი). Исчезнувшая Алания располагается на территории Северо-Кавказского ФО, о чём гласят множество исторических фактов. Ориентиры местонахождения столицы Алании дает арабский автор X века ИбнРуста: «Ты выходишь налево (назапад) от царства Сарири, пройдя три дня пути среди гори лугов, прибываешь в царство Аллан (алан)» Тот же отрывок из сочинения Ибн Руста в переводе Н. А. Караулова звучит немного и наче: «Выйдя левой стороны владений царя Серир, идешь в течение трех дней по горам и лугами, наконец, приходишь к царю аланов». Подобные сведения содержатся в работе арабского автора XIв. Ал-Бекри, который пишет: «налево от крепости царя Серир есть дорога, ведущая путешественников по горам и лугам после трех дней в страну царя аланов».

მრავალრიცხოვანი ალანური ჯგუფები ცხოვრობდნენ ყირიმში, ქვემო დნეპრზე, დონის აუზში (Многочисленные аланские группы жили в Крыму, на нижнем Днепре, в бассейне Дона).

(ჩვენი აზრით, ალანიის ეპარქია მოიცავდა ტერიტორიას დონის აუზში. აქ გააგზავნეს ალანიის მიტროპოლიტი თევდორე. სტეპების ალანიაში, ანუ

ყირიმის, ქვემო დნეპრსა და დონის აუზში მომთაბარე ალანური ჯგუფებისათვის კონსტანტინოპოლმა დააფუძნა „ალანიის სამიტროპოლიტო“ იმის შემდეგ, რაც მარცხი განიცადა კავკასიის ალანიაში, სადაც მას უფრო ადრე სურდა ალანიის სამიტროპოლიტოს დაარსება.

მიზეზი ამისა იყო ის, რომ კავკასიის ალანია აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში შეიყვანეს აფხაზმა მეფეებმა.

ეს მოხდა იმის შემდეგ, რაც, არაბული წყაროს ცნობით, კავკასიის ალანიიდან ბერძენი კლერიკალები გაძევებულ იქნა.

კავკასიის ალანია შევიდა აფხაზეთის საკათალიკოსოში. იქამდე, აქ სურდა თავისი ეპარქიის შექმნა ნიკოლოზ მისტიკოსს, მაგრამ ეს მას არ დაანებეს აფხაზთა მეფეებმა, აფხაზთა მეფეები თავის ეკლესიას, ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსოს ანიჭებდნენ პრიორიტეტს და იცავდნენ მის დამოუკიდებლობას ბერძნული ეკლესიისაგან).

ჩრდილო კავკასიის ველებიდან მომთაბარე ალანები გადაადგილდებოდნენ ევროპის მიმართულებით. ალბათ, ამიტომაც, რუსული გვერდის მიხედვით, ევროპულ ალანებს კავკასიური წარმოშობისად თვლიდნენ (Раннесредневековые авторы подчеркивали кавказское происхождение европейских алан).

აფხაზეთის უშუალო მეზობელ მთიან ოლქს კავკასიის ალანია ერქვა. ის მე-6 საუკუნის შემდეგაც დარჩა ალანების თავშესაფარად მაშინ, როცა ჩრდილოეთის ალანური სტეპები გადავიდა თურქული და შემდეგ ხაზარული კაგანატების კონტროლის ქვეშ.

ალანია იყო ხაზარების მოკავშირე: ბეგმაბენიამინმა ალანების სამხედრო დახმარებით დაამარცხა პრობიზანტიური კოალიცია. მე-9 ს-ის ბოლოსათვის ხაზართა კაგანატი დასუსტდა და ბიზანტიამ წამოიწყო ომები ალანიაში გავლენისათვის.

მე-10 ს-ში ბოლგარები და ხაზარები შეცვალეს პაჭანიკებმა და გუზებმა. ისინი მე-11 ს-ში ყივჩაღებმა განდევნეს.

მე-12 ს-ის შუაში ალანთა მეფე ხუდანმა თავისი ქალიშვილი ბურდუხანი მიათხოვა საქართველოს მეფე გიორგი მესამეს. ამ ქორწინებიდან იშვა საქართველოს დიდი მეფე თამარი, რომლის მეორე ქმარი და თანამმართველი 1189 წლიდან გახდა მეფისწული დავით სოსლანი.

1222 წელს მონღოლთა იმპერატორ ჩინგისხანის მიერ გაგზავნილმა ოცათასიანმა არმიამ სასტიკად დაამარცხა ალანური ლაშქარი, რომელსაც უღალატეს მოკავშირე ყივჩაღებმა.

ალანიამ, როგორც დამოუკიდებელმა სახელმწიფომ, არსებობა შეწყვიტა მონღოლების შესევის შემდეგ (1238-1239).

1239 წელს მონღოლებმა აიღეს მაგასი, 1278 წელს მონღოლებმა რუს მოლაშქრეებთან ერთად, რუსული მატჩიანის თანახმად, აიღეს იასების ქალაქი დედიაკოვი.

რუსული გვერდის ცნობით, 1292 წელს ოსებმა უფლისწულ ოს-ბაყათარის მეთაურობით აიღეს ციხე-ქალაქი გორი გარშემო მიწა-წყლით, სიმაგრეებითა და მოსახლეობით. 1306 წელს ოს-ბაყათარი მოკვდა (აქ უნდა შეინიშნოს, რომ რუსულ გვერდებს ოს-ბაყათარის ლეგენდარული ამბები ისტორიულ ფაქტად მიაჩნიათ და მასზე აგებენ ისტორიას. სინამდვილეში გორის ამდები ოსები არ წარმოადგენდნენ დამოუკიდებელ ძალას, ისინი მონღოლების თანამოლაშქრეებს წარმოადგენდნენ, საქართველოდან მონღოლთა განდევნისთანავე ისინიც ადვილად გააძევეს).

რუსული გვერდი წერს: საქართველოს მეფე გიორგი მეხუთე შეებრძოლა ალანებს. 1326 წელს ალყის შემდეგ აიღო გორი. ოსთა დევნისას დალაშქრა მთები, მივიდა დარიალამდე, არაგვისა და ქსნის ხეობებამდე.

(ვფიქრობ სტატიის ავტორის ეს ფრაზა ცინიზმია. მისი მსჯელობიდან გამომდინარეობს, თითქოსდა ქართლის მთები, არაგვისა და ქსნის ხეობები

ალანებით ანდა ოსებით იყო დასახლებული. სინამდვილეში სურათი სხვაგვარია. გორი აიღეს არა ჩრდილოკავკასიელმა მეომარმა ალანებმა, არამედ სხვა წარმოშობის ოსებმა, რომელნიც იყვნენ მონღოლების მოკავშირეები.

სხვა ხალხი იყო მონღოლებთან მეომარი ალანები. სხვა წარმოშობისა იყვნენ მონღოლების მოკავშირე ოსები, რომელნიც საქართველოში თან შემოყვნიენ მონღოლთა ლაშქარს. მათ ჰქონდათ მონღოლთა მტკიცე მხარდაჭერა. ამიტომ ისინი საქართველოდან მონღოლებთან ერთად გააძევეს.

რაც შეეხება გიორგი ბრწყინვალეს ქართლის მთებში შესვლას, მან მონღოლების დროს აშლილი მთის ქართული ტომები მოინახულა და დაუწესა მათ სამართალი.

„1395 წ. თოხთამიშხე გამარჯვების შემდეგ თემურის ლაშქარი ჩრდილოეთიდან შევიდა ალანიის ხეობებში. ტყეების განეხვისა და გზების გაყვანის შემდეგ დამპყრობელთა რეიდები შევიდნენ მაღალმთიან რაიონებში. ალანიის მთის ოლქები ყაზბეგსა და იაღბუხს შორის სასტიკად გაანადგურეს. თემურის ისტორიკოსებმა შემოინახეს მტრის მოწინააღმდეგე თავადების სახელები – ბურაკანი, ბურიბერდი, კულუ, ტაუსი და პულადი. მრავალი დახოცეს. თემურმა სადგომი გაიჩინა ჰიატიგორის ოლქში. ციხეები და სოფლები მიწასთან გაასწორეს. უზარმაზარი ტერიტორიები გაუკაცრიელდა“, – ნათქვამია ამ სტატიაში (ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ალანია გაანადგურეს მონღოლებმა მე-13 ს-ის 20-იან წლებში. ამიტომაც თემურ ლანგის ლაშქრობა ცენტრალურ კავკასიაში იყო ბრძოლა არა ალანებთან, არამედ ქართველ მთიულებთან, რომელნიც ცხოვრობდნენ ყაზბეგსა და იაღბუხს შორის. ესენი ძირითადად იყვნენ დვალელები და ჩრდილოკავკასიაში მცხოვრები სვანები. სწორედ თემურ ლანგის შემდეგ გამოჩნდნენ იქაურ სვანეთსა (დიგორსა) და დვალეთში ახალი დამპყრობლები, რომელნიც თან შემოყვნიენ თემურის

შემდგომ მოლაშქრეებს და აითვისეს ჩრდილო კავკასია. ჩვენ მათ ვუწოდებთ ირანულენოვან ოსებს, რადგანაც მათ ქართველი ხალხი ოსებს უწოდებდა (აღსანიშნავია, რომ არც ერთი მეზობელი ხალხი, ქართველების გარდა, მათ ოსებს არ უწოდებს. ასევე, თვითონ ისინიც თავიანთ თავს ოსებს არ უწოდებდნენ. ისინი ასეებს, თანამედროვე ყარაჩაელების წინაპრებს, უწოდებდნენ საკუთარ თავებს). მიზეზი ამისა იყო ის, რომ მათ, ამ ე.წ. ირანულენოვანმა ოსებმა, ფაქტიურად დაიჭირეს თურქულენოვანი ალანების ადგილი კავკასიაში იმის შემდეგ, რაც მონღოლებმა გაანადგურეს თურქულენოვანი ალანები. თემურ ლენგის შემდეგ გამოჩნდნენ ირანულენოვანი ოსები. განსხვავება მათ შორის იყო ასევე პოლიტიკური ორიენტაცია.

თურქულენოვანი ალანები მედგრად ებრძოდნენ მონღოლ დამპყრობლებს, ხოლო ირანულენოვანი ოსები თემურ ლენგის ეპოქის მონღოლების მოკავშირეები იყვნენ. მათ აითვისეს თემურის მიერ განადგურებული კავკასია და გაბატონდნენ ცენტრალური კავკასიის მთიანეთში. იქ მცხოვრები დვალები დაიმორჩილეს, საზოგადოების დაბალ ფენად აქციეს, როგორც ამას აღწერს ვახუშტი ბაგრატიონი.

მე-18 ს-ის დასაწყისში ირანულენოვანი ოსების მიერ დვალების ასიმილაციის პროცესი დასრულებულიც კი არ იყო. იმ დროისათვის, ვახუშტის ცნობით, დვალები ენა ჯერ კიდევ არსებობდა.

შესაბამისად არასწორია აზრი, რომელიც ამჟამად ბეჯითად ინერგება, თითქოს მხოლოდ თემურის შემდეგ განადგურდა საბოლოოდ ირანულენოვანი ალანია. სინამდვილეში კი სწორედ თემურის შემდეგ წარმოიქმნა ჩრდილო კავკასიაში ირანულენოვანი ოსეთი, ისტორიული ქრისტიანული დვალებით დაპყრობისა და შემოსული ოსების იქ გაბატონების შემდეგ.

სხვა ერთეული იყო კავკასიის ალანია, სხვა - დვალებით ოსეთი, კიდევ უფრო სხვა - დონისპირეთის მომ-

თაბარეთა ალანია, რომელთაც კონსტანტინოპოლმა სამიტროპოლიტო დაუარსა. ახლა რუსულ შესაბამის წრეებს სურთ აღნიშნული ერთეულები წარმოადგინონ ერთ მთლიან სახელმწიფოდ დიადი წარსულით).

რუსული ვებ. გვერდი წერს: - „ალანიის სამეფოში ხორციელდებოდა მართლმადიდებლური სამისიონერო საქმიანობა. 916 წელს ალანიამ ბიზანტიისაგან მიიღო ქრისტიანობა, მაგრამ ამ პერიოდში ქრისტიანობამ ვერ შეძლო მტკიცედ დამკვიდრებულიყო ალანიაში. იბნ რუსტა (დაახლ.903 წ.) წერს: „ალანთა მეფე ქრისტიანია თავის გულში, მაგრამ ყველა ადამიანი, მის სამეფოში მცხოვრები, წარმართია, ეთაყვანებიან კერპებს“. 932 წელს ალანთა მეფე წარუმატებლად ებრძოდა ხაზარებს და მათი ზეწოლით დროებით გააძევა თავისი ქვეყნიდან ბიზანტიიდან გამოგზავნილი ქრისტიანული სამღვდელთა“.

(ეს აზრი, რომელიც მტკიცედაა დანერგილი, არასწორია და უსაფუძვლო. ალანიაში კონსტანტინოპოლის იურისდიქცია გაუქმდა აფხაზ მეფეთა მიერ, რომელთაც ეს ოლქი შეიყვანეს ქართული ეკლესიის (აფხაზეთის საკათალიკოსოს) იურისდიქციაში. ნიკოლოზ მისტიკოსი წერდა აფხაზთა მეფეებსაც. მ. თარხნიშვილის გამოკვლევით, მას 902 წელს წერილი მიუწერია აფხაზთა მეფე ბაგრატისათვის, 906-907 წელს კონსტანტინესათვის, 924-925 წლებში მეფე გიორგისათვის.

ამ წერილებისა და თხოვნის მიუხედავად, საეპარქიო ცენტრი არა თუ მიეცა ალანიის ეპისკოპოსს, არამედ, პირიქით, ალანიიდან გაძევებული იქნა ბერძნული სამღვდელთა 932 წელს, ალან მეფეთა ნებით. ამის შემდეგ კავკასიის ალანია მთლიანად შევიდა ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, 932 წლიდან - 1032 წლამდე, როგორც ჩანს, ბიზანტიელ ბერძნებს უფლება ეძლეოდათ, გარკვეულწილად ეღვაწათ კავკასიის მთებში, თუმცა აქ ქართული ეკლესიის ზეგავლენა უდავო იყო.

ზელენჯუკში შემდგომში აიგო ღიხნის ტაძრის ზუსტი ასლი. აფხაზეთის ალანიის საზღვარზე აიგო ბიჭვინთის ტაძარი – დასავლელ ქართველი კათალიკოსის, იგივე აფხაზეთის კათალიკოსის, კათედრა. ამის გამო ბიზანტია იძულებული გახდა უარი ეთქვა კავკასიაში ალანიის ეპისკოპოსის ეპარქიაზე. მის ნაცვლად ბერძნული ეპარქია დაუწესდათ დონისპირეთის, ანუ სტეპების ალანებს. აქ ქალაქები არ არსებობდა. ამიტომ ალანიის ეპისკოპოსის საკათედრო ქალაქად შემდგომში განისაზღვრა სოტირიოპოლი ტრაპეზუნტთან. მის იურისდიქციაში შედიოდა არა კავკასიის ალანია, არამედ ყირიმისა და დონის ალანია. ეს კარგად ჩანს ალანიის მიტროპოლიტ თეოდორეს წერილიდან, რომელშიც ნახსენებია ყირიმი, ხერსონესი, ყირიმის პუნქტები, ასევე დონის ტრამალეპისტეპები, მაგრამ არა კავკასია.

ალანთა დედოფალმა ალდემ და მისმა შვილმა დემეტრემ ანაკოფია კეისარს გადასცეს 1032 წლისთვის. ამ ორი თარიღის დამთხვევა მნიშვნელოვანია. მაშასადამე, ბიზანტიელებმა ზღვისპირა ანაკოფიის ციხე დაიჭირეს, ამან, ცხადია, საქართველოს მმართველობა გაანაწყენა. იმავე წელს მთებიდან გააძევებინეს ალან მეფეთა ნებით ბიზანტიელი სამღვდელოება. როგორც ითქვა, ბიზანტიურმა შემოჭრამ გაანაწყენა აფხაზთა მეფეები ბიზანტიის მიმართ. ამიტომაც საბოლოოდ აღკვეთეს ალანიის ბერძენი იერარქის ოცნება კავკასიაში. ამიტომაც მას ბიზანტიამ კათედრად განუსაზღვრა სოტირიოპოლი.

ალანიის ეპარქიის კათედრა 1084-1105 დაარსებულ იქნა ტრაპეზუნტთან ახლოს ქ. სიტირიოპოლში, რომლის არქიეპისკოპოსი „ალანიის მიტროპოლიტის“ ტიტულს ატარებდა.

1204-1261 წლებში ალანიის მიტროპოლიტს ადგენდნენ კომნენთა იმპერიის დედაქალაქის, ტრაპეზუნტის, იერარქები.

XIII საუკუნიდან კონსტანტინოპოლმა ალანიის იურისდიქცია ოფიციალურად გადასცა ტრაპეზუნტს. 1386-1461

წლებში ალანიის მიტროპოლიამ ტრაპეზუნტიდან გადაინაცვლა სევასტიაში).

სტატია განაგრძობს: „მაგრამ მე-10 საუკუნის შუაში ალანია ძალზე დაუახლოვდა ბიზანტიას, აფხაზიასა და საქართველოს და სხვა მართლმადიდებლურ სახელმწიფოებს“ (აქ შეიძლება შევნიშნოთ, რომ თვით აფხაზეთის სამეფოს ერქვა საქართველო, რადგანაც იმ უამად სხვა საქართველო არ არსებობდა. თბილისი და შიდა ქართლი არაბთა საამიროს ეჭირა.

ასევე, შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ ძალზე ცდილობენ, რათა ალანები მე-12 საუკუნეში მოშურნე ქრისტიანებად წარმოაჩინონ ამ საუკუნის ავტორ ნიკიფორე ბასილიკის პანეგირიკული ხოტბის შესაბამისად, რომელიც მან მიუძღვნა წარმოშობით ალან, ბიზანტიაში ცნობილ ალანთა მეფის ასულ დედოფალს ირინეს, სადაც ალანები მოშურნე ქრისტიანებადაა წარმოჩენილი, მაგრამ ეს მხოლოდ ლიტერატურაა და არა ისტორიული სიმართლე).

თეოდორე ალანელი თავის წერილში პატრიარქ გერმანე მე-2-სადმი 1225 წელს წერს: „ალანები ქრისტიანებია მხოლოდ სახელით. პირით აღიარებენ, მაგრამ არ სწამთ გულით“ [3].

რამდენიმე ხნის შემდეგ ნიკიფორე გრიგორი წერდა, რომ ალანები ცხოვრობდნენ დუნაიზე (ისტროსთან), საიდანაც ისინი ბიზანტიის იმპერატორს (მიხაილ პალეოლოგს) ელჩობას უგზავნდნენ.

თეოდორე ალანელი წერდა, რომ ალანური თემები, ანუ ჯგუფები ცხოვრობდნენ ხერსონესთან და ბოსფორთან.

1253 წელს გილომ რუბრუკი ადასტურებდა, რომ „ალანები, ანუ ასები“ აღიარებენ ქრისტიანობას და „ჯერ კიდევ ებრძვიან თათრებს“. ესაა სტეპების ალანია.

მე-15 საუკუნეში ვენეციელი იოსაფატ ბარაბო, რომელიც რამდენიმე წელი ცხოვრობდა ტანა-ტანაისში, აღნიშნავდა: ალანები „ქრისტიანებია და გაძევებული და განადგურებული იქნენ თათრების მიერ“ (ისხენებს წარსულს).

რუსული გვერდი აქვეყნებს ასევე ალან მეფეთა დინასტიურ ცხრილს, ძირითადად ქართულ წყაროებზე დაყრდნობით, სადაც საქართველოს მეფეები ლაშა-გიორგი და ულუ დავითი ალან მეფეთა რიგში შეჰყავთ, რაც სასაცილოა, მაგრამ ეს გვერდი მთელ მსოფლიოში ვრცელდება, ვითარცა სამეცნიერო ჭეშმარიტება, რომელსაც საქართველოში ყურადღება არ ექცევა.

უცნაურ გენეალოგიას იძლევიან ოფიციალური ოსური საინტერნეტო გვერდები, მაგალითად, თითქოსდა ლაშა გიორგი და ულუ დავითი – არა საქართველოს, არამედ ალანთა მეფეები იყვნენ

1. Династия Багратионы
2. Давид – XII век, внук царя Дорголеда Великого.
3. Атон – сын предыдущего.
4. Джадарон – сын предыдущего.
5. Давид Сослан – (ум. в 1207 году), сын предыдущего. Муж грузинской царицы Тамары, внучки аланского царя Худдана
- 6. Георгий IV Лаша – (1207–1223), сын предыдущего**
- 7. Давид VII Улу – (1223–1270), сын предыдущего**

არსიზ-ზელენჯუკის, სენტისა და შუანას (შოანას) ქართული სტილით ნაგები ჯვარ-გუმბათოვანი ეკლესიები. აქ მიწათმოქმედი ხალხი ცხოვრობდა თავისი ქალაქებითა და ტაძრებით. თავდაპირველად კონსტანტინოპოლის პატრიარქს ნიკოლოზ მისტიკოსს აქ სურდა ალანიის ეპარქიის დაარსება და დახმარება თხოვა აფხაზთა მეფეებს, მაგრამ აფხაზთა მეფეები ქართულ ეკლესიას პატრონობდნენ, ამიტომ მათთვის აქ მიუღებელი იყო აქ კონსტანტინოპოლის იურისდიქცია. ამიტომაც, ჩანს, აფხაზ მეფეთა მოთხოვნით ალანთა მეფეებმა, კავკასიის ალანიიდან გააძევეს ბიზანტიელი სასულიერო პირები (აბულფედას ცნობა), ამის შემდეგ კავკასიის ალანიაში აფხაზეთის კათალიკოსთა იურისდიქცია განახორციელდა.

სიტუაციიდან გამოსავალი კონსტანტინოპოლმა იმით იპოვა, რომ ალანიის ეპარქია დააარსა ამავე კავკასიის რეგიონთან, ოღონდ დონისპირეთის სტეპებში, ყირიმთან ახლოს. როგორც აღინიშნა, აქ მომთაბარეობდნენ ქრისტიანი ალანები, მწემსური ცხოვრებიდან გამომდინარე მათ არ გააჩნდათ ქალაქები, რასაც აღნიშნავს კიდევ ბიზანტიური წყარო. აღსანიშნავია, რომ ეს აზრი სიახლეა, რადგანაც ოფიციალური რუსული ისტორიოგრაფია სხვაგვარად ამტკიცებს.

დასკვნა

ჩვენს ნაშრომში გამოვარკვიეთ, რომ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ალანიის ეპარქია მდებარეობდა არა კავკასიის მთებში, როგორც აქამდეა ცნობილი, არამედ მოიცავდა დონისპირეთის ვრცელ სტეპებს. აქ ნომადები მომთაბარეობდნენ და მათ არ ჰქონდათ ქალაქები. ამიტომაც აქაური მღვდელმთავრისათვის კონსტანტინოპოლმა საკათედრო ქალაქად განსაზღვრა სოტერიოპოლი ტრაპეზუნტის რეგიონში (ლაზიკაში).

კავკასიის ალანია, აფხაზეთის მეზობლად მდებარე, შედიოდა აფხაზეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში. აქაა

თავი II

ადილე ხალხის დასახლება ჩრდილო კავკასიასა და აფხაზეთში

ადილეველთა ურდოს დამფუძნებელი ოქროს ურდოს მმართველი (ტემნიკი) ედიგეი (ადიგე) (1352-1419)

ედიგეი იყო მანგიტების, მონღოლური ტომის ემირის ვაჟი, ახალგაზრდობისას მსახურობდა თემურ ლენგის ჯარში, მისი და შეერთო თემურ ლენგმა, შემდეგ დაბრუნდა უკან და გახდა მანგიტების უღუბეი, მხარს უჭერდა ოქროს ურდოს ტახტზე თემურ-კუტლუგს, რომელიც ავიდა ტახტზე და ებრძოდა თოხთამიშს. ედიგეიმ სასტიკად დაამარცხა თოხთამიშის მომხრეები. ედიგეიმ თოხთამიშს მრავალი წლის მანძილზე 16 ბრძოლა გაუმართა და საბოლოოდ დაამარცხა. Едигей (Эдиге; 1352-1419) – темник Золотой Орды, Основатель династии, возглавившей Ногайскую Орду.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%B1%D0%B5%D0%BA-%D1%85%D0%B0%D0%BD>

ედიგეის ჰქონდა ძალზე დიდი პოლიტიკური გავლენა. მის ჯარში 200 000 მხედარი იყო.

1400 წელს ედიგეიმ ორგანიზება გაუწია სახელმწიფო გადატრიალებას, მოკლა თემურ-კუტლუგი და ტახტზე მისი ძმა შადიბეკი აიყვანა.

ედიგეი გადაიქცა ოქროს ურდოს სრულუფლებიან მეფედ. ამან გაანაწიენა ოქროს ურდოს ხანი შადიბეკი, საბოლოოდ, ედიგეიმ გაიმარჯვა, შადიბეკი დევნილად იქცა, მან თავი კავკასიას შეაფარა, ამის გამო კავკასია უდიდესი საშიშროების ქვეშ მოექცა.

ოქროს ურდოს კანონიერი ხანი, დევნილი მმართველი შადიბეკი გაიქცა ჩრდილო კავკასიაში (დერბენტში).

თავისი მსახვრალი თვალი ედიგეიმ მიაპყრო კავკასიას, სადაც შადიბეკის გარდა მას მტრობდა თოხთამიშის ორიენტაციის მომხრე საქართველოს სახელმწიფო და, შესაბამისად, ჩრდილოკავკასიური ტომები.

კავკასიელთა წინააღმდეგობის დასათრგუნად ედიგეიმ წამოიწყო პროცესი, რათა ჩრდილო კავკასიაში ჩაესახლებინა თავისი ულუსი დასავლეთ ციმბირიდან.

ვაზახეთ-დასავლეთ ციმბირ-ალტაიტიანშიანიდან ჩრდილო კავკასიაში მე-11 ს-ში ჩასახლდნენ ყივჩაღები, ხოლო ედიგეისავე ეპოქაში დასავლეთ ციმბირიდან დაიძრა ნოღაის ურდო. ამავე წიაღიდან დასავლეთ ციმბირიდან, კავკასიისაკენ დასაძრავად ემზადებოდა ურდო, რომელიც ედიგეის ხელში მოექცა თოხთამიშის სიკვდილის შემდეგ.

ოქროს ურდოს ხანი შადიბეკი (1399–1447) თავდაპირველად ენდობოდა ტემნიკ ედიგეის, რომელმაც ამის გამო თავის ხელში ჩაიგდო ოქროს ურდოს სახელმწიფოს მართვის სადავეები. უკმაყოფილო ხანმა შადიბეკმა გადაწყვიტა მოეთოკა ედიგეი, მაგრამ მოხდა პირიქით, ედიგეიმ შეძლო მისი დამარცხება.

შადიბეკი გაიქცა კავკასიაში, როგორც ითქვა, თავი შეაფარა ჩრდილო კავკასიის განთქმულ ციხე-სიმაგრე დერბენტს. მას მხარი დაუჭირა და უერთგულა დერბენტის ემირმა შეისმა იბრაჰიმმა. შადიბეკს ის თვლიდა ოქროს ურდოს კანონიერ ხანად. ედიგეიმ გაუგზავნა მრავალი სათხოვარი დერბენტის ემირს.

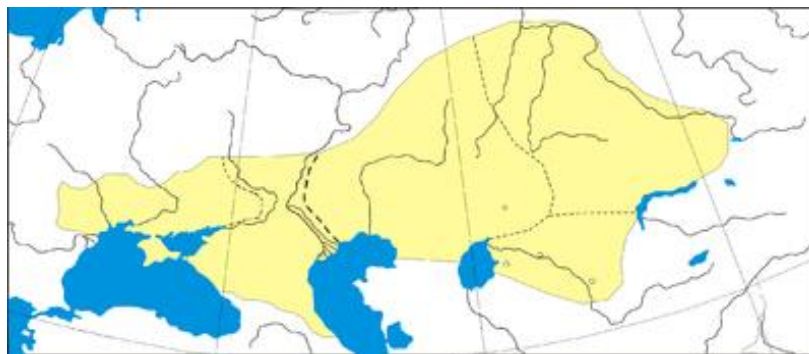
ის არ დაემორჩილა ედიგეის და არ გადასცა კანონიერი ხანი. ამით იმდენად გაძლიერდა შადიბეკი, რომ მან შეძლო კავკასიაში თავისი სახელით ფულის მოჭრა და მონეტების გამოშვება.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%B1%D0%B5%D0%BA-%D1%85%D0%B0%D0%BD>

ეს მოუთმენელი იყო ედიგეისათვის, ამიტომაც მშფოთვარე კავკასიის დასაშოშმინებლად ციმბირიდან, დაახლოებით, 1408–1409 წწ. ჩამოიყვანა თავისი საკუთარი ულუსი, ანუ მომთაბარე ტომების ლაშქარი, რომელმაც ომების შედეგად შეძლო ჩრდილო კავკასიის ხალხების სრული დამორჩილება, ედიგეის ულუსმა სასტიკი ბრძოლებით გაიმარჯვა. საბოლოოდ, ჩრდილო კავკასიის ხალხების გადარჩენილი საცოდავი ნაშთები ადიღებში გაითქვიფა, ადიღებში ასიმილაციის შემდეგ, ჩრდილო კავკასიაში ჩამოყალიბდა ტომების ერთობა, ხალხი, რომელსაც საბოლოოდ, ედიგეის ულუსის ხალხი, ანუ ადიღეველები უწოდეს. მათ აღტაი-ციმბირის რეგიონიდან შემოიტანეს კავკასიისათვის იქამდე სრულიად უცხო ენა, რომელიც სინურ-ტიბეტურ ენათა ჯგუფში შედის.

Летом 1407 г. Шадибек вынужден был бежать. Он укрылся в Дербенте у ставленника Тимура Шейх-Ибрахима. В Дербенте он и скончался. Его смерть персидские историки относят к 811 г. хиджры (27 мая 1408 - 15 мая 1409 гг.).

<http://www.hist.vsu.ru/orда/person/i/idigu.htm>

ედიგეის თავისი ულუსის ხალხი კავკასიაში ციმბირიდან ასევე დაახლოებით 1416 წლის შემდეგ უნდა ჩამოესახლებინა კიევისა და დნესტრისპირეთში ლაშქრობათა შემდეგაც.

ედიგეის მტკიცედ ეჭირა თავის ხელში ძალაუფლება. თემურ-ლენგის სიკვდილის (1405 წ.) შემდეგ ხორეზმიც კი დაიპყრო რამდენიმე წლით, რომლის მმართველის ტახტზე თავისი შვილი აიყვანა.

1408 წელს ილაშქრა მოსკოვზე, მოაქცია ალყაში, აიღო გამოსასყიდი თანხა 3000 რუბლი და გაშორდა მოსკოვს. გააუკაცრიელა მრავალი რუსული ქალაქი.

ოქროს ურდოს ტახტზე ავიდა თემურ-ხანი, რომელმაც ედიგეის აუჯანყადიდებულები. ბრძოლებში ედიგეიმ გაიმარჯვა და ხორეზმში შევიდა. მას არ უჭერდა მხარს ადგილობრივი მოსახლეობა, ედიგეი იძულებული გახდა დაეტოვებინა ხორეზმი. დაბრუნდა ოქროს ურდოში და ის დაინიშნა ჩინგის ხანის შთამომავლის, ჩოკრე-ოგლანის, ბეგლარბეგად, 1416 წელს გადაწვა კიევი და დნეპრის მარცხენა სანაპირო. ამ დროს ის იბრძოდა სამხრეთ რუსეთსა და, ჩანს, ჩრდილო კავკასიაში, სადაც ჩაასახლა თავისი ულუსი დასავლეთ ციმბირიდან. ედიგეს ულუსის ხალხს ადიღეველები ეწოდა. მათ ჩრდილო კავკასიაში შეიტანეს სინურ-ტიბეტური ენა დასავლეთ ციმბირიდან. ედიგეი მოკლეს 1419 წელს.

რუკა – ენისეიდან კავკასიამდე მომთაბარე ტომების სახელმწიფო არეალი. ენისეიდან კავკასიამდე განფენილი ერთმმართველობა ჯერ ყივჩაღებისა, შემდეგ ოქროს ურდოს *Половецкая стена. Евразийские территории кипчаков, конец XI начало XII века*
<https://www.google.ru/search?q=cmen+Дашту-кунчака&newwindow=1>

ადიღე ხალხის წარმოშობა

მიღერი, რუსეთის იმპერიის გამოჩენილი მეცნიერი, ჩრდილო კავკასიის ხალხთა ისტორიის მკვლევარი, სახელგანთქმული თავისი აკადემიური კვლევებით, თავის ცნობილ ნაშრომებში ხშირად იმეორებდა, რომ ჩრდილო კავკასიის ხალხები თავდაპირველად იყვნენ აღმოსავლეთის სტეპების მომთაბარე (ნომადი) ტომები, რომელნიც შემდგომში დამკვიდრდნენ ჩრდილო კავკასიაში.

ის წერს: საუკუნეთა მანძილზე შემოსევებმა, განსაკუთრებით თემურლენგის ლაშქრობამ, მთლიანად შეცვალა ჩრდილო კავკასიის ეთნიკური სახე. აქ თითქმის მთლიანად გაქრა ძველი მოსახლეობა, ჩრდილო კავკასიის ამჟამინდელი ყველა ხალხი აქ ჩასახლებულია შუა აზიიდან და ციმბირიდან.

ამჟამინდელ ჩრდილო კავკასიელ ხალხთა სტეპებში მომთაბარე წინაპრებმა გადალახ ეს ურალი, ვოლგა, დონი და დაუსრულებელი ტალღების სახით დამკვიდრდნენ ჩრდილო კავკასიაში.

ხალხთა გადასახლების ჩვეული გზა მიემართებოდა აღმოსავლეთიდან დასავლეთის მიმართულებით სამხრეთ რუსეთის სტეპებისაკენ, უფრო იქითაც კი, ვეროპის ქვეყნებისაკენ.

მომთაბარეები ამ მუდმივი გადაადგილების დროს ეჯახებოდნენ სხვა ტომებს და ებრძოდნენ მათ. გამარჯვებულ ტომებს ახლა უკვე აზიიდან მოსული სხვა ტომი ებრძოდა. შედარებით დასუსტებული ტომი იძულებული იყო ექებნა თავშესაფარი, ჩვეული გზიდან მოშორებით, ჩრდილოეთს ან სამხრეთში.

ისინი, რომელნიც თავშესაფარს სამხრეთში ეძებდნენ, მიემართებოდნენ შავი და კასპიის ზღვებისა და კავკასიის მთებისაკენ. აქ მათ ხვდებოდა ადგილობ-

რივი ანდა მათზე ადრე შემოსული სტეპების ტომები. თავის მხრივ, ისინი, ხალხთა ახალი ტალღით შევიწროებულები, ცდილობდნენ თავი კავკასიის მთებისათვის შეეფარებინათ.

სტეპების ხალხები კავკასიის მთებსა და ხევებში ერთმანეთსა და ადგილობრივებს განუწყვეტლივ ებრძოდნენ.

სტეპებიდან მთებში შერევილ ხალხებს უჭირდათ შეგუება მთის პირობებთან, რადგანაც სტეპების ცხოვრების პირობებს შეგუებულებს უჭირდათ მთის პირობების გადატანა. მთებში შემოსულები ებრძოდნენ მთის ბუნებასა და მთიელ „ტუზმცებს“, თუ ამ ბრძოლაში გაიმარჯვებდა, ის უკვე მთიელი ხდებოდა. მას უკვე ახალი სამშობლო ჰქონდა, მოპოვებული ბრძოლით.

ყველა ვერ უძლებდა ამ ბრძოლას, სტეპებიდან შემოსული ტომის რაოდენობა მცირდებოდა, მაგრამ გადარჩენილები ერთი-ორი თაობის შემდეგ უკვე მკვიდრი მთიელები ხდებოდნენ.

საბოლოოდ, მომთაბარე სტეპების მცხოვრები ტომები იძულებით შეეგუენ მთაში ცხოვრების ახალ პირობებს და მთიელებად იქცნენ (კავკასიაში მათ სამხრეთ რუსეთის ველებიდან მოსულებს, ანუ მარტივად „რუსებს“ უწოდებდნენ. ამის მაგალითია ის, რომ ჩერქეზები და ავარიელები თავიანთ თავს ზოგჯერ „რუსებს“ უწოდებდნენ. ეს საკითხი განხილულია ქვემოთ).

უნდა ვიფიქროთ, – განაგრძობს მიღერი, – კავკასიის მთებში მცხოვრები პატარა ხალხები წარმოადგენენ ნაშთს ერთ დროს სტეპებში მცხოვრები დიდი ხალხებისა, რომელნიც ძველი ისტორიკოსებისათვის, შესაძლოა, სხვა სახელითაა ცნობილი“.

მიღერი წერს: «Перейдя Урал, Волгу, Дон, эти народы бесконечной вереницей двигались в южнорусские степи и стремились

далее на запад в средние и южные страны Европы. При взаимном столкновении, побежденные племена, теснимые новыми “населенниками” из Азии, должны были искать убежища в стороне от обычного пути народов, — на севере или на юге от него. Те из них, которые искали такого убежища на юге, неминуемо были оттесняемы к берегам Черного и Азовского морей или к Кавказским горам. Теснимый отовсюду народ искал убежища в горных ущельях, причем и здесь боролся с другими народами, раньше его загнанными из степи в горы. Нетрудно представить себе, как могли влиять новые условия жизни на народы, загнанные из плоскости в горы. Если народ был способен выдержать борьбу с природой и туземцами, он завоевывал себе новую родину; но, во всяком случае, изменившиеся условия жизни и постоянная борьба с течением времени сокращали его численность. Степняк-номад нелегко привыкает к горам: только необходимость заставляет его освоиться с ними и только через несколько поколений вырабатывается из него тип горца.

Можно думать, что все современные мелкие народцы, доживающие свой век в ущельях Кавказского хребта, представляют скудные остатки более крупных народов, некогда бродивших в степях, и быть может, известных древним и средневековым историкам и географам под иными именами». «СТЕНА ОБИТЕЛИ СВЯТОЙ И БАШЕН СТРАННЫЕ ВЕРШИНЫ». ХРИСТИАНСКИЕ ХРАМЫ СЕВЕРНОГО КАВКАЗА. Записки реставратора

მიღწერს მიაჩნდა, რომ კავკასიის ალანები, ასევე ადიგები, დადესტნელები და ჩრდილო კავკასიის ყველა ხალხი კავკასიის მთებში შევიდნენ სტეპებიდან, ანუ შუა აზიის, ურალის, ვოლგისა და დონისპირეთის დაბლობებიდან კავკასიის მთებში.

მიღწერის ეს აზრი უარყოფილ იქნა საბჭოთა ეპოქაში, სადაც წამოაყენეს თეორია სსრკ ყველა ხალხის აბორიგენობის შესახებ. განსხვავებული აზრი იდეენებოდა, როგორც არა მარქსისტულ-ლენინური. მაგალითად, 1988 წელს გამოცემული რუსული წიგნი „ჩრდილო კავკასიის ხალხთა ისტორია“, მარქსისტულ-ლენინური მეთოდით დაწერილი, არ ეთანხმება მიღწერის აზრს: „История народов Северного Кавказа с древнейших времен до конца XVIII в.- М.: Наука, 1988. - Книга представляет собой первую в советской исторической науке попытку обобщающего освещения истории северокавказских народов с древнейших времен до конца XVIII в. Труд опирается на марксистско-ленинскую методологию“.

საბჭოთა სისტემის რღვევამ კვლავ გააცოცხლა მიღწერის თვალსაზრისი ჩრდილო კავკასიის ხალხთა შესახებ.

ადიგე ხალხის წარმოშობის შესახებ წყაროთა ანალიზით შეიძლება გამოითქვას ვარაუდი მათი წინაპრების ტიუმენ-ენისეის ოლქიდან ჩრდილო კავკასიაში დამკვიდრების შესახებ ოქროს ურდოს პერიოდში,

წყაროების განხილვამდე უნდა ითქვას, რომ იგივე გზა ურალ-დასავლეთ ციმბირიდან გაიარა ნოღაელმა ხალხმა, რომელთა წინაპრებიც თავდაპირველად სახლობდნენ დასავლეთ ციმბირის რეგიონში, სადაც სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნებიც გაჩნდა ოქროს ურდოს ფარგლებში, შემდეგ კი დამკვიდრდნენ ჩრდილო კავკასიაში.

ადიგეველთა შესახებ უნდა ითქვას, რომ მათი სატომო სახელი ადიგე, დაკავშირებული უნდა იყოს ოქროს ურდოს სარდლის სახელთან – „ედიგე“, რომელიც ვითარცა მთავარი ემირი და მმართველი ოქროს ურდოსი, მრავალი წელი დევნიდა თოხთამიშს, ოქროს ურდოს ხანს. მისი ტახტიდან გადაყენების შემდეგ დაეუფლა მის პირად საკუთრებას – სამკვიდრებელს ტიუმენში, ანუ გაბატონდა

თოხთამიშის ხალხზე (ულუსზე) ტიუმენ-დასავლეთ ენისეის ოლქში. ამ ულუსს ახლა ედიგეის ულუსი დაერქვა.

ამჟამადაც ამ ოლქში (ტიუმენ-ენისეი) ცხოვრობს ენობრივად ადიღეველთა თანამონათესავე, ე.წ. სინო-კავკასიური ენის მატარებელი ხალხი.

სინო-კავკასიური ენათა ჯგუფი იშვიათია და ატარებენ მხოლოდ ადიღეური ხალხის ტომები, ენისეის ტომები, ასევე ჩინელები-ტიბეტელები და ჩრდილო-ამერიკელი ინდიელები.

ამ იშვიათი ენათა ჯგუფის მატარებლები, ნოღაელთა მსგავსად, ციმბირიდან ჩრდილო კავკასიაში უნდა ჩასახლებულიყო ხალხთა იმ გადაადგილების დროს, რომელიც ხდებოდა ოქროს ურდოში თემურ ლენგის, თოხთამიშისა და ედიგეის ლაშქრობათა ეპოქაში, ენისეიდან და დასავლეთ ციმბირიდან ჩრდილო კავკასიის რეგიონში.

ამჟამად ენისეურ ენებს უსაფუძვლოდ აკავშირებენ მკვდარ, ნაკლებად შესწავლილ ენებთან – შუმერულთან, ხეთურ-ურარტულთან. ეს დაკავშირება ასევე ჰიპოთეზურია,

ადიღეველთა და დასავლეთ-ციმბირულ ენათა ახლო ნათესაობას საფუძვლად უდევს ენობრივი მონაცემები – ენისეის აუზისა და ადიღეური ტომების ერთ ენათა ჯგუფში ყოფნა.

ედიგეი თვითონ იყო გამოსული ენისეი-ციმბირში მომთაბარე მანგიტების ტომიდან. 1392 წლიდან ის გახდა მანგიტების ულუსი.

მანგიტების იურტის ძალაუფლების გასაფართოებლად ის ებრძოდა თოხთამიშ-ხანს.

1396-1411 წლებში ედიგეი იქცა ოქროს ურდოს ფაქტიურ მმართველად. შემდეგ ედიგეი გახდა დიდი ვეზირი (ბეგლარბეგი) ოქროს ურდოსი, სიკვდილამდე, 1419 წლამდე.

ედიგეის დროს მანგიტების, ანუ ედიგეის ურდოს სამფლობელოს საზღვარი დასავლეთ ციმბირის დაბლობამდე განივრცო, სადაც ცხოვრობდნენ სინური ენის მატარებელი ტომები. Владения Мангытской Орды расширились до Западно-Сибирской низменности.

აქ ცხოვრობდნენ სინო-კავკასიური ენის მატარებელი ტომები. სწორედ აქ გაიქცა და მოკვდა თოხთამიშ-ხანი. ამ მიწაზე მცხოვრებმა ტაიბუგების ტომმა ედიგეი აღიარა თავის ბელადად. ჩანს, ისინი სინური ენის მატარებელი ტომები იყვნენ.

1416 წლიდან, როცა ედიგეიმ გადაწვა კიევი და დნეპრის მარცხენა სანაპირო, თვალთახედვა მიაპყრო სამხრეთ რუსეთს, სადაც მედგრად იბრძოდა. ამ არეალში მოექცა ჩრდილო კავკასიაც, სადაც ადრე მისი მტერი ოქროს ურდოს ხანი შადიბეკი გაიქცა. ამიტომაც ჩრდილო კავკასიის საქმეთა დასაწყობად, მან, ჩანს, ჩაიყვანა საკუთარი ულუსი.

დასავლეთ ციმბირიდან ჩამოსულ ამ ულუსის ხალხს, წინამძღოლის სახელის მიხედვით ედიგეს ხალხი, ანუ ადიღეველები ეწოდა. ამ ხალხმა კავკასიაში შეიტანა თავისი ენისეური ენა, რომელსაც ახლა „აფხაზურ-ადიღეური“ ეწოდება.

ორი ტიუმენი (ციმბირისა და კავკასიის ტიუმენი)

ოქროს ურდოს ტახტიდან ჩამოვლების შემდეგ, 1400 წლიდან, თოხთამიშ გახდა თავისი სამშობლოს, ციმბირის ტიუმენის ხანი, სადაც მისი მთავარი ქონება იყო საკუთარი ანუ ე.წ. „თოხთამიშის ულუსი“. აქ შეჭრილმა ედიგეიმ თოხთამიშის დამარცხების შემდეგ, ვითარცა გამარჯვებულმა მიისაკუთრა მთა-

ვარი საგანძური – თოხტამიშის უღო, უღუსი, ანუ თოხტამიშის მომთაბარე ხალხი. როგორც მემატთანე უწოდებს ამ პროცესს - „დაჯდა მის ურდოზე“. თოხტამიშის უღუსი გადაიქცა ედიგეის ურდოდ, უღუსად.

Тохтамыш-хан Золотой Орды в 1380-1395 годах, хан Тюменского ханства с 1400 года, один из потомков Джучи

https://www.google.ru/search?newwindow=1&ei=2twRWt_zNM2NkwXxvKS4Dw&q.

Тохтамыш в 16-м сражении с Едигеем и Чокре был окончательно разгромлен и убит. Перед 1406 годом Архангелогородский летописец (входит в Устюжский летописный свод) сообщает (л. 215 об. - 216): Тое же зимы царь Женибек уби Тактамыша в Сибирской земли близ Тюмени, а сам седе на Орде.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%BE%D1%85%D1%82%D0%B0%D0%BC%D1%8B%D1%88%D1%88%D0%BD>

Шадибек (Женибек) (тат. Шадибәк хан) - хан Золотой Орды (1399-1407).

Был сыном хана Кутлуга. На ханский престол вошёл в качестве ставленника эмира Едигея после смерти Тимур-Кутлуга.

Убил Тохтамыша в 16-м сражении с Едигеем и Чокре. Под 1406 годом Архангелогородский летописец (входит в Устюжский летописный свод) сообщает (л. 215 об. - 216):

Тое же зимы царь Женибек уби Тактамыша в Сибирской земли близ Тюмени, а сам седе на Орде.

Шадибек не вмешивался в дела царствования, предаваясь развлечениям и удовольствиям. Благодаря этому фактически всю власть в государстве захватил темник Едигей, установивший свои порядки в Золотой Орде.

Недовольный сложившейся обстановкой Шадибек поднял борьбу против Едигея,

в которой победил последний. Шадибек бежал в Дербент, найдя убежище у эмира Дербента Шейха Ибрахима. На просьбы послон Едигея выдать темнику Шадибека Шейх Ибрахим ответил отказом. Находясь в Дербенте, Шадибек продолжал считать себя законным правителем Золотой Орды, о чём свидетельствуют выпущенные им на Кавказе монеты

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%B1%D0%B5%D0%BA-%D1%85%D0%B0%D0%BD>

ოქროს ურდოს ხანის შადიბეკის დროს ემირმა ედიგეიმ, რომელიც რეალური მმართველი იყო, მოკლა თოხტამიში და ჯიღდოდ მიიღო მისი ურდო, ამის შემდეგ, მან თავის ხელში კიდევ უფრო მეტად აიღო ოქროს ურდოს მმართველობის სადავეები. თუმცა კი, ხანი შადიბეკი მისი დაყენებული იყო ტახტზე, შადიბეკმა გაბედა და უკმაყოფილება გამოხატა, ემირმა ედიგეიმ ხანს ეს არ აპატია, ამტომაც შადიბეკი იძულებული გახდა სიცოცხლის გადასარჩენად გაქცეულიყო კავკასიაში და ის გამაგრდა დერბენში. თოხტამიშის მოთხოვნისა და ელჩების მიგზავნის მიუხედავად, კავკასიელებმა არ გასცეს შადიბეკი, აქ ის იმდენად გაძლიერდა, რომ ოქროს ურდოს ხანის სახელით მონეტებიც კი მოჭრა, ვითარცა ოქროს ურდოს კანონიერმა მბრძანებელმა, ეს ცხადია მიუღებელი იყო თოხტამიშისათვის, მან თავისი ურდო ტიუმენ-ენისეიდან დაძრა კავკასიისაკენ, ჩამოიყვანა აქ და მათ გადასცა ჩრდილო კავკასია დასაპყრობად, ამას მეტყველებს ის, რომ ჩამოსულებმა თან ჩამოიტანეს ციმბირული ტოპონიმები, საკუთარი ადგილებისა და პუნქტების სახელები, ასე წარმოიქმნა კავკასიაში სახელი ტიუმენი, ერთერთ მდინარეს უწოდეს თოხტამიში, რაც მთავარია, მათ ენისეის ოლქიდან ჩრდილო კავკასიაში შემოიტანეს ე.წ. სინური ენა, რომელიც

არის სინო-ტიბეტური ენათა ოჯახის წევრი. იმის შემდეგ რაც ადიგეის ურდოს ტომებმა მოახდინეს კავკასიური ტომების ასიმილაცია, ენათა შერევის შედეგად ჩამოყალიბდა ე.წ. სინო-კავკასიური ენათა ოჯახი, რომელშიც შედის აფხაზურ-ადიგური და დაღესტნური.

აღსანიშნავია, რომ ტიუმენის ოლქიდან წამოსულ ედიგეის ულუსს (დედა-წულით წამოსულ მოლაშქრეებს) თან წამოუღია სახელიც თავიანთი ძველი ოლქისა – ტიუმენი.

მე-15 – მე-16 საუკუნეებში ჩრდილო კავკასიაშიც, ადიღეველ-ყაბარდოელთა აღმოსავლეთ პერიფერიაზე, თერგსა და კასპიის ზღვას შორის გაჩნდა ოლქი – ტიუმენი.

კავკასიისათვის ამ უცნაურ სახელს, ტიუმენს, ზოგიერთი მკვლევარი აკავშირებდა მონღოლურ სახელ 10.000-სთან (დუმენი), მაგრამ ეს თვალსაზრისი უარყოფილი იქნა. ასე, რომ ეს სახელი ციმბირის სახელ ტიუმენს უკავშირდება.

ეს სახელი ციმბირიდან კავკასიაში ჩამოიტანა ციმბირის ტიუმენის რეგიონის მიწა-წყლიდან კავკასიაში გადმოსახლებულმა ულუსმა, რომელიც ოქროს ურდოს ემირ ედიგეის ეკუთვნოდა. ჩრდილო კავკასიაში ედიგეის ურდო გაბატონდა. როგორც ითქვა, მის ხალხს ადიღეველები (ედიგეს ხალხი) ეწოდება ედიგეის სახელის მიხედვით.

ედიგეის ურდოს (ადიღეველთა წინაპრების) სამომთაბარო არეალი იყო ოლქი მდებარე ტიუმენიდან-ენისეიმდე (სადაც ენისეური ენის მატარებლები ცხოვრობდნენ), ჩრდილო კავკასიაში გადმოსახლებამდე, აქ გადმოსახლების შემდეგ კი მთელი ჩრდილო კავკასია.

კავკასიის ტიუმენი

კავკასიის ტიუმენის ცენტრი მდებარეობდა მდ. თერგის დელტაში, კასპიის ზღვასთან. მისი დასავლეთი საზღვარი ყაბარდო-ჩერქეზეთს ესაზღვრებოდა, ანუ ჩერქეზები და კავკასიის ტიუმენი ერთ ოლქს წარმოადგენდნენ, დასახლებული იყო ერთი წარმოშობის თურქული და ედიგეის (ადიღეს) ციმბირულ-ენისეური ენის მატარებელი ხალხით. ისინი ერთი წარმოსობის იყვნენ იმ მხრივ, რომ კავკასიაში გადმოსახლდნენ ოქროს ურდოს აღმოსავლეთი-ტიუმენ-ენისეის ოლქში მომთაბარეობდნენ, ამ დროს ისინი ადიგეის საპატრონო ურდოდ გადაიქცნენ, და მომთაბარეობა-ლაშქრობა დაევალათ კავკასიის მიმართულებით. ძირითადად, მე-15 ს. დააწყისში.

და ორივე ხალხი, თურქული და ე.წ. სინო კავკასიური, ერთ მიზანს ემსახურებოდნენ ჩამოსახლების დროს – მოეხდინათ დამხვდური კავკასიური ტომების დამორჩილება, სასტიკი ომებით, შემდეგ კი, გადარჩენილი მოსახლეობის ასიმილაცია.

1903 წელს გამოქვეყნდა ხელნაწერი ციმბირ-ენისეიზე რელიგიური ომების შესახებ «О религиозных войнах учеников шейха Багаутдина против инородцев Западной Сибири». აქ აღწერილია ისლამის იძულებით გავრცელების დროს ადგილობრივი მოსახლეობის სისხლიანი დევნის შესახებ 1394-1395 წლებში. მათ მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი გაუღიგეს. „არ დარჩა მდინარეთა და ნაკადულების სანაპიროებიც კი, სადაც ისლამის მომხრეები არ იბრძოდნენ“.

ამ დევნის დროს ირტიშ-ენისეის ტომები გადაადგილდნენ დასავლეთით – სამხრეთ რუსეთის ველებისაკენ და, საბოლოოდ, ჩრდილო კავკასიაში.

ასე, რომ ჯერ კიდევ ედიგეიმდე ირტიშ-ენისეის მომთაბარე ტომებს გზა

გაკვალი უდი კჳონდათ ჩრდილო კავკასიისა კენ. მათ მალევე შეუერთდნენ ნოღაელები და ადიღეელები დაახლოებით, 1408, უფრო მეტად, 1416 წლიდან.

ედიგეის სახელთანაა დაკავშირებული ჩრდილო კავკასიაში არამხოლოდ თავის პირადი (ედიგეს) ულუსის ჩამოყვანა არამედ ასევე ნოღაის ურდოს დაფუძნება.

როგორც ითქვა, ნოღაის ურდოს ჩამოყალიბებასა და განმტკიცებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ოქროს ურდოს ტემნიკმა ედიგემ.

ნოღაელი ხალხი ჩამოყალიბდა ციმბირ-არალ-კასპიისპირეთის ველებზე, აქვე ჩრდილო კავკასიაში ადიღე ხალხი ჩამოყალიბდა

კავკასიაში ტიუმენის სახანოს დაარსება მე-15 საუკუნეში დაკავშირებული უნდა იყოს ციმბირის ტიუმენის სახანოს სახელთან, საიდანაც თავისი ულუსი, (ხალხი, მოლაშქრეები) წაყვანილი იქნა ედიგეის მიერ.

ტიუმენის ციმბირის ულუსის გადმოსახლება ჩრდილო კავკასიაში ოქროს ურდოს დიდი ემირის ედიგეის მიერ განხორციელდა.

გამოთქმულია მოსაზრება, რომ შესაძლოა თოხთამიში კავკასიის ტიუმენთან მოკლეს ადიღეის მოლაშქრეებმა, ამ შემთხვევასაც, ცხადი ხდება ადიღეის დაინტერესება რათა დაემორჩილებინა ურჩი ჩრდილო კავკასია და მტრის გავლენა აქ შეემცირებინა თავისი ულუსის მეშვეობით.

ნოღაისა და ადიღეს ურდოს მომთაბარეობა (ციმბირიდან კავკასიამდე)

ნოღაის ურდო (ნოღაი იურტ) - მომთაბარე სახელმწიფო წარმონაქმნი, ის გამოჩნდა ულუს ეჯენა-ურდოს დაშლის შედეგად (ურდო-ეჯენა მღებარეობდა ოქროს ურდოს აღმოსავლეთით, ურალსა და ვოლგას შუა, იყო მისი ვასალური სახელმწიფო, ჩამოყალიბებული მე-14 ს-ის ბოლოსა და მე-15 ს-ის დასაწყისში, დაიშალა მე-17 ს-ის დასაწყისში (Ногайская Орда (Ногайюрт) - кочевое государственное образование, появившаяся в результате распада Улуса Орда-Эджена - вассального государства восточного крыла Золотой Орды, в между речье Волги и Урала в конце XIV “начале XV веков, а окончательно сформировалось в 40-х годах XV столетия (к 1440 году), распалось в результате междоусобиц и внешнего давления в первой половине XVII в)

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%9E%D1%80%D0%B4%D0%B0

მისგან წარმოიშვა ნოღაის ურდო.

სავარაუდოა, რომ ნოღაის ურდოს ჩამოყალიბებამდე არსებობდა ედიგეის ურდო (ოქროს ურდოს გამოჩენილი ემირის (მხედართმთავრის, ტემნიკის) ედიგეის, ანუ ადიღეს ურდო), რომელიც ორი ნაწილისაგან შედგებოდა, ერთს შემდეგში ეწოდა ნოღაის ურდო).

ედიგემ, 1392 წლიდან მანგიტების ულუბებში, ძალზე მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ნოღაის ურდოს ჩამოყალიბებასა და განმტკიცებაში.

იქამდე, სანამ ამ ურდოს უწოდებდნენ ნოღაის ურდოს, ჩანს, ის იყო ერთი ნაწილი ედიგეის, ანუ ადიღეს ურდოსი, რომელიც, როგორც ითქვა, ორ ნაწილად

დაიყო, ერთს დარჩა ადიდეს სახელი, მეორეს კი ნოღაისა (Важную роль в создании и упрочении Ногайской орды сыграл темник Золотой Орды Едигей. Сам выходец из племени Мангут (мангыт), Едигей с 1392 года стал улубеем мангытов).

XIII-XVI вв., мангыты и рода, принявшие их имя, распространились на обширной территории, от реки Днепр на западе до Внутренней Монголии и Бурятии на востоке, от верхнего Поволжья на севере и до северного Афганистана на юге.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D1%83%D1%82%D1%8B>

ნოღაი და ადიდე ადიგეის ორდის (ურდოს) წევრებს დაერქვათ. ედიგეს ურდო, ჩანს, ეთნიკური ნიშნით ორად გაყოფილა და ორივე იურტამ (ურდომ, ულუსმა) განვლო ერთიდაიგივე გზა დასავლეთ ციმბირიდან კავკასიისაკენ.

მე-14 საუკუნის 90-იან წლებში ედიგეი მუდამ ებრძოდა თოხთამიშ-ხანს, რათა მანგიტების იურტას მეზობლებზე ძალაუფლება მოეპოვებინა და მისი საზღვრები გაფართოებულიყო (В 90-е годы XIV века Едигей вёл войны с Тохтамыш-ханом, во-первых, за господство в Золотой Орде, во-вторых, в целях укрепления власти Мангытского юрта над соседними владениями, расширения его границ).

ედიგეის არ ჰქონდა უფლება მოეპოვებინა ხანის ტიტული, დინასტიური მართვის წესის გამო, მაგრამ 1396-1411 წლებში ოქროს ურდოს ფაქტიური მმართველი იყო (Будучи темником, Едигей, не имевший право на ханский титул, в течение 15 лет (1396-1411) являлся фактическим правителем Золотой Орды).

მანგიტების ურდო მისი ზრუნვის უმთავრეს სფეროს წარმოადგენდა. მანგიტების ურდო იქცა ედიგეის ურდოდ, მას (ამ ურდოს) 1412 წლიდან ედიგეის შთა-

მომავლები მართავდნენ (С 1412 года Мангытской ордой правили потомки Едигея).

1412-1419 წლებში ედიგეი აქტიურად იბრძოდა, რათა ოქროს ურდოს ხანის ტიტული მისთვის მისაღებ პირს მოეპოვებინა, ჩინგის-ხანის შთამომავალს.

ასეთი იყო ხანი ჩოკრე-ოღლანუ, რომელიც ავიდა ტახტზე, ხოლო ედიგეი მისი ბეგლარბეგი გახდა.

ოქროს ურდოს დიდი ემირის, ანუ ბეგლარბეგის ტიტული მოიპოვა ედიგეიმ 1419 წლამდე (გარდაცვალებამდე) (Едигей стал беклярбеком (или великим эмиром) Золотой Орды, кем и был до своей смерти в 1419 году).

ედიგეის, ანუ მანგიტების ურდო ედიგეის მმართველობისას გაძლიერდა, მისი მიწა-წყალი დამოუკიდებელ ფეოდალურ სამფლობელოდ გადაიქცა (При правлении Едигея произошло постепенное обособление Мангытской Орды и превращение её земель в независимое феодальное владение).

ედიგეის, ანუ მანგიტების ურდოს სამფლობელო გაფართოვდა დასავლეთ-ციმბირის დაბლობამდე, იქ, სადაც დღესაც ე.წ. სინო-კავკასიური ენის მატარებელი ტომები ცხოვრობენ (Владения Мангытской Орды расширились до Западно-Сибирской низменности).

აქ (დასავლეთ ციმბირში-ედიგეის სამშობლოში) ცხოვრობდნენ სინო-კავკასიური ენის მატარებელი ტომები

სწორედ აქ გაიქცა დევნილი თოხთამიშ-ხანი და გარდაიცვალა. ამ მიწა-წყალზე ტაიბუგების ტომმა თავის პატრონად (უფლად) ედიგეი აღიარა (**Именно сюда бежал и там умер Тохтамыш-хан, на этой земле племя Тайбуга признало над собой власть Едигея.**)

ამის შემდეგ ტაიბუგებისა (племя Тайбуга) და მანგიტების ურდოები ერთ, ედიგეის ურდოდ, გადაიქცა

ამ დროს მიმდინარეობდა ამ ურდოს სამფლობელოების გაფართოვება. მან დაიკვემდებარა მთელი რიგი ტომებისა, შემდეგში ამ ურდოში ჩამოყალიბდნენ ნოღაის ეროვნება და ასევე ადიღე ხალხი. (В это время в связи с расширением владений и подчинением целого ряда племен стала формироваться и ногайская народность) ორივე ამ ხალხმა (ნოღაელებმა და ადიღეელებმა) თავისი მომთაბარეობის დროს დიდი გზა გაიარა ციმბირიდან კავკასიამდე.

ადიღეს ურდომ ასევე გაიარა ეს გზა ციმბირიდან კავკასიამდე.

ედიგეის, ანუ ადიღეს ურდო თავისი პატრონის ნების შესაბამისად და დავალებით გაბატონდა ჩრდილო კავკასიის ყველა ადგილობრივ დაპყრობილ ტომზე, დონიდან-თურგამდე, შავი ზღვიდან კასპიის ზღვამდე. ეს იყო ოქროს ურდოს მიწა-წყალი. ედიგეის ამ ურდოს შთამომავლებს ადიღე ხალხი ეწოდა.

დასავლეთ ციმბირიდან და დასავლეთ ენისეიდან ედიგეს ულუსმა ჩრდილო კავკასიაში ჩამოიტანა ე.წ სინო-კავკასიური ენა. ეს მოხდა მე-15 ს-დან. ამ ენის მატარებლებს, ანუ ადიღებს ასევე უწოდებენ ჩერქეზებს, რადგანაც მათ მოახდინეს ჩერქეზების, შესაძლოა, იქამდე თურქულენოვანი ტომის ასიმილაცია. ადიღე-ჩერქეზებმა მე-17 საუკუნისათვის შეძლეს აფხაზეთის საბოლოო დაპყრობა და იქ დასახლება.

ციმბირიდან ჩრდილო კავკასიაში არა მხოლოდ ნოღაელები და სხვა ტომები ჩასახლდნენ. იქამდე ეს გზა განვლეს, მაგალითად, ყივჩაღებმა.

ყივჩაღები, რომელნიც ციმბირის ევროპეიდულ რასას ეკუთვნოდნენ, ჯერ კიდევ მონღოლებამდე ჩამოსახლდნენ კავკასიაში. в начале XIII столетия, на территории Юго-Западной Сибири кочевали восточные половцы (они же кыпчаки), пришедшие туда ещё в XI веке. Типичные

европеиды со светлыми волосами и глазами (Л.Н. Гумилёв «Тысячелетие вокруг Каспия», стр. 219)

<http://forum-eurasica.ru/index.php?/topic/1412-%D1%82%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D0%B3%D0%B0/>

ასე, რომ სინო-ენობრივი ტომების ციმბირიდან კავკასიაში ჩამოსახლება არ არის უმაგალითო, იგივე გზა ციმბირიდან კავკასიისაკენ გაიარეს უფრო ადრე ყივჩაღებმა, მოგვიანებით ასევე ნოღაელებმა.

კავკასიაში ციმბირიდან გადმოსახლების დროს, ციმბირის ტიუმენის ხალხმა თან წამოიღო ტოპონიმებიც. კავკასიაშიც გაჩნდა ტიუმენი. ციმბირის ტიუმენის ხალხი, მართალია, თათრულ ტომად ითვლება, მაგრამ ის ძლიერ ყოფილა შერეული ციმბირის უფრო ძველ ხალხებთან ხანტებთან, მანსებთან, ასევე, ალბათ, სინური ენის მატარებელ ტომებთან.

<http://forum-eurasica.ru/index.php?/topic/1412-%D1%82%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D0%B3%D0%B0/>

თავდაპირველად, კავკასიაში შემოსვლამდე, ნოღაის ურდო მომთაბარეობდა დასავლეთ ციმბირის დაბლობამდე (ногаи кочевали на северо-востоке - до Западно-Сибирской низменности). 1496 წელს ნოღაელები ციმბირიდან ყაზანსაც კი დაესხნენ (В 1496 состоялся сибиро-ногайский поход на Казань). 1550 წლიდან ნოღაელები დაიბრნენ კავკასიისაკენ მე-16, მე-17 საუკუნისათვის კავკასიაში საბოლოოდ დაფუძნდნენ (В конечном итоге, ногайцы перекочевали на Северный Кавказ). როგორც ითქვა, ოქროს ურდოს ემირი ედიგეი ეღვა სათავეში ნოღაის ურდოს ჩამოყალიბების საქმეს. ნოღაის ურდო იყო ერთი ნაწილი ედიგეის უფრო დიდი ურდოსი, ამ ურდოს უმთავრესი ნაწილი, ჩანს, ნოღაელებზე საუკუნით ადრე ჩავიდა ციმბირიდან კავკასიაში და დაფუძნდა იქ. მისი გზა შემდეგ განვლო ურდოს ადგილზე დარჩენილმა ნაწილმა.

ადიღები

ადიღები, ანუ ჩერქეზები წარმოადგენენ ხალხთა ჯგუფს, რომელშიც შედიან ადიღები, ყაბარდოელები, ჩერქეზები, შავსულები, ასევე თანამედროვე აფხაზები, რომელთა თვითსახელწოდებაა აფსუები. ყველა ისინი საუბრობენ ადიღურ ენებზე, რომელნიც შედიან აფხაზურ-ადიღურ ენათა ჯგუფში. მათი უმეტესი ნაწილი თავდაპირველად არ იყო ადიღური წარმოშობისა, მაგრამ შემდეგში ადიღებში ასიმილაციის შედეგად, გადაიქცა ადიღურ ტომად (ხალხად). თავდაპირველად უბიხები, ამჟამინდელი აფხაზები და სხვები, არ იყვნენ ადიღური ტომები, მაგრამ ასიმილაციამ შეცვალა მათი ეთნოსახე.

მოსაზრებას, რომ უბიხები თავდაპირველადვე ადიღური ტომი იყო, ეწინააღმდეგება ეთნოგრაფისა და ლინგვისტის ლ. ლიულიეს ცნობა, რომ უბიხების ენა არ განეკუთვნებოდა არც ჩერქეზულს და არც აფსუა-აფხაზურს და ძირფესვიანად განსხვავდებოდა მათგან.

ლ. ლიულიე ძირფესვიანად ფლობდა ყველა ადიღურ დიალექტს და ცხოვრობდა მათ შორის. 1820-იან წლებში შეადგინა პირველი ადიღური ანბანი.

ის წერდა: „უბიხები ლაპარაკობენ განსაკუთრებულ ენაზე, რომელსაც არაფერი აქვს საერთო არც ჩერქეზულთან და არც აფხაზურთან“ («Убыхи говорят особым языком, не имеющим сходства ни с черкесским, ни с абхасским».)! (Люлье Л. Я. Черкесия. : Историко-этнографически статьи. - Северо-Кавказский филиал традиционной культуры М. Ц.Т. К. «Возрождение», 1990)

უბიხები საკუთარ ენას მაღავედნენ და მას არ მოიხმარდნენ დიდი შეკრებების დროს. ისინი ასეთი შემთხვევებისათვის, ანუ ოჯახისგარე საჭიროე-

ბისათვის მოიხმარდნენ სხვა ენას - ჩერქეზულს.

უბიხები ორენოვანი ხალხი იყო. საშინაოდ მოიხმარდნენ საკუთარ უბიხურ ენას, საზოგადოებაში კი - ჩერქეზულს (ჩერქეზული ენის აბაძეხურ დიალექტს).

მე-19 საუკუნის მრავალი ავტორი აღნიშნავდა, რომ, როცა ისინი იმყოფებოდნენ უბიხთა შორის, არც კი გაუგონიათ მათი საშინაო ენა, რადგანაც საყოველთაოდ გამოიყენებოდა ჩერქეზული, საკუთარს კი თავგამოდებით მაღავედნენ (რადგანაც ნამდვილი ანუ ძველი უბიხები ადიღეთა მიერ დამორჩილებული, შესაბამისად დამდაბლებული ფენა იყო, ამის გამო საკუთარს მაღავედნენ).

აქედანაც ჩანს, რომ უბიხები ისევე, როგორც მთის კავკასიელი მრავალი ტომი, შედგებოდა ორი ფენისაგან. ზედა ფენა ბატონობდა ქვედაზე და ამ ფენებს სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობა ჰქონდათ. მაგალითად, ოსებში ქვედა ფენა იყო არა ოსები, არამედ დვალეები და ამ დვალეებს საკუთარი დვალური ენა ჰქონდა, ვახუშტის ცნობით.

ოსეთში დაბალი ფენის დვალური ენა ფარულად მოსახმარი იყო. დვალეები საზოგადოებაში მოიხმარდნენ მეორე ენას, ოსურს, მაღალი ფენის ენას.

საბჭოური მეცნიერება უბიხებს ენობრივად ანათესავებდა აფსუა-ადიღებს, რაც არასწორია. საქმე ისაა, რომ ძველი უბიხები, ჩანს, იყვნენ ნაშთი კავკასიელი ჯიქებისა, რომელიც დაიპყრეს კავკასიაში ჩასახლებულმა ადიღ-ჩერქეზებმა. ამის გამო ის (ჯიქები) იქცა ქვედა ფენად (როგორც, მაგალითად, დვალეები ოსებში), და მოხდა ადიღებში მათი ასიმილაცია. საბოლოოდ კი, მათ რეგიონში მათი სატომო სახელი (ჯიქი, უბიხი) დამპყრობელ ჩერქეზებს ეწოდა. ამ ურთიერთშერევი წარმოიქმნა ახალი ტომი, ანუ ახალი უბიხები.

ახალი და ძველი უბიხები სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის ტომები იყვნენ. ახალი უბიხები - ადიღე-ჩერქეზული ტომი, ძველი უბიხები - ადგილობრივი, კავკასიური ტომი, თავიანთი განსხვავებული ენებით, რასაც მიუთითებს ლიულიე.

ამ მიზეზის გამო, ასიმილაციის პროცესის დროს, რომელიც დასრულებული არ ყოფილა მე-19 ს-ის დასაწყისში, დაბალ ფენად ქცეული უბიხი მკვიდრები მალულად იყენებდნენ თავიანთ მშობლიურ ენას, ოფიციალურად კი დამპყრობელ ჩერქეზთა ენას. რასაც აღნიშნავს ლ. ლიულიე.

ამჟამად მიჩნეულია, რომ ეთნონიმ ადიღეს წარმოშობა დაუდგენელია. ჩვენ ამ სახელს ვაკავშირებთ ოქროს ურდოს სახელგანთნარად ადიღეის სახელთან, რომელმაც თავისი ურდო ჩაასახლა ჩრდილო კავკასიაში მე-15 ს. დასაწყისისათვის, დაახლოებით 1416 წლიდან.

ადიღეს ულუსმა დაიპყრო ჩრდილო კავკასიის ყველა ხალხი დაღესტანამდე და მათზე გაბატონდა სხვადასხვა სახელით - ყაბარდოელები, ჩერქეზები და სხვა.

სიტყვა „ადიღეს“ პირველად მოიხსენიებს 1502 წელს გენუელი მოგზაური ჯ. ინტერიანო. მის დროს ზიხები და ჩერქეზები უკვე დაპყრობილი და ასიმილირებული იყვნენ ადიღეებში. ამიტომაც ეს ხალხებიც თავის თავს ადიღებად მოიხსენიებდნენ. აღ-დიმაშკის ცნობით, ჩერქეზები თავდაპირველად თურქულენოვანი ხალხი იყო, რომელიც ადიღებში ასიმილაციის შემდგომ სინურენოვნად იქცა.

ადიღების ტომებია აბექხები, ადამიები, ბუდუგები, გუაიები, ეგერუკაეები, ჟანეეები, მამხეები, მახოშეები, ნატუხაიები, ტემირგოეები, ხატუკაეები და სხვები.

ისმის კითხვა, როდის მოხდა ჩერქეზების ასიმილაცია ადიღეელებში, ანუ

როდის დაიმორჩილეს ჩერქეზები ადიღეელებმა?

მე-14 საუკუნეში ოქროს ურდოში თოხთამიშსა და თემურ ლენგს შორის ბრძოლისას ჩერქეზებმა თოხთამიშის მხარე დაიჭირეს. ამის გამო ისინი სასტიკად დასაჯა ჯერ თემურ-ლენგმა, შემდეგ კი ედიგემ.

ედიგეისათვის თოხთამიშის მხარდამჭერი ჩერქეზები ძლიერი მტერი იყო. ჩანს, მათ დასამარცხებლად შემოიყვანა კიდევ თავისი ულუსი ჩრდილო კავკასიაში.

მართალია, თემურ-ლენგმა სასტიკად დაამარცხა თოხთამიში და შური იძია ჩერქეზებზე, მაგრამ თემური მალე გარდაიცვალა და ჩერქეზები კვლავ დიდი ძალა იყო კავკასიაში, რაც თოხთამიშს აძლიერებდა. ამის გამო თოხთამიშის გავლენის დასამცრობად ედიგემ საგანგებო ღონისძიებებს მიმართა ჩრდილო კავკასიაში თავისი ულუსის ჩამოყვანით.

ამჟამად მიჩნეულია, რომ ეთნონიმი „ჩერქეზი“ და ტოპონიმი „ჩერქეზია“ მე-13 საუკუნის დასაწყისიდან გამოიყენება ადიღე ხალხის და მისი ქვეყნების აღსანიშნავად. ეს აზრი საკამათოა, უფრო სავარაუდოა, რომ თუ კი ჩერქეზები ნამდვილად ცხოვრობდნენ კავკასიაში მონღოლური ექსპანსიების ეპოქაში, მოხდა მათი დაპყრობა და ასიმილაცია ადიღე ტომების მიერ. მე-15 ს-ში

მოხდა ადიღეებში ჩერქეზების სრული ასიმილაცია. ამის გამო ჩრდილო კავკასიის ძირითად ხალხს ეწოდა ადიღე-ჩერქეზები. მათ შემდეგ დაიმორჩილეს ჯიქები, აბაზები, უბიხები და სხვა ადგილობრივი ხალხები.

ადიღე-ჩერქეზები მრავალ ტომად იყო დაყოფილი. რამდენიმე ტომმა მე-17 საუკუნეში შეძლო აფხაზეთის დაპყრობა, აფხაზეთში იქამდე მცხოვრები ქართველი აფხაზები ასიმილირდნენ შემოსულ ადიღეთა ტომებში.

ამ შერევის შედეგად ჩამოყალიბდა ახალი ადიღური ხალხი, რომელსაც ამჟამად ახალი აფხაზები ეწოდება. ისინი თავიანთ თავს აფხაზებს უწოდებენ.

<https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1022318#>

მსგავსადვე, კავკასიაში გაბატონების შემდეგ გაბატონებული ადიღური ტომები იღებდნენ დაპყრობილი ტომების სახელებს, ასე მიიღეს მათ კავკასიელი ტომების სახელები.

ჩვენი კვლევით, ადიღეელები თოხთამიშის დამარცხების წლებში დაახლოებით, 1405-1406 წწ. წამოიყვანა ციმბირ-ყაზახეთის არეალიდან კავკასიის მხარეს ემირმა ადიგემ (ედიგემ), ოქროს ურდოს ხანის შადიბეკის დევნის წლებში, უფრო კი 1416 წელიდან, კიევსა და დნეპრის მარცხენა სანაპიროზე წარმატებული ლაშქრობის შემდეგ, როცა ედიგემ კიდევ ერთხელ მიაპყრო თვალთახედვა სამხრეთ რუსეთსა და ჩრდილო კავკასიას. ედიგეი ჩრდილო კავკასიაში ებრძოდა ოქროს ურდოს ხან შადიბეკს. ეს ხანი ედიგემ ტახტიდან ჩამოაგდო, შადიბეკმა შეძლო გაქცევა და ჩრდილო კავკასიაში დაბანაკდა. დერბენდში მან მონეტებიც კი გამოუშვა თავისი სახელით, ანუ ის აქაური ხალხისათვის კვლავ ოქროს ურდოს კანონიერი ხანი იყო, რომელსაც უკანონოდ ებრძოდა ედიგეი. შესაბამისად, ედიგეის ესჭიროებოდა ჩრდილო კავკასიის სრული დამორჩილება, ამისათვის უნდა ჩამოეყვანა მას ჩრდილო კავკასიაში საკუთარი ურდო დასვლეთ ციმბირ-ჩრდილო ყაზახეთიდან. მისი ხალხი იწოდა ადიღეელებად.

შესაძლოა, ხალხის სახელი „ადიღე“ („ადიგ“) პირველად გაისმა ოქროს ურდოს ხან შადიბეკთან ედიგეის ულუსის ბრძოლისას.

როგორც ითქვა, ჩრდილო კავკასიაში ემირ ადიგეის მისი მტერი ოქროს ურდოს ხანი შადიბეკი გაექცა, კავკასიაშივე

თემურს სულ რამდენიმე წლის წინ ებრძოდნენ მისი მტრის თოხთამიშის მომხრე ხალხები. ამიტომაც ჩრდილო კავკასიის საქმეთა დასაწყობად, როგორც აღვნიშნეთ, ედიგემ ჩაიყვანა საკუთარი ულუსი ციმბირიდან, რომელსაც მალევე ედიგეს ხალხი დაერქვა (ადიღეელები). ისინი ჩრდილო კავკასიაში გაბატონდნენ კიდევ მე-15 ს. დასაწყისიდან. ასე, რომ ადიღეელები ჩრდილო კავკასიაში შევიდნენ არა შავიზღვისპირეთიდან ანდა ყუბანისპირეთიდან, არამედ ნოღაელებისა და ყივჩაღების მსგავსად, ციმბირიდან, რასაც ენისეურ-ადიღეურ ენათა ნათესაობაც ადასტურებს.

დაახლოებით 1406 წელს, ჩერქეზები დონზე ნახა ევროპელმა მოგზაურმა (Дубровин Н.Ф. Черкесы). ეს იყო ჩერქეზების პირველი ხსენება ისტორიაში.

შენიშვნის სახით უნდა ითქვას, რომ არაფრით მტკიცდება მეოტების, ანდა კერკეტების ადიღეეელობა. მიაჩნიათ, რომ სიტყვა „კერკეტები“ ეტიმოლოგიურად სიტყვა „ჩერქეზთანაა“ დაკავშირებული, ესაა საფუძველი იმისა, რომ კერკეტები მივიჩნიოთ ჩერქეზების წინაპრებად.

სინამდვილეში ასეთი ეტიმოლოგიური დაკავშირება უსაფუძვლოა. ეს სიტყვები ერთმანეთს არ უკავშირდება, შეიძლება ვამტკიცოთ პირიქით, მაგალითად სიტყვა კერკეტი ეტიმოლოგიურად სრულიად ეთანადება სიტყვა „გერგეტს“, „გეორგეტს“, ანუ „გეორგებს“, რომელთა ცხოვრების შესახებ ჩრდილო კავკასიასა და ყირიმშიც ცნობებს გვაწვდიან ანტიკური ავტორები.

ამ მეთოდოლოგიით, კერკეტები (იგივე გერგეტ – გეორგეტები) ქართველთა წინაპრები არიან და არა ჩერქეზებისა, მით უმეტეს, ასევე მიიჩნევა, რომ სიტყვა „ჩერქეზ“ თურქული წარმოშობისაა და „თავისმკვეთელს“ აღნიშნავს. ასე აღიწერებოდა ის დაუნდობელი დამოკი-

დებულება, რომელსაც იხენდნენ ადიღეური ტომები ჩრდილო კავკასიის ადგილობრივი მოსახლეობის მიმართ მე-15 ს. შემდეგ.

ასევე, მაგალითად, სიტყვა „მეოტი“ შეიძლება ქართული წარმოშობისა იყოს. ქართველებს, ცხადია, სახელი შეეძლოთ დაერქმიათ თავიანთი მეზობელი ტომისათვის,

სიტყვა „მეოტი“ ქართულად ნიშნავს ოტებულს, წასულს, გადაადგილებულს, ფუძე-ძირი სიტყვისა არის „ოტება“, რომელიც ნაწარმოებია ქართულივე სუფიქსით „მე“. „მე – ოტი“.

თუ რატომ ეწოდა ამ ტომს ასეთი სახელი, შეიძლება გვიჩვენებდეს ძველმატიანეთა ცნობები, რომელთაც ვახუშტიც იმეორებს.

ამ ცნობით, მეფე ფარნავაზისა და ერისთავ ქუჯის მიერ შექმნილ სახელმწიფოში შესვლა არ ინება მდ. ეგრისწყლიდან მდ. ყუბანამდე მცხოვრებმა მოსახლეობამ, და, შესაბამისად, ისინი ამის გამო ოტებულებად, ანუ მეოტებად გადაიქცნენ.

ამავე ცნობებით, მდ. ყუბანიდან (ხაზარეთის წყლიდან) ვიდრე ლიხის მთამდე მოქცეული ტერიტორია უფრო ადრე იყო ქართველთა ერთ-ერთი ეთნარქის, ეგროსის, წილხვედრი ქვეყანა, ეს ნიშნავს, რომ მემატიანეს ეს ტერიტორია მიაჩნდა ეგრისელებით დასახლებულად. შესაბამისად, მის ერთ ნაწილზე, ანუ მდ. ეგრისწყლიდან მდ. ყუბანამდე მცხოვრები მეოტებიც ეთნიკურ ეგრისელებად იყვნენ მიჩნეულნი.

ჯიქები თავდაპირველად, მათ ასიმილაციამდე ადგილობრივი ტომი უნდა ყოფილიყო და არა ადიღეური.

შესაბამისად, ჯიქების, მეოტებისა და კერკეტების ადიღეთა წინაპრებად გამოცხადებას ნაკლები საფუძველი აქვს.

(გაგრძელება იხ. ჟ. „სვეტიცხოველი“ 2018, №2)

გადაეცა წარმოებას 15.01.2018. ხელმოწერილია დასაბუქდად 27.03.2018. ქაღალ-
დის ზომა 60X84 1/8. პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 13,5. ტირაჟი 100 ეგზ.

საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, კოსტავას 77

Verba volant,
scripta manent